

श्रीः।

परमसिद्धान्तः ।

(ब्रह्मांडफटाहार्तगतज्योतिषज्ञानम्)
श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचितः

सोऽयं

खेमराज श्रीकृष्णदास इत्यनेन
मुम्बय्यां

स्वकीये "श्रीविह्वलेश्वर " मुद्रणालये
मुद्रयित्वा प्रकाशितः ।

संवत् १९५३, शके १८१८.

57

इस ग्रन्थका रजिस्टरी हक प्रकाशकने स्थायीन रक्खावे।

प्रस्तावना.

भूतलनिवासिनां सर्वेषां विदुषां पुरतो योऽयं ग्रन्थ उपस्थाप्यते, अस्या-
भिधानं च “ परमसिद्धान्तः ” इति । अयं ग्रन्थश्च विद्वद्भिरश्रितुमिच्छ-
न्नात्मजप्रेमदल्लभमहाज्ञायैर्नानाविधं ज्योतिःशास्त्रग्रन्थाभिर्मध्य मवीनपा-
श्चात्पुन्यौतिषिकपरिशीलितज्योतिषकविज्ञानं चातिनिपुणया पुद्गलावगाह्य
सकलमहाण्डकटाहान्तर्वर्तिगोलसमूहपरिमिति-ज्यायाति-गति-स्थिति-देश-
ज्ञान-प्रभृतिसर्वविषयतयिस्तरविचारसरणिविभूषितो व्यरचि । एतेषां विद्व-
द्द्वयं नामयं परिश्रमः कस्य सचेतसञ्चेतश्चमत्कारं न गमयेत् । आर्यभट-भास्कर-
राचार्य-वभृतिमहानुभावानां फिल पंक्तिमहन्ति महान्तोऽग्नी पण्डितमण्डलार-
ण्डलायमानाः परापरज्ञाननिष्ठाताः श्रीप्रेमवल्लभपण्डिता इति सानन्दं
धन्यवादेन ज्ञोष्यते ।

तौऽयं “ परमसिद्धान्तः ” नामा ज्योतिषकज्ञानप्रतिपादको ग्रन्थः
पण्डितवरैर्विरच्य लोकोपकारायाम्य प्रसिद्धये मत्सविधे संप्रेष्यत । स चायं
मया स्वकीये “ श्रीविद्वद्वेश्वर ” मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशमानायत ।

अतः परमन्पर्यायामि च सर्वान्ज्योतिर्विदो विदुषश्च-वास्तवतोऽभूत्स्य-
त्वापि परापरज्ञानप्रकाशकस्यास्य ग्रन्थस्य संग्रहाय पदं दत्वा प्रोक्तपण्डि-
तानां सकलपन्तु भूरिपरिश्रमान् इति । शम् ।

सकलविद्वज्जनमेवाभिधापी-

खेमराज श्रीकृष्णदास,

“ श्रीविद्वद्वेश्वर ” मुद्रणालयम्-मुम्बई.

16335

श्रीः ।

अथ

परमसिद्धान्तानुक्रमणिका ।

विषयः	पृष्ठाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः
अथमङ्गलाचरणम्	१	मिश्रव्यवहारः	३५
परिभाषा	११	मिश्रान्तरविधिः	११
अङ्गसंख्यासंज्ञा	३	मिश्रान्तरक्रमः	३९
योगान्तकरणम्	११	योगमिश्रविधिः	४०
गुणनमकारः	४	क्रयविक्रयमिश्रक्रमः	४३
भागहारविधिः	५	रत्नमिश्रक्रमः	४३
वर्गमूलक्रमः	७	सुवर्णोन्नादीनां क्रयविक्रयविधिः	४४
घनमूलक्रमः	११	मिश्रमध्ये एकद्विष्यादिभेदा-	
भिन्नपरिकर्माष्टकम्	८	नयनविधिः	४७
भिन्नगुणनविधिः	९	श्रेढीव्यवहारः	११
भिन्नभागहारविधिः	११	श्रेढ्यन्तरविधिः	४८
भागशालाविधिः	१०	द्विगुणचयादिकलानयन-	
शून्यपरिकर्माष्टकम्	११	श्रेढ्यन्तरविधिः	४९
व्यस्तविधिः	१२	समादिवृत्तज्ञानाय श्रेढ्य-	
धनर्णपरिकर्माष्टकम्	१३	न्तरविधिः	११
स्वर्णवर्गविधिः	१४	समघृत्तादिपरिज्ञानम्	५०
स्वर्णशून्ययोगान्तरविधिः	११	क्षेत्रव्यवहारः	५१
खण्डवर्गविधिः	११	भुजकोटिकर्णज्ञानम्	५२
इष्टकर्मविधिः	१५	समकोटिभुजकरणम्	११
इष्टकर्मणि शेषजातिविधिः	१६	अकरणीगतेष्टभुजात्कर्णको-	
धनर्णैकजातिराशीनाम-		टिरचना	५४
न्तरक्रमः	२०	कर्णकोटियुतिबाहुभ्यां कर्ण-	
संक्रमणविधिः	११	कोटिज्ञानमपचा भुज-	
विषमकर्मविधिः	२१	कर्णैक्यकोटिभ्यां कर्ण-	
किञ्चिद्वर्गकर्म	२३	भुजानयनम्	५५
मूलगुणविधिः	११	कोटिकर्णान्तरबाहुभ्यां	
त्रैपशिकाद्योजकराशिविधिः	२५	कोटिकर्णयोजनयनम्	५६
भाण्डप्रतिभाण्डकविधिः	३४	उड्डीयमलानयनम्	५७

विषयः	पृष्ठाङ्कः
अन्यकरणविधिः	५७
कर्णयोर्योगाङ्गम्बादिपरि-	
ज्ञानम्	५८
अक्षेत्रविचारः	५९
स्पर्शक्षेत्रफलानयनम्	७
चतुर्भुजादिक्षेत्रफलानयन-	
विधिः	६२
क्षेत्राणामाकारज्ञानार्थं वि-	
भुजादीनां चिह्नानिः	६३
क्षेत्रफलात्कोटिभुजानयनम्	६५
घनफलक्षेत्रपृष्ठफलानां रूप-	
ज्ञानम्	६६
विषमगोलविषमवृत्तयोः	
समगोलसमवृत्तसमव्या-	
सकरणक्रमः	७
व्यासज्ञानम्	६७
वृत्तव्यासयोरन्योन्यमान-	
यनम्	७
गोले पृष्ठफलानयनम्	६८
गोले घनफलानयनम्	७
अन्योक्तघनफलानयनम्	६९
वृत्तक्षेत्रस्य क्षेत्रफलोपपत्ति-	
क्रमः	७
गोलस्य पृष्ठफलघनफलयोश्च-	
पपत्तरानयनक्रमः	७१
स्थूलजीवाध्यानयनम्	७२
सूचनम्	७६
बन्धमुखधनहस्ताकारकस्य	
भाण्डस्य क्षेत्रफलानयनम्	७
खातस्पर्शवहारः	७७
खाति घनफलानयनम्	७
वाटिकादिखातस्य घनफला-	
नयनम्	७८

विषयः	पृष्ठाङ्कः
चित्तिव्यवहारस्तत्र भित्तिर्वन-	
फलानयनम्	८०
क्रकचव्यवहारः	८१
अन्योन्यफलानयनविधिः	८३
काष्ठाविदारणकर्मणि भाटक-	
फले क्षेत्रफलज्ञानम्	७
राशिः व्यवहारः	८४
पादोनार्धपादराशीनां फला-	
नयनम्	८५
राशि रलोपपत्तिः	८६
राशेः स्थूलफलोपपत्तिः	८८
छायाव्यवहारः	७
छायान्तरक्रमः	९०
दीपौष्ण्यशङ्कुभ्यां दृक्कर्णपूर्ण-	
भुजयोरानयनम्	९३
अज्ञातयवानयनम्	९४
गणितपाशव्यवहारः	९५
विशेषभेदानयनम्	९६
अङ्कपाशान्तरम्	९७
इति परमसिद्धान्ते गणितमार्गाधि-	
कारः प्रथमः ॥ १ ॥	
अथ वट्टादिमानानि	९८
ब्रह्माण्डादिकज्ञानम्	१००
समुद्रद्वीपादिकम्	१०१
हिमालयभारतादिशण्डव्य-	
ज्ञानम्	१०२
वर्णव्यवस्थितिः	७
भूव्यासपरिधिज्ञानम्	१०५
भूपृष्ठग्रहयोरन्तरं लोकाद्-	
व्यासश्च	७
भूपरिध्यानयनम्	१०६
दिग्ज्ञानम्	७

विषयः	पृष्ठाङ्कः
दिशुत्पत्तिः	१०७
भूषणज्ञानयनम्	१०८
कक्षाक्रमः	"
भूगोलनिश्चयः	"
शीतोष्णस्थानज्ञानम्	१०९
जलज्ञानम्	"
व्यक्षादक्षिणे गोलज्ञानम्.....	११०
इति परमसिद्धान्ते गोलाधिकारो	
द्वितीयः ॥ २ ॥	
अथ पितृदिनोत्पत्तिः.....	१११
ज्योतिराशिज्ञानम्	"
वर्षमानोत्पत्तिः	"
अङ्गसंज्ञा	११३
फलादिभावदान्तमानम्	११४
युगे राशिचक्राणि राशिव-	
र्षाणि भगणानि	११५
युगे सावनभूदिनाः	"
नक्षत्राणां दिनाः	"
चान्द्रदिनास्तिथयः	११६
अधिमासाः	"
अवमास्तिथयः	"
सूर्यमासाः	"
भूदिनोत्पत्तिपूर्वकचान्द्रमासाः	"
सर्वाङ्गगणानयनम्	११७
दिनगणानयनम्	"
अङ्गगणाच्छाकानयनम्	११८
मानानयनम्.....	११९
सौरमासेभ्योऽङ्गगणानयनम्	१२०
श.कोत्पत्तिः	१२१
दिनगणभवलेटादनयनम्	"
दिनगणभवलेटादङ्गगणा-	
नयनम्	"
मध्यमानयनम्	१२२

विषयः	पृष्ठाङ्कः
संवत्सरानयनम्	१२३
प्रकारान्तरेण संवत्सरानय-	
नम्.....	"
वर्णशेषफलानयनं भावदेशेप-	
फलानयनम्	१२४
वारप्रवृत्तिज्ञानम्	१२५
पूर्वपश्चिमदेशान्तरज्ञानम्	"
क्षेपकलाक्रमः	१२८
निजस्थानभूमण्डलानयनम्.....	१२९
निजव्यक्षज्ञानम्	१३०
स्वव्यक्षाकोदयात्रिजदेशाको-	
दयज्ञानम्	"
चरसंस्कारोत्पत्तिः	"
देशान्तरसंस्कारोत्पत्तिः	१३१
मध्यरेखाज्ञानम्	"
मिश्रकालिकग्रहानयनम्	१३२
मिश्रकालिकग्रहादिष्टका-	
लिङ्गग्रहानयनम्	"
चालनदानोत्पत्तिः	१३३
मिश्रोत्पत्तिः	"
चरकुलज्ञानम्	"
न्यावहारिकचरानयनम्	"
चराहुजांशानयनम्.....	"
चरखण्डानयनम्	१३४
परदेशोऽक्षप्रभानयनम्	"
चरसंस्कारदानस्थानज्ञानम्	१३५
तात्कालिकग्रहज्ञानम्	"
सूर्यस्य वार्षाङ्गदिनाङ्गज्ञानम्	"
सावननेष्टराज्यज्ञानम्	"
स्वव्यक्षेष्टराज्यज्ञानम्	१३६
लङ्काराज्यज्ञानम्	"
अर्कापर्येष्टानां चास्तोदय-	
कालोपयोगिचरकुलज्ञानम्	"

विषयः	पृष्ठाङ्कः
देशान्तरकलाकुलज्ञानम्	१३६
सुखोत्थमध्यमाहर्गणयोरान-	
यनम्	१३७
ब्रह्मदिनमानेभन्दोच्चक्राणि	१३९
तत्रैव पातचक्राणि	"
ब्रह्मजन्मदिनाद्भूताब्दानयनम्	१४०
सृष्टितो गताब्दाः	"
ब्रह्मदिनारम्भाद्भूताब्दानयनम्	"
मन्वन्तरानयनम्	१४१
सूर्यभौमादीनां भन्दोच्चानयनम्	१४२
भौमादीनां पातानयनम्	"
सूर्यभौमादीनां मन्दोच्चवेगा-	
नयनम्	१४३
भौमादीनां पातवेगानयनम्	"
स्पष्टमन्दोच्चपातानयनम्	"
इति परमसिद्धान्ते मध्यमाधिकार-	
स्तवीयः ॥ ३ ॥	
अथ वृत्तव्याप्तौपपत्तिः	१४४
व्याप्तात्परिध्यानयनम्	१४६
बृहत्कर्णोदाहरणम्	"
सूक्ष्ममूलानयनम्	१४७
सूक्ष्मं वर्गमूलानयनम्	१४८
सूक्ष्मं वर्गमूलोदाहरणम्	"
अभिन्नवर्गमूलानयनम्	"
घनमूलानयनम्	१४९
घनमूलोदाहरणम्	"
घनमूलावशेषस्य स्थूलफला-	
नयनम्	१५०
भिन्नघनमूलानयनम्	१५१
ज्योपपत्तिः	"
ज्याश्चक्रम्	१५७
अन्यफट्टज्या	१६२
चक्रस्यापराट्मांशज्या-	
नयनम्	१६३

विषयः	पृष्ठाङ्कः
सामान्यज्यांशानयनम्	१६३
चक्रज्यांशेभ्यो भुजांशा-	
नयनम्	१६४
वृत्तस्यापराट्मांशज्यापचा-	
भावश्वेदधिकज्यायाः	
भुजांशानयनार्थमुपायः	"
वाणानयनम्	१६५
कोटिभुजांशानयनम्	"
राशीनां भुक्तभोग्यांशज्या-	
विज्ञानम्	१६६
प्रकारान्तरेण कोटिकोटिज्या-	
भुजज्यानयनम्	"
प्रकारान्तरेण	१६७
प्रकारान्तरेण ज्योपपत्तिः	१६८
ज्याङ्कानयनम्	१६९
मध्यमध्यज्याङ्कानयनम्	"
स्थूलगुणज्ञानम्	"
कोटिज्यातो भुजज्यानयनम्	१७०
सूक्ष्मज्यानयनम्	"
वृत्तान्तर्गतकोणानयनम्	१७१
इति परमसिद्धान्ते जवियनयना-	
धिकारश्चतुर्थः ॥ ४ ॥	
अथ स्पष्टाधिकारः	१७३
चन्द्रसूर्ययोर्मन्दवृत्तांशाः	१७५
भौमादीनां मन्दपरिध्वंशाः	"
भौमादीनां शीघ्रवृत्तांशाः	"
स्पष्टवृत्तांशानयनम्	१७६
सूर्यादिशन्यन्तानां मन्दफला-	
नयनम्	१७७
भुजफलानयनम्	"
मन्दकोऽज्ञानयनम्	"
मन्दकर्णानयनम्	"
मान्दफलानयनम्	"

विषयः	पृष्ठाङ्कः
व्यवहारैचित्तं मन्दफल-	
नयनम्	१७७
सूर्यचन्द्रयोः स्पष्टानयनम्	१७८
भौमादीनां शीघ्रकर्णानयनम्	"
भुजफलम्	"
कोटिकानयनम्	"
कोट्यानयनम्	"
भौमादीनां शीघ्रफलानयनम्	१७९
भौमादीनां प्रभुद्वीकरणम्	"
व्यावहारिकस्पष्टवेगा-	
नयनम्	१८०
स्पष्टपत्रनिर्माणरीतिः	१८१
भौमादीनां स्पष्टपत्रनिर्माण-	
युक्तिः	१८६
मार्गिकफलपत्रनिर्माण-	
युक्तिः	१८७
स्पष्टवेगसाधनम्	१८९
अस्तोदयसाधनम्	"
चक्रात्स्थूलमार्गदिनज्ञानम्	"
अयनांशानयनम्	१९१
पक्षातिरेणायनांशाः	"
अयनांशोपपत्तिः	१९२
दिनज्ञानम्	"
चक्रसंक्रमानयनम्	१९३
सूर्योदित्रहाणां नक्षत्रानयनम्	"
तिथ्यानयनम्	"
नक्षत्रानयनम्	१९४
योगानयनम्	"
स्पष्टपंचांगानयनम्	"
स्वेष्टाद्वयक्षेत्रानयनं तथा स्व-	
देशपंचांगानयनम्	१९५
इति परमसिद्धान्ते खेटस्पष्टाधिकारः पंचमः ५	
अथ स्पष्टोत्पत्तिः	"

विषयः	पृष्ठाङ्कः
स्पष्टवेगोत्पत्तिः	२०१
खेटबाणोपपत्तिः	२०२
इति परमसिद्धान्ते खेटस्पष्टो-	
त्तत्स्थोपकारः षष्ठः ॥ ६ ॥	
मन्दशीघ्रकर्णानयनम्	२०५
सूर्येन्दुभौमादीनां सर्वकर्णा-	
धिकारणनन्दकर्णज्ञानं तथा	
भौमादीनां सर्वैकगार्धिकात्प-	
शीघ्रकर्णज्ञानम्	"
चन्द्रस्य सर्वाधीपुहरानयनम्	"
भौमादीनां सर्वाधीपुहरानयनम्	२०६
चन्द्रभौमादीनां मध्येपुकला-	
नामकानि	"
सर्वाधिवाणानयनम्	"
चन्द्रार्ककर्णज्ञानम्	"
तयोः स्थूलकर्णज्ञानम्	२०७
व्यशुचन्द्रगोलदिशुत्पत्तिः	"
भौमादीनां शरदिज्ञानम्	"
चन्द्रशरानयनम्	"
व्यवहारयोग्येन्दुशरानयनम्	"
अंशानामंशुलकरणम्	२०८
लम्बाकयोः शरज्ञानम्	"
भौमादीनां पातहीनम-	
न्दस्पष्टज्ञानम्	"
भौमादीनां शरानयनम्	"
बाणांशुलानयनम्	"
क्रान्तिग्यांशुलानयनम्	२०९
चक्रांशुलानयनम्	"
शरकुलज्ञानम्	"
स्वस्वाध्यपक्रमानयनम्	२१०
क्रान्तिकर्णपलमानज्ञानम्	"
गोलज्ञानम्	"
क्रांत्यानयनम्	"

विषयः	पृष्ठाङ्कः
स्पष्टश्रुतिसाधनम्	२१०
अश्विन्यादीनां नित्यांशज्ञानम्	२११
अश्विन्यादीनां नित्यांशशरांश- ज्यांशानि	२१२
दक्षिणशरम्	२१३
उत्तरशरम्	२१४
अगरत्यादीनां ताराणां नि- त्यांशाः शरभान्नाश्च	२१५
दक्षिणादिरेवत्यन्तानां साभि- जिहृक्षाणां प्रयोजनिक- ताराज्ञानम्	२१५
अश्विन्यादिश्रुतज्ञाणां तारासं०	२१६
नक्षत्राणामगत्यादीनां च शून्याभुक्तिस्तत्त्वज्ञानम्	२१६
इति परमसिद्धान्ते याणां क्रमा- न्यनाधिकारः सप्तमः ॥ ७ ॥	
अथ व्यक्ते स्वस्वदिनाहो- नयनम्	२१७
सूर्यादिग्रहाणां चक्राहो- रात्राधिक्याहोरात्रदेशे द्युमानरात्रिमाननयनम् चरक्षनेषि	२१८
पृथग्व्यपकलाहोमानरात्रि- मानदेशे चरानयनम्	२१९
नतोन्नतकलानयनम्	२२१
व्यक्षोदयानयनम्	२२२
स्वदेशलघोदयकलानयनम्	२२३
नक्षत्राणामहोरात्रदिना- दिकं सावनीयकरणम्	२२५
लग्नानयने सातः कालिका- ग्रहज्ञानम्	२२७
लग्नस्पष्टानयनम्	२२७
हृष्टज्ञानम्	२२८
भोग्याल्पेष्टे लग्नानयनम्	२२८

विषयः	पृष्ठाङ्कः
प्रकारान्तरेण लग्नसाधनम्	२२७
एवं व्यक्षोदये दशमलग्ना- नयनम्	२२८
चतुर्यलग्नानयनम्	२२८
सूर्यसंज्ञकस्य राश्वन्तकाल- ज्ञानम्	२२८
द्वयोर्मध्ये लग्नसंज्ञकसूर्य- संज्ञकज्ञानम्	२२८
लग्नार्काभ्यामिष्टानयनम्	२२८
सुगमरीत्या व्यावहारिक- लग्नचतुर्यानयनम्	२२९
अनेनाकांक्ष्यकालिकलग्न- स्य भुक्तभोग्यकलानयनं इष्टे लग्नज्ञानं च	२३०
व्यावहारिकलग्नज्ञानम्	२३१
व्यावहारिकचतुर्यानयनम्	२३२
रविहृष्टे लग्नज्ञानम्	२३२
सूर्यस्य व्यक्षाहार्धोपपत्तिः	२३२
नक्षत्रोदये ग्रहोदये च लग्न- ज्ञानम्	२३३
अस्तकाले लग्नज्ञानम्	२३३
लग्नानयने सावनीयेष्टक- लानां नक्षत्रवियकरणोपपत्तिः	२३३
औदयिकार्काल्लग्नानयना- भावः	२३३
सावनीयनक्षत्रयोः परस्परस्पर्- स्कारोपपत्तिः	२३४
अयनांशसंस्कारोपपत्तिः	२३४
अथ सावनीयज्ञानम्	२३५
नाक्षत्रज्ञानम्	२३५
सावनीयनाक्षत्रानयनम्	२३५
नाक्षत्रास्तावनीयानयनम्	२३६
सावनीयविगाहान्नयन- नयनम्	२३६

परमसिद्धान्तानुक्रमणिका ।

७

विषयः	पृष्ठद्वयः
केवलप्रदलशोपपत्तिर्याद्वयस्त-	
मार्गांशस्कारोपपत्तिः.....	२३६
पथलवसंस्कृतलक्षणम्	"
रूपपत्तिस्तकाशाद्वयविस्तारभ-	
यकथनम्	२३७
सूक्ष्मलक्षणस्पष्टानयनार्थं यथो-	
चित्तव्यक्षदेशोदयखंडय-	
थोचिगत्वस्वदेशोदयखंड-	
यथायोग्यचरखंडानयनम्	"
सूक्ष्मलक्षणस्पष्टानयनम्	२३८
इष्टानयनम्	२३९
यथोचितचरानयनम्	"
सावनस्पक्षदिनाहानयनम्	"
शुभयथोचितदिनाहानयनम्	२४०
राज्यन्तकाले स्वेष्टज्ञानम्	"
यथोचितत्वस्वदेशोदयखंड-	
कलानयनम्	"
इति परमसिद्धान्ते लग्नानयना-	
धिकारोऽष्टमः ॥ ८ ॥	
अथ भौमादीनामुदयास्तवक्र-	
मार्गांशाः	२४१
यातैष्योदयादिकम्	२४२
शीघ्रकेन्द्रगतिः कलादि	"
प्रकारान्तरेणास्तादीनां दिनाद्य-	
स्पृष्टकालानयनम्	"
सूर्यादीनामन्दस्पष्टगत्यानयनम् २४३	
भौमादीनां शीघ्रकेन्द्रगत्यान-	
यनम्	२४४
भौमादीनां स्पष्टगत्यानयनम्	"
भौमादीनां वक्रगत्यानयनम्.....	"
अर्केन्दुभौमादीनां प्रकारान्तरे-	
ण स्पष्टगत्यानयनम्	२४५
भौमादीनां व्यावहारिकोदया-	
स्तादिकालानयनम्	"

विषयः	पृष्ठद्वयः
भौमादीनां शून्यवेगज्ञानम्.....	२४५
भौमादीनामार्गवक्रस्थितिज्ञानम् २४६	
खेटस्य नक्षत्रपादगमनकाला-	
नयनम्	"
निजदेशोष्टात्परदेशोष्टकाल-	
ज्ञानम्	२४७
चन्द्रादीनामर्ककुतोदयास्तका-	
लांशज्ञानम्	२४९
ताराणां कालांशाः	"
अस्त्वोदयदिग्ज्ञानम्	२५०
अस्तस्थानोत्पत्तिः	"
केपांचिन्नित्यानामस्ताभावो	
भवति तदुत्पत्तिः	२५२
ऋणसंज्ञाज्ञानयनम्.....	"
चरान्तरविधिः	२५३
घनर्णभागानयनम्	"
अर्कांशग्रहस्योदयास्तका-	
लानयनम्.....	"
दृष्टिकर्मसंस्कृतग्रहज्ञानम्.....	२५५
स्पृष्टदृग्ग्रहानयनम्.....	"
क्षितिजवृत्ते ऋग्वृत्ते दर्शनमदर्श-	
नमुदयास्तं प्रतिदिनं यद्भव-	
ति तज्ज्ञानम्	२५७
अस्तज्ञानम्	"
सूर्योदयास्तानयनम्	२५८
इति परमसिद्धान्ते उदयास्ता-	
धिकारो नवमः ॥ ९ ॥	
अथ मेरुयन्त्रांशज्ञानम्	२५९
व्यक्षे मध्याह्नयन्त्रांशज्ञानम्	"
व्यसज्ञानम्	"
चरोत्पत्तिः	"
संस्काररीतिः	२६०
नतांशोपपत्तिः	२६१

विषयः	पृष्ठाङ्कः
अक्षभाषलभाविषुवद्भा-	
नयनम्	२६१
अर्धदक्षानम्	२६२
अक्षांशानयनम्	"
प्रकारान्तरेणाक्षांशानयनम्	"
तुरीययन्त्रेणाक्षांशानयनम्	२६३
शुबनिश्चयः	२६४
लब्धांशज्ञानम्	"
प्रसङ्गात्कुन्दधारानयनम्	"
हावृत्तज्ञानम्	२६५
यन्त्रांशानयनाद्विष्टज्ञानम्	"
शुभाहोरात्रानयनस्थलम्	"
यथायोग्येष्टाद्वयज्ञानयनम्	"
व्यक्ताद्यथोचितेष्टानयनम्	२६६
सूक्ष्मयथोचितेष्टासूक्ष्मव्यक्ते-	
ष्टानयनम्	"
स्पष्टव्यक्तात्सूक्ष्मयथोचितेष्टा-	
नयनम्	"
स्पष्टनतस्थूलनतज्ञानम्	"
दण्डप्रदानयनम्	२६७
दण्डानयनम्	"
दण्डप्रदांशानयनम्	"
वंशानयनम्	"
देवांशे पूष्यसुतरं दैत्यांशे	
दक्षिणम्	"
चराचारकानयनम्	२६८
चारकात्कान्त्यानयनम्	"
चारकात्पलभानयनम्	"
शुण्डज्ञानम्	२६९
नात्यबाणज्ञानम्	"
ग्रहस्थानज्ञानम्	"
क्रान्तिवृत्ते दक्षिणोत्तरज्ञानम्	"

विषयः	पृष्ठाङ्कः
शुण्डमूलादिस्थानचारकाग्र-	
स्थानव्ययबाणस्थाननतो-	
न्नतसंधिस्थानज्ञानम्	२६९
छेदहृक्षोद्विहृदपञ्चच्छायोपप-	
त्तिज्ञानम्	२७०
स्वदिनार्धेस्वयंवांशशुण्डज्ञानम् २७१	
स्वमप्याह स्वच्छायाज्ञानम्	"
इष्टनते भाकर्णच्छाययोरान-	
यनाय बाणानयनं नात्य-	
बाणानयनं च	२७१
व्यग्रशरानयनम्	२७२
नात्यबाणानयनम्	"
छेदानयनम्	"
हृक्षोद्विहृदयानयनम्	"
दण्डानयनम्	"
छायाकर्णच्छाययोरानयनम्	२७३
हृदपञ्चहृक्षोद्विहृदयोरानयनम्	"
छेदानयनम्	"
नात्यबाणानयनम्	"
व्यक्षचक्रे शुण्डाग्रस्थानचा-	
रकाग्रस्थानज्ञानम्	"
व्यग्रबाणाग्रस्थानज्ञानम्	"
व्यग्रबाणाभावज्ञानम्	"
शुण्डमूलस्थानज्ञानम्	"
भाकर्णानयनाय पुरानयनम्	"
पुराच्छायायाः कर्णानयनम् २७५	
भाकर्णात्पुरानयनम्	"
प्रकारान्तरेण पुरानयनम्	"
व्यग्रबाणानयनम्	"
प्रकारान्तरेण व्यग्रबाणा-	
नयनम्	"
तत्पुराग्रवांशानयनम्	"
यन्त्रांशेभ्यः पुरानयनम्	"

विषयः	पृष्ठाङ्कः
पुरशुण्डाभ्यान्तकालान- यनम्	२७५
प्रका० व्यग्राक्षचारकाभ्यां नतकालानयनम्	२७६
प्रका० यंत्रांशानयने घेरा- नयनम्	२७७
तत्रपातानयनम्	"
तत्रकदकतोटकानयनम्	"
कण्टकानयनम्	२७८
चक्रभूभुजानयनम्	२७९
विभ्यानयनम्	२७९
यंत्रांशानयनम्	२७९
यंत्रांशेभ्य इष्टसुत्यानयनम्	२७९
प्रका० इष्टकर्णच्छायामाना- नयनम्	२७९
भाशकुभ्यां भाकर्णानयनम्	२८०
इष्टभाकर्णादिष्टयंत्रांशानयनम्	२८०
पलभादिज्ञानम्	२८०
दिग्भुजांशुलानयनम्	२८०
नित्यदिग्भुजज्ञानम्	"
अल्पवृत्तपाकालज्ञानम्	२८०
स्पष्टदिग्भुजस्पष्टचक्रभूभुजयो- रानयनम्	२८१
दिर्गज्ञानयनम्	२८१
प्रका० दिर्गज्ञानयनम्	२८१
प्रका० दिर्गज्ञानयनम्	२८२
एककेरजदण्डवर्गज्ञानम्	२८२
इष्टयंत्रांशदिर्गज्ञानात्मक- प्रभानयनम्	२८२
चक्रभूभुजानयनम्	२८२
दण्डज्ञानयनम्	२८३
सयहाराणयनम्	२८४
सयव्ययक्षराणयनम्	२८४
सयधाराणयनम्	"
भाज्यानयनम्	२८४

विषयः	पृष्ठाङ्कः
पलभानयनम्	२८४
दण्डवर्गज्ञानतकालानां दि- ग्नानम्	२८५
विधिचक्रभूभुजदण्डांशानां वाच्यता	२८५
यातशेषेष्टादिननताभ्यां चारकज्ञानम्	२८६
अथेष्टभादिग्भाभ्यांपलभानय- नम्	२८६
अग्रावातना	२८७
पलभामूलाग्रस्थानज्ञानम्	२८८
अग्राया अग्रमूलस्थानज्ञानम्	२८८
अक्षभादिज्ञानम्	२८८
अग्रादिज्ञानम्	२८८
चक्रभूभुजानयनम्	२८८
नतकालानयनम्	२८८
याम्योत्तराक्षांशदिक्पलदिक्- लानयनम्	२८९
टंककानयनम्	२८९
धननतज्ञानम्	२८९
ऋणनतज्ञानम्	२८९
पाण्डानयनम्	२८९
बोधकानयनम्	२८९
यशार्धनताभ्यामिष्टकाला- नयनम्	२९०
धनर्णनतकालज्ञानम्	२९०
इष्टाद्योचितेष्टानयनम्	२९०
देशदिक्साधनविधिः	२९०
पश्चिमदेशनतम्	२९०
पूर्वदेशनतम्	२९१
देशतोटकज्ञानम्	२९१
देशकेरम्	२९१
ऊर्ध्वस्थानान्तरानयनम्	२९१

विषयः	पृष्ठसङ्ख्या
देशान्तज्ञानयनम्	२९१
देशदण्डज्ञानयनम्	२९१
देशवशातयनम्	२९२
स्वेष्टच्छायायादिकसाधनम् ...	२९३
प्रकाशदिग्ज्ञानयनम्	२९४
दिग्दीर्घदिक्साधनम्	२९४
एकांशुलारूपप्रभाकाले दिग्- ज्ञाभापरिज्ञानम्	२९५
दृष्टभादिभूजाभ्यां ग्रहदर्शनम्	२९८
दिग्शयंत्रांशाभ्यां ग्रहदर्शनम्	२९८
अर्कादीनां शुभाहोराज्ञानयनम्	२९९
इन्द्रोर्ध्वतद्युनिशोत्पत्तिः	२९९
अन्यस्थानपलांशानयनम्	३०१
अन्यस्थानयंत्रांशानयनम्	३०१
अन्यस्थानच्छायानयनम्	३०१
दिग्ज्ञानयनम्	३०१
दिक्कोटयानयनम्	३०२
अत्रकर्णज्ञानम्	३०२
अग्रानयनम्	३०२
तोडकानयनम्	३०३
भाकर्णानयनम्	३०३
ज्ञानयनम्	३०३
ज्ञानयनयनम्	३०३
अहोरात्रज्ञानम्	३०३
पुरानयनम्	३०३
वर्षज्ञानयनम्	३०४
व्यस्तसंस्कारोत्पत्त्यवैजिज्ञान- नम्	३०४
व्यस्तसंस्कारेदिग्ज्ञानं धनर्ण- ज्ञानंच	३०४
चक्रमुबाहुपलदिकफलाभ्यां व्यस्तसंस्काराद्विज्ञानय- नम्	३०५

विषयः	पृष्ठसङ्ख्या
अन्यस्थानयंत्रांशदिग्शशुद्ध- वतोडकादन्यस्थानस्याक्षां- शानयनम्	३०५
देशांतरजात्युत्पत्तिः	३०५
सुत्रानयनम्	३०६
स्वदेशे देशान्तरज्ञानम्	३०६
अन्यस्थानदेशान्तरानयनम्	३०६
विनागणितदिकसाधनम्	३०७
स्वदेशान्यदेशयोर्मध्ययोजना- नयनम्	३०८
इति परमसिद्धान्ते त्रिमश्राधिका- रोद्देशः ॥ १० ॥	
अथयंत्रांशपरिलेखम्	३०८
बाधकोत्पत्तिः	३१८
पार्थवासना	३१८
इति परमसिद्धान्ते यंत्रांशपरिले- खाधिकारः पञ्चादशः ॥ ११ ॥	
अथशृंगोन्नत्यानयनम्	३२१
चंद्रस्य वेतकृष्णभागयोरुत्प- त्तिः	३२५
इति परमसिद्धान्ते श्रेयोघत्यानयना- धिकारोद्देशः ॥ १२ ॥	
अथचंद्रादीनां बिम्बदर्शनोत्पत्तिः	३२६
रात्रियोजनानयनम्	३२७
अण्डोत्पत्तिः	३२९
क्रान्तिस्थलेस्वाण्डपरिध्यान- यनम्	३२९
भूलायोपपत्तिः	३३०
इति परमसिद्धान्ते छायासाम्यधिकार- ोद्देशः ॥ १३ ॥	

विषयः	पृष्ठाङ्कः
राहकयुत्पत्तयनयनम्	३३१
चन्द्रार्कयोः स्थूलग्रहणसंभवा- नयनम्	३३१
दिनादिचालनम्	३३२
चन्द्रशरानयनम्	३३३
ग्रहाणां योगग्रहणकालानयनम्	३३४
सूर्येन्दुभूमार्कविस्तारानयनं सूत्रम्	३३५
स्थानान्तरानयनम्	३३६
विस्तारांशुलानयनम्	३३६
प्रकारांशकक्षांशोकाण्डवृत्तम्	३३७
एकशिखीजनानयनम्	३३७
स्वस्थव्यासंशुलानयनम्	३३७
एकलिप्तोत्पत्तयोजनानयनम्	३३८
चन्द्रकोकेभूम्यासांशुलानय- नम्	३३८
प्रकाशसूर्येन्दुव्यासांशुलानय- नम्	३३९
प्रकाशभूम्यासांशुलानयनम्	३३९
सुगमप्रकाशसूर्येन्दुभूमिविव्या- सांशुलानयनम्	३४०
भौमादीनां विवव्यासानयनम्	३४०
भौमादीनां लोकव्यासार्धयो- जनानयनम्	३४०
सूर्येन्दुभूमौमादिनां स्पष्टवि- व्यासांशुलानयनम्	३४२
सत्यवेगानयनम्	३४३
प्रान्त्यंतरकरणक्रमः	३४४
सूर्यग्रहणे चन्द्रस्पष्टशरंशा- नयनम्	३४४
सूर्यग्रहणे प्रकाशतर्ज्यशरंशा- नयनम्	३४५
सूर्यग्रहणे इष्टकालानुपपत्तिः	३४६
चन्द्रग्रहणे चन्द्रस्पष्टशरं- शानयनम्	३४७

विषयः	पृष्ठाङ्कः
प्रकाशेन्दुग्रहणे चन्द्रस्पष्टशरं- शरंशानयनम्	३४७
सूर्यग्रहणे छायाच्छादकज्ञानम्	३४७
चन्द्रग्रहणे छायाच्छादकज्ञानम्	३४८
ग्रहानयनम्	३४८
स्थित्यर्थकालानयनम्	३४८
मर्दार्धकालानयनम्	३४९
मध्यग्रहणकालज्ञानम्	३५०
स्वस्थग्रहणे स्थूलस्पर्शमोक्ष- कालानयनम्	३५०
खग्रासे स्थूलखग्रासे स्पर्शमोक्षका- लानयनम्	३५०
सूत्रमस्पर्शकालानयनम्	३५०
स्पर्शस्थितिज्ञानम्	३५१
मोक्षस्थितिज्ञानम्	३५१
सूर्यग्रहणे इष्टज्ञानम्	३५१
इष्टाद्वयकेटुकालानयनम्	३५२
श्रेष्ठज्ञानम्	३५३
शुभराक्षिमानयनम्	३५३
अस्तकालज्ञानम्	३५३
स्पष्टदिनमानोत्पत्तिः	३५३
ताराणां सूर्यस्यापि	३५४
खेटानां स्वस्फुटदिनार्धदिनमा- नास्त्वशुताहार्धस्य स्वशुभ- दिनमानस्य न्यूनधिक- ज्ञानम्	३५४
राविज्ञानम्	३५५
अदिकज्ञानयनम्	३५५
यथायोग्यवेगज्ञानं चाक्रयवेगज्ञा- नं च	३५५
यथोचितेष्टानयनम्	३५५
चरज्ञातिज्ञानम्	३५५

विषयः	पृष्ठाङ्कः
यथोचितैष्टग्रहणस्थानज्ञानम्	३५६
यथोचितदशान्तनयनम्	३५६
यथोचितैष्टात्सावनेष्टानयनम्	३५६
मध्यभानयनम्	३५६
लम्बनाभावकारणज्ञानम्	३५७
स्पष्टदर्शान्तकारणज्ञानम्	३५७
सूक्ष्मलम्बनावनत्योर्ज्ञानसूच-	
कम्	३५८
स्थूललघ्वानयनम्	३५८
मध्यमलघ्वानयनम्	३५९
एकांशयोजनानयनम्	३५९
दशान्तेचन्द्रोदयज्ञानम्	३५९
ग्राह्यस्थनतदण्डवंशानयनम्	३६०
छाद्यदण्डवंशानयनम्	३६०
स्वराश्रित्यनतज्ञानम्	३६०
दर्शान्तिचन्द्रार्कनतोत्पत्तिः	३६०
दण्डवंशद्वान्तदण्डवंश-	
नयनम्	३६१
योजनकलानयनम्	३६२
तीरानयनम्	३६२
परानयनम्	३६२
सूत्रानयनम्	३६२
शालानयनम्	३६३
अन्यशालानयनम्	३६३
नवानयनम्	३६३
इष्टानयनम्	३६४
मध्यलम्बानयनम्	३६४
नत्यानयनम्	३६५
दूरानयनम्	३६५
स्पष्टनत्यानयनम्	३६५
मूलानयनम्	३६६
पुनरुद्भूतज्ञानयनम्	३६७
भूवेधयोजनानयनम्	३६८

विषयः	पृष्ठाङ्कः
तलयोजनानयनम्	३६८
अंशाद्युत्क्रांत्यानयनम्	३६८
छाद्यवृत्तज्ञानम्	३६८
छाद्यकवृत्तज्ञानम्	३६९
नरानयनम्	३६९
मुञ्जानयनम्	३६९
क्रान्तिपुत्क्रान्ति सूचकम्	३७०
उत्कोरानयनम्	३७०
भन्दानयनम्	३७०
मुञ्जानयनम्	३७१
स्तम्भानयनम्	३७१
अक्षयोजनानयनम्	३७१
क्रान्तिदिक्फलानयनम्	३७१
हारानयनम्	३७२
गुणानयनम्	३७२
उत्क्रान्तिदिक्फलानयनम्	३७२
गुणानयनम्	३७२
वहुणानयनम्	३७३
भीमानयनम्	३७३
रीत्यन्तरेण भीमानयनम्	३७३
मुञ्जानयनम्	३७३
नालानयनम्	३७३
नालाद्युत्पत्तिः	३७३
ग्रहवेधानयनम्	३७५
मार्गकर्णखेटहक्स्वयोरानय-	
नम्	३७५
सूर्यग्रहणवत्कक्षान्तरग्रहणे-	
क्स्वानयनम्	३७५
हक्स्वत्राशुपत्तिः	३७५
शश्रानयनम्	३७६
कामानयनम्	३७६
छवानयनम्	३७

विषयः	पृष्ठाङ्कः
भीमस्तम्भाभ्यां द्युतेर्भोग्याभौ-	
म्यकालज्ञानम्	३७७
छनाद्युतेर्भोग्यगतकालज्ञा-	
नम्	३७८
योगान्तरकरणज्ञानम्	३७८
छनाद्व्यक्तेष्टकालानयनम्	३७८
व्यक्तेष्टाद्युयोगकालानयनम्	३७९
स्थूलहृद्योगानयनम्	३७९
पूर्णलम्बनकालानयनम्	३८०
इष्टलम्बनज्ञानम्	३८०
इष्टेष्टाद्यच्छादकयोर्मध्यमाधान-	
यनसूचकम्	३८१
छायाच्छादकोत्पत्तिः	३८१
लम्बनयिच्छालनम्	३८१
लम्बनावनस्योः कारणज्ञानम्	३८२
विषुवत्कुण्डलमार्गानयनम्	३८३
चन्द्रग्रहणेचन्द्रशरोत्पत्तिः	३८४
चन्द्रग्रहणेस्पर्शमोक्षदिग्द-	
शोत्पत्तिः	३८४
सूर्यग्रहणेस्पर्शमोक्षदिग्भागदे-	
शोत्पत्तिः	३८५
क्षीग्रमन्दच्छादकग्रहणे स्पर्श-	
मोक्षदिज्ञानोत्पत्तिः	३८५
विम्बेतत्कालदिग्ज्ञानम्	३८६
नतिलम्बनसंस्कारोत्पत्तिः	३८७
चन्द्रांकग्रहणयोर्वर्णज्ञानम्	३८७
भौमादिग्रहणवर्णज्ञानम्	३८७
ग्रहणज्ञानम्	३८७
सूर्यग्रहणेप्रासदर्शनयुक्तिः	३८८
चन्द्रग्रहणेस्थूलपरिलेखविधिः	३८८
सूर्यग्रहणेस्थूलपरिलेखविधिः	३८९
भौमादिग्रहणे स्थूलपरिलेख-	
विधिः	३९०

विषयः	पृष्ठाङ्कः
ग्रहणेपुस्त्यपरिलेखविधिः	३९०
पूर्वापरान्तरचितच्छायाच्छा-	
दकग्रहस्पष्टरीतिः	३९०
पूर्वपश्चिमान्तराज्ञानयनम्	३९१
सूर्यग्रहणेस्पष्टपूर्वपश्चिमान्तरा-	
शुलानयनम्	३९१
इष्टप्रास्थानयनम्	३९१
इष्टप्रास्थापूर्वापरान्तरानयनम्	३९२
चन्द्रग्रहणेपरिलेखविधिः	३९२
सूर्यग्रहणेपरिलेखविधिः	३९३
भौमादिग्रहणेपरिलेखविधिः	३९३
ग्रहणेश्वरव्यास्ययोजीतिज्ञानम्	३९४
विम्बदिग्ज्ञानसूर्यादिग्रहाणाम्	३९४
प्रासयोजनानयनम्	३९६
वृत्तकर्णज्ञानम्	३९६
इति परमसिद्धान्ते ग्रहणधिकारे-	
चतुर्थः ॥ १४ ॥	
अथमहापातानयनम्	३९६
चन्द्रायनज्ञानम्	३९७
पातनामज्ञानम्	३९७
पाताभावज्ञानम्	३९८
पातमध्यकालानयनम्	३९९
पातस्पर्शपातमोक्षानयनम्	४००
संकमपुण्यकालानयनम्	४०१
इति परमसिद्धान्ते पातयोगा-	
धिकारः पञ्चमः ॥ १५ ॥	
अथयंत्राधिकारः	४०१
सप्तवृत्तयंत्रम्	४०३
रात्रिगतकालज्ञानम्	४०३
अज्ञातकोटिमनानयनम्	४०४
गोपकयंत्रम्	४०५

विषयः	पृष्ठाङ्कः
प्रकारान्तरेणमापकयंत्रम्	४०७
कर्णाकारभूमौकोटिभुजानयनम् ४११	
विनायंत्रेणगम्भानगम्भमानानयनम् ४११	
पर्वतमानानयनम्	४१३
प्रकाशगम्भानगम्भमानानयनम् ४१४	
वृद्धाहरणम्	४१५
स्वाशयस्थानेप्रत्यक्षांशुलानय-	
नम्	४१६
सूक्ष्मांशज्ञानम्	४१७
समभूकरणरीतिः	४१७
प्रकाशसमभूकरणरीतिः	४१८
सुरीययंत्रेणसमभूकरणरीतिः ४१९	
समभागविषयभागज्ञानम् ४१९	
मत्स्परयंत्रेणद्विक्ताधनम्	४१९
शंकुयंत्रज्ञानम्	४२९
स्वदेहशंकुज्ञानम्	४२१
पयदण्डयंत्रात्समाधत्तसमस्थाना-	
त्स्वेष्टदेशभागशंकौःसूक्ष्म-	
च्छायानयनम्	४२१
द्रावशंकुशंकौःच्छायानयनम् ४१५	
षट्तीयंत्रज्ञानम् ...	४२६
दण्डयंत्रेणनाभाभागानयनम्	
शंकुग्यार्थलवानयनम् ।	
यंत्रांशकौट्यंशानामयान्नतयंत्रा-	
ज्ञानविधार्थानयनम् । यंत्रांशा-	
नामयान्नतयंत्रांशानां ग्याधनयनम्	
स्वेष्टेष्टद्वयच्छायानयनम् ४२७	
शंकुभानयनम्	४२८
सुरीययंत्रेण यंत्रांशज्ञानम् ।	
शंकुग्यार्थांशज्ञानम् ।	
शंकुच्छायाभागज्ञानम्	४२८
कोणप्रदयंत्रविधानम्	४३०
भूत्यंत्रविधिः	४३१
दण्डयंत्रेणताराखेटप्रभानय-	
नम्	४३१

विषयः	पृष्ठाङ्कः
औच्यवेधात्स्वेष्टच्छायानयनम् ४३३	
सुरीययंत्रेणयंत्रांशज्ञानम्	४३३
सुरीययंत्रेणस्वदिगंशैः द्विक्ता-	
धनम्	४३४
भारयुक्तयंत्रनिर्माणम्	४३५
स्वेष्टांशासंख्यपदार्थस्यमध्य-	
भागदर्शनयुक्तिः	४३५
स्वाभाहानिप्राक्षपालस्वच्छा-	
यावृद्धिपरकपालकालज्ञानम् ४३६	
दण्डच्छायायाविनामंडलांविना-	
सुरीययंत्रेणविनाचक्रयंत्रेणद्वि-	
क्ताधनम्	४३७
चापग्याशक्तियंत्रम्	४३९
चापग्याशक्तिदंशकयंत्रम्	४४१
क्रमप्रवाहयंत्रम्	४४२
पट्टांशकरयंत्रविधिः	४४३
यंत्रनलेसुत्रादिविष्टनयुक्तिः	४४४
स्वतोवहनवैधमशांतिः	४४६
स्वशक्त्यासर्वकालभ्रमकबहु-	
विधयंत्रम्	४४६
दूरदर्शकयंत्रम्	४४९
वृत्तभावकयंत्रम् ...	४४९
सर्वशिल्पार्थदंशकयंत्रम्	४५०
अशयंत्रशक्तियंत्रम्	४५०
ज्योतिःशक्तिप्रदयंत्रम्	४५१
पिष्टकारकयंत्रविधिः	४५१
केवलदाशंकुदस्यतथाकेवला-	
स्विङ्कुंडस्य स्वसंधिस्था-	
नेषुविभागकरणयुक्तिः	४५४
प्रस्तरादीनांविभागकरणयुक्तिः ४५४	
वंगारज्ञानम्	४५५
शूराज्ञानम्	४५५
कणचूर्णकरणयुक्तिः	४५५
खंडोचितप्रस्तरस्यखंडकरण-	
युक्तिः	४५६

परमसिद्धान्तानुक्रमणिका ।

१५

विषयाः	पृष्ठाङ्काः
कंप्रोत्पत्तिपूर्वकम्	४५७
दिग्दाहारुणव्यामोत्पत्तिः	४६०
मलजाताद्भ्युत्पत्तिः	४६३
विष्णुदंष्ट्रपुरपत्तिः	४६०
स्वर्गलोत्पत्तिः.....	४६१
केतुतापोत्पत्तिः	४६१
उल्कापातोत्पत्तिः	४६१
तारापातोत्पत्तिः	४६२
इन्द्रचापोत्पत्तिः	४६२
परिवेषोत्पत्तिः	४६३

इति परमसिद्धान्ते यन्त्राधिकारः
षोडशः ॥ १६ ॥

विषयाः	पृष्ठाङ्काः
अथग्रहनिश्चयक्रमः	४६४
भूमेः स्थिरत्वनिश्चयः	४६४
मत्पक्षांशुल्लेभ्योविम्बव्यास-	
हस्तानयनम्	४६७
चन्द्रसूर्ययोर्विचक्षास्ययोजना-	
नयनम् । लोकाव्यासार्धयोज-	
नानयनम्	४६८
भूमिगोलत्वनिश्चयः	४६८
मङ्गलाचरणम्	४६९
इति परमसिद्धान्ते निश्चयाधिकारः	
सप्तमः ॥ १७ ॥	
अथदेशज्ञानम्.....	४७०
इति परमसिद्धान्ते देशज्ञानं	
समाप्तम् ।	

इति परमसिद्धान्तानुक्रमणिका समाप्ता ।

ज्योतिषग्रंथाः ।

२५८ लीलावती सान्वय भाषाटीकाअत्युत्तम	१-८	०-३
२५९ बृहज्जातकसटीक #	१-८	०-४
२६० बृहज्जातकमहीधरकृतभाषाटीका अत्युत्तम	१-८	०-४
२६१ वर्षदीपकपञ्चमार्ग वर्षजन्मपत्र बनानेका	०-४	०-॥
२६२ मुहूर्तचिंतामणि प्रमितासरा रफू रु. १ गलेज्	१-८	०-३
२६३ मुहूर्तचिंतामणि पीयूषधारा टीका	३-०	०-७
२६४ ताजिकनीलकण्ठीसटीकतंत्रत्रयात्मक	१-४	०-६
२६५ ताजिकनीलकण्ठी तंत्रत्रयात्मक महीधरकृत भा०टीका अत्युत्तम टैपकी छपी	१-८	०-४
२६६ ज्योतिषसार भाषाटीकासहित	१-०	०-४
२६७ मुहूर्तचिंतामणिभाषाटीका महीधरकृत....	१-०	०-३
२६८ मानसागरीफह्मति #.....	१-४	०-४
२६९ बालबोधज्योतिष.....	०-२	०-॥
२७० ग्रहलाघव सटीक ०	०-१२	०-२
२७१ चमत्कारचिंतामणि भाषाटीका	०-४	०-॥
२७२ जातकालंकारभाषाटीका	०-६	०-॥
२७३ जातकालंकारसटीक.....	०-६	०-१
२७४ जातकामरण	०-१२	०-२
२७५ प्रश्नचिह्नेश्वर भाषाटीका	०-१२	०-१
२७६ लघुपापक्षरी भाषाटीका अन्वय सहित	०-३	०-॥
२७७ मुहूर्तगणपति ०	०-१२	०-२
२७८ मुहूर्तमार्चड	०-१२	०-२

पुस्तक मिलनेका ठिकाना-

खेमराज श्रीकृष्णदास.

“श्रीवेङ्कटेश्वर” छापाखाना-बंबई.

अथायनांशानयनम्

सृष्ट्यारम्भक्षणाद्यातवत्सरान्तरवर्षद्वयोः भक्ता
 स्यादम्बरं व्यग्रफलादन्त्युन्मितं पथम् १३३ सृष्ट्या
 रम्भक्षणादेवंशाके भूद्वयधिसम्मिते मार्गश्चाव-
 त्तिभिर्भूखदेवाध्यक्षमितैस्तथा १३४ यातो अ-
 त्तंततः सृष्ट्यारम्भतो गतवत्सरान् शेषिताः रवरव-
 युग्माश्चैर्भुक्ताऽवयवसंयुताः १३५ खरवतर्कोद्भूता-
 भाद्यस्यात्तत्तौ ल्यज्जपूर्वकम् स्वर्णैर्जायते तस्य
 बाहुभाद्यनवाहतम् १३६ कृत्वा तद्भुत्तु भागाः स्यु-
 रंशाद्यास्तु यमाहताः स्युः पथस्य कलाद्याश्च माभ-
 क्तास्ताऽप्रमाधिकाः १३७

अथ पक्षान्तरेणायनांशः

बाह्वौ घं द्यक्षषट्पञ्चतानैर्धुक्तं गुणं भवेत् रवा-
 आष्टाध्यंगभिर्हत्वा गुणं तं भूदिनैर्मजेत् १३८
 लब्धभागमुखनागभूत्यचन्द्रैस्तु शेषितम् वेद-
 बाणोभ्य अत्योर्द्ध्वैर्स्वर्णैर्पूर्वापरं भवेत् १३९ तद्भा

^{२७}त्यचस्वतः सिद्धं तद्दृष्टो^{१७}र्द्धयदातदा तदे^{५४}दाक्षेन्तरास्ति-
 ङ्चे^{८१}द्भुनागाऽधिकं तदा १४० तन्मा^{१०८}गाभ्राजवि-
^{अंतरात}श्च^{अयनं}षान्मा^{अशादिकम्}गमशासुरव भवेत् मार्गांशा^पअयनांशाश्च
 पथभागाः प्रकीर्त्तिताः १४१ अयनांशोपपत्तिः
 राशिचक्रस्य भागानां^{२६०}मध्ये द्वेकांशकस्य तु विलि-
 सैर्वेद^{५४}पंचैस्तुल्य^{१०८}पूर्वैर्निरं भवेत् १४२ पूर्वस्यां राशिं
 चक्रस्य पूर्वख्यैः^पपथभागैः^{अयनांशाः} पश्चिमायां पथांशैः^{अंतरं}
 स्तु पश्चिमाख्यैश्च निश्चयात् १४३ मार्गांशाः सप्त-
 नेत्रोर्द्धाः यावच्च^{२७}न्द्रे^{८१}गजोन्मिताः तावत्पथांशकाः प-
 श्चात्सन्सुरवा वक्रवेगजाः^{भुक्तिजाः} १४४ मार्गांशाः स्युः कु-
 नागोर्द्धाः यावद्भागदि^{१०८}गुन्मिताः भैस्तुल्याश्चाऽपि या-
 वच्च^५तावत्प्राङ्मार्गवेगजाः^{भुक्तिजाः} १४५ भानिश्च^{राशयः}न्याऽ
 यनांशो^{राशयः}तु चक्रे स्वस्थानगाः स्मृताः ते स्व स्वस्थान
 तो भानिपूर्वमार्गांशकोन्मितैः^प १४६ चक्रे पूर्वस्थि-
 ताः प्रोक्ताः पश्चात्पृष्ठपथांशकैः^{अयनांशैः} दिनज्ञानम्
^५सूर्योदयाऽस्तयोर्मध्यलिप्ता दिनमुदीरितम् १४७

अथ परमसिद्धान्तः प्रारभ्यते.

ॐ श्रीगणेशायनमः दक्षीवक्त्राननं नत्वा गणेशदेव-
वन्दितम् श्रेष्ठं परमसिद्धान्तं करोमि मननप्रियम् १
यज्ञा वेदोदिताः यस्मात्स्युर्यज्ञाः समयाश्रयात् त-
त्कालं ज्योतिषाधीनं वेदाङ्गं ज्योतिषं ततः २ शब्दशा-
स्त्रं मुरवंतस्य तन्नेत्रे ज्योतिषं मतम् निरुक्तं श्रवणं त-
स्य कल्पं वेदकरो मतं ३ शिक्षा तन्नासिकाज्ञेयं छन्द-
स्याद्वयं मतम् हीनं नेत्रद्वयं यस्य कर्णादयैः किंपरा-
क्रमम् ४ भवत्यऽस्माद्विजः पूर्वज्योतिषं प्रपठेत् क-
लु तत्पश्चाद्विजवेदाद्यं शास्त्रं तदऽखिलं पठेत् ५
गणिते साऽखिलं कर्ममात्रम् ऽस्ति यतस्ततः अस्मि-
न्परमसिद्धान्ते वक्ष्यादौ गणितांशकम् ६

अथ परिभाषा.

गुञ्जाभिः पञ्चभिर्मणितैर्भूपैः कर्षमीरितं माषैर्वेदोन्मि-
तैः सांणतं द्वयं कोलं मुच्यते ७ कर्षोन्मितं सुवर्णं तु-

१ न्यासोपदेशान्मुक्तः सर्वं करोति किमन्धः पक्षीय गणितमेकाक्षिः गोलगणितस्तत्पर-
नेत्रः अनयोर्मध्ये हो कहीनस्तु काणा इत्युच्यते.

सुवर्णसंमुदीरितम् कर्षेर्वेदमितैर्लोकेपलं मुक्तं विच-
 क्षणैः ८ गुञ्जाभिः षड्वैष्टकं सेटतैः षण्णवैर्मितम्
 भूर्पांशं सेटकस्यैव षट्कं समुदीरितम् ९ सेटैः पं-
 चोन्मितैस्तौल्ये पण्डितैर्धटिका स्मृता न्यूनपेदे मितैः
 सेटैस्तौल्ये मणोमीरितम् १० रौप्यटंकं मितं द्रुम-
 निष्कंतमितहाटकम् मौल्ये भूर्पापणौर्द्रुमं तैर्भूर्पाभि-
 र्ष्कमीरितम् ११ अष्टभिस्त्रिदुलैर्गुञ्जा गुञ्जा ऽर्द्धयकं
 मुच्यते त्रिगुञ्जं वल्लं माख्यातं तैरष्टैर्धरणोच्यते १२
 भानुभिर्मुष्टिभिर्मणिं तद्देदैः प्रस्थञ्च्यते तैर्भूपैश्चो-
 दितं द्रोणं तद्भूपैः खारिका भवेत् १३ अञ्जलिर्मुष्टिभि-
 स्तर्कैस्तद्व्यंकुडोच्यते तैर्वैदर्नालिकां ताभिरै एवै-
 राढोच्यते १४ तद्युगैर्भरिमाख्यातं तत्पीडां चोच्यकी-
 र्तिता अष्टभिस्त्रिदुलैर्विस्तारैर्यवविस्तारमीरितं १५
 अष्टभिर्यवविस्तारैर्गुलं व्यासमीरितम् तैर्वैदर्नालिका-
 मैर्हस्तदैर्घ्यहस्तमुदीरितम् १६ इत्थमंगुलं विस्ता-
 रमंगुलं समुदीरितम् हस्तैर्वेदमितैर्दैर्घ्यहस्तैर् १७ अ-

स्वरवोरगैः १७ क्रोडाः स्वात्क्रोडा युग्मन्तु गव्यूतिः परि-
कीर्तिता योजनं चाब्धिभिः क्रोडावैर्वाः स्याद्दशभिः क-
रैः १८ क्षेत्रवेद भुजैस्तुल्यैर्निबद्धकीर्तितं बुधैः विस्तारैः
रेह्येकहस्तः स्याद्द्वैर्ध्वैर्चैर्ककरस्तथा १९ वेधेत्वेर्कक-
रस्तन्तु ह्येकहस्तं घनोच्यते एकहस्तघनो भाण्डो म-
गधेरवारिका भवेत् २० प्रसिद्धालोकतो ज्ञेया परिभा-
षायथोचिता इति परिभाषा.

अथांकसंख्यासंज्ञा.

एको दश शतं श्र्याऽथ सहस्रं त्वष्टयुतं तत्तथा २१
लक्षं च प्रयुतं कोटि रऽर्बुदं श्र्याऽष्ट सङ्कः सर्वा-
ख्यं च निरखं च महापद्मावहयः किल २२ शंकु-
जलधिसंज्ञं च हन्तं मध्याभिधंतथा परार्द्धं चेति वि-
ज्ञेयाश्चैतंकाः दिग्गुणोत्तराः २३

अथ योगान्तरकरणम्

योगोऽन्तरं यथास्थानं क्रमाद्बोक्तमती भवेत् उदा-
हरणम्— दश पञ्च द्वादश शतानां योगंतदयुतो

द्धीनिवद न्यासः १०।५।१२।१०० एषांयोगेजातम्
१२७ इदमयुताद्धीनेजातं ५८७३.

अथ गुणनम्

गुणे नोत्सारिते नैव ह स्थादु एयं क्रमोक्तमात् २४
स्तेच्छया गुणखण्डैर्वाहत्वा गुणं पृथक् पृथक् तदै-
क्यं वा भवेद्भक्तो गुणः शुद्धयति येन च २५ तेन लब्ध्या
चतुर्गुणं हत्वा तज्जायते थवा स्थानस्थैर्गुणकस्यै-
व ह्यङ्कैर्हत्वा पृथक् पृथक् २६ गुणं कृत्वा यथा स्था-
नमैक्यं तज्जायते थवा हत्वा गुणं गुणे नैव हीष्टो नाढ्ये
न तत्फलम् २७ इष्टेन गुणितं युग्यं युक्ता हित्वा तु-
वा भवेत् उदाहरणम्— पञ्चाङ्कै रविभिर्हत्वा तद्भा-
तुभिर्भक्तावद न्यासः गुण्यः १२५ गुणकः १२ गु-
णेनोत्सारितेनेतिकृते जातं १५०० अथवा गुणख-
ण्डे कृते ५७ आभ्यां पृथक् गुण्यै गुणिते युते च जा-
तं तदेव १५०० अथवा गुणकश्चतुर्भिर्भक्तोलब्धं ३
एभिश्चतुर्भिश्च ^{१२५} गुण्ये गुणिते जातं तदेव १५०० अ-

थवास्थानविभागेखण्डे १।२ आभ्यांपृथग्गुण्ये गु-
णितेयथास्थानयुतेचजातंतदेव १५०० अथवाचतु-
स्त्वेन ८ गुणेनचतुर्भिश्चपृथक् गुण्ये गुणितेयुतेच-
जातंतदेव १५०० अथवाद्वियुक्तेनगुणेन १४ गुण्ये
गुणिते द्विगुणित गुण्यहीनेचजातंतदेव १५०० इति-
गुणनप्रकारः अथभागहारविधिः

छेदः शुद्धयति भाज्याऽन्याद्यद्गुणस्तत्फलं भवेत् २८
केनाद्यवर्त्यतुल्येन छिद्राज्यौ सम्भवे भजेत् उदाहरणं-
न्यासः भाज्यः १५०० भाजकः १२ भजनाल्लब्धगुण्यः
१२५ अथवाभाज्यहारौत्रिभिर्ऽपवर्त्तिता ५०० चतु-
र्भिर्वा ३७५ षड्भिर्वा २५० स्वस्वहारभक्ताः फलंत-
देव १२५ वर्गरीतिः- स्वघ्नवर्गेच्यते घनरीतिः वर्गो
मूलघ्नस्तु घनो भवेत् २५ वर्गोदाहरणम्- नवानां
विश्वतुल्यानां अष्टांकरामाष्टां पंचाश्रेकरवच्यैका
ष्टावर्गान्वद न्यासः ५।१३।३५८।१०००१०५११
यथोक्तकरणेनजाताः वर्गाः ८१।१६५।१५८४०४।

घनमूलक्रमः

७

५१२।७२५।३८७४२०४८५।२०६८३६४३६२५

अथद्वितीय प्रकारेण वघन घन पर्वाकाः

एषां योगं वघन ७२५ घनं ३८७४२०४८५.

३७३२४८
३१३५५६८
१७४५६
७२५

अथवर्गमूलक्रमः

त्यक्ताऽन्त्योजात्कृतिं द्विघ्नमूलेनाप्तं संफलम् मूल
पंक्तौ लिखितं लब्धवर्गमाद्योजतस्त्यजेत् ३६ स्यान्मूलं च
पुनर्द्विघ्नमूलेनाप्तं संफलं त्विति उदाहरणम्—पूर्ववर्गाणां

मूलार्थन्यासः ८१।१६५।१५८४०४।१०००२१००-
११०२५ क्रमेण लब्धानि मूलानि ५।१३।३५८।१०-

००१०५. अथ घनमूलक्रमः

प्राग्घनं द्वेऽघने चैवं हित्वा चाऽन्त्य घनाङ्कनम् ३७ पृ-
थक् मूलेन स्वघनेन त्रिघ्नेनाद्यं विभाजितम् लब्धं प्र-
त्ययान्यसेल्लब्धवर्गं व्यन्त्याहतं त्यजेत् ३८ भाजिताद्या
च्च तस्याद्याङ्कनाद्वित्वा घनं पदं स्यात्पुनश्च पृथक् मूल
वर्गं त्रिगुणं भाजितम् ३९ आद्यं लब्धफलं मूल पङ्क्तौ-
प्राग्वल्लिखेदिति उदाहरणम्—पूर्वघनानां मूलार्थन्यासः

१।८।२७।६४।१२५।२१६।३४३।५१२।७२९।

३८७४२०४८५।२०६८३६४३६२५ क्रमेणल-

ब्धानिसूत्रानि १।२।३।४।५।६।७।८।९।१०२५

।३७४५. अथभिन्नपरिकर्म्मष्टकम्

तत्रादौभिन्नयोगान्तरविधिः अहारेस्थापयेदेकहा-

रंतद्विन्नकर्मणि ४० भिन्नयोगान्तरेन्योन्यंराशी-

नामुभयोस्तथा हारांशौ भाजकेन घ्नौस्वस्वहारांश-

कंविना ४१ तुल्यछेदाःसमछेदौस्युः स्यातांसम्भवे-

सति अल्पितैरल्पिताभ्यांवाहारैश्छिद्वाञ्चमर्दितौ

४२ स्वांशंहारंविनाहारभागावेवपरस्परम् वाबहूनां

द्वयोस्तुल्यहारास्तुल्यहाराविति ४३ तुल्यहारांशका-

नांतुतुल्यहारांशयोस्तथा संयोगंवान्तरं कृत्वाहारा-

संतत्फलं भवेत् ४४ तुल्यछेदविधौहारघातंस्वस्व-

हरोद्धृतम् स्वांशघ्नंस्वस्व भाषंतुपरहारघ्नवद्भवेत्

४५ तत्रैक्यंवान्तरंहारघातासंतत्फलं भवेत् उदा-

हरणम्- पंचांशत्र्यंशयुग्रांमंतथापादार्द्धान्तरंवद-

भिन्नभागहारविधिः

५

न्यासः $\frac{१}{५} \frac{१}{३} \frac{३}{३}$ अहारराशवेकंहारंदत्वा न्यासः $\frac{१}{५}$
 $\frac{१}{३} \frac{३}{३}$ उक्तवत्करणाज्जाताः समछेदाः $\frac{३}{५} \frac{५}{५} \frac{४५}{५}$ ए-
 षांयोगेजातं $\frac{५३}{५५}$ हरभक्तेजातम् $\frac{३८}{५५}$ न्यासः $\frac{१}{४} \frac{१}{३}$ अ-
 नयोरन्तरेजातं $\frac{१}{४}$.

अथभिन्नगुणनविधिः

द्विद्वातासंचांशवधंस्याद्विन्नगुणनेफलम् ४६ उदा-
 हरणम्- सत्र्यंशे नैकेनाहतं सार्द्धं दलेन घ्नंशरंवद
 न्यासः $\frac{११}{३} \frac{१}{३} \frac{१}{३}$ सवणितिन्यासः $\frac{५}{३} \frac{३}{३}$ गुणितेजातं
 $\frac{१३}{६}$ हरभक्तेजातं २ न्यासः $\frac{१}{३} \frac{५}{५}$ गुणितेजातं $\frac{३}{३}$ ह-
 रभक्तेलब्धं $\frac{२}{३}$.

अथभिन्नभागहारविधिः

परिवर्त्यंशकंहारंहारस्याधोवधोद्धृतम् ऊर्ध्वघातंफ-
 लंभिन्नेभागहारविधौभवेत् ४७ उदाहरणं- सत्र्यं-
 शैकोद्धृतंयुग्मतथास्वाश्विपादांशकमर्द्धोद्धृतंवद.
 न्यासः $\frac{५}{३} \frac{३}{३}$ भाज्यः $\frac{३}{३}$ भाजकः $\frac{५}{३}$ भजनाल्लब्धो-
 लब्धिः $\frac{३}{३}$ न्यासः भाज्यः $\frac{३०}{४}$ भाजकः $\frac{१}{३}$ भजनाल्लब्धं

१०

परमसिद्धान्ते

१०
१

अथ भागांशांशविधिः

छिद्वातासंशांशवधसंशांशांशफलं भवेत् उदाहरण-

म्- निष्कस्यार्द्धस्यव्यंशस्यसुग्यपादांशकौवदस्वा-

ष्टानांषोडशांशान्वत्वेकस्यार्द्धोद्धृतवद न्यासः $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2}$ ६ उक्तवज्जातं $\frac{1}{2}$ न्यासः $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2}$ सवर्णितेजातं $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2}$

हरभक्तेजातं १० अथ भिन्नवर्गादिविधिः

घनेवर्गे घनौवर्गेपदे प्राग्वद्धरांशयोः ४८ उदाहर-

णम्- सव्यंशौकस्यवर्गितपदंतद्वनंतन्मूलं गृहीत्या-

सः $\frac{1}{2}$ वर्गः $\frac{1}{2}$ मूलं $\frac{1}{2}$ अस्य घनं $\frac{1}{2}$ तन्मूलं $\frac{1}{2}$

अथ स्वभागानुबंधत्वांशापवाहयोर्विधिरुच्यते.

स्वांशाद्व्योनेत्वधःस्थेन हारं हन्याद्वरेण च स्वांशाद्व्यो-

नेन तेनांशान् हन्यात्तत्स्यात्सवर्णितः ४८ उदाहरणं-

अंघ्रिर्निजार्द्धसंयुक्तस्तच्च स्वत्रिलवान्वितोच्यतां यु-

ग्मपंचांशी निजाष्टमांशोनीततः स्वचतुर्भिः सप्तमां-

शौर्हीनीवद अर्द्धनिजाष्टमांशयुक्तं तन्निजांघ्रिही-

नमुच्यताम् न्यासः $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2}$ सवर्णिते जातः

शून्यपरिकर्माष्टकम्

११

$\frac{६}{१३} \frac{३१}{१६०} \frac{३५}{६४}$ अथापरोदाहरणम् एकस्यरुद्रा-
 शकेनोनेनैकचतुः षष्ठ्यंशकेन निजे नहीनंससति
 मुच्यतांन्यासः $\frac{७०}{९}$ यथोचितकरणायन्यासः
 $\frac{६४}{९} \frac{०१}{११}$ यथो- $\frac{७०}{६४} \frac{०१}{११}$ चितंन्यासः $\frac{७०}{९}$ उक्तवत्स-
 वणितेजातम् $\frac{४८४४०}{७०३}$ अथान्यदु- $\frac{०११}{७०३}$ दाहरणं-
 निजसार्द्धतृतीयांशोनखाकंवद न्यासः $\frac{५०}{९}$
 यथोचितंन्यासः $\frac{५०}{९}$ उक्तवत्सवणितंजातं $\frac{०११}{३} \frac{१}{२}$
 $\frac{१५}{९}$ अन्यदुदा $\frac{५०}{९}$ हरणम् निजसार्द्धतृतीयांशो-
 नयुग्माब्धेनहीनंखाकंवद न्यासः $\frac{५०}{९} \frac{३}{९}$ यथात्र
 युग्मंहीनं पृथक्स्थाप्यउक्तवत् $\frac{०११}{३} \frac{१}{३}$ वणितं
 जातं $\frac{१५}{९}$ हरभक्तालुब्धम् १५ युग्मं पृथक्स्थापि-
 तंहित्वाजातम् १३

अथशून्यपरिकर्माष्टकम्

स्वद्वयंस्वनंसमंस्ववर्गदौस्वंस्वभाजितः राशिः
 शून्यहरोज्ञेयोस्वघ्नः स्वंजायतेथवा ५० शून्यहा-
 रेस्वनिघ्नश्चचित्यंशेषविधाविति यत्रनास्तिहरत-

त्रज्ञेयं शून्यहरं बुधैः ५१ तत्रैव विन्यसेदेकं छेदं शून्यहरस्थले एवमेव गुणाभावे शून्यंगुणकमुच्यते
 ५२ तत्र शून्यगुणस्थाने गुणमेकं तु विन्यसेत् उदाहरणम्—
 रूपहीनं च रूपाढ्यं रवं रवर्गं च तत्पदम्
 घनं घनपदं रवस्य रवघ्नः पञ्चोन्मितं वद पक्षं रवेनो-
 दृतं ब्रूहि रवघ्नः स्वार्द्धं समन्वितः पक्षघ्नं रवहृतं
 के जातं कस्तत्समुच्यताम् न्यासः ० एतदेकहीनं
 जातम् १।० एकयुतं जातं १ रवस्य वर्गं ० मूलं ०
 घनं तन्मूलं न्यासः ५ एते रवेन गुणिताः जाताः ० न्यासः
 २ एतौ रवभक्तौ २ यदज्ञातो राशिस्तस्य गुणाः ०
 स्वार्द्धं क्षेपः १ गुणकः २ हारं शून्यं हृदयम् ६
 ततो वक्ष्यमाणेन विलोमविधिना इष्टकर्मणा वा-
 लब्धो राशिः २ इति शून्यपरिकर्माष्टकम्.

अथ व्यस्तविधिरुच्यते.

गुणभाजकयोर्वर्गमूलयोस्वर्णयोर्मिथः ५३ व्यस्तं कृत्वा हितदृश्ये प्राग्राशिर्जायते रवलु स्वांशा-

धनर्णपरिकर्माष्टकम् १३ .

द्व्यनेतुभागाद्व्यनेतुहरस्तु हरो भवेत् ५४ भागस्त्व
विकृतः कार्य्यव्यस्तेतच्छेषं मुक्तवत् उदाहरणम्-
स्त्रिघ्नो निजयुग्मचरणान्वित स्त्रिभक्तः तत्स्वाद्धीनि
स्तस्यवर्गस्तच्चियुक्तस्तत्पदं द्विभक्तं लब्धमेकं चेत्प्र-
थमं वद न्यासः गुणः ३ क्षेपः ४ भाजकः ३ ऋणं-
२ वर्गं धनं ३ मूलं हरः २ दृश्यम् १ व्यस्तेन यथोक्त
करणेन प्राग्राशिर्जातम् ५

अथ धनर्णपरिकर्माष्टकम्

तत्रोर्ध्वबिन्दुना ऋणं चिह्नं ज्ञेयम् ऋणयोर्धनयोर्यो
गंयोगे स्याद्विवरेन्तरम् ५५ धनर्णयोश्च विम्लेषेयो-
गंयोगेन्तरम् भवेत् ऋणयोर्धनयोर्घातं धनं स्याद्भज-
नं धनम् ५६ स्यादृणं स्वर्णयोर्घातं स्वर्णयोर्भजनं
क्षयम् उदाहरणम्- युग्मतर्कयोर्धनयोस्तथा ऋ-
णयोर्योगं चान्तरं घातं घाताद्गुणभक्तात्फलं वद
न्यासः २।६ योगं ८ अन्तरं ४ बधं १२ गुणभ-
क्ताल्लब्धं ६।२ न्यासः ६।३ योगं ८ अन्तरं ४ बधं

१२ गुणभक्ताल्लब्धं ६।२ न्यासः ३।६ योगः ४
 अन्तरं ८ वधं १२ गुणभक्ताल्लब्धं ६।२ न्यासः
 २।६ योगं ४ अन्तरं ८ वधं १२ गुणभक्ताल्लब्धं
 ६।२ अथस्वर्गविधिः

स्ववर्गस्वर्गयोः स्वस्वमूले स्वर्गेयथोचिते ५७ मू-
 लं भास्तिवर्गत्वाद्दृष्टवर्गस्यतस्यच उदाहरणं-
 धनस्य रूपद्वयस्य तथा भूतस्य रूपद्वयस्य वर्ग-
 ब्रूहि इत्येवमप्युक्तं न्यासः रूपं २ रूपं २ जा-
 तौ वर्गौ रूपवर्गः ४ रूपवर्गः ४ मूले रूपं २ रूपं २
 दृष्टवर्गः ८ तन्मूलं

अथस्वर्गस्थान्ययोगान्तरविधिः

स्वद्वेषेखोनेसमं स्वर्गस्वाद्गन्धस्तमीरितम् ५८
 उदाहरणार्थम् - न्यासः रूपं २ रूपं २ रूपं २ यो-
 गमन्तरं चाविकृतं रूपं २ रूपं २ एतानि स्वाद्ग-
 नानि जातानि रूपं २ रूपं २ रूपं २

अथस्वर्गवर्गविधिः

स्थात्खण्डयोर्वधं द्विघ्नं खण्डवर्गे वयचुद्धतिः उदाहर-
णम्- षड्विहीनयुगानां च वर्गं ब्रूहि वचक्षणा न्यासः
४।६ जातोवर्गः १६ खण्ड ४।६ योर्वधं २४ द्विघ्नजा-
तं शेषं ४८ स्तं ३६ सर्वयोगादशानां १० वर्गं १०० स-
मंभवति वर्गः १६ शेषं ४८ स्तं ३६ प्राग्वन्मूलयो ४।
६ वर्धं २४ द्विघ्नशेषादित्वा मूलं स्यादेवं मूलं ४।६

अथेष्टकर्मविधिरुच्यते

तत्प्रभविधितुल्येष्टराशिः क्षुण्णोद्भूतोऽथवा ५९ रा-
श्यं शैर्वायुतोहीनो दृष्टेष्टमनेन तु भक्तं स्यात्पू-
र्वराशिश्चेद्वैपक्षीयत्रतनु ६० इत्थं हारा न्तरेणा-
समिष्टं दृश्योस्तथा विश्लेषयेकमानं स्यात्तस्मा-
द्वेयोनुपाततः ६१ उदाहरणम्- वेदघ्नः स्वन्निभा-
गौनो भूपभक्तः समन्वितः राशेरर्द्धाब्धिषड्भागेः को-
राशिर्विन्धसम्मितः न्यासः गुणः ४ स्वन्निभागही-
नः ३ हरः १६ राश्यंशाः $\frac{9}{2} \frac{9}{4} \frac{9}{6}$ दृश्यं १३ क-
ल्पितमिष्टं ३ वेदघ्नः १२ स्वन्नि भागहीनः जातम् ८

भूपभक्तः $\frac{1}{2}$ कल्पितेष्टराशेरङ्गविधितकंशैः $\frac{3}{2} \frac{3}{2} \frac{3}{2}$
 युतोहरोजातः $\frac{13}{8}$ इष्ट ३ घट्टय ३८ मनेना $\frac{13}{8}$
 संप्राग्राशिः १२ अथद्वितीयोदाहरणम्-पुंजार्द्धं
 स्वयंशाद्यंवनभेदेगतं षष्ठनिजसप्तांशाढ्येनद्यांत-
 आष्टांशः स्वनवांशाढ्यस्थितः खेयाताः वेदहंसाश्चे-
 त्युज्जेसर्वान् हंसान्वद न्यासः $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2}$ दृश्यं ४३
 मेणसवर्णनं द्वाभ्यामपवर्त्ति- $\frac{1}{3} \frac{1}{6} \frac{1}{2}$ त एषाथो
 गः $\frac{349}{343}$ इदं कल्पितैके १ षादूनंरुत्वाशेषं ३५२
 अनेनासंकल्पितैके १ षट्घट्टयं ४ जाताराशौहंस-
 संख्या १००८ तृतीयोदाहरणं-राशेरुच्यंशाक्षांश
 षष्ठान्युत्तान् दत्वाशेषं गोमितं ब्रूहिराशिम् न्या-
 सः $\frac{1}{3} \frac{1}{6} \frac{1}{2}$ दृश्यं ८ उक्तवत्करणाज्जातोराशिः ३०

अथेष्टकर्मणिशेषजातिविधिः

छिदृश्यघातमंशोनछिद्वातासंफलम्भवेत् शेषजा-
 तिविधौसिद्धिर्वाव्यस्तेनेष्टकर्मणा ६२ उदाहरणं-
 स्वाहं देवालयेशेषाद्युग्मत्र्यंशौगुरोर्गृहे शेषस्या-

अथैष्टकर्मणिशेषजातिविधिः १७

ईष्टहेदत्वाशिष्टंयुष्मोखिलंवद न्यासः $\frac{१}{२} \frac{३}{३} \frac{१}{२}$ दृश्यं

२ यथोक्त करणेनजातंसर्वधनं २४ अथवातदेवन्या-

सः $\frac{१}{२}$ दृश्यं २ अब्रह्म १ मिष्टराशिंप्रकल्प्य भागाप

वाद $\frac{३}{३}$ विधिना स्वांशान्बन्धनेत्वधस्थेनहरंहन्यादरेण

चे- $\frac{१}{२}$ त्यादिनासवर्णितेजातं $\frac{१}{२}$ अनेन इष्टा १ हतं

दृष्टं २ भक्तं जातंसर्व धनं २४ अथविलोमविधिनान्या-

सः $\frac{३}{१}$ स्वांशहीनेन्यासः $\frac{३}{१}$ अथभागानुबंधेनजातं

स- $\frac{१}{२}$ वंधनं २४ अथे- $\frac{१}{१}$ ष्टकर्मणिविशेषजात्यु-

दा- $\frac{३}{३}$ हरणम् पंचांश- $\frac{३}{१}$ अंशौतयोस्त्यन्तरान्वरा

शो- $\frac{१}{२}$ पृथक्पृथक्पृथक्पृथक् १ चेद्राशिंवद न्यासः

$\frac{१}{५} \frac{१}{३} \frac{३}{५}$ दृश्यं १ जातोराशिः १५ सर्वेतेव्यस्तेनापिसि

द्धयन्ति अथद्विपक्षजात्युदाहरणं त्रिशेषमेकस्यधनं

षडध्वाः दशान्वास्त्वपरस्वतुल्यमौल्या ऋणं तथा शेषं

शरंतथाचतस्यतौतुल्यधनौचेदेकाश्वमौल्यंवद यवाद्यध-

नस्यशरांशमन्यधनं धनंशेषंऋणंतथात्राहि अत्रान्य

मौल्यमज्ञातंतस्यमानं कल्पितमिष्टं ३ अनुपातेनचेदेका

१८

परमसिद्धान्ते

श्वस्येदं ३ मौल्यं ३ तदाषण्णां मौल्यं १८ एवंदशान्वानां
 मौल्यं ३० कल्पितेष्ट ३ प्रौढश्रयौच ६। १५ शोधनार्थं
 न्यासः $\frac{१८}{३०}$ दृश्य $\frac{६}{१५}$ यावत् १८ तावत् ३० रूपं ६ स्त-
 पं १५ यथात्रानयो १८। ३० रन्तरेणा १२ संदृश्ययो
 ६। १५ रन्तरं २४ लब्धमेकाश्वस्यमौल्यं २ पुनरनुपाते-
 नषणां मौल्यं १२ शेषा ३ द्वायस्य धनं १५ एवंदशा-
 नां मौल्यं २० शेषार्थं ५ युतं १५ जातमन्यधनं च १५ अ-
 थान्यन्यासः $\frac{१८}{३०}$ दृश्य $\frac{६}{१५}$ अत्राप्यन्योरन्तरेणा $\frac{१३१}{५}$
 संदृश्ययो $\frac{१८}{३०}$ दृश्य $\frac{६}{१५}$ रन्तरं $\frac{२६४}{५}$ ल-
 ब्धमेकाश्वस्यमानं २ प्राग्वत्तयोर्धने १५। ३ अथवा-
 ब्राह्मधनादन्यत्रिगुणान्तं छेषस्वतत्वं २५ चेत्तयोर्धने
 वद अत्राद्यधनादन्यधनं त्रिगुणोक्तस्तर्हि अत्राद्यत्रि-
 गुणीकृत्य कल्पितेष्टवदान्यासः $\frac{५४}{३०}$ दृश्य $\frac{३७}{७५}$ य-
 क्षयो ५४। ३० रन्तरेणा २४ संदृश्ययो २७७५ र-
 न्तरं ४८ लब्धमेकाश्वस्यमौल्यं २ तथाषणां मौल्यं १२
 शेष ३ युतं १५ जातं प्रथम धनं १५ एवं द्वितीय धनं ४५

अथान्यदुदाहरणं एकनरस्यरत्नानि माणिक्यानिपंचा-
 नि ५ नीलान्यष्टौ ८ मौक्तिकानिसप्तमितानि ७ रत्नमानी-
 तशेषंधनंरत्नांकमितं ९० अन्यनरस्यरत्नानिसप्तमाणि
 क्यानि ७ नवनीलानि ९ षण्णमौक्तिकानि ६ रत्नमानीत-
 शेषंधनं द्विषष्टि ६२ मितं तौतुल्यस्वीचेद्रत्नमौल्यान्व-
 दकल्पितमिष्टं ३ कल्पितं द्विष्टं २ कल्पितं १ अनुपातेन-
 पक्षौन्यासः

मा	नी	मी
१५	१६	७
मा	मी	मी
२१	१८	६

 दृश्यं ९०

मा	नी	मी
१५	१६	७
२१	१८	६

 दृश्यं ६२

मा	नी	मी
१५	१६	७
२१	१८	६

 क्यं ४५
 क्यं ३८ परै-

मा	नी	मी
१५	१६	७
२१	१८	६

 क्यं ४५
 योरन्तरेणा ७ संकल्पितेष्ट १ घट्टद्वययोरन्तरं २८ ल-
 ध्यमेकैक्यमौल्यं ४ चैदेकस्येष्ट १ स्येदं ४ एषां ३ लब्धं
 मौल्यं १२ पुनरेकैक्यमाणिक्यस्येदं १२ चैत्यंचमौणि-
 क्यानां मौल्यं ६० एवं प्रथमपक्षे मौल्यानि

मा	नी	मी
१५	१६	७
२१	१८	६

 ६० ६४ २८
 शेषाद्यमेषांयोगं २४२ आद्यस्यसर्वधनं २४२ एवम-
 न्यस्यापि यथा १ एकमाणिक्यस्येदं १२ चैत्सप्तमाणि
 क्यानां मौल्यं ८४ एवं द्वितीयपक्षे मौल्यानि

मा	नी	मी
१५	१६	७
२१	१८	६

 ८४ १७२
 २४ एषामैक्यं १८० शेष ६२ युतं २४२ जातं द्वितीय

धनं च २४२ एवमिष्टवशाद्बहुधा समधनं भवति अ-
 थान्यदुदाहरणं एकोवदतिदेहिशतं त्वद्ब्यान्मेद्विघ्नो-
 भवति अपरोपि च दशमां देहित्वद्ब्यान्मेद्विघ्नो भ-
 वति तयोर्धने वद अत्राद्यापस्योः कल्पितेष्टे धने न्यासः
 २६१०० | अनयोः परस्य शते गृहीते आद्यो द्विगुणि-
 तः स्यादित्येकालापौ घटते अथाद्याद्दशमानीय दश-
 भिः परधनं युतं षड्गुणं स्यादिति आद्यं षड्गुणी कृत्य न्या-
 सः १२६६० | अतः प्राग्वल्लब्धमेकं १ स्यमानं ७०
 एकेन यं ७० चेद्द्व्याभ्यां १४० इदं सहस्रं शेषमादिधनं
 ४० एवमन्यधनं १७०

अथ धनैर्गैकजातिराशीनामन्तरक्रमं
 स्वर्णानामेकजातीनां भेदे लघ्वधिकाल्लघुं हित्वा तदधि-
 कं शेषयुक्तं स्वोद्धृत्य जेदिति ६३ चत्वारविंतिथिश्च
 तिपि एडाना १२।१५।२२।२८ मन्तराच्छेषमग्निः ३
 मितं भवति, अथ संक्रमणविधिः
 योगंतु ह्यन्तरेणोनयुक्तं कृत्वा ततोर्द्ध्वं त्रीत्यातामस्या

धिकौराशीतीतत्संक्रमणं भवेत् ६४ उदाहरणं ययो-
र्योगिनखवेदमन्तरंतीराशीवद न्यासः श्लोकं २० अन्तरं
४ राशी-१२।८

अथ विषम कर्म विधिः

राश्यो घातियुगधेचराश्योर्योगिकृतेस्तयोः कृत्वा भेदं भवे-
द्राश्योरन्तरस्य कृतिस्तयोः ६५ राश्योर्वर्गयुती कृत्वा
राश्योर्योगिकृतेस्तथा भेदं राश्योस्तयोर्ज्ञेयं द्विघातस-
मंखलु ६६ वर्गान्तरं भवेद्राश्योस्तयोर्योगान्तराहतिः
घाते द्विघेतेयोर्भेदवर्गयुत्कातयोस्तथा ६७ राश्योर्व-
र्गयुतिस्तत्तु विज्ञेयागणाकोन्तमैः अन्तरेणोद्धृतवर्गभे-
दयोगमुदीरितम् ६८ राश्योर्योगिकृतौ राश्यो घातिं वे-
दाहतं बुधैः हित्वा चान्तरवर्गः स्याद्गैर्वियुतिवर्गयोः
६९ विस्लेषस्यदलं राश्यो घातिमुक्तं विचक्षणैः उदा-
हरणं भुजांश्चूनात्पदं व्येकं कोटिकर्णान्तरं यदि च-
त्रतत्र भुजं कोटिं कर्णं ब्रूहि विचक्षणा अत्र कोटिक-
र्णान्तरमिष्टं २ अतो व्यस्ताद्वाहुः १२ इष्टं २ सैकं ३

वर्गः ५ त्रियुतः १२ वर्गः १४४ अयंकोटिकर्णवर्गः
 न्तरं १४४ तयोर्थेयान्तरघातसमं १४४ इष्टः २ को-
 टिकर्णान्तरेण २ भक्तभयं १४४ जातं ७२ अयंयोगः
 ७२ अन्तरेण २ ऊनयुक्ते अर्द्धितेजातोकोटिकर्णौ ३५।
 ३७ इष्टवशाद्बहुधा भुजकोटिकर्णः स्युः अथापरो-
 दाहरणं स्वाब्धिर्दोः कोटिकर्णैर्विष्यंकोटिबाहुवधंतथा
 स्वार्कयत्रभुजंकोटिकर्णं तत्रोच्यतांखलु अत्रभुज-
 कोटिवधो १२० द्विघ्नः २४० तद्युतिवर्गस्यवर्गयोगस्य
 चान्तरं २४० यद्भुजकोट्योर्वर्गयोगः सरवकर्णवर्गः
 अतोदोः कोटियुतिवर्गस्यकर्णवर्गस्यचान्तरमिदं २४०
 योगान्तरघातसमं २४० अतइदमन्तरं २४० योगेना
 ४० संलब्धं ६ दोः कोटियुतिकर्णान्तरं ६ अनेनयुक्तो-
 नेर्द्धितेयोगेजातेदोः कोटियोगकर्णौ २३। १७ दोःको-
 टियोगः २३ कर्णः १७ दोःकोटियुति २३ वर्गं ५२५
 चतुर्गुणघाताने ४८० शेषंदोः कोट्यंतरवर्गः ४५
 मूलं ७ इदंकोटिभुजान्तरं ७ भुजकोटियोगे २३ यु-

युक्तो नार्द्धे कृत्वा जाते भुजकोटी १५।८ भुजः १५ कोटिः ८

अथ किञ्चिद्गणिकम् ।

द्वष्टवर्गगजैर्निघ्नव्येकार्द्धमिष्टभाजितं ७० एकः स्यात्
 तत्कृते रार्द्धसैकं राशिः परो भवेत् वर्गयोगान्तरे व्येके रा-
 श्यो स्यातां कृती तयोः ७१ उदाहरणं वर्गयोगान्तरे
 व्येके मूलदेतौ ययोर्वद कल्पितमिष्टं १ अस्य कृतिः
 १ अष्टगुणो जातः २ अयं व्येकः १ दलितः ३ इष्टेन
 हतः जातः प्रथमो राशिः १ अस्य कृतिः १ दलिता ३
 सैका ३ अयमपरो राशिः ३ एवमेतौ राशौ $\frac{१}{१} \frac{३}{३}$ ए-
 वमेकेनेष्टेन जातौ ३ $\frac{१०}{८}$ द्विकेनेष्टेन $\frac{३१}{४}$ $\frac{५५३}{३२}$

अथ मूलगुणविधिः

गुणघ्नपदयुक्तो न राशेरार्द्धगुणस्य च वर्गेण युक्त द्वष्ट
 स्य मूलमर्द्धगुणेन हि ७२ उन्नं वाढ्वन्ततो वर्गं प्राध्याशि-
 जयिते स्खलु चेदं श्रौस्त्वनयुक्तः स्यादं श्रौस्त्वनयुते न च ७३
 एकेन गुणकं दृश्यं भवत्वा ताभ्यां ततो न्तवत् उदाहरणं
 राशेः सप्तगुणमूलार्द्धेनाद्युम्भशेषं चेद्राशिं बद् न्यासः

मूलगुणः ३ दृश्यं २ अर्द्धगुणस्यवर्गेण १६ युक्तस्य
 दृष्टस्य १६ मूलं ६ अर्द्धगुणेन ६ ऊनत्वादाढ्यं १६
 वर्गीकृतं जातो राशिः १६ उदाहरणं त्रिगुणैर्निजमूलै
 युतः दिक्कोराशिर्भवति न्यासः गुणः ३ दृश्यं १० गुणा
 ३ ३ वर्गेण ६ युक्तस्य दृ १० दृश्यं ६ मूलं ३
 अर्द्धमूलगुणो ३ युक्तत्वाद्गुणं ३ वर्गं ४ राशिः ४
 उदाहरणं राशिमूलद्वयंदत्वा राशिरूप्यष्टांशकंपृथग्दत्वा
 शेषं युग्मोन्मितं धनं चेत्सर्वस्वराशिंवद न्यासः गुणः २
 त्रिगुणाष्टांशः ३ अथवाष्टमांशात्रयः १ १ १ दृ-
 श्यं २ एकोनां ३ दोनाने ५ नदृश्यं २ मूलगुणांच २ भ-
 क्तादृश्यं १६ मूलगुणं १६ अर्द्धगुणं ६ वर्गं ६४
 दृश्या १६ दृष्टं जातं १४४ मूलं १६ गुणार्द्धेन ६ ऊन
 त्वादाढ्यं ४ वर्गे राशिः १६ उदाहरणं द्रव्यस्य राशोः
 पादांशमूलं राशितर्काष्टमांशाद्यंदत्वा शेषं युग्मं चेद्वा
 शिवद न्यासः गुणः ६ अत्र राशोः पादांशमूलगुणं
 ६ तर्हि दृश्यं २ पादांशं ३ दृश्यं ज्ञेयं ३ भागाः ६

त्रैराशिकाद्योजराशिकविधिः २५

प्राग्बज्जातौ गुणद्वयौ १।२ गुणः १ द्वयः २ प्राग्ब-
ज्जातं राशिचतुर्थं ४ एतच्चतुर्भिर्गुणितं जातो द्रव्य-
राशिः १६ उदाहरणं त्रिभिः स्वमूलैर्द्युतं स्वपादाढ्यं
चंद्रां जातं चेद्राशिं वद न्यासः भागः ४ मूलगुणः ३
द्वयं ११ अत्र एकैनां ४ शोनाढ्येन ४ मूलगुणं द-
व्यं च भक्त्वा ताभ्यां प्राग्बज्जातौ राशिः ४ .

अथ त्रैराशिकाद्योजराशिकविधिः

फलयोर्हरयोश्चापि द्वयोर्न्योपरिवर्त्तनं ७४ पक्षयो-
रुभयोः कृत्वा त्वत्पराशिवधोद्भूतम् बहुराशिवधं ज्ञे-
यं फलं त्रैराशिकाद्योजराशिके ७५ बहुराशिवधे स्वत्पराशि
घाते तथैव च राशिमण्डलसंख्याया विज्ञाने नोच्यते-
हरः ७६ राशिस्तत्रोच्यते राशिः फल एवायं कथ्यते
राशिर्वधविधौ हारः पक्षयोरुभयोरपि ७७ तत्रोज-
राशिके ज्ञातस्थाने सप्तारुतिं लिखेत् आदेः फलं
यथांशः स्यात्तथांशः परपक्षजं ७८ यद्गुणांशाऽधि-
कं वा ऽल्पं स्यात्फलं पूर्वपक्षजं तद्गुणांशाऽधिकं वा ऽल्पं

स्यात्तस्मात्परपक्षजं ७५ इच्छाद्युत्थफलोयत्रस्या-
तांतुत्यकुले गतो तत्रादिफलयोरेव परिवर्तनमाचरे-
त् ८० इच्छायाः प्रथमस्यापि सर्वत्रैककुलं भवेत् नी-
चवंशप्रमाणेन नीचराशिहरंबुधैः ८१ हत्वा तन्नी-
चराशिस्तु ह्युच्चजातिः प्रजायते आदिराशोः फलं
त्वन्यजातिर्मध्ये स्थितं तयोः ८२ इच्छाहृतं फलं वादि-
भक्तमिच्छाफलं भवेत् एतच्चैराशिकंचादिनिघ्नमि-
च्छोद्धृतं फलं ८३ इच्छातोत्थं फलं व्यस्ते ज्ञेयं त्रैराशि-
केवलं च्छेदं यत्र भवेत्तत्र ज्ञेयं व्यस्तोजराशिकं ८४
यत्रेच्छावर्द्धनाल्लब्धेर्नूतनत्वं जायते यथा ह्यासृद्धि-
फले ज्ञेयं व्यस्तं व्याघ्रजराशिकं ८५ प्रकारान्तरेण
वाद्यन्यपक्षयोस्तिर्यक् संस्थयोः परिवर्तनं केवलं फ-
लयोः कृत्वानपृथक् तत्र हास्योः ८६ अन्योन्यंतुततो
भक्तास्त्वयराशिवधेनहि अधिराश्याहृतिलब्धं तदि-
च्छाफलमुच्यते ८७ त्रैराशिकोदाहरणं द्रम्मद्व-
येन सैरलभ्यते चेत्सार्द्धत्रयेण द्रम्मेण किल भ्यते न्या-

त्रैराशिकाद्योजराशिकविधिः २७

साः $\begin{bmatrix} २ & ७ \\ १ & ३ \end{bmatrix}$ फलपरिवर्त्यन्यासः $\begin{bmatrix} २ & ७ \\ ३ & १ \end{bmatrix}$ अत्रबहुराशि
 $\begin{bmatrix} ११ & ७ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$ वधं $\begin{bmatrix} ७ \\ ३ \end{bmatrix}$ लघुराशि $\begin{bmatrix} ११ & ३ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$ वधेन २ भक्तं लब्ध
 $\frac{७}{३}$ हरभक्तं जातं पादोनद्वयसेटकं $\begin{bmatrix} १ & ३ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$ अथवा
स्मिन्यासेराशित्रयंतस्मात्त्रैराशिकेणान्यासः $\begin{bmatrix} २११ & ७ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$
अत्रत्रादिः २ आदेः फलं १ इच्छा $\frac{७}{३}$ इच्छाहृतं फलं
लं $\frac{७}{३}$ आदिभक्तं इच्छाफलं $\frac{७}{३}$ प्रकारान्तरेण $\begin{bmatrix} २११ & ७ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$
फलपरिवर्त्यन्यासः $\begin{bmatrix} २११ & ७ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$ बहुराशि $\begin{bmatrix} ७ & १ \\ ३ & १ \end{bmatrix}$ वधं
 $\frac{७}{३}$ स्वल्पराशि $\begin{bmatrix} २११ & ७ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$ वधेन २ भक्तं लब्धमिच्छा
फलं $\frac{७}{३}$ अथवान्यासः $\begin{bmatrix} २११ & ७ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$ फलपरिवर्त्य-
न्यासः $\begin{bmatrix} २११ & ७ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$ बहुराशि $\begin{bmatrix} ७ & १ \\ ३ & १ \end{bmatrix}$ वधं $\frac{७}{३}$ ल-
घुराशि $\begin{bmatrix} २११ & ७ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$ वधेन २ भक्तमिच्छाफलं $\frac{७}{३}$ अथ
वान्यासः $\begin{bmatrix} ३ & ७ \\ १ & ३ \end{bmatrix}$ हारं फलं परिवर्त्यन्यासः $\begin{bmatrix} २१७ & ३ \\ ३ & १ \end{bmatrix}$
बहुराशि $\begin{bmatrix} १ & ७ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$ - $\begin{bmatrix} ७१११११ & ७ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$ वधं $\frac{७}{३}$ स्वल्प-
राशि $\begin{bmatrix} २१२ & ३ \\ ३ & ३ \end{bmatrix}$ वधेन ४ भक्तं जातं फलं $\frac{७}{३}$ अत्रद्रम-
द्वयस्य हारं १ एकसेटकस्य हारं चाप्येकः १ कल्पितः
पुनस्त्रैराशिकोदाहरणम् वस्त्रद्वयस्य मौल्यं निष्कर्षे

त्रिनिष्कैः कल्पम्बराणिलभ्यन्ते न्यासः $\left[\begin{smallmatrix} २ & ३ \\ १ & २ \end{smallmatrix} \right]$ अ-
 त्रेच्छाफलयोरेकजातित्वादाद्यफलं परिवर्त्यन्यासः
 $\left[\begin{smallmatrix} १ & ३ \\ २ & २ \end{smallmatrix} \right]$ प्राग्वत्फलं परिवर्त्यन्यासः $\left[\begin{smallmatrix} १ & ३ \\ २ & २ \end{smallmatrix} \right]$ उक्तव-
 ल्लब्धस्वस्त्रं मानं ६ पुनरपित्रैराशिकोदाहरणं ये-
 जीवा अष्टसेटकमन्त्रं चतुर्भिर्दिनैर्भक्षन्ति ते दशसे-
 टकमन्त्रं कल्पुन्मितीर्दिनैर्भक्षन्ति न्यासः $\left[\begin{smallmatrix} ८ & १० \\ ४ & २ \end{smallmatrix} \right]$ उ-
 क्तवल्लब्धाः दिवसाः ५ अथ पुनरपित्रैराशिकोदाह-
 रणं चतुर्थं सपादैकचत्वारिंशद्भिर्द्रव्यैर्गणसेटक-
 ६३ समलघुतमानीतं तत्सकपटं कृत्वा तन्मध्ये सक-
 पटैकसेटकस्य मौल्यं नवपणं जातं चेत् सर्वस्मिन्घटेक-
 तकपटसेटान्तक्रादिन्वद न्यासः द्रव्याः घृतमौल्यं-
 $\left[\begin{smallmatrix} ४१ & १ \\ ४ & १ \end{smallmatrix} \right]$ घृतसेटकानि ६३ नवभिः पणैः सकपटमे-
 कसेटकमितं घृतं लभ्यते चेत् सर्वघृतस्य मौल्यं पणैः
 किमिति न्यासः $\left[\begin{smallmatrix} ५ & ६६० \\ १ & २ \end{smallmatrix} \right]$ लब्धं सकपटं सर्वघृतं
 $\left[\begin{smallmatrix} ७३ & ३ \\ १ & २ \end{smallmatrix} \right]$ अस्मिन्सुनिष्कपटं घृतं ६३ हित्वा शेषं क-
 पटं $\left[\begin{smallmatrix} १० & ३ \\ १ & २ \end{smallmatrix} \right]$ तत्र किंवा तैलं दुग्धं दधिः किंवा पानीयं

त्रैराशिकाद्योजराशिकविधिः २९

किंवा कदलीफलम् अथवाश्यासान्नभक्तं वापरिपा-
चितपिण्डालुकादिकम् अथव्यस्तत्रैराशिकोदाहरणं
वर्षत्रयस्यप्राणैर्मौल्यंतर्कचेन्नन्दाब्दस्यप्राणैर्मौल्यंवद-
न्यासः $\left| \begin{smallmatrix} ३ & ९ \\ ६ & \end{smallmatrix} \right|$ प्राग्वद्द्वहुराशिवधः १८ लघुराशि
 $\left| \begin{smallmatrix} १९ \\ १९ \end{smallmatrix} \right|$ वधः ९ भक्तः लब्धंमौल्यं २ अथवान्यासः

$\left| \begin{smallmatrix} ३६ & १९ \\ १९ & \end{smallmatrix} \right|$ अत्रादिः ३ फलम् ६ इच्छा ९ व्यस्तत्रैरा-
शिकत्वादादि ३ हतंफलं ६ १८ इच्छा ९ भक्तंफलंमौ-
ल्यंजातं २ पुनर्व्यस्तत्रैराशिकोदाहरणं कस्मिन्चि-
द्राशिंत्रिभिर्भक्तातर्कफलं चेत् नवभिर्भक्ताकिम्फ-
लं भवेत् न्यासः $\left| \begin{smallmatrix} ३ & ९ \\ ६ & \end{smallmatrix} \right|$ प्राग्वल्लब्धं २ पुनरपि व्य-
स्तत्रैराशिकोदाहरणम् यद्वस्तुद्वादशाजीवाः त्रिभि-
र्दिनैर्भैक्षंतितद्वस्तुवेदोन्मिताः जीवाः कतिदिवसैर्भ-
क्षंति न्यासः $\left| \begin{smallmatrix} १२ & ४ \\ ३ & \end{smallmatrix} \right|$ फलं ३ हारं ४ चपरिवर्त्यन्या-
सः $\left| \begin{smallmatrix} ४ & १२ \\ ३ & \end{smallmatrix} \right|$ उक्तवत्करणाल्लब्धं ९ अथापरोदा-
हरणं यत्कुर्म्यद्वादशानरास्त्रिभिर्दिनैः कुर्वन्तितं कर्म
वेदोन्मिताः मनुष्याः कतिदिवसैः कुर्वन्ति न्यासः $\left| \begin{smallmatrix} १२ & ४ \\ ३ & \end{smallmatrix} \right|$

प्राग्बत्फलं ८ अथपंचराशिकोदाहरणं मासेस्वाक्षे

न्तरं युग्मं वर्षे सेकित्थान्तरं न्यासः १११२ प्राग्बन्धितः

पक्षयोः फलं परिवर्त्य न्यासः -

५०	५
२	१२

बहूनां राशीनां १२।५।२ वधः १२० लघु

राशि १।५०।१ वधेना ५० सः लब्धं तथान्तरं

१२
५

अथ प्रकारान्तरेण न्यासः १।५०।२ फलं परिवर्त्य न्या-

सः १।५०।१ बहूनां राशीनां १२।५।२ वधः १२०

लघुराशि १।५०।१ वधेन ५० भक्तस्तदिच्छाफलम्

१२
५

 न्यासः १।५०।२ ॥ १२।५।१ फलं परिवर्त्य

न्यासः १।५०।१ ॥ १२।५।२ बहूनां १२।५।२ वधः

१२० स्वल्पराशि १।५०।१ वधेन ५० भक्तं लब्धमिच्छा

फलं

२	३
---	---

 अथ कालज्ञानार्थं न्यासः

१	५
५	५
२	१२

 फ-

लं परिवर्त्य न्यासः

१	५
५	५
२	१२

 बहूनां राशि-

१।५०।१ वधः

१२	२
----	---

 १२० लघुराशि ५।२ वधे-

न १० भक्तः लब्धमासाः १२ अथ मूलधनार्थं न्यासः

१	१२
५	५
२	१२

फलं परिवर्त्य न्यासः

१	१२
५	५
२	१२

 प्राग्बल्लब्धं मूल-

धनं ५ अथव्यस्तपंचराशिकोदाहरणं वेदसेटकव-
स्तुषोडशाजीवा एकस्मिन्दिने भक्षंति चेत्सेट इयवस्तु
वस्तुमिताः कलुन्मितदिनैर्भक्षंतिन्यासः

४१२	फलं
१६८	

हारंचपरिवर्त्यन्यासः

४२	प्राग्ब-
८९६	

११	ल्ल
----	-----

व्यंदिनं १ पुनर्व्यस्तपं चराशिकोदाहरणं
रसंन्यासं द्विलब्धं चेद्दशपंचोद्धृतं बद न्यासः

६१०	
३५	

फलं हारं परिवर्त्यन्यासः

६१०	उक्तवल्ल-
५३	

व्यं २ अथपंचराशि- कोदाहरणं दशजी-
वाः विंशदिनैश्चत्वारिंशन्मितं सेटं मणावावस्तुं भक्षं-
ति चेत्पंचोन्मिताः जीवास्तिथिभिर्दिनैः कतिमितवस्तुं
भक्षंतिन्यासः

१०५	फलं परिवर्त्यन्यासः
२०१५	

उक्तवल्लव्यं १५

४०	अथसप्तराशिकोदा-
----	-----------------

हरणं विस्तारेत्रिकरैस्तुल्याः दैर्घ्येवेदोन्मिताः करैः
येवस्त्राः भास्करास्तेषांमौल्यंस्वान्जोन्मितं यदि वि-
स्तारेषामिताः हस्तैः दैर्घ्येनागोन्मिताः करैः येवस्त्राः
षामिताः स्तेषांमौल्यं ब्रूहि विचक्षाण न्यासः

३६	६
१३	८
२०	९

उक्तवल्लब्धमौल्यं २० अथवा विस्तारदैर्घ्यं ३।४ घातं
 १२ एक वस्त्रस्य क्षेत्रफलं १२ द्वादश १२ गुणितं १४४
 द्वादशवस्त्राणां क्षेत्रफलं १४४ एवं परपक्षे वस्त्राणां
 क्षेत्रफलं २८८ तत्तस्मै राशिके एयथास्य १४४ मौल्यं
 १० चेत् २८८ मौल्यं किमिति न्यासः $\frac{१४४ \times २८८}{१०}$
 लब्धं मौल्यं २० अथवा त्रैराशिकद्वयेन पंचराशिक-
 फलं त्रैराशिकत्रयेण सप्तराशिकफलं त्रैराशिकचतु-
 ष्केण नवराशिकफलं त्रैराशिकपंचकैरेकादशराशिक
 फलं षड्विंशैराशिकैस्त्रयोदशराशिकफलमित्यादिकं
 भवति अथ नवराशिको जडाहरणं या नीष्टिकानि-
 विस्तारे त्वष्टभिश्चांगुलैस्तस्मादैर्घ्यं सूर्यांगुलैस्तुल्या
 वेधे वेदांगुलैस्तथा द्रुमैः षोडशभिस्तानि लभ्यन्ते चे-
 च्छतानि हि विस्तारे गांगुलैस्तुल्यादैर्घ्यं शक्रांगुलैस्तथा
 वेधे पंचांगुलैस्तुल्या व्योमाब्धीनीष्टिकानि च द्रुमैः क-
 ल्पुन्मितैर्ब्रह्मिलभ्यन्ते सत्वरंबुध न्यासः $\frac{१२ \times ६}{१००} = \frac{७२}{१००}$
 उक्तवल्लब्धमौल्यं द्रुमाः ७ अथैकाद- $\frac{१२ \times ६}{१००} = \frac{७२}{१००}$ श

त्रैराशिकाद्यो जराशिकविधिः

३३.

राशिकोदाहरणं विस्तारेष्टांगुलैर्दैर्घ्यैश्च दशैरंगुलैस्समाः
 वेधेदेदांगुलैस्तुल्यास्तौल्ये सेट द्वयोन्मिताः द्रुमैर्नागोन्मि-
 तैः पट्टाश्च्यन्तेऽथ च्यदि द्विः ताः एवं शक्रांगुलैर्दैर्घ्यै दि-
 स्तारं गांगुलोन्मिताः वेधेपंचांगुलैस्तुल्यास्तौल्ये सेटत्र
 योन्मिताः पट्टाः रवाब्धिमिता द्रुमैर्लभ्यन्ते कियदुन्मि-
 नैः न्यासः

१२	६
४	५
२	३
१००	४०
८	५

 लब्धमौल्यं द्रुमाः ५ $\frac{१}{४}$ अथ-
 त्रयोदश

१२	६
४	५
२	३
१००	४०
८	५

 राशिकोदाहरणं दैर्घ्यैश्चक्रांगुले
 स्तुल्याः

१२	६
४	५
२	३
१००	४०
८	५

 विस्तारेष्टांगुलैस्समाः पिण्डेचाब्धं
 गुलैस्तुल्यास्तौल्ये सेट द्वयोन्मिताः ये पट्टाः पिण्डे स्तुल्या
 स्तेषामानयनाय हि भाटकं षट्पणाश्चेत्तु यद्देशो क्रोश
 पंचके दैर्घ्यैश्चक्रांगुलैस्तुल्या विस्तारं गांगुलैस्तथा पिण्डे
 बाणांगुलैस्तुल्यास्तौल्ये सेटत्रयोन्मिताः ये पट्टाः रवा-
 ब्धं च स्तेषां भाटकं योजने कियत् न्यासः

८	६
१२	६
४	५
२	३
६०	४०
५	४
६	५

 लब्धाः भाटके पणा ५ $\frac{१}{४}$ पणानां द्र-
 व्यकरणेति पणानां तु हरं भूपैर्हत्वा-
 स्तुर्द्रुमजातिगाः तेषां एव मखिलाः

छि द्रुमानाः स्युरुत्कुलाः ८८ अत्रव्यस्तसप्तराशिका
द्युदाहरणानिविस्तारभयान्नलिखितानि

अथ आण्डप्रतिभाण्डकविधिः

मिथोवस्त्वर्जनेवस्तोः पक्षयोः परिवर्त्तनात् च्छेदयोः
फलचोर्व्यस्तेष्वव्यस्तेमौल्ययोरपि ८९ अत्यराशिव
धासंस्याद्बहुराशिवधंफलं उदाहरणं द्रुमेणास्त्रा-
ष्टकंयत्रपणोनदाडिमद्वयंलभ्यन्ते केवलास्त्रेणलभ-
न्तेकतिदाडिमाः न्यासः

१६	१
८	२
१	१

 मौल्यंफलंपरिवर्त्त्य
न्यासः

१	१६
८	२
१	१

 उक्तव लब्धानिदाडिमा-
नि ४ पुनरुदाहरणं व्यस्तं दिग्भिर्द्रुमैः

षोडशाब्दस्यतुरगोलभ्यते स्वाश्विभिर्द्रुमैर्वेदाश्वि-
वत्सरास्त्रीप्राप्नोतिचेत् वेदमिताब्देन तुरगेण कतिव-
र्षमितास्त्रीप्राप्नोतितद्वद न्यासः

१०	२०
१६	२४
४	४

 व्यस्त-
त्वात् केवलं पक्षयोः फलं परिवर्त्त्य

१०	२०
१६	२४
४	४

 न्यासः

१०	२०
१६	२४
४	४

 उक्तवत्करणात्फलं १२ वर्षास्त्री यथाव्य-
स्तत्रैराशिकेण ४ वर्षतुरगस्यमौल्यं ४०

त्रैराशिकेण २० द्रम्मैः २४ वत्सरास्त्रीलभ्यते चेत् ४०
द्रम्मैः कति वत्सरास्त्री इति २०।२४ घातं ४८० द्र-
म्मं ४० भक्तं फलं १२ वर्षास्त्री.

अथमिश्रव्यवहारः

मानकालहतं मानं मिश्रकालाहतं फलं ९० मिश्रघ्ने-
तेतदैक्याप्ते स्याताम् मूलकलान्तरे स्यादिष्टकर्मजं मू-
लं मिश्रे हित्वा कलान्तरं ९१ उदाहरणं पञ्चकेनश
तेन वदे मूलं स्वसं कलान्तरं षोडशं चेत् पृथक् ब्रूहि तत्र मूल
कलान्तरे न्यासः $\frac{१००}{५}$ $\frac{१३}{५}$ लब्धे क्रमान् मूलकला
न्तरे १०।६ अथवा एकं १ मूलधनमिष्टं प्रकल्प्य १
तस्य वर्षे कलान्तरं जातं $\frac{३}{५}$ मूलधनैवेष्टां ज्ञायं जातं ६
अनेनाप्तं इष्टं १ घट्टयं १६ लब्धं मूलधनं १० मिश्रा
१६ दूनं फलं ६ कलान्तरं ६.

अथमिश्रांतरविधिः

स्वल्पमानफलेनाप्तं बहुमानफलं फलं कृत्वैकेनाऽयुतं
तेन भक्त्वा हीष्टकृतिं फलं ९२ अन्यमूलधनं ज्ञेयं.

सिष्टवर्गाऽन्वितं फलं आद्यसूलधनंतुल्येकाले तुल्ये-
 फलेययोः ८३ उदाहरणं पंचकशतेन दत्तं यत्फल
 वर्गेन तद्दशकशतेन दत्तं तुल्यः कालः फलं च तयोः य-
 थात्र बहुमिति फलं १० लघुमिति फलेनाप्तं २ एकोने-
 ना १ सप्तं इष्ट ४ वर्गं १६ लब्धमन्यस्य धनं १६ इदं १६
 इष्ट ४ वर्गं १६ युतं जातं प्रथम धनं ३२ अतो जराशि
 के एककालः मासाः ५ फलं च ४ द्विकेनेष्टेन २ अ-
 न्यधनं ४ प्रथमधनं ८ कालः मासाः ५ फलं कला-
 न्तरं २ उदाहरणं एककशतेन दत्तं यत्फल वर्गेन त-
 त्पंचकशतेन दत्तं तुल्यः कालः फलं च तयोः अत्रापि
 लघु १ फलाप्तं बहु ५ फलं लब्धं ५ अनेनैकोनेना ४
 समिष्ट २ वर्गं ४ लब्धं १ द्वितीयधनं १ इदं १ इष्ट २
 वर्गा ४ द्वयं प्रथमधनं ५ समकालः मासाः ४० फलं च
 २ एव सिष्टवशाद्बहुधा.

अथ मिथ्यान्तरविधिः

योगान्तरे विलोमेन स्यातां प्राग्वत्तथोर्ध्वे उदाहरणम्

पञ्चकशतेनदन्तं यत्फलवर्गाद्व्येतद्वाक शतेनदत्तं तु-
 न्यःकालः फलंचतयोः अत्रापिलघु ५ फलासंबहु १०
 फलं २ अनेनैक १ युतेना ३ सं ३ इष्ट ३ वर्ग ९ लब्धं
 नन्वधनं ३ तदिष्ट ३ वर्ग ९ द्विला ६ प्रथमधनं ६ कालः
 मानाः १० फलंच ३ इष्टवशाद्बहुधा स्युः तथामिश्रा
 न्तरविधिः इष्टोत्पत्त्यस्यसमूलस्य फलस्येष्टाहतेगुणो ९४
 भेदंतेनासमिष्टं ब्रह्मस्यमूलधनं भवेत् उदाहरणं पञ्चक
 शतेनदन्तंमूलं सकलान्तरं गतेवर्षे द्विगुणं षोडशहीनंल-
 ब्धंमूलधनंवद न्यासः दृश्यं १६ गुणं २ अत्रमूलधनं
 इष्टः ३ इष्ट ३ द्विगुणं ६ दृश्यंच ४८ अतः पञ्चराशि
 केण

१००	१२
५	३

 लब्धमिष्टे ३ कलान्तरं ६ एतन्मू-
 लः

१००	१२
५	३

 धना ३ दृश्यं ३४ अस्यगुणो ६ न्तरे-
 णा ६ संदृश्यं ४८ लब्धंमूलधनं ४० कलान्तरंच २४
 अपरोदाहरणं पञ्चकशतेनदन्तंमूलं सकलान्तरम्
 वेदाब्दैस्त्रिगुणंयुगाधिकं लब्धंमूलं समाचक्ष्व अत्र
 एके १ नइष्टेन प्राग्बच्चतुर्षुवर्षेषुकलान्तरं १२ मूला १

३८

परमसिद्धान्ते

द्वयं $\frac{१५}{५}$ अस्येष्ट १ घृणो ३ न्तरं ३ तेना ३ सं इष्ट १
घृणो ४ लब्धं सूत्रधनं १० कलान्तरं च २४

अथ मिश्रान्तरविधिः

स्वस्वमानहताः स्वस्वकालाः स्वस्वफलोद्धृताः ५५ का
लैः स्वस्वगतैरासास्ते मिश्रघ्राः पृथक् पृथक् लब्धियोः
गोद्धृता युक्तखण्डा भिन्ना भवन्ति हि ५६ उदाहरणं
एकपञ्चत्रिकशतैर्दत्तं खण्डैश्चिभिर्नखं खण्डान् षट्
द्वयमासेषु तुल्यमासं फलं वद न्यासः

१००	१५
१००	१५

१५	१५
१००	१५

१५	१५
१००	१५

 मिश्रधनं २० क्रमाज्जातानि खण्डानि १०१६
१४ पञ्चराशिकेण तेषां समकलान्तरं

३	३	३
३	३	३

अथ मिश्रान्तररीतिः स्युः फलानि पृथक् क्षेपाः मिश्र-
घ्राः स्वैक्य भाजिताः उदाहरणं एक स्युः त्रिमितं द्वयं-
द्वितीयं स्यात् क्षाभिर्मितं तृतीयस्यांगतुल्यं चेत्तदैक्यवशि-
जात्फलं युग्मवेदोन्मितं लब्धं तेषां लब्धिं पृथक् वद न्यासः
क्षेपाः ३।५।६ मिश्रधनं ४२ जातानि धनानि ५।
१५।१८ एतानि स्वस्वादि धनैः खनानि लाभाः ६।१०।१२

अथमिश्रान्तररीतिः यातस्त्राफलानिस्युः क्षेपाः प्रा-
 ग्दन्ततः क्रमात् ८७ उदाहरणं एकद्वित्रिषुमासेषु
 रामाणां मासिकं फलं रामवेदोन्मितं बाणं प्राप्यते क्रमशो-
 यदा पंचपद दशमासानां मध्ये मिश्रं नृपोन्मितं प्राप्तं चे-
 त्स्त्वरंते पांलाब्धिं ब्रूहि पृथक् पृथक् न्यासः मिश्रं १६
 क्षेपाः १५।१२। $\frac{५०}{३}$ क्षेपयोगः $\frac{१३१}{३}$ मिश्र १६ घ्राः
 क्षेपाः क्षेपयोगभक्ताः पृथक् फलाः क्रमशः

१५	१२	५०	१३१
३	३	३	३

अथमिश्रान्तरक्रमोच्यते

स्याच्चक्रपरिधिर्हस्तैर्भक्ता मार्गकराः फलं तच्चक्रभ-
 मणास्यैवमानं ज्ञेयं विचक्षणैः ८८ चक्राहतं चक्रफलं
 मिच्छाचक्रविभाजितं स्यात्तत्कांक्षाचक्रफलं तच्चक्र-
 भ्रमणं भवेत् ८९ उदाहरणं चच्चक्रपरिधिर्हस्तैर्द्वा-
 दशैः समितो भवेत् तच्चक्रभ्रमणाद्भुक्तमार्गेषष्टिकरा-
 त्मके तच्चक्रभ्रमणास्यैवमानं कृत्युन्मितं भवेत् तत्रष-
 ट्करचक्रस्यमानं किं भ्रमणास्यहि न्यासः चक्रपरि-
 धिः १२ मार्गः ६० चक्रभ्रमणमानं जातं ५ अथापर

चक्रपरिधिः ६ भ्रमणमानंजातं १०

अथयोगमिश्रविधिरुच्यते

यद्युवेगाद्विनाद्यंस्याद्वट्याद्यं घटिकाजवात् मासाद्यं
मासवेगाच्चवषट्चिंतज्जवाद्भवेत् १०० वेगभेदोद्धृतं
भुक्तं भुक्तिभेदंफलंभवेत् तत्फलंयोगं कल्कालं वि-
ज्ञेयंवेगकल्कुलं १०१ तेनघ्नौतुतयोर्वेगौस्वस्वयात
समन्वितौ तुल्यौस्तस्ततस्तुल्यौस्तस्ततः पूर्ववन्सु-
हुः १०२ कल्वातौस्तः समावेवंविन्मेषेदशीघ्रतो यदि
मन्देत्येयत्र पूर्वन्तु यद्याताब्धं समीरितं १०३ तंतस्मि-
न्तद्गतेहित्वातौतुल्यावेवकीर्त्तितौ तयोस्तविवरंस्त्र-
स्ववेगघ्नंफलदोद्धृतम् १०४ लब्धं प्राग्वत्तयोर्दत्वास्या-
तांतौतुद्युतौसमौ द्वयोर्मार्गगयोः किंवाहयोर्वक्रगयो
र्भवेत् १०५ वेगैक्यं फलदंवेगभेदंतद्भिन्नयोर्भवेत्
उदाहरणं यज्जीव एकस्मिन्दिने अष्टयुग्मोर्न्मितं क्रो-
शंगच्छतितेन भुक्तं मार्गं क्रोशचतुर्दशकं योपरोजी-
वस्तदेकस्मिन्दिने द्वात्रिंशत्क्रोशमितं मार्गगच्छति

तेन भुक्तं क्रोशद्वयमार्गं चेत्तयोर्योगकालं दिनात्तथात्त-
 योत्तुल्यं भुक्तमार्गं चान्वक्ष्यन्त्यासः गतिः २८ भुक्तमा-
 र्गं १४ अपरस्य गतिः ३२ भुक्तमार्गं २ गत्यन्तरं ४ अ-
 न्तरं १२ लब्धं दिनानि ३ तुल्यं भुक्तमार्गं ५८।५८ अ-
 न्वन्यासः गतिः २८ भुक्तं २ गतिः ३२ भुक्तं १४ यातं
 युगिकालं ३ तुल्यं भुक्तमार्गं ८२।८२ एवं ग्रहयोगं गति
 भ्यां ऐरव्ययात् योगंकालौ तुल्यं भुक्तं लिप्ताभागादिकं
 भवति अयमित्रान्तरविधिः गात्रागाम्योर्नवैक्ये न भ-
 वत्त्रातहत्पुरान्तरं १०६ भोग्यं स्याद्द्वोगकालं वेगपितृ-
 कुलादिकं स्याद्यस्मादुद्भवो वेगस्तद्देगजनकोच्यते १०७
 कुलंतु दिनादिजातिर्भवति उदाहरणं नगरान्तरं भवति
 थिक्रोशोन्मितं यत्र १५० स्वस्व नगरादौ पथिकौ एक-
 दिनस्य गतिभ्यां दशक्रोश १० तिथिक्रोश १५ मितिभ्यां
 परस्परं परं नगरं गच्छतः चेत्तयोर्युतिकालं भुक्तं मार्ग-
 औच्यतां न्यासः अंतरं १५० क्रोशौ दिनगती १०।१५
 गतियोगं २५ लब्धं योगदिनानि ६ तत्र प्रथमस्य लघुग-

तेरथान्मिन्दगतेर्भुक्तमार्गं ६० अपरस्य भुक्तमार्गं ८०
 एवंवक्त्रीमार्गीग्रहयोरपिज्ञेयं अथमिश्रान्तरविधिः
 भागैर्मन्त्रहरेर्व्याप्तमेकं पूर्त्तिक्षणां भवेत् उदाहरणं
 कुर्वन्तिदिन घस्त्रार्द्धत्रयैः कर्म पृथक् पृथक् यंचेतेचे
 न्मिलित्वातं कुर्वन्तितत्क्षणांवद न्यासः $\frac{9}{1} \frac{9}{2} \frac{9}{3}$ लः
 ब्धं क्षेत्रच्छेदनादिकालः ६

अथक्रयविक्रयमिश्रोच्यते

नीचोच्चकुलयोर्मध्येयदुष्टास्तद्धराहतं १०८ कृतानी
 चकुलस्यैवफलंतुङ्गवद्भवेत् स्वमौल्याः स्वांशकै
 निर्घास्तीत्याप्तास्तेलवाअपि १०९ स्युर्मिश्रघ्राः फलै
 व्याप्ताः मौल्यास्तीत्याः पृथक् पृथक् उदाहरणं तण्डु
 लाः विपणौ निष्केणपादोनेनतौल्येचतुर्विंशत् मिताः
 लभ्यन्तेतथानिष्केणमौल्येनतौल्येषोडशोमिताः मा
 षाः लभ्यन्ते तथानिष्कार्दैनमौल्येनतौल्येवेदोमिताः
 मुद्राः लभ्यन्तेचेत्पंचाक्षिस्तपैर्भागैस्ताभिष्कपादेन
 मांदीयताम् न्यासः क्रमात्तीत्यानितत्तण्डुलानां २४

माषानां १६ मुद्गानां ४ मौल्याश्चतएडुलानां $\frac{3}{4}$ मा-
 पानां १ मुद्गानां $\frac{1}{2}$ तएडुल भागाः ५ माषभागौ २
 मुद्गभागः १ स्वमौल्याः स्वस्वभागघ्नाः $\left[\frac{15}{8} \mid \frac{2}{9} \mid \frac{1}{2} \right]$
 तौल्याप्ताः $\left[\frac{5}{32} \mid \frac{1}{8} \mid \frac{1}{8} \right]$ फलैक्यं $\frac{13}{32}$ मिश्रं $\frac{1}{8}$ त-
 एडुलमौल्यं $\frac{5}{32}$ तएडुलतौल्यं $\frac{8}{32}$ माषमौल्यं $\frac{1}{32}$
 मापतौल्यं $\frac{1}{32}$ मुद्गमौल्यं $\frac{1}{32}$ मुद्गतौल्यं $\frac{1}{32}$ यथा
 षोडशाद्रम्मानामेकोनिष्को भवति द्रम्माधोदेशस्थमे-
 कादिकं हरं षोडशाहतं कृत्वा तस्माद्द्राम्मानिष्कजा-
 तिफलं भवतीति पूर्वज्ञेयं अथवा एतस्मिन् क्रयविक्र-
 यगाणिते इष्टकर्मणा फलयोगात् मिश्रमेकस्य मानं
 त्यात्पुनस्त्रैराशिकेण एकस्येदं चेदेषां किमिति .

अथ रत्नमिश्रक्रमः

नरदानवधेनोनरत्नशेषैर्विभाजितम् ११० इष्टं वा शो-
 षरत्नैस्तु शेषरत्नाहृतिं भजेत् लब्धं तत्स्वस्वकैकैकर-
 त्नमौल्यमुदीरितम् १११ तस्मान्नुत्पद्यनाः सर्वे जाय-
 न्ते ते हि मानवाः उदाहरणं मुक्ताः बाणाश्चगाः वज्राः

मणयः सागराः धनाः रामाणां मिथैकैकदानान्तुल्य-
 धनान्वदन्यासः ५।७।४ दानं १ नराः ३ नरदान
 वधेन ३ स्वस्वरत्नसंख्यावर्जिताशेषरत्नामुक्ता २ व-
 ज्रा ४ मणिः १ इष्टं ८ प्रकल्प्यस्वस्वरत्नशेषैरिष्टं ८
 भक्त्वा स्वस्वैकैकरत्नमौल्यं जातं मुः ४ वः २ मः ८
 मुक्तानां मौल्यं २० वः १४ मः ३२ अतो समधनानि-
 २२।२२।२२ एकैकदानात्स्वस्वरत्नशेषाणिमुक्ता ३
 वज्राः ५ मः २ यथा मुक्तारत्नीनरेणैकं वज्रीनरायण-
 कं मणियुक्ताय दत्तं तर्हितद्रत्नशेषं ३ एवं वज्रीनरेणै-
 कं मुक्तारत्नीनरायणं एकं मणियुक्ताय दत्तं तर्हितद्रत्न-
 शेषं ५ एवं एकं प्रथमाय एकं द्वितीयाय दत्वा तृतीय-
 स्य मणिशेषं जातं २ अथवा शेषरत्ना मुः २ | वः ४ | मः १ |
 हतिं शेषरत्नैर्भक्त्वा स्वस्वरत्नमौल्या मुः ४ वः २ मः ८
 समधनानि २२।२२।२२

अथ सुवर्णाभादीनां क्रयविक्रयविधिः

एकैकस्य तु स्वस्वैवमौल्यं तत्तौल्यतादितं ११२ कृत्वा ते-

सुवर्णादिनां क्रयविक्रयविधिः ४५

पांयुतिर्भाज्यं विज्ञेयं गणकोत्तमैः तौल्यानामेवयोगेन भक्तं
भाज्यं च यत्फलं ११३ तौल्यानां योगमध्ये तु मौल्यमेकस्य
तद्भवेत् तदेवैक्यवर्णः स्यादैक्यमौल्यं च तद्भवेत् ११४
मलसंयुक्ततौल्यानां योगमध्ये कुं^{वर्ण}मौल्यकं मलयुक्तौल्य-
योगेन हत्वा भाज्यमुदीरितम् ११५ तच्छोधिते न तौ-
ल्येन भक्तं लब्धं फलं भवेत् एकस्य शुद्धमध्ये तु तन्मौल्यं जा-
यते स्वरु ११६ शुद्धस्यैवैकमौल्येन भाज्यं तत्परिभाज-
येत् शुद्धतौल्योच्यते स्वर्णादिनां क्रयविक्रये ११७
तौल्यैक्ये चैव मौल्यं घ्ने तौल्यमौल्याहते युतिं हित्वा विदि-
तमौल्यस्य तौल्यासंयत्फलं भवेत् ११८ तत्फलं मौल्य-
मानं तु चाज्ञातस्य हि जायते ऐक्यमौल्यं घ्नतौल्यैक्ये वि-
श्लेषं च समाचरेत् ११९ तौल्यमौल्यवधैक्यस्य तच्छेषं
च समाचरेत् भेदेनैक्याज्ञातमौल्ययोर्फलं यत्प्रजायते
१२० अज्ञातमौल्यमानं तु तज्ज्ञेयं गणकोत्तमैः उदाहर-
णं यस्यैकमाषकस्य सुवर्णस्य मौल्यं युग्मोन्मितं त-
त्सुवर्णमष्टमाषोन्मितं यस्यैकमाषकस्य मौल्यं वेदतुल्यं-

तदप्यष्टमाषोमितं यस्यैकमाषकस्यमौल्यंवसुमितं
 तद्वेदयुग्ममाषोमितं चेत्तदैक्यवर्णवद तत्रस्तवर्णस्था-
 नेअन्तादिकं माषस्थानेसेटकादिकं ज्ञात्वा एतदुदाहर-
 णे अन्तादीनामैक्यवर्णवद अथवा एतस्मिन्नुदाह-
 रणे सर्वेमाषाः ४० अथवासेटकाः ४० मलयुक्ताः
 श्वेच्छोधनात्रिंश ३० निताः जाताः तदैक्यवर्णवद
 अथवातन्मध्ये एकस्यमौल्यमज्ञातं चेत्तन्मौल्यंवद
 अथवा एकस्यतौल्यमज्ञातं चेत्तन्तौल्यंवद न्यासः

$\left[\begin{array}{c} \text{मौ} ३ \ ४ \ ८ \\ \text{तौ} ८ \ ८ \ ३४ \end{array} \right]$ ऐक्यवर्णः ६ भाज्यं २४० शुद्धैक्यव-

र्णं ८ शुद्धतौल्यं ३० अन्यन्यासः

$\left[\begin{array}{c} ३ \ ० \ ८ \\ ८ \ ८ \ ३४ \end{array} \right]$ मौल्यंजातं ४ अथवा अन्यन्यासः $\left[\begin{array}{c} ३ \\ ८ \end{array} \right]$

$\left[\begin{array}{c} ४ \ ८ \\ ८ \ ८ \end{array} \right]$ तच्चोक्तवत्करणाल्लब्धंतौल्यं २४ द्वितीयोदा-
 हरणे तौल्यैक्ये ४० ऐक्यमौल्ये ६ न घ्ने २४० तौल्यमौ-
 ल्याहति १६।०।१५२ युतिं २०८ हित्वाशेषमज्ञातं स्य-
 तौल्या ८ समज्ञातमौल्यमानंजातं ४ तृतीयोदाहरणे
 ऐक्यमौल्यं ६ तौल्यैक्यं १६ ऐक्यमौल्यमनंतौल्यैक्ये ६६

श्रेढीव्यवहारः

४७

मौ० २ मौ० ८ वर्ष १५ मौ० ४ मौ० ८ वर्ष ३२ मौ० ८ मौ० ४ वर्ष ४८
 वधं नौत्यमौत्ययोः १६। ३२। १० योग ४८ अस्य ८६ अ-
 न्तरं कृत्वा गोपं ४८ ऐक्यमौत्य ६ अज्ञातमौत्य ८ योर्भे-
 देनं २ भक्तलब्धं २४ जातं नौत्यं २४

अथ मिश्रमध्ये एकद्वित्र्यादिभेदानयनविधिः

क्रमस्यैकद्वितानं कान्यस्तानेकोत्तरस्थितान् १२१ सि-
 ङ्गेन निजपूर्वेण हत्वा तस्माद्यथाक्रमं एकद्वित्र्यादिभेदाः
 स्युरिदं साधारणं मतम् १२२ उदाहरणं एकद्वित्र्याद्या-
 व्यपङ्क्त्यभेदान्च द न्यासः

६	५	४	३	२	१
१	२	३	४	५	६

 क्रमा-
 ज्ञाताः ६। १५। २०। १५। ६। १ मिष्ट अम्ल लवणक
 कटुक तिक्त कषाय रसानामेषां योगं षड्संभेदाः ६३
 इति मिश्रव्यवहारः समाप्तः

अथ श्रेढीव्यवहारः

तत्र संकलितविधिः गच्छार्द्धसैकगच्छग्रमेकाद्यंकवृत्ति-
 र्भवेत् तत्संकलितसंज्ञः स्याद्वत्वातेनाश्रियुक्पदं १२३
 व्याप्तसंकलितानां तु योगं ज्ञेयं विचक्षणैः गच्छार्द्धगुणि-
 तं सैकं कृत्वा संकलिता हतं १२४ रामासमेकपूर्वाणां

वर्गाणामैक्यमुच्यते एकदीर्घानैक्यस्याद्वर्गसंकलि-
तस्यच १२५ उदाहरणं एकादीनांपंचपर्यन्तानांचतु-
ष्कमन्विद न्यासः १।२।३।४।५ संकलितानि १।३
।६।१०।१५ एषामैक्यानि १।४।१०।२०।३५ वर्गैक्या-
नि १।५।१४।३०।५५। धनैक्यानि १।५।३६।१००।
२२५. अथश्रेढ्यन्तरविधिः

एद्वि ध्रंवेकगच्छन्तु साद्यमन्त्यधनं भवेत् आद्यन्त्यै
कदलं मध्यं सर्वमर्ध्यपदाहतिः १२६ सर्वगच्छोद्धृतं व्ये-
कगच्छद्गार्द्धचयोनितं आदिस्तदुच्यते सर्वगच्छासं-
सुरववर्जितम् १२७ व्येकगच्छदलेनासंएद्विः स्यान्त-
च्चयोत्तरः द्विघ्नसर्वचयध्रंचंतूत्तरार्द्धसुरवान्तरात् १२८
वर्गाद्व्यतत्पद^{सूत्रं}चादि हीनमर्द्धचयान्वितम् उत्तरे एगोद्धृतं
लब्धगच्छं ज्ञेयंचतत्पद^{गच्छं} १२९ उदाहरणम् वज्रेरामं
चयेयुग्मगच्छयत्रयुगोन्मितं तत्रतर्कोन्मितान्कमन्विशी-
घ्रं ब्रूहि विचक्षण न्यासः आदिः ३ चयः २ पदं ४ अन्त्य-
धनं ९ मध्यधनं ६ आदिधनं ३ सर्वधनं २४ .

समादिवृत्तज्ञानायश्रेष्ठ्यन्तरविधिः ४९

अथद्विगुणचयादिफलानयनश्रेष्ठ्यन्तरविधिः

ओजेगच्छेत्तदेकोनेगुणलक्षणमालिखेत् तुल्येनद्वलिते-
वर्गचिन्द्मेवंसमालिखेत् १३० तद्गच्छक्षयपथ्यन्तकं
नान्त्रेगुणकोभवेत् व्यस्तान्तद्विगुणवर्गोत्थंफलमेकेनव-
जितं १३१ एकोनगुणकेनासंकृत्वालब्धमुरवाहतं त-
त्सर्वगणितंज्ञेयं धीरैस्तत्रगुणोत्तरे १३२ उदाहरणं-
आदिर्नेत्रोन्मितंयत्रचोत्तरंत्रिगुणोन्मितं गच्छंपंचो-
न्मितंतत्रसर्वद्विगुणविचक्षणं तद्वन्तर्कोन्मितेगच्छेसर्वं
द्विगुणविचक्षणं न्यासः आदिः २ चयः ३ गच्छः ५ बल्ली

५	गच्छ	गुणवर्गजफलं २४३ व्येकं २४२ व्येक
४	गु २४३	
२	व ८१	गुण २ भक्तफलं १२१ आदि २ गुणं
१	व ९	
०	गु ३	जातं सर्वधनं २४२

अथसमादिवृत्तज्ञानायश्रेष्ठ्यन्तरविधिः

गच्छंपादाक्षरमितंद्विगुणानुचयंभवेत् पूर्ववद्यदधःस्था-
नाद्विगुणवर्गभवंफलं १३३ भेदानांसमवृत्तस्यसंख्या-
ज्ञेयाविचक्षणैः तद्वर्गभिज्जमूलोनवृत्तस्यार्द्धसमस्यद्वि-
४

१३४ समवृत्तस्य भेदानांसंख्यावर्गकृतोतथा भेदानांस-
मवृत्तस्यसंख्यावर्गपरित्यजेत् १३५ संख्यास्यादोज-
वृत्तस्य भेदानानिजच्छन्दजा उदाहरणं तुल्यानामर्द्ध-
समानाविषमाणांवृत्तानां पृथक् पृथक् अनुष्टुप्छंद-
सिभेदसंख्यावदन्यासः उत्तरोद्दिगुणाः २ गच्छं ८ वल्ली

४ वर्ग	गुणः २ वर्गः ४ वर्गः १६ व २५६ गुणवर्गजिफ-
२ वर्ग	लं २५६ समवृत्तभेदानांसंख्या २५६ अ
१ वर्ग	स्यवर्ग ६५५३६ स्वमूलोनं २५६ अर्द्धस-
- गुण	मवृत्तानां भेदसंख्या ६५२८० अथ २५६ वर्ग ६५५३६

 अस्यवर्ग ४२९४९६७२९६ अस्यमूलं हित्वा विषमवृ-
त्तानां भेदसंख्या ज्ञाता ४२९४९०१७६० अष्टाक्षरप-
दस्यसमवृत्तभेदसंख्या २५६ अर्द्धसमभेदसंख्या ६५-
२८० विषमवृत्तभेदसंख्या ४२९४९०१७६०

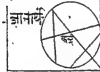
अथसमवृत्तादिपरिज्ञानम्

चत्वारंश्ररणा यस्यचिह्नितास्तुल्यलंकारैः १३६ तु-
ल्यवृत्तोदितस्तत्तुच्छन्दशास्त्रविशारदः तृतीयमादिव-

द्यस्य द्वितीयमन्त्यवद्भवेत् १३७ तत्खण्डसमवृत्तं
स्यान्तर्दिष्टविषमं भवेत् इति श्रेढीव्यवहारः समाप्तः

अथ क्षेत्रव्यवहारः

शून्यचिह्नविचारार्थं विन्दुः शून्यं विलिख्यते १३८ स्या-
नमात्रं भवेद्यस्य भागमात्रं भवेन्नहि तच्छून्यं गीयते य-
स्या भावश्चेद्विस्तृतेस्तथा १३९ दैर्घ्यस्य स्थानमात्रः स्या-
न्ननु भागकरोच्यते वेधाभावो भवेद्यत्र तत्र क्षेत्रो निगद्य-
ते १४० दृष्टेः त्रिदृच्छया व्यासो व्यस्तबाणसमौ बुधैः
दत्त्वा तद्द्वयास्तयोर्योगस्थानं केंद्राभिधं मतं १४१ दृष्टकेंद्र-

न्यासः दोः कोट्यकारगारे रवाक-
एरूपगताय वा ऋजुतनुसमारे-
स्वारव्याताजगति मन्यते १४२

विद्युद्रूपगतारे रवाशं स्वावर्तगतापि च चाप रूपगता चै-
व व्यंगरे स्वानि गद्यते १४३ घृणां मस्तकदेशास्थियोग-
संधिस्थलंगता यारे रवाकुण्डलाकारा चित्ररेखा तु सा स्मृ-
ता १४४ तत्रोर्ध्वाधोस्थियोगस्य मस्तकस्थपेचकैः

सूचीरूपसमैश्वित्ररेखा भवतिमस्तके १४५

अथभुजकोटिकर्णज्ञानम्

तिर्यग्भुजं भुजज्ञेयंकोटिस्तूर्ध्वभुजोच्यते कोटिबाहू
त्रयोर्मध्येयत्सूत्रंतच्छ्रवोच्यते १४६ दोर्वर्गाल्कोटिवर्गद्विगुणं
तच्छ्रवणोभवेत् कोटिवर्गोन्मितात्कर्णवर्गन्मूलं भुजंभवेत् १४७
दोर्कर्णवर्गयोर्भेदान्मूलंकोटिस्तदुच्यते उदाहरणं कोटिर्वेदोन्मिता
यत्र बाहुस्त्वग्निमित्तस्तथा कर्णः पञ्चोन्मितंतत्र शीघ्रं
कर्मत्रयंवद न्यासः कोटिः ४ भुजः ३
कर्णः ५

अथसमकोटिभुजकरणम्

ओजदोः कोटिघातोत्थंमूलंयत्स्यात्कृतेरिव १४८ त-
त्कोटिभुजयोस्तुत्यंमानंज्ञेयंविचक्षाणैः उदाहरणं यत्र
भूषोन्मिताकोटिः १६ नवबाहु ९ स्तत्रसमभुजकोटी-
वदकोटिः १६ भुजः ९ वधं १४४ मूलं १२ समभुज १२
कोटि १२ अथसमकोटिभुजवेधानामानयनविधिः
ओजदोः कोटिवेधानांघातान्मूलंघनादिव १४९ यत्त

समकोटिभुजवेधानामानयनविधिः ५३

द्वाः कोटिवेधानांतुल्यमानतदुच्यते उदाहरणं यत्रद्वाद-
शकोटिः १२ नवः भुजः युग्मो २ न्मितं वेधंतत्रसमकोटि
भुजवेधान्चद न्यासः कोटिः १२ बाहु ९ वेधः २ घातः
२१६ मूलं ६ सममानं भुजः ६ कोटिः ६ वेधः ६ आ-
सन्नमूलानयनं लब्धवर्गान्तरं कृत्वा सैकलब्धकृतौ ह-
रः १५० स्याद्द्वरेणोद्धृतं मूलस्यावशेषन्तुतत्फलं स्या-
न्मूलकुलजंतुवर्गासन्नपदम्भवेत् १५१ सैकलब्धध-
ने कृत्वा भेदं लब्धधनस्य च तेनाप्तं धनमूलस्य त्ववशेषं
फलं भवेत् १५२ तद्वनासन्नमूलं स्याद्भिन्नवर्गे धने त-
था हारांशवधमूलं तु हाराप्तं तत्समीपजं १५३ वर्गमू-
लं तु विज्ञेयं धनमूलं च पण्डितैः उदाहरणं सार्धवेदस्य
वर्गमूलं तथा धनमूलं च वद न्यासः ३ हारांश २।९ बा-
त १० मूलं ४ मूलावशेषं २ मूल ४ वर्गं १६ सैकमूल ५
वर्गं २५ वर्गा १६।२५ उत्तरं ९ तेनाप्तं मूलावशेषं जातं
३ मूलयुतं जातं ३० हाराप्तं जातं भिन्नवर्गे निकटमू-
लं १५ अन्यन्यासः धनः ३ हारांश २।९ घात १०

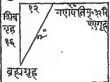
मूलं २ मूलावशेषं १० मूलधनं ८ सैकमूल ३ धनं २७
 धनयो ८।२७ रन्तरेणा १९ संमूलावशेषंजातं $\frac{१९}{१९}$
 मूलयुतंजातं $\frac{४८}{१९}$ हार २ भक्तंजातंभिन्नधने निक
 तमूलं $\frac{४८}{३८}$ सूक्ष्ममूलानयनंतुज्योत्पत्तिस्थानेकधया-
 मि अथाऽकरणीगतेषु भुजात्कर्णकोटिरचनो-
 च्यते. इष्टाप्तमिष्टदोर्वर्गलब्धमिष्टाद्यवर्जितं १५४
 कृत्वाखण्डे भवेतांतौकर्णकोटीत्वनेकधा इष्टयोर्व-
 र्गभेदन्तुबाहुः स्यादिष्टयोस्तयोः १५५ वर्गयोगन्तुतत्क-
 र्णस्यात्तच्चाऽकरणीगतं व्येकेनहीष्टवर्गेणभक्तं द्वि-
 ग्नेष्टताडितं १५६ दोः संज्ञंस्यात्तुकोटिस्सालिष्टंघ्नितं
 ऋजोनिता तज्जात्यंजायतेकर्णचायकर्णयमाहतम्
 १५७ हीष्टघ्नंलिष्टवर्गेणसैकेनाप्तन्तुजायते कोटिको
 टिगुणंलिष्टं कृत्वातच्छ्रवणेन्तरम् १५८ दोः स्याद्वा
 लिष्टयोर्घातं द्विघ्नंकोटिस्तदुच्यते उदाहरणं यत्रस्वेष्ट
 भुजंद्वादशंतत्रकर्णकोटीवद न्यासः इष्टभुजः १२वर्गः
 १४४ इष्ट २ भक्तः ७२ इष्टेन २ युक्तोनार्द्धकृतःकर्ण

कर्णकोटियुतिबा० क० भु० क० भु० नयनम् ५५
कोटी ३७।३५ एवमिष्टवशाद्बहुधा कर्णकोटी स्यातां
अथवा इष्टं भुजमिष्टकोटिरिति ज्ञात्वा उक्तवत्कृत्वा कर्ण
भुजौ स्याताम् अथ प्रकारान्तरेणोष्टकर्णाद्भुजकोटयोरा
नयनम् इष्टवर्गेण सैकेन द्विग्नकर्णविभाजितं १५५ फ-
लमिष्टाहतं दोः स्वात्कोटिः कर्णफलान्तरं उदाहरणम्
यत्र तिथिमितं कर्णं तत्र भुजकोटीवद् न्यासः कर्णः १५
द्विग्नः ३० इष्टः २ वर्गः ४ इष्टवर्गेण सैकेन ५ द्विग्नकर्णः
३० भक्तः फलं ६ इष्टाहतं फलं १२ भुजः १२ फल कर्ण
न्तरं कोटिः ५ इष्टवशाद्बहुधा.

अथ कर्णकोटियुतिबाहुभ्यां कर्णको-
टिज्ञानं मथवा भुजकर्णैर्वियकोटिभ्यां
कर्णभुजानयनं विरच्यते

कोटिवर्गेथवाबाहोर्वर्गः स्वएडोचितोद्धृतः १६० लब्ध्या
स्वएडोचिते द्विस्वेह्नीनयुक्ते दलीकृते स्वएडे द्वे स्वएडयोग-
स्यविज्ञेयेदोः ^{भुजकर्णकोटी} श्रवाकृती १६१ तेकोटिकर्णरूपेवांज्ञे
ग्रेस्वएडे विचक्षणैः यस्वरवएडानिस्वएडेवा स्युस्तत्त्व-

एडोचितोच्यते १६२ उदाहरणं अष्टकरतुल्यदीर्घवं
 शोवायुनैकदेशेभ्यः स्वमूलादधिकरेभुजेतदग्रख
 एडः श्रुतिरूपलघ्नश्चेत्कर्णकोटिरूपेवंशखण्डेवदन्या-
 सः बाहुः ४ वर्गः १६ स्वएडोचितेन

८ भक्तः फलं २ अतोवंशखण्डेकोटिकर्णरूपेकोटिः
 ३ कर्णः ५ उदाहरणं शिवमन्दिराद्वात्रिंशद्वस्तभूमौ
 पूर्वस्यांविष्णुमन्दिरं शिवमन्दिरात्षोडशहस्तोन्मि-
 तेयाम्येब्रह्ममन्दिरं शिवविष्णुमन्दिरान्तरेकस्मिंश्चि-
 दज्ञातस्थाने गणपतिमन्दिरं गणपतिविष्णुमन्दिरान्त-
 रस्मं गणपतिब्रह्ममन्दिरान्तरंचेत् शिवगणेशमन्दिरा-
 न्तरं तथाविष्णुगणेशगृहान्तरं तथाब्रह्मगणेशगृहान्त-
 रंवदन्यासः कोटिः १६ स्वएड-
 योग्यः ३२ उक्तवत् शिवगणेशा-
 न्तरं १२ विष्णुगणेशान्तरं २०

ब्रह्मगणेशान्तरम् २० अथकोटिकर्णान्तरबा-
 हुभ्यांकोटिकर्णयोरानयनम् . कोटिकर्ण-

अथोड्डीयमानानयनम् ५७

न्तरेणाप्तंदेवर्गकोटिकर्णयोः विश्लेषेणोनयुक्तोर्ध्वता-
वृत्तौकोटिकर्णको १६३ उदाहरणं कोटिकर्णान्तरमे-
काङ्क्ष्यन्नबाहुयमोन्मितं तत्र कोटिकर्णवद न्यासः को-
टिकर्णयोरन्तरं ३ बाहुः २ उक्तवत्कोटिकर्णो $\frac{15}{8}$ $\frac{17}{8}$

अथोड्डीयमानानयनम्

द्विघ्नकोटियुतेनैवबाहुना परिभाजितं बाहुंकोट्याह-
तं कृत्वा ह्युड्डीयंतन्निगद्यते १६४ उदाहरणं वेदोन्मि-
तेकोटिरूपे कपिद्वयंगतमेकः पथेनान्यः किञ्चिदूर्ध्वग-
त्वाकर्णरूपोष्टोन्मिते भुजे उत्तीर्यतयोः समगमनंचेदु-
ड्डीयमानंवदन्यासः भुजः ८ कोटिः ४
समगतिः १२ लब्धमुड्डीयमानं २ कोटिः ६ भुजः ८ क-
र्णः १० अथान्यत्करणविधिः

दोः कोटियुतिवर्गेनात्कर्णवर्गाद्यमाहतात् मूले द्विस्थे
न्तरंयोगं योगेनाश्विविभाजिते १६५ स्यातांतौकोटि-
बाहूवाकर्णवर्गाद्यमाहतात् दोः कोटिभेदवर्गेनान्मू-
ले द्विस्थेन्तरेणाच १६६ भेदयोगंदले कृत्वा तत्रैकत्र

स्मरेन्दुजम् अन्यत्रैवस्मरेत्कोटिं तत्सिद्धिः स्याद्यथात
 था १६७ उदाहरणं यत्रपंचोन्मितकर्णभुजकोटियो-
 गंनगंतत्रबाहुंकोटिंचवद न्यासः कर्णः
 ५ दोः कोटियोगः ७ जातेकोटिभुजे ४।३ वाकर्णः ५
 भुजकोट्यन्तरं १ जातेकोटिभुजे ४।३ अथवा भुजः
 ३ कोटिः ४. अथकर्णयोर्योगाल्लम्बादिपरिज्ञानं
 तुल्यभूमिस्थलेवेण्वोरन्योन्यमग्रसूत्रयोः सूत्रयोग
 स्थलाद्वेण्वोर्घातंवंशैक्यभाजितं १६८ लम्बः स्वा-
 निजवंशघ्ना पृथ्वीवंशैक्य भाजितास्वाबाधा भूमिस्व-
 एङः स्याल्लम्बान्दूलम्बयोर्वधं १६९ स्वाबाधाभाजितं
 लब्धमन्यवंशमुदीरितम् स्वाबाधालम्बवर्गैक्यमूलं
 कर्णोऽंशकं भवेत् १७० पृथ्वीकर्णांशयोर्घातंतस्या
 बाधोद्धृतंफलम् पूर्णकर्णोच्यते पूर्णकर्णंतिल्लम्ब-
 मर्दितम् १७१ कर्णांशो नोद्धृतंलब्धतद्वंशंसमुदीरि-
 तम् उदाहरणं रामषण्मितयोर्वंशयोर्परस्परसूत्रा-
 ग्रगयोः सूत्रयोर्योगस्थानाल्लम्बादिकान्वद न्यासः

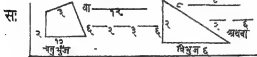

वंशी ६।३ योगः ८ लब्धः २ वंशा-
न्तरभूमिः १२ चेल्लम्बादुभयत्रभूख-
ण्डे ८।४ वाभू १८ श्वेदाबाधे भूखण्डे

१२।६ भूवशाद्बहुधा भूखण्डे स्यातां

अथाऽक्षेत्रविचारः

यत्रैव लघुदोर्योगं तुल्यं वा लघुमहाभुजात् १७२ क्रजुदोः
क्षेत्रमक्षेत्रं विज्ञेयं धृष्टभाषितम् उदाहरणं यत्र चतुर्भु-
जे द्वादश द्वित्रितर्कोन्मिताः भुजाः त्रिकोणोष्टाष्टिस्तो-
न्मिताः भुजाः धृष्टेणोष्टिष्टास्तत्र तदक्षेत्रं विज्ञेयं हि न्या-

बहुभुजं १२ लघु २।३।६ योगं ११ वा बहुभुजः ८ लघु
२।६ योगं ८ अथवा भुजशालाकया अक्षेत्रोपपत्तिः

अथ अक्षेत्रफलानयनमुच्यते

क्षेत्रे अक्षेत्रे स्मरेदेकं बाहुं भूरिति पण्डितैः १७३ अक्षेत्र-
द्विजयोर्योगं भेदं तद्भुजोद्धृतं द्विस्थालब्ध्या धराही-

नयुक्तातद्वलितातयोः १७४ आबाधेभुजयोर्भूमिः स्व-
 एडेज्ञेयेविचक्षणैः स्वाबाधाबाहुकृत्योस्तयद्विस्त्रेष्ण
 तदं भवेत् १७५ तल्लम्बं भुजयो रत्रयोगात्कोटिसमंभ
 वेत् तद्वल्लम्बाहतेरर्द्धं व्यस्त्रेक्षेत्रफलं भवेत् १७६ सर्व
 बाह्वैक्यस्वएडंतुलिखित्वाऽधिस्थलेषुच हित्वैकैकस्य
 लेबाहून्^{भुजा}शेषघातपदं स्फुटं १७७ व्यस्त्रेक्षेत्रफलं ज्ञे-
 यंचतुर्बाह्वादिकेतया क्षेत्रेक्षेत्रफलं स्थूलं विज्ञेयं पण्डि-
 तोत्तमैः १७८ उदाहरणं व्यस्त्रेक्षेत्रक्रमिते भूमौ बा-
 ह्वविश्वतिथीसमौयत्रतत्रक्षेत्रफलंवद न्यासः भूः १४

भुजौ १३।१५ लब्धे आबाधे ५।९
 लम्बश्च १२ क्षेत्रफलम् ८४ अ-

थक्रणाबाधोदाहरणं नवतुल्यक्षितौ सप्तदशदश-
 मितौ बाहू यत्रतत्रव्यस्त्रेक्षेत्रफलंवद न्यासः भुजौ

१७।१० भूमिः ८ अत्रनिर्वाहार्थं
 सप्तदशोन्मितं भुजं १७ भूरितिज्ञा-
 त्यातत्र नवदशौ बाहू स्पृत्वा ८।१०

न्यासः भूः १७ बाहु ५३१० आवा-
धे १३५ १५४ लम्बः ५३ क्षेत्र

फलं ३६ अथवासर्वभूमिः १५ अथत्पृथ्वीक्रणाबाधयो
र्योगं १५ तल्लम्बः ८ घनमर्द्धं ६० तत्सर्वाबाधासहितस्य
क्षेत्रफलं ६० तस्मिन्क्रणाबाधैव भूम्य ६३ ३ लम्बाः
हत्तं कृत्वा जातमृणक्षेत्रफलं २४ तं हित्वा जातं क्षेत्रफ-
लं ३६ अथवा भुजो १०।१७ भूमिः ५ अस्येतद्भुजयो
र्योगमित्यादिना लब्धं २१ अनेन भूखनानस्यात् अस्मा-
देव भूरपनीता शेषार्द्धमृणगता बाधादिभ्यै परीत्येने-
त्यर्थः तया जाते आबाधे ६।१५ अत उभयत्रापि जातो-
लम्बः ८ फलं च ३६ अथवा ५।१०।१७ बाहुनां योगा
३६ ३ १८ चतुः स्थितं १८।१८।१८।१८ बाहुभिः ५।१०
।१७ विरहितशेषः ५।८।१।१८ वधा १२५६ मूलं ३६
स्फुटं क्षेत्रफलम् ३६ क्रणाबाधास्थले प्रकारान्तरेण
फलनयनं अस्येतु भुजयोर्भेदयोगनिघ्नं भुवोद्धृतम्

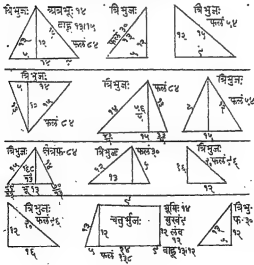
चेत्फलं भूमितश्चोर्द्ध्वं भूमिंहित्वाफलेदलं १७९ जायते
 साक्षयाबाधा भूफलैक्यदलंतथा आबाधात्वधिकस्यैव
 बाहोर्द्ध्व्याविचक्षणैः १८० स्वाबाधाबाहुकृत्योस्तु भे-
 दमूलंतु यद्भवेत् तल्लम्बमुच्यते तेन चाबाधे गुणिते पृथक्
 १८१ विस्लेषार्द्धतयोस्तत्र त्र्यस्रक्षेत्रफलं भवेत्

अथ चतुर्भुजादिक्षेत्रे फलानयनविधिः

चतुर्बाह्वादिक्षेत्रे बुद्ध्या त्र्यस्रान्यमादिकान् १८२
 कृत्वा तत्र तस्तेषां त्र्यस्राणां फलसंयुतिं कृत्वा क्षेत्र-
 फलंतस्य क्षेत्रस्यैव हि जायते १८३ त्र्यस्रेलम्बसमीप-
 स्य कर्णरूपभुजस्य च वर्गेलम्बकृतिं हित्वा मूलं भूखण्ड
 मुच्यते १८४ आबाधासिद्धबाहुस्तु तद्भूखण्डमुदीरि-
 तम् कोटिलम्बाभिर्धज्ञेयं कर्णैर्वा कृत्य काश्चपिन् १८५
 तद्भूखण्डस्य तृतीयाहू बाहुज्ञेयौ विचक्षणैः तत्राबाधे च लम्बं
 च ह्यानयेत्तत्फलं खलु १८६ तुल्यबाहुचतुष्कोणक्षे-
 त्रे त्वेकभुजस्य च वर्गे वेदाहते भेदादेककर्णकृतेः पदं १८७
 अन्यत्कर्णोच्यते घातं यत्तयोरोजकर्णयोः तस्यार्द्धतत्फ-

क्षेत्राणामाकारज्ञानार्थं त्रिभुजादीनां चिह्नानि. ६३
लंज्ञेयं क्षेत्रेतुल्यचतुर्भुजे १८८ लम्बघ्नं भूमुरवैक्यार्धं
तुल्यलम्बेचतुर्भुजे यत्तत्फलोच्यते तुल्यकर्णक्षेत्रेचतुर्भु
जे १८९ बाहुकोटिवधं प्राग्बद्धिज्ञेयं तत्फलं रवतु वृत्त-
बाहुयुतक्षेत्रे वृत्ताकारांशकफलं १९० पृथक्कृत्वा फ-
लेन्योत्प्रेयुक्त्वा क्षेत्रफलं भवेत्.

अथ क्षेत्राणामाकारज्ञानार्थं त्रिभुजा-
दीनां चिह्नानि लिख्यंते

६४

परमसिद्धान्ते

क-१०८ सर्वक-१३८

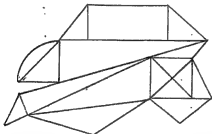
फलगणित ६२५

वित्तरं ६ ईर्ष्यं ८ क्षेत्रफ ४८

मुख ११ वृद्धिः १३१२०

क्षेत्रफलात्कोटि भुजानयनं ६५

उदाहरणम् यत्र भूमिः शक्रमिता बाहू विश्वतिथिमितौ
तत्रक्षेत्रफलंवद यत्र भूमिरिन्द्रमितामुखं नवमितं बा-
हू सूर्यविश्वोन्मितौ तत्रक्षेत्रफलंवद यत्र तत्त्व तत्त्व-
पंचाद्वि पंचाद्विमिताः भुजाः २५ । २५ । २५ । २५
रवत्रिमितः वा शक्रमितस्त्वेकं कर्णस्तत्र विषमकर्ण-
समचतुर्भुजक्षेत्रफलंवद यत्र विस्तारं षण्मितं दैर्घ्यं
मध्योन्मितं तत्र समलम्ब समकर्णदीर्घचतुरस्रेक्षेत्रफ-
लंवद यत्र भूः श्रुतिसमामुखं शिवं बाहू नखविश्वोत्त-
त्रक्षेत्रफलंवद यत्र मुखं कक्षोन्मितं वामबाहुः रखाधि-
मितः दक्षिणबाहुरष्टांशमितः भूमिः पंचाद्विमिता त-
त्रक्षेत्रफलंवद यत्र वामबाहुर्नन्दात्रिमितः दक्षिण-
बाहुर्द्वयस्रप्रमितः अन्यवामभुजस्तत्त्वोन्मितः भूमिः प-
ष्टिमितौ तत्रक्षेत्रफलंवद .

अथ क्षेत्रफलात्कोटि भुजानयनं

तुल्यकर्णान्वतुर्बाहुक्षेत्रेक्षेत्रफलं भजेत् १५१ कल्पि-
तेष्टभुजे नैव कोटिः स्यात्कोटितो भुजम् अस्मेदि घ्रा

फलादेवंकोटिः स्वाल्कोटितो भुजम्

अथ घनफलक्षेत्रफलपृष्ठफलानां

रूपज्ञानमुच्यते.

सर्वतोवेधविस्तारदैर्घ्यैस्तुल्यं घनं भवेत् तत्खण्डगा-

नितुल्याभिजायन्ते बाह्यतः खलु १५३ तुल्यैश्चतुर्भु-

जैर्बद्धंतुल्यं कर्णाद्व्याप्तिम् क्षेत्रंतद्दीयते तद्वत्पृष्ठ-

क्षेत्रमुदीरितम् १५४ .

अथ विषमगोलविषमवृत्तयोः सम-

गोलसमवृत्तसमव्यासकरणक्रम-

उच्यते.

अल्पवृत्तस्थले गोलमधिवृत्तस्थले तथा मापयित्वा

तुल्यो गम्मापितस्थानसंख्यया १५५ भक्त्वा तत्प-

रिधिर्ज्ञेय एव विषमकुण्डले अल्पाधिव्याससंयोग

गम्मापितस्थानसंख्यया १५६ भक्त्वा संविस्तृतिर्ज्ञे-

या तद्वृत्तं कुण्डलोच्यते वाल्पाधिवृत्तसंयोगगम्मापित

स्थानसंख्यया १५७ उद्धृतपरिधिर्ज्ञेय इत्यं सर्वत्र

वृत्तव्यासयोरन्योन्यमानयनम् ६७

पण्डितैः अथव्यासज्ञानं

एकप्रांत्यस्थलात्सूत्रमन्यप्रांत्यांशकंगतं १५८ वृत्ते

सर्वाधिकं यत्स्यात्तद्व्यासं समुदीरितम्

अथवृत्तव्यासयोरन्योन्यमानयनम्

प.वि. व्यासं ^{४५०८८} द्वात्रिंशन्नागा ^{१५६२५} अतानास्तत्वांगवासरैः १५५

भक्ताः ^{प.वि.} वृत्तोच्यते ^{प.वि.} वृत्तद्वत्त्वातत्वांगवासरैः भक्ता

नागो ^{४५०८८} रंगांशकवेदे ^{३५२५} व्यासोच्यतेस्वल् २०० नामान्यपक्षिणा.

व्यासं ^{३५२५} भांकाग्निभिहृत्वा ^{१२५०} वृत्तं स्वाक्षार्कभिस्तथा तावद-

न्यान्यगुणाप्तोस्तस्मान्मन्यवृत्तविस्तृती २०१ स्व.परि-

ध्या. व्यासं द्वाः ^{२२} श्रुतयः ^{१५} शैलैर्भक्ताः ^{प.वि.} स्यात्स्वूलमण्डलः

वृत्तः ^{प.वि.} व्यासं ^{२२} शैलैर्हतं स्वूलं ^{३३} श्रुत्यासं व्यासं सीरितम् २०२

उदाहरणं सप्तोन्मिते व्यासे वृत्तं वद वृत्ताद्व्यासं चोच्य-

ताम् व्यासः ^{प.वि.} व्यासः ७ परिधिमानं स्वूलं

२१ ^{१५४५९} १५६२५ सामान्यपरिधिः ^{१२३५} १२५०

स्वूलपरिधिस्तु २२ परिधि २१ ^{१५४५९} १५६२५ जातं व्यासं

७ सामान्यपरिधि २१ ^{१२३५} १२५० जातं व्यासं ७ परिधि

६८

परमसिद्धान्ते.

अथ २२ द्व्यासः ७ अथ वृत्तक्षेत्रे क्षेत्रफलानयनम्
 वृत्ताऽर्ध्वव्यासस्वएडघ्नं वृत्तक्षेत्रफलं भवेत् व्यासव-
 र्गाहताः युग्मं सप्तयुग्मदिवाकराः ^{१२२४२} तत्त्वषड्भासरैर्भक्ताः ^{१५६२५}
 वृत्तक्षेत्रफलं भवेत् उदाहरणं सप्तव्यासोन्मिते वृ-
 त्तक्षेत्रे फलं वद न्यासः व्यासः ७ परि-
 धिः २१ $\frac{१५४५१}{१५६२५}$ क्षेत्रफलम्

३८ $\frac{७५७८}{१५६२५}$ अथ गोले पृष्ठफलानयनम्
 व्यासं वृत्ताहतं यत्तद्गोले पृष्ठफलं भवेत् २०४ ^{४०८८} नागं
 नागाभ्रतानघ्नव्यासं विस्तारताडितम् ^{१५६२५} पञ्चनेत्रांगं
 घस्त्राप्तं गोले पृष्ठफलं भवेत् २०५ उदाहरणम् यद्गो-
 लविस्तृतिः शैलातत्पृष्ठारण्यं फलं वद न्यासः
 व्यासः ७ परिधिः २१ $\frac{१५४५१}{१५६२५}$ गोले पृष्ठफलं ^{१५३} ^{१४६००} ^{४५६२५}

अथ गोले घनफलानयनं

स्वघ्नव्यासाहता वृत्तात्स्थिदूषडंगशिवाहतात् ^{१५०००} गोष्ठ-
 श्रृङ्गाकबाणासाद्गोले घनफलं भवेत् २०६ व्यासव-
 र्गाहितं व्यासमष्टाष्टाभ्रांकासागरैः ^{४००८८} हत्वा षट्तेकषट्चं- ^{११६६६}

वृत्तक्षेत्रस्य क्षेत्रफलोपपत्तिकम् ६९

द्रुचंद्रैस्स्यादेव सम्भजेत् २०७ तत्त्वषट्पचषड्चन
द्वयकैर्गोलं घनं भवेत् उदाहरणं यद्गोलव्यासं सप्ततुल्यं-

तद्गोलान्तर्गतं घनफलं वद व्यासः

गोल व्यासः ७ परिधिः २१ $\frac{१५४५१}{१५६२५}$

स्वग्नव्यासः ४९ गोलस्यान्तर्गतं घनफलं जातम्-

२१२ $\frac{६९०३१६०४४}{९२३२६५६२५}$

अथान्योक्तं घनफलानयनम्

गोले विस्तारवर्गमन्वृत्ततर्कोद्धृतं भवेत् २०८ स्थूलं घन-

फलं त्वेतच्चाऽन्योक्तंचाऽपिलौकिकम् उदाहरणम्

व्यासः ७ परिधिः २१ $\frac{१५४५१}{१५६२५}$ व्यासवर्गः ४९ उक्त

वज्जातं घनफलं स्थूलं १७९ $\frac{२७९६७}{४६८७५}$

अथ वृत्तक्षेत्रस्य क्षेत्रफलोपपत्तिकमो विरच्यते.

वृत्तव्यासमभिन्नेन तद्व्यासेनैव सम्भजेत् २०९ ल-

ब्धेनैकादिकं पूर्णविस्तारान्तं पृथक् पृथक् इत्वा विस्तृ-

तयोद्देश्यास्तेषां कृत्वा च कुण्डलान् २१० एकविस्तार

जं वृत्तखण्डमेकफलं मतम् द्वितीयव्यासजं वृत्तमेकै-

व्यासज कुण्डले २११ युक्त्वा युग्मोद्धृतं लब्धं तद्विती-
 यं फलं मतं तृतीयव्यासजं च तद्वितीयव्यासजे तथा
 २१२ चत्ते युक्त्वा च तत्त्व एङं तृतीयं फलमुच्यते चतु-
 र्थव्यासजं च तत् तृतीयव्यासजे तथा २१३ चत्ते युक्त्वा
 तदर्द्धं च तच्चतुर्थं फलं मतं एवं स्वस्वसमीपादिजं युक्त्वा
 ऽर्द्धफलं भवेत् २१४ प्राग्व्यासघ्नं फलैक्या ऽर्द्धं चत्त-
 क्षेत्रफलं भवेत् चत्तक्षेत्रफलं यत्तद्वत्ते पृष्ठफलम्मतं
 २१५ यथा व्यासः ७ $\frac{१}{३}$ अभिनेन ७ भक्तः लब्धं
 १ $\frac{१}{३}$ अनेनैकं १ हत्वा प्रथमव्यासः १ $\frac{१}{३}$ तेनैव यु-
 ग्मं हत्वा द्वितीय व्यासः २ $\frac{१}{३}$ एवं तृतीयव्यासः ३ $\frac{१}{३}$
 चतुर्थं ४ $\frac{१}{३}$ पंचम ५ $\frac{१}{३}$ षष्ठ ६ $\frac{१}{३}$ सप्तम ७ $\frac{१}{३}$
 प्रथमव्यास १ $\frac{१}{३}$ स्य परिधिः $\frac{७३६३२}{२१८७५}$ प्रथम-
 फलं $\frac{३६८१६}{२१८७५}$ द्वितीयव्यास २ $\frac{१}{३}$ स्य परिधिः
 $\frac{१४७२६४}{२१८७५}$ द्वितीयफलं $\frac{११०४४८}{२१८७५}$ तृतीयव्यास ३ $\frac{१}{३}$
 स्य परिधिः $\frac{२२०८९६}{२१८७५}$ तृतीयफलं $\frac{३६८१६}{४३७५}$ चाफलं
 $\frac{१८४०८०}{२१८७५}$ चतुर्थव्यास ४ $\frac{१}{३}$ स्य परिधिः $\frac{२९४५२८}{२१८७५}$

गोलस्यपृष्ठफलघनफलयोरूपपत्तेरानयनम् ७१

चतुर्थफलं $\frac{२५७७१२}{२९८७५}$ पंचमव्यासः ५ $\frac{५}{४}$ स्यपरि-

धिः $\frac{७३६३३}{४३७५}$ वा पंचमपरिधिः $\frac{३६८१६०}{२९८७५}$ पंचमफ-

लं $\frac{३३९३४४}{२९८७५}$ षष्ठव्यासः ६ $\frac{३}{४}$ स्यपरिधिः $\frac{४४९७२}{२९८७५}$

षष्ठफलम् $\frac{४०४५७६}{२९८७५}$ सप्तमव्यासः ७ $\frac{३}{४}$ स्यपरिधिः

$\frac{७३६३२}{३९२५}$ वासप्तमपरिधिः $\frac{५९५४२४}{२९८७५}$ सप्तमफलम्

$\frac{४७८६०८}{२९८७५}$ सर्वफलैक्या $\frac{१८०३५८४}{२९८७५}$ $\frac{१८०३५८४}{२९८७५}$ $\frac{१८०३५८४}{२९८७५}$

आदिव्यासः $\frac{१९९}{१९९}$ ग्रंजातं वृत्तक्षेत्रफलम् $\frac{९३५२५८८}{३०६३५}$

एतस्मिन्स्वन्तिमव्यासं वृत्तव्यासं समं भवेत् वृत्तोत्था-

विस्तृतिर्भिन्नायत्र तत्र विचक्षणैः २१६ भिन्न भागा

चित्स्यैव नान्यं कोष्ठं तु कल्पयेत्

अथगोलस्यपृष्ठफलघनफलयोरूप-

पत्तेरानयनक्रममञ्च्यते

वृत्तस्याऽऽध्रिलंबं चापसंख्या वृत्तदले भवेत् २१७ अ-

भिन्ने $\frac{२५५}{३५५८५५५}$ व्याससंख्याभिश्चापसंख्याविभाजिता अभि-

न्ने $\frac{२५५}{३५५८५५५}$ व्यासपर्यन्तं लब्धमेकादिभिर्हृतम् २१८ कृत्वा पृ-

थक् पृथक् चापाः स्युस्तेषां मोर्विकाफलान् ह्यानयेभि

जसांनिध्येतत्फलं प्राक्फलान्वितम् २१९ क्त्वाहर्द्धं
विस्तृतिर्ज्ञेया सर्वविस्तृतयोर्बुधैः ^{४९०८८} नागाष्टाभ्रांकवेद
^{१५६२५} घ्रास्तत्त्वषड्दिनमाजिताः २२० स्युर्वृत्तास्तेषु षड्वि-
^{गोत्रार्द्धं} द्वा विस्तारैः सागरोद्धृताः लब्धयोगंतुतद्गोलखण्डे
घनफलोच्यते २२१ वृत्तानांसंयुतिर्गोलखण्डेषु
फलोच्यते अर्द्धयुग्माहृतं क्त्वा पूर्णगोलफलं भवेत्
२२२ यथास्तं ३६० वृत्तार्द्धं १८० चापसंख्या ९०
अभिन्नधनुस्संख्या ९० भिश्चापसंख्या ९० विभा-
जितालब्धम् १ अनेनैकादिकमभिन्नधनुः पर्यन्तं
हत्वाचापाः स्वांकसमाः ९० जाताः १।२।३।४
।५।६।७।८।९।१०।११।१२।१३।१४।१५।१६
।१७।१८।१९।२०।२१।२२।२३।२४।२५।२६।
२७।२८।२९।३०।३१।३२।३३।३४।३५।३६।३७
।३८।३९।४०।४१।४२।४३।४४।४५।४६।४७
।४८।४९।५०।५१।५२।५३।५४।५५।५६।५७
।५८।५९।६०।६१।६२।६३।६४।६५।६६।६७।

गोलस्य पृष्ठफलघनफलयोरुपपत्तयः ७३
 ६८।६९।७०।७१।७२।७३।७४।७५।७६।७७
 ।७८।७९।८०।८१।८२।८३।८४।८५।८६।८७
 ।८८।८९।९०। एवंक्रमेण जीवाफलानि यथा प्रथ-
 मस्य ज्या भागसुखा १।५९।५९ द्वितीयस्य ३।५९।५७
 तृतीयस्य ५।५९।५० चतुर्थस्य ७।५९।३६ पंचमस्य
 ९।५९।१३। एवं सर्वेषां हि यथा प्रथमकोष्ठात्पूर्वं शून्य-
 कोष्ठं तत्फलं च शून्यं प्रथमकोष्ठफलं शून्यकोष्ठ-
 फलयोगे ज्या १।५९।५९ द्विप्रथमकोष्ठव्यासं जातं भा-
 गसुखं ०।५९।५९ ३० द्वितीयकोष्ठ ३।५९।५७ प्र-
 थमकोष्ठ १।५९।५९ फलयोगां ५।५९।५६ द्विद्वि-
 तीयस्य व्यासं २।५९।५८ द्वितीयतृतीययोगाद्विद्वि-
 तीयव्यासं ४।५९।५३ ३० एवं चतुर्थव्यासं ६।
 ५९।४३ पंचमव्यासं ८।५९।२४ ३० एवं सर्वव्यासाः
 भवन्ति परिधीनां योगं पृष्ठफलं क्षेत्रफलानां योगं घ-
 नफलं गोलार्धं भवति तद्विघ्नपूर्णफलं भवति एवं पं-
 चकोट्यादि ५००००००० वृत्तगोलजेन घनफलेन

तथापृष्टफलेनानुपाताद्गोलस्य घनफलं पृष्टफलं चानयेदिति. अथस्थूलजीवाद्यानयनमुच्यते
 वृत्तंचापोननिघ्नंतु द्व्यत्राद्याङ्गयमीरितम् वृत्तवर्ग-
 हताश्रयां वेदासांश्चाद्यवर्जिताः २२३ वेदासास्त-
 त्फलेनासमाद्यविस्तारयोर्वधं स्थूलज्याजायते.
 *जीवाव्यासयोगान्तराहतेः २२४ मूलोनव्यासरव-
 एतुसूक्ष्मज्याव्यासजंस्फुटं ^{शर}वाणं स्यात्सूक्ष्मबा-
 णोना ^{सूक्ष्म}द्व्यत्रासात्सूक्ष्मशराहतात् २२५ मूलं ^{सूक्ष्म}द्विघ्नंस्फु-
 टज्यास्यात्सूक्ष्मज्याऽर्द्धकृतिं भजेत् ^{वर्ग}सूक्ष्मेषु ^{शर}णाफ-
 लं सूक्ष्मबाणाढ्यं व्यासमुच्यते २२६ तुर्व्यं शिवृत्त-
 वर्गस्य पंचोघ्नं जीवया हतं वेदघ्नं व्याससंयुक्तजीव-
 यासंफलं भवेत् २२७ तत्फलं वृत्तवर्गस्य पादांशोपरि

*जीवाबाहुः व्यासः कर्णः अनयोर्वर्गान्तरं कोटिज्यावर्गः तज्ज्या-
 व्यासयोर्धोगान्तरं घातसमः तन्मूलं सूक्ष्मकोटिज्या स्यात् सूक्ष्म-
 ज्याव्यासयोः योगान्तराहतेः मूलं सूक्ष्मकोटिज्यास्याद्भुजज्यौत्था
 एवं कोटिज्यौत्थासूक्ष्मभुजज्या स्यात् सूक्ष्मकोटिज्यावाभुज-
 ज्याव्यासेहित्वा तत्स्वर्द्धं सूक्ष्मशरं स्यात्

वर्जयेत् शेषसूत्रेणितं वृत्तखण्डं चापमुदीरितं २२८
 स्थूलाचेन्मोर्विकाचापसूत्रं सृष्टस्यकायदि अत्रै-
 तत्कार्मुकं स्थूलं विज्ञेयं गणकोत्तमैः २२९ वृत्तं तत्र
 स्य पूर्वाणां तुल्यानां कोणसंख्यया भक्तस्तपरिधिश्चा-
 पज्ञेयं तच्चापमोर्विकाम् २३० दैर्घ्यमुक्तं तयैकैकको-
 णं सैव हितत्तया एकैकस्य भुजस्यैव परिमाणं निगद्यते
 २३१ अथाव्यासः ७ वृत्तस्थूलं २२ धनुः ३ आद्यः
 ५७ वृत्तस्य २२ वर्गः ४८४ पञ्चाहतः २४२० वेदासः
 ६०५ आद्यहीनः ५४८ वेदासः फलं १३७ आद्य ५७
 विस्तार ७ योर्वधं ३८५ फलेन १३७ भक्तलब्धं स्थूल-
 ज्या २ $\frac{१२५}{१३७}$ अथ यथा व्यासः १० जीवा ६ योगः १६
 अन्तरं ४ घातः ६४ मूलं ८ व्यासे १० हितार्धं १ शरः
 १ व्यस्ता जीवा ६ व्यासश्च १० अथ यथा व्यासः १४
 जीवा ४ परिधिः ४४ वर्गः १५३६ वेदांशः ४८४ पंच-
 मः २४३० जीवया ४ हतः ५६८० वेदग्रव्यासः ५६
 जीवा ४ युक्तं ६० अनेन तद्भक्तं फलं $\frac{४८४}{३}$ वृत्तं २२

७६

परमसिद्धान्ते.

वर्ग १५३६ पादे ४८४. हीनान्मूलं वृत्ताद्धिं हित्वा

स्थूलं धनुः वा ४ न्यासः

न्यासः

न्यासः

न्यासः

अथ सूचनम्

सूक्ष्मं जीवादिकर्मचसूक्ष्मवर्गपदं तथा सूक्ष्मं धन
पदं चाग्नेज्योत्पत्तौ कथयाम्यहम् २३२ उद्देशकसमं
राश्रीनां चक्रवृत्ते तु कोणौ^{३६} रवांगुणाः स्मृताः तस्मि-
न्^{१६१०} ब्रह्मवागाः १०१०.
भर्द्वांश्चिवाहुज्यात्वेककोणज्यका भवेत् २३३ तत्राऽ
र्धाज्या कलाषष्टितुल्या ज्ञेया विचक्षणेः

अथ बंधमुखधनहस्ताकारस्य भा-

एडस्य क्षेत्रफलानयनम्

वेधविस्तारयोगघ्नद्विघ्नद्वैर्घ्येण संयुतम् २३४ वेधः
विस्तारयोर्द्विघ्नघातं कृत्वा विचक्षणेः तद्वनाकार-

रवातेघनफलानयनम्

७७

भाण्डस्यज्ञेयक्षेत्रफलंखलु २३५ अत्पावंविस्तारे २
दैर्घ्ये २४ वेधे ३ तस्यक्षेत्रफलं ५२ भवति अथवाक्षे-
त्रफलानामैक्यात्खलुक्तान्मूलैर्वित्तारादीनांबन्धमुख-
कस्यसममानंस्यात् अथवाअबन्धमुखानांक्षेत्रफ-
लैक्यान्तर्कासा त्वपष्ठांशान्नीनान्मूलं बृहदेकभाण्डस्य
बन्धमुखकस्यसममानंस्यात् बन्धमुखानांक्षेत्रफलै-
क्यान्तर्कासंस्वांशांशान्वितान्मूलंबृहदेकभाण्डस्याबन्ध
मुखकस्यसममानंस्यात् . इतिक्षेत्रव्यवहारः

अथ रवातव्यवहारः

अथ वेधादिपरिज्ञानंविधीयते नीचत्वमुच्चतापिण्डं
गम्भीरंवेधमुच्यते सर्वत्रविषमक्षेत्रेस्वस्वजातिस्थ-
लेषुच २३६ मापयेन्मापितैक्यन्तु मापितस्थानसं-
ख्यया भक्त्वायथोचितंतुल्यंतल्लब्धंजायतेखलु
२३७ दैर्घ्यविस्तारवेधानां घातंघनफलम्भवेत् क्षे-
त्राभिधंफलंवेधनिघ्नंघनफलम्भवेत् २३८

अथरवातेघनफलानयनम्

७८

परमसिद्धान्ते

वेधक्षेत्रवधंतुल्यखाते घनफलं भवेत् उदाहरणं
यस्यखातस्य त्रिषु स्थानेषु दशैः शिवैः सूर्यैस्तुल्याः
दैव्याः १०।११।१२ पंचैस्तर्कै रगैस्तुल्याः विस्ताराः
५।६।७ युग्माभ्यां त्रिभिर्वदैरुन्मिताः वेधाः २।३।४

स्युस्तस्य घनफलं न्यासः

<p>७ १२ ११ १० ५ ४ ३ २ १</p>	<p>विधनं स्ताताः ३</p>	<p>११ ६ तदैवसमखातः ६ वेधः ३ ११</p>
---	--------------------------------	--

उक्तवत्करणात्समखाते दैर्घ्यं ११ विस्तारं ६ वेधः ३
एषांघातं घनफलम् १५८

अथ वाटिकादिखातस्य घनफलानयनं

तलजं मुखजार्द्धचक्षेत्रं वेधाभिर्मर्दितम् २३५ रु
त्वा नयोस्तु संयोगं फलं स्याद्वाटिकाघनम् तुल्यखात
फलव्यंशैः सूचीखाते फलं ममतम् २४० उदाहरणं
यस्याः वाण्याः मुखे दैर्घ्यं हस्तैः सूर्योन्मितं तथा वि-
स्तारे दशहस्तोन्मितं तले दैर्घ्यं तर्कोन्मितं विस्तारं पं-
चहस्तोन्मितं वेधं सप्तहस्तोन्मितं तस्याः घनफलं न्यासः

न्यासः	$\begin{array}{c} \text{दै३} \\ \text{वि५} \\ \text{क्षेत्र १५} \\ \text{घन १०५} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{दै३} \\ \text{क्षेत्र १५} \\ \text{घन १०५} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{दै३} \\ \text{क्षेत्र १५} \\ \text{घन १०५} \end{array}$
	$\begin{array}{c} \text{क्षेत्र १५} \\ \text{घन १०५} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{वि५} \\ \text{क्षेत्र ३०} \\ \text{घन २१०} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{वि५} \\ \text{क्षेत्र १५} \\ \text{घन १०५} \end{array}$
	$\begin{array}{c} \text{क्षेत्र १५} \\ \text{घन १०५} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{दै३} \\ \text{क्षेत्र १५} \\ \text{घन १०५} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{क्षेत्र १५} \\ \text{घन १०५} \end{array}$

सर्वघन फलैक्यम् ६३०

सुरवेदैर्घ्यं १२ विस्तारं १० तलेदैर्घ्यं ६ विस्तारं ५ वेधः
 ७ तलजं क्षेत्रफलं ३० सुरवजं क्षेत्रफलार्द्धं ६० तौक्षे-
 त्रफलीवेधघ्नौजातो २१०।४२० अनयोर्योगम् ६३०
 घनहस्तफलं ६३० उदाहरणं यस्य समखातस्य दै-
 र्घ्यं हस्त द्वयं तथा विस्तारं हस्त द्वयं वेधं तर्क हस्तोन्मि-
 त्तस्य घनफलं वद तत्तुल्यस्य सूचीखातस्य घनफ-
 लं वद तथा यस्य वृत्तखातस्य व्यासं समोन्मितं वेधं
 वेदोन्मितं तस्य घनफलं वद तथा वृत्तखातस्य सूची-
 खातफलं वद न्यासः

३ बर्ध २

दैर्घ्यं २ वि-

स्तारं २ वेधः घनफलं २४ घनहस्ताः २४ सूचीखात
फलार्थं न्यासः दैर्घ्यं २ विस्तारं २ वेधः ६ घ-

नफलं ८ अथ

न्यासः

परिधिः

३८ $\frac{७५७८}{१५६२५}$ घनफलं

तत्त सूचीखात फलार्थं

न्यासः

व्यासः ७ परिधिः २१

वेधः ४ घनफलं ५१

इति स्वातन्त्र्यासः

अथ चित्तिव्यवहारः अथ भित्तेर्धन-

फलानयनम्

हत्वा क्षेत्रफलं भित्तेरुच्छयेण घनं भवेत्

भित्तिश्चेदिष्टिकानां तु हीष्टिका घनं भाजितं

भित्तेर्धनफलं भित्तेरिष्टिकानाम्मिति भवेत्

उच्छ्रयं भित्तेरिष्टिकोच्छ्रयं भाजितम्

चित्तेरश्मान् विज्ञेयं पाण्डितोत्तमैः उदाहरणं यस्या-

दत्तखात फलार्थं

न्यासः ७ वेधः ४

२१ $\frac{१५४५९}{१५६२५}$ क्षेत्रफलं

१५३ $\frac{१४६८७}{१५६२५}$ अथ दत्त

सूचीखातः

व्यासः ७ परिधिः २१

वेधः ४ घनफलं ५१

इति स्वातन्त्र्यासः

अथ चित्तिव्यवहारः अथ भित्तेर्धन-

फलानयनम्

हत्वा क्षेत्रफलं भित्तेरुच्छयेण घनं भवेत्

भित्तिश्चेदिष्टिकानां तु हीष्टिका घनं भाजितं

भित्तेर्धनफलं भित्तेरिष्टिकानाम्मिति भवेत्

उच्छ्रयं भित्तेरिष्टिकोच्छ्रयं भाजितम्

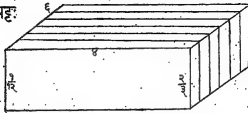
चित्तेरश्मान् विज्ञेयं पाण्डितोत्तमैः उदाहरणं यस्या-

२४९

२५२ एवमश्म

उदाहरणं यस्या-

पट्टः

दैर्घ्यं ६ दैर्घ्यं ४ पिण्डे $\frac{३}{३}$ दारणस्थानसंख्या ४
 अत्र दैर्घ्ययोर्योगं १० द्विभक्तं दैर्घ्यः ५ पिण्डयोगं $\frac{५}{३}$
 द्विभक्तं पिण्डः $\frac{५}{६}$ दैर्घ्यपिण्डाहतिः $\frac{२५}{६}$ एकाद्व्यदा-
 रणस्थलैः ५ गुणिताः $\frac{१२५}{६}$ तत्पट्टानां क्षेत्रफलयोगं
 ज्ञातं $\frac{१२५}{६}$ हरभक्तं २० $\frac{५}{६}$

अथ क्रकचान्तरक्रमम्

वेधविस्तारयोर्घातिमेकाद्व्येदारणस्थलैः २४४ हत्वाति-
 र्यक्तयादारुदाय्यतेचेत्फलं भवेत् उदाहरणं यस्यैक-
 पट्टस्य दारो विस्तारं सार्द्धं हस्तोन्मितं पिण्डं हस्तद्वयं
 तत्स्थानत्रयेषुतिर्यक्तया विस्तारत्वेण दारय्यतेचे-
 त्पट्टानां क्षेत्रफलं सर्ववत्
 न्यासः $\frac{३}{३}$ $\frac{३}{३}$ दारणसंख्या

काष्ठविदारणकर्मणि भाटकफ०

८३

३ सैका ४ पिण्डः २ विस्तारः ३ वधं ३ सैक दारणा
घं १२ क्षेत्रफलैक्यम् १२

अथान्योन्यफलानयनविधिरुच्यते

नीचोच्चकुलयोर्मध्ये यद्दुष्टं तद्द्विनाहतम् २४५ उत्तम-
स्य घनं तत्तुं नीचजातिघनं भवेत् नीचोच्चवंशयोर्मध्ये
यद्दुष्टं तद्द्विनाहतम् २४६ नीचजातिघनं लब्धमुच्च-
जातिघनोच्यते यद्दुष्टं वंशयोर्मध्ये तद्द्विगुणसमाहतम्
२४७ उच्चक्षेत्रफलं तत्र नीचक्षेत्रफलोच्यते यद्दुष्टं
कुलयोर्मध्ये तत्कृत्यापरिभाजितम् २४८ नीचक्षेत्रफ-
लं लब्धमुच्चक्षेत्रफलोच्यते उच्चजातिघनात् नीच-
क्षेत्रफलं भवेत् २४९ नीचक्षेत्रफलाच्चापितृत्तमस्य
घनं नहि उच्चक्षेत्रफलात् तद्नीचजातिघनं नहि २५०
नीचवंशघनाच्चापितृत्त क्षेत्रफलं नहि

अथकाष्ठविदारणकर्मणि भाटकफले

क्षेत्रफलज्ञानमुच्यते

वेधदैर्घ्याहतिदीरोरभ्यस्त दारणास्थलैः २५१ दारणा-

यफलं ज्ञेयं तद्विदारणाक्रमेण वेधविस्तारयो र्घात
 मभ्यस्तं दारणास्थलैः २५२ तिर्यक्तया तु तद्दारो र्दार
 एतत्फलं भवेत् उदाहरणं यस्यैकपट्टस्य दारो र्दैर्घ्यं
 च हस्तोन्मितं पिण्डं हस्तद्वयं तत्स्थानत्रयेषु र्दैर्घ्यरू-
 पेण दार्यते चेत्तद्भाटकाय क्षेत्रफलैक्यं वद न्यासः दै-
 र्घ्यः ५ वेधः २ वधः १० दारणास्थानैः ३ हत्वा जातं दार-
 णीयफलं ३० उदाहरणं यस्यैकपट्टस्य दारोः पि-
 ण्डं हस्तद्वयं योन्मितं हस्तोन्मितं तु विस्तारं तत्तिर्यक्त-
 या चतुर्षु स्थानेषु दार्यते चेत्तद्धारणीयफलं वद न्या-
 सः पिण्डः २ विस्तारं १ वधं २ दारणास्थानैः ४ हत्वा
 जातं दारणीयं फलं ८ इति क्रकच व्यवहारः

अथ राशि व्यवहारः

मध्ये धान्यादि राशीनां यत्सूत्रं मग्नवृत्तयोः २५३ त-
 द्गोष्ठवृत्तजं व्यासखण्डवर्गे नितात्पदम् वेधः स्थाद्व-
 त्त षष्ठांशवर्गवेधवधं बुधैः २५४ स्थूलं घनफलं ज्ञे-
 यं वाचस्पत्योर्वधं वेधघ्नं भास्कराप्तं स्यात्सूक्ष्मं

पादोनार्द्धपादराशिनां फलानयनम् ८५

राशिं घनं फलम् २५५ उदाहरणम् यस्वधान्यादिश-
शे चत्तं द्वादशहस्तोन्मितं वेधं सव्यं शैकहस्तोन्मितं

तस्य घनं फलं वद न्यासः परिधिः १२
वेधः $\frac{1}{2}$ स्थूलं घनफलं $\frac{1}{2}$ परिधिः १२ व्या-
सः ३ $\frac{900 \times 55}{12 \times 12}$ सूक्ष्मं घनफलं ५ $\frac{645}{12 \times 12}$

अथ पादोनार्द्धपादराशिनां फलानयनमुच्यते

सत्रिभागेकयुग्माब्धिनिघ्नान्तुपरिधेः फलम् स्यात्पादोना-
र्द्धप्रादांशराशौः स्वगुणभाजितम् २५६ उदाहरणं यत्रा-
शिचत्तं द्वादशहस्तसमं तद्वांशोः पादोनार्द्धपादांशघनफ-

लान्वद न्यासः पादोनचत्तं ५ तद्वृणक्तः
 $\frac{1}{2}$ गुणं पादोनं चत्तं पूर्णपरिधिः १२
तस्मात्प्राग्वज्जातं घनफलं ५ $\frac{645}{12 \times 12}$ गुणं

$\frac{1}{2}$ भक्तं जातं घनफलम् ३ $\frac{900 \times 55}{12 \times 12}$ अथार्द्धराशोः
न्यासः गुणः २ पूर्णपरिधिः १२ तद्वृण-
फलं ५ $\frac{645}{12 \times 12}$ गुणः २ भक्तं जातं घनफलं २ $\frac{3353}{12 \times 12}$

अथ पादराशोः न्यासः गुणः ४ पूर्णपरिधिः

१२ तद्वनफलं ५ $\frac{८५५}{६२६४}$ गुणः ४ भक्तं जातं पादराशे
 र्घनफलं १ $\frac{३३५३}{१२२७२}$ अथराशिफलोपपत्तिरुच्यते
 भक्त्वावेधमभिनेन तेन वेधेन यत्फलम् तेन चैकादिनि
 ग्नेन व्यासं हत्वा समुद्धरेत् २५७ पूर्णवेधेन विस्ताराः स्युः
 र्वेधान्तमिति क्रमात् विस्तारमन्तिमंचात्र पूर्णव्यास
 समं भवेत् २५८ भिन्नांशयुक्तवेधस्य नात्तिमं कोष्ठा-
 चरेत् शून्यवेधस्य विस्तारवृत्तौ शून्यौ स्मृतीबुधैः २५९
 शून्यप्रथमयोर्व्यासयौगं युष्मोद्धृतं फलम् तच्चेयं प्रथमं
 चाथ विस्तारं प्रथमस्य च २६० द्वितीयव्याससंयुक्तं कृ-
 त्वा द्वितीया द्वितीयकम् द्वितीयव्याससंयुक्तां तृतीयविस्तृ-
 तितथा २६१ कृत्वा द्वितीयतृतीयाख्यं विज्ञेयं गणकोत्त-
 मैः तृतीयविस्तृतिं युक्त्वा चतुर्थविस्तृतीबुधैः २६२
 कृत्वा खण्डं चतुर्थख्यं स्यात्फलं चैव मेव हि तत्पूर्वव्या-
 सरवण्डं तु फलमाद्याह्वयमतम् २६३ द्विगमाद्यं भ्रवं
 ज्ञेयमाद्यं तद्भ्रवकान्वितं द्वितीयाख्यं फलं ज्ञेयं तद्विती-
 यं भ्रवान्वितं २६४ तृतीयाख्यं फलं ज्ञेयं तृतीयं च भ्रवा

राशिफलोत्पत्ती रुच्यते.

८७

वान्वितं चतुर्थास्वफलं ज्ञेयमेवं सर्वे तथा फलाः २६५
^{४५०८८} अष्टाष्टाश्रांकासिंधुघ्नास्तेतेस्वस्वफलाभिधाः तत्त्वषड्वा ^{१५६२५}
 सारैर्भक्ता जायन्ते कुण्डलाः स्वर्ग २६६ ^{परिधवः} कुण्डलव्यासयो ^{परिधि}
 घातं वेदासं सेभमीरित् सत्राणां संयुतिं कृत्वा स्यात्तद्भाशि
 घनफलम् २६७ कुण्डलानां युतिश्चात्र राशेः पृष्ठफलं न
 धेत् वेधवृत्तवधाद्ध्वाराशेः पृष्ठफलं भवेत् २६८ यथारा
 शि परिधिः ३६ व्यासः ^{५६२५००} वेधः ४ अभिन्नवेधेन
 ४ भक्तः फलं १ एवमुक्तवद्देध ४ पर्यन्तव्यासाः प्रथम
 व्यासः ^{१४०६२५} द्वि. व्या. ^{२८१२५०} तृ. व्या. ^{४२१८७५}
 चतुर्थव्यासः ^{५६२५००} स्पष्टव्यासा एव फलानि अत्रो
 पयोग्यानि प्रथमफलम् ^{व्यासः १४०६२५} द्वि. फ. ^{व्यासः ४२१८७५}
 तृती. फ. ^{व्यासः ७०३१२५} चतुर्थफलम् ^{व्यासः ५६४३७५} अथ
 कुण्डलानि प्र. ^{परिधिः ६५०३} द्वि. ^{परिधिः २०७०८} तृती. ^{परिधिः ३४५१५}
 चतुर्थ. ^{परिधिः ४८३२१} अथ सत्रफलानि प्रथमः ^{सत्रकः ५७०७३४३७५}
 द्वि. ^{सत्रकः ८७३६६०५३७५} तृती. ^{सत्रकः २४२६८३५५३७५} चतुर्थी
 द्वि. ^{सत्रकः ४७५६५५८४३७५} तृती. ^{सत्रकः ६०२४०७८३६} चतुर्थी
 द्वि. ^{सत्रकः ४०२४०७८३६} तृती. ^{सत्रकः ४०२४०७८३६} चतुर्थी

$\frac{८१५४१६८७५००}{६०२४०७८३६}$ ^{घनफल} $\frac{५४१५४०३५}{१३५}$ ^{१५०६०१८४} ^{१५३५००} ^{४८०८८} ^{३०२५००००}
 १३५ $\frac{५४१५४०३५}{१५०६०१८४}$ अथवा व्यासस्तत्ताहतिः $\frac{४८०८८}{३०२५००००}$

अस्यास्त्रयंशः राशेर्घनफलं वा १३७ $\frac{१५५८}{३०६८}$ राशेः पृष्ठ-
 फलं ७२ ॥ इष्टाऽकस्याऽधमंकुलं कृत्वा तस्य फलात्फलं
 इष्टाऽकस्यानयित्वा तु तत्सूक्ष्मं जायते फलं २६८

अथ राशेः स्थूलफलोपपत्तिः

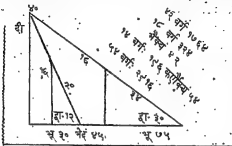
वृत्तरामांशकं ^{व्यास} यत्तद्विस्तारं स्थूलमुच्यते तेन घृष्टपादांशः ^{परिघ} $\frac{५४१५४०३५}{१३५}$
 स्थूलक्षेत्रफलं भवेत् २७० क्षेत्रवेधाहतं कृत्वा वृत्तखा-
 तसमफलं विज्ञेयं तद्गुणैर्भक्तं स्थूलराशिफलं भवेत् २७१
 यथाराशिपरिधिः ३६ स्थूलव्यासं १२ वृत्तपादं ८ वेधः ४
 वृत्तपादाहतं व्यासं वृत्तक्षेत्रफलं १०८ वेधाहतं वृत्तखा-
 तसमं घनफलं स्थूलं ४३२ तत्रैवं वृत्तखातस्य सूचीखा-
 तसमं राशेः स्थूलं घनफलं १४४ इति राशिव्यवहारः समाः

अथ छायाव्यवहारः

छायायोः कर्णयोश्चाऽपि भेदयोर्वर्गयोस्तयोः भेदाभं द्विघ्नं
 शंकोस्तु वर्गलब्धिस्तदुच्यते २७२ सैकलव्यैः पदेन घ्नं

कर्णयोरन्तरं द्विधा छाद्योऽन्तरेणोन्युक्तमर्द्धं प्रभेस्मृते
 ते २७३ छाद्ययोर्योगवर्गे तु कर्णयोरन्तरस्य च वर्गस्यैवा-
 न्तरं कृत्वा तेनाप्तं द्विघ्नैः शङ्कुजं २७४ वर्गितत्सैकलब्धस्य
 मूलं कर्णान्तराहतम् द्विस्थं भैक्येन विच्छेद्य योगमर्द्धं
 प्रभेस्मृते २७५ कर्णयोश्चाद्ययोश्चैव योगवर्गान्तरोद्धू-
 तम् चर्द्धं द्विघ्नैः शङ्कोस्तुल्यस्यैकान्तरात्पदं २७६ कर्ण-
 योगान्तरं द्विस्थं भैक्येनाऽयोगसंयुतिम् कृत्वा खण्डे
 प्रभेस्यातां छाद्ययोऽन्तरस्य च २७७ वर्गे कर्णैक्यवर्गसि
 भेदं कृत्वा हरो भवेत् द्विघ्नैः शङ्कु कृतिं भक्त्वा छेदेन फल-
 ऋणयोः २७८ भेदमूलाहतं कर्णयोगं द्विस्थं आपितं तथा
 भाभेदेनान्तरच्युतिं कृत्वा चाऽर्द्धं प्रभेस्मृते २७९ उदा-
 हरणम् एकदीपप्रकाशे षोडशषोडश भागांकितयोः
 कोलयोश्चाद्ययोरन्तरस्य अष्टैर्द्विप्रमितं कर्णयोरन्तरं श-
 ऋप्रमितं चेत् छायेवद अथवा भैक्यद्वयव्यभिचितं कर्णा-
 न्तरं शङ्कोन्मितं चेत् छायेवद अथवा भायोगं द्वयव्यभि-
 तं कर्णयोगं वेदाससमं चेत् छायेवद अथवा छायाऽन्तरं

नागेन्दुमितं कर्णयोगवेदाक्षं प्रमितं चेत् छायेवद व्यासः

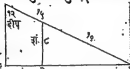
शंकुः १६ शंकुः १६. भान्तरं १८ कर्णान्तरं १४ अनयो-
र्वर्गान्तरेणा १२८ सदिग्नशंकु ३२ वर्ग १०२४ लब्धं ८ सै-
कं ५ मूल ३ म कर्णान्तरे ४२ भान्तरं १८ युक्तो नाई जाते
छाये ३०।१२ कर्णे ३४।२० अथवा शंकु १२।१२ भान्त-
रं ४ कर्णान्तरं २ छाये ५।५ कर्णे १३।१५ कर्णयोगः
२८ वर्गः ७८४ छायायोग १४ वर्गः १९६ दिग्न शंकु २४
वर्गः ५७६ छायान्तर ४ वर्गः १६ कर्णान्तर २ वर्गः ४

अथ छायान्तरक्रमः

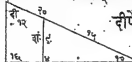
नावियुक् दीपकौ च्यास शंकु दीपतलान्तरस् शंकु घ्नं शं-
कु भाज्ञेया दीपशंकु तलान्तरस् २८० शंकु घ्नं भाहृतं

शंकुयुक्तदीपौ च्यमुच्यते दीपौ च्यनरयोर्भेदं कृत्वा
तच्छायया हतम् २८१ तत्कीलाप्तफलदीपकीलयोः स्या-
त्तलान्तरम् भाग्रयोरन्तरघ्राभाभाभेदासाधरो भवेत्
२८२ तच्चूमिनरयोर्घातं भासं दीपौ च्यमुच्यते शंकु-
घ्रावस्तु भाशं कोराभयासाफलं भवेत् २८३ तद्वस्तो-
रुच्चताज्ञेया वस्तुघ्राशंकुभाथवा तद्वस्तोराभयाभ-
क्ता शंकुः स्यादनुपाततः २८४ हक्सूत्रं दृष्टिकर्णः
स्याद्भाभूबाहुश्च भूभवेत् कोट्यग्रहं गृहं स्वेष्टदेश-
तुल्यक्षितौ भवेत् २८५ तद्गृहं न्तु शैलाग्रं च साग्रं दीप-
कस्थलं छायाग्रे स्वस्थलं किम्वा कोट्यग्रे स्वस्थलं भ-
वेत् २८६ कोट्यग्रे स्वस्थलं यत्र छायाग्रे दृग्गृहं भवेत्
तद्दीपौ च्य कृतौ दीपतलभाग्रान्तरस्य च २८७ वर्गमा-
द्व्यं च तन्मूलं दृक्कण्ठं तदुदीरितं गम्यागम्य दृग्गृहान्तं
भेदं तत्स्वस्थलाद्भवेत् २८८ उदाहरणं दीपौ च्यं द्वा-
दशैस्तुल्यं यत्र दीपतलभूमिस्थानादामोन्मिते स्थाने भू-
मी अष्टसमं कीलमूर्द्धी कृतं चेत्तत्कीलस्याभावं द-

अथवाद्वादशैव दीपोऽप्ये वेदोन्मितेशंकु दीपयोस्तला-
न्तरे नवभागतुल्यशंकुसूर्ध्वोक्तचेत्तच्छंकोराभावद-

न्यासः शंकुः ८ तलयोरन्त-
रं ३ दीपो-
५ ३ ६ १२ उक्तवत्कर-

णाज्जाताशंकु छाया ६ छायाशंकु भ्यां जातः कर्णः
१० छायाग्रदीपतलान्तर ८ दीपोऽस्ति तिभ्यां जातं पूर्णक-

र्णः १५ न्यासः दीपोऽप्य १२ तला-
न्तरं ५ शंकुः ८ जाताशंकु छा-

या १२ उदाहरणं छायाशंकुतलान्तरैर्दीपोऽप्यवदत्था

छायाशंकु दीपोऽप्येस्तलान्तरं वद न्यासः छाया ६ शं-

कुः ८ तलान्तरं ३ जातं दीपोऽप्य १२ न्यासः छाया ६

शंकुः ८ दीपोऽप्य १२ जातं तलान्तरं ३ उदाहरणं दी-

पप्रकाशे दीपतला किंचिद्दूरे द्वादशांगुलशंकुसूर्ध्वोक्त

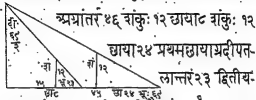
तचेत्तच्छायाचरष्टां ८ गुलोन्मिता जाता ततस्तस्मिन्ने

वसूत्रे तच्छंकुस्थानात्सपादैकं ६ हस्तोन्मिते दूरे

द्वादशांगुलशंकुस्थाप्य तच्छायात्रेदयुग्मां २४ गुलस-

दीपौच्यशंकुभ्यां दृक्कर्णपूर्णभुजयो० ६३

माजाताचेदीपौच्यतथाशंकुदीपतलान्तरं वद न्यासः

अग्रांतरं ४६ शंकुः १२ छाया ८ शंकुः १२
छाया २४ प्रथमछायाग्रदीपत-
लान्तरं २३ द्वितीय-
छायाग्रदीपतलान्तरं ६५ दीपौच्यं ३४ १/२ प्रथमश-
ङ्कुतलदीपतलान्तरं १५ द्वितीयशंकुतलदीपतलान्तरं ४५
प्रथमपूर्णदृक्कर्णवर्गः ६८७७ द्वितीयपूर्णदृक्कर्णव-
र्गः २३८०५

अथदीपौच्यशङ्कुभ्यां दृक्कर्णपूर्णभुजयोरानयनम्.
शंकुवर्जितदीपौच्यकोटिजं हृत्त्रयस्फृशन् बाहुप्रक-
ल्पयित्वा तु तद्भुजस्य कृतौ बाहुभ्याः २८५ दीपौच्यनरविश्ले-
षवर्गसाधैव तत्पदम् दीपौच्येन नरोनेन भक्त्वा दीपौ-
च्यताडितम् २५० तद्दृक्कर्णो भवेद्बाहुं हत्वा दीपौ-
च्यकेन च विनृप्रदीपकौच्येन भक्त्वा स्यात्पूर्णदीर्घा
२५१ दृक्कर्णनिधनार्थं वा कोटिं दीपौच्यं सज्जाको क-
ल्पयेत्तत्स्थले हीष्टां तुल्ये कौच्ये प्रसारिताम् २५२ दोर्म

मिदीपकौच्यवादीपौच्यदौर्धरांबुधैः नरदीपौच्यभे-
दंभां शंकुदीपतलान्तरम् २५३ शंकुकल्पितबाहुम्बा
शंकुक्कग्रनिजस्थलं ध्यात्वा दृक्कर्णमानन्तु ह्यानयेदुक्त
बहुधः २५४ इति छायाव्यवहारः

अथांकाऽवयवानयनम्-

इष्टांकास्याऽवशेषंतु दशसुष्णा हरोद्धृतं तत्फलं दशमां
शः स्यात्तच्छेषं दशताडितम् २५५ हारासंतच्छतांशः
स्यात्तच्छेषं च दशाहतम् हारासंतत्सहस्रांशं तच्छेषं
च दशाहतं २५६ हारासमयुतांशः स्यात्तच्छेषं दशमोर्द्धि
तत् हारासंलक्षकांशः स्यात्तच्छेषं दशसंगुणं २५७ हारा-
संप्रयुतांशः स्यात्तच्छेषं दशताडितम् हारासंतत्फलं य-
त्तत्कोट्यंशं परिकीर्तितम् २५८ एवं शेषं दशसुष्णां हा-
रासंचपुनः पुनः अर्बुदांशादिकं ज्ञेयमंकास्याऽवयवं
स्वल्पं २५९ उदाहरणम् स्वाक्षं विश्वहरेणोसमं ऽकं साऽ
वयववदं न्यासः भाज्यः ५० भाजकः १३ लब्धं ३ दशां
शं ८ शतांशं ४ सहस्रांशं ६ लक्षांशम् १ एवं ५।८।४

६।१।५।८।४।६।१।५।८।४।६।१ एतद्यथाक्रमं
 रा ३।८४६।५८४६।५८४६।५८४६।५८४६।५८४६।५८४६।५८४६ इत्यंकाः
 यवानयनम्. अथ गणितपात्राव्यवहारः
 भेदाः स्युर्देशघातानुत्तञ्चाकैक्येनमर्दितं देशासंदेशतु-
 त्यंतं स्थानवृद्ध्याहिसंयुतं ३०० कृत्वा संख्याच्युतिस्त-
 रविज्ञेयागणकोत्तमैः उदाहरणम् द्विकाष्टकाभ्यां सं-
 ख्याभेदान् संख्यैक्यंवद तथात्रिकनवकाष्टकैस्संख्या
 भेदान् संख्यैक्यंवद तथायुग्मादिपञ्चान्तैः संख्याभेदा
 न् संख्यैक्यंवद तथाचैकाद्यक्षपर्यन्तैस्संख्याभेदान् संख्यै-
 क्यंचवद न्यासः २।८ अत्रदेशद्वयं १।२ घातः २ जातो
 संख्याभेदौ २ यथा २८।८२ अथस एव घातो २ कैक्य
 १० घ्नः जातः २० देशसंख्यया २ भक्तः फलं २० देशद्वये
 स्थानवृद्ध्यायुक्तं जातं ११० संख्यैक्यं ११० द्वितीयन्या-
 सः ३।९।८ अत्रदेशाः १।२।३ घातः ६ भेदाः ६ यथा
 ३९८।३८९।८९३।८३९।९३८।९८३ अंकानां यौ-
 गेन २० निघ्नाः १२० देशत्रयेण भक्ताः फलं ४० स्थान

तद्यथा देशत्रयेयुक्त्वाः ४००० जातसंख्यैक्यं ४४४०
 तृतीयन्यासः २।३।४।५ देशाः १।२।३।४ वधः २४ भेदाः
 २४ संख्यैक्यं ८३३२४ चतुर्थन्यासः १।२।३।४।५ भे-
 दाः १२० अंकैः १।२।३।४।५ क्य १५ ^{भेदाः} प्रा १८०० देशा-
 माः फलं ३६० संख्यैक्यं ३८८८८८६०

अथ विशेषभेदानयनम्.

आवदेशेषु तुल्यांकास्तत्प्रकारैः पृथक्कृतैः ३०१ प्राग्भेदा
 उद्धृता भेदास्तत्संख्यैक्यचपूर्ववत् उदाहरणम् द्विद्वे-
 कचन्द्रैस्तथायुग्माष्टपंचेष्वक्षैः संख्याभेदान्संख्यै-
 क्यवद् न्यासः २।२।१।१. अत्र प्राग्भेदाः २४ अत्र
 देशद्वयेतुल्यांकौ तर्हि प्राग्देशद्वयाज्जातौ भेदौ २।२ प्रा-
 ग्भेदाः २४ समभेदयोग ४ भक्ताः फलं ६ जाताः भेदाः
 ६ तद्यथा २२११।२१२१।२११२।१२ १२।१२२१।
 ११२२। प्राग्भेदसंख्यैक्यं च ८८८८८ अपरन्यासः ४।
 ८।५।५।५ प्राग्भेदाः १२० देशत्रयीत्यभेदैर्भक्ताः
 फलं २० जाताः भेदाः २० तद्यथा ४८५५५।८४५५५।५४८५५

अथैकपाशान्तरम्

والله اعلم

एवंविंशान्मिताः ज्ञेयाः संख्यैक्यंच ११५५५८८

अथांकपाशान्तरम्

एकैकेनोपसंस्थानित्वं कानि यदित्यत्र च ३०२ अत्र काना
माह निधीरैस्संख्याभेदाज्जाताः उदाहरणम् एकैक
हीनप्रदेशस्थितकानां संख्याभेदान्वद न्यासः ५।८
।७।८।५।४ एषां घाते जाताः संख्याभेदाः ६०४८०

अथार्कपाशान्तरम् निरर्कं चार्कसंयोगाद्ध्येकादेकै
 र्कैर्वा र्जितान् ३०३ व्यस्तानेकौनदेशेषु विन्यस्यैव क्र
 मस्थितैः भक्ताद्येकस्यलैः कौद्यैस्तान्भेदाः स्युस्तुतद्वयं
 ३०४ उदाहरणम् मञ्जुदेशस्यैर्यद्योगोविश्वोन्मितं
 भवति तत्संख्याभेदान्वदं न्यासः अत्रार्कैक्यं १३
 व्येकं १२ देशाः ५ व्येकदेशः ४ अर्कैक्यं १३ व्येकं १२
 एतन्निरेकस्थानान्तम् ४ एकैकरहितं विन्यस्य १२।११।
 १०।९ क्रमस्थैरेकादिभिर्भक्ता $\frac{19}{1}$ । $\frac{11}{2}$ । $\frac{10}{3}$ । $\frac{9}{4}$ । घातंसंख्या
 भेदाः ४९५ इत्येकपाशः ३०४ श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रे-
 मवल्लभविरचिते परमसिद्धान्ते अणितभागाधिकारः प्रथमः

अथ घटथादिमानानि

प्राणैः स्वांगाग्निभिर्लिप्तास्यात्तत्षष्ठ्यादिनं भजम् स्या
 न्मासंसावनं त्रिंशद्वासरैः सावनैर्भवेत् १ त्रिंशद्भिस्ति
 थिभिश्चैकंचान्द्रमासमुदीरितम् सूर्यसंक्रमयोर्मध्ये
 सौरमासमुदीरितम् २ स्वमासैर्द्वादशैर्वर्षे विज्ञेयंगण
 कोत्तमैः सौरवर्षेनराऽब्दः स्यात्स्यात्सौराऽब्दोऽर्कवत्स
 रः ३ सौराऽब्दसुरदैत्यानां घस्त्रदिव्येदिनं भवेत् दिव्यैः
 स्वांगाग्निभि ३६० घस्त्रैर्वर्षेः स्यादेवदैत्ययोः ४ तदेव
 दिव्यवर्षेः स्याद्दिव्याऽब्देः रंवरवरवाऽर्कभिः स्याद्युगस्त
 सत्यं १०२८००० त्रेत १२९६००० द्वापर ८६४००० कलिः ४३२००० युगैर्युगं १२०००
 त्कृतादीनामल्यानामैक्यमुच्यते ५ तद्युगस्य दशाशस्तु
 चतुस्त्रिंशद्वैकताडितः क्रमशः सत्यपूर्वाणामऽल्याना
 म्मितथोमताः ६ सत्ये त्रेतायुगे चैव द्वापरे च कलौ तथा
 संधिः सूर्यादिकं स्वस्वप्रारम्भदिवसोत्तरम् ७ स्वस्व
 पूर्णादिनात्पूर्वमेव संधिः स्मृतो बुधैः सत्वाद्यैक्यं युगं दि
 व्ययुगैर्दिव्यैः स्वरवांगुलैः ८ स्याद्वाह्मर्हर्हर्हिंशतस्य
 त्रिंशद्भिर्मासैर्मुच्यते तैरर्केर्वत्सरं ज्ञेयं तैः शतैरायुरु

च्यते ८ ब्रह्मणस्त्वायुषश्चैवयाताः पूर्वार्द्धवत्सराः पंचा
 शोद्गोऽयवर्षाणाम्मध्येऽयं प्रथमं दिनं १० ज्ञेयं ब्रह्म दिने
 चातसौराऽब्दाः परिभाजिताः प्रयुतप्रैर्युगेन्द्रैः स्युर्लि-
 ता ब्रह्मदिने गताः ११ कोटि द्वैर्द्वयं विवेदाव्यैर्ब्राह्मकल्प-
 नृणां भवेत् तदेव ब्रह्मणो घस्रमानं त्रिंशत्कलोन्मितं १२
 संधेर्दद्यात् तथानृणामुद्यमाद्या भवन्ति हि रात्रौ स्था-
 पादिकं तद्ब्रह्मणः परिकीर्तितः १३ शयने प्रलयंतस्य
 मरणो विलयं भवेत् यथारात्रिद्युमानौ स्तस्तथा मरणजी-
 वनौ १४ यद्वत्कुम्भकराः कृत्वा सचक्रान्मृत्तिका घटान्
 स्वार्थं कुर्वन्ति द्वीत्थंतु नित्यं कुम्भक्षयोद्भवे १५ यथा चैकं
 कचक्रंतु कुर्वन्ति घटकारकाः देहाऽवसानं पच्यन्ति यत्ना
 च्चक्राः स्थिरो भवेत् १६ ततस्तद्विलयं याति ह्येवं तद्द्विर्ध-
 रपि भूः स्थिरामृत्समाः प्राणा जीवाः कुम्भसमाः स्मृ-
 ताः ७७ भूगोलादूर्ध्वं स्थत्वा भित्त्यमा प्रलयं रविं पश्य
 त्येव हिलोकं शस्तस्माद्वा अदशैः १००० युगैः १८ दि-
 व्यैर्विधेद्युमानं स्थान्त दत्तद्रजनी भवेत् मध्याह्नतच्छतं

घ्राऽक्षैः सूर्याऽस्तरवस्वदिद्विः तैः १९ रात्र्यऽर्द्धस्वरं
 पञ्चाक्षैः रात्र्यन्तस्वरान्तकैः दिव्यैर्युगैर्भवेदत्रयु-
 गं दिव्यैर्युगमेतम् २० यद्देहाद्यो भवस्तस्मिं लूनीनस्त-
 त्यलये विधेः स्यात्सूर्योर्नित्रजश्चेन्दुर्मनजो मुखजः शि-
 रवी २१ कर्णजो मारुतः प्रोक्तः कर्णजः प्राणश्च्यते-
 नाभिजंत्वऽन्तरिक्षस्या ^{आकाशे} ब्रह्मणो मुखजो भवेत् २२ एवै-
 दोदितं सर्वं विज्ञेयं ब्रह्म देहजम् स्वप्रभाते विधिस्त्वेता-
 न्नित्यमुत्पादयत्यऽतः २३ भूगोलो ब्रह्म देहान्तपथः
 न्तसु स्थिरोदितः ब्रह्माण्डादिकज्ञानम्.
 नारिकेलफलस्यैव काष्ठवद्गोलकाकृतिः २४ ब्रह्माण्डो
 महदाकाशोत्पन्नस्त्विश्वरेच्छया वाकटाहद्वयस्यै-
 व संपुटो गोलकाकृतिः २५ ईश्वरस्येच्छयोत्पन्नो ब्रह्मा-
 ण्डस्त्वण्डसदृशः ब्रह्माण्डस्योदरे भूमिर्भूमेर्बाह्यं स-
 मन्ततः २६ आकाशो रवेचरा मेघपूर्वाश्चैवांशुर्गन्गा ^{वायुः}
 भूगोलाद्योजनैस्सूर्यैर्भूवायुर्ध्वगः स्मृतः २७ तर्ह्यऽ-
 श्वेज्वलनं तूर्द्धितस्योर्द्धिचावहाऽनिलः तद्याम्योत्तरवे

गस्त्यान्ततोर्द्धं प्रवहाऽनिलः २८ तत्पश्चादतिरारव्याता
 रात्रिचक्रस्यदर्शनात् स्वेचराः स्युस्तदाधीनाश्चन्द्रविन्दुः
 क्रम्यास्कणः २९ भौमेज्यार्कस्तताश्चाऽथ भानिताराणि
 नत्क्रमात् ततःसमीरणांश्च ग्रिथिप्रमिता ऊर्द्धतोर्द्धतः ३०
 दृढहस्तं वहश्चैव स्वहश्च परावहः लोकाः ७ भूर्लोकं
 दक्षिणव्यक्तानस्मात्सौम्यमऽयं भुवः ३१ स्वर्लोकं तु सु-
 मेधः स्यान्महेश्वजनस्ततः ऊर्द्धतपस्ततः सत्यं ब्रह्मा
 एकाऽन्यन्तरे भवेत् ३२ समुद्रदीपादिकम्

समुद्रं अमणः स्रक्ष्ममतिदीर्घं प्रजायते तद्धि धापूर्वपश्चा
 च्चाभ्योदग्गमनंतथा ३३ यत्रेदानीं समुद्रोऽस्ति तत्स-
 त्तिन्धुः प्रकीर्तितः यत्रेदानीं ना एवोऽस्ति तद्वि सिंधुः प्र-
 कीर्तितः ३४ अतीवन्निरकालेन साऽएव स्थानतोऽएव
 व्यऽएव स्थानकं याति साऽएवो न्यऽएवो न्यते ३५ यस्मा-
 त्पूर्वबुधैरुक्ता लंकादेव गृहादयः पत्तना विजलस्था
 ने सिन्धौ मग्नास्तु संप्रति ३६ असम्भवजलस्थाने चूर्णो
 त्यप्रस्तरादिभिः मग्न्यन्तेऽत्र प्रतीतितुं धीराः सिद्धान्त-

कारकाः ३७ त्रिभागं पृथिवीमध्ये सामुद्रांबुच्चबाह्यतः
 भूमिः पादांशकं बाह्यात्प्रत्यक्षं दर्शिता जनैः ३८ समुद्रं
 केवलं भूमौ मृदुणा दृशनादिभिः तन्नामानिततो लोकैः
 कथिताऽन्यप्रमाणतः ३९ समन्ताज्जलधर्मध्यभूमि
 स्तद्दीपमुच्यते द्वीपो न समकोणः स्यान्न च द्वीपाः स-
 माः स्मृताः ४० नदीपाः कुण्डलाकाराः नदीपा दर्पणो-
 दराः द्यौः स्रज्यैरम्बुदैर्युक्ता विषमाः कुत्रकुत्रचित् ४१
 दृश्यन्ते तत्रा^{मेवा}म्बुदास्तद्द्वीपा भूमौ प्रकीर्तिताः लव-
 णारव्याऽर्णवात्सौम्ये मेरोः सांनिध्यदेशतः ४२ चास्येतद-
 न्तरं द्वीपं जम्बुद्वारव्यविषमं सतम् नैर्ऋत्याग्नेयदिग्दैर्ध्यं भू-
 मिदिग्भागकोन्मितम् ४३ वायव्याग्नेयदिग्दैर्ध्यं वसु-
 नागांशकोन्मितम् पश्चान्नैर्ऋत्यदिग्दैर्ध्यं गोत्रैश्चन्द्रांश-
 कोन्मितम् ४४ द्वीपं तद्द्वीपराजः स्यात्तस्मादऽत्यानयो-
 च्यते लंकातः पश्चिमे व्यसेत त्वर्षष्टयं ऽशकान्तरे ४५
 तद्व्यस्ताद्यास्यगन्धशान्तिर्व्यक्पञ्चाग्निभिर्लुवैः तद्विघ्नं
 द्वायुदिग्वातमिन्द्रारव्यद्वीपमुच्यते ४६ सिद्धानां पत्तना

तसौम्येतिर्यक्तिर्यक्षभागतः पञ्चाश्वाऽक्षाशपर्यन्तं
तद्दीपमऽमराभिधम् ४७ तदेवकुरुपूर्वाणां वर्षाणांस्था-
नमुच्यते तत्तिर्यग्भग्नकुटिलपत्राकारः समःस्मृतः ४८
तस्याग्रंयाम्यंगंतस्यमूलंमेरुसमीपगः अमरेण्डदलाका-
रंजम्बाराख्यं दीपमुच्यते ४९ तन्मूलं मेरुसानिध्यमग्रं-
तदग्रं देवस्तनुरवम् तदेव भारतादीनाम्वर्षाणां स्थानमु-
च्यते ५० सिद्धानांपत्तनात्पूर्वं पश्चाद्भोमकपत्तनात् व्यं-
देव्यक्षात्तद्गंगांशं सौम्यगंदक्षिणोर्विलम् ५१ वायव्यां
ग्रेयविस्तारं सौम्याऽपार्धैर्ध्वमीरितम् अमरदीपवन्त-
द्भूः स्यादैर्ध्वे विस्तृतावपि ५२ तस्याऽग्रंयाम्यंगंतस्यमू-
लं व्यक्षगतं मंतम् अमरदीपवद्दीपंदक्षिणाऽमरमुच्यते
५३ प्राक्पृथ्वंशेषुलंकातो यद्ग्रहं तस्य दक्षिणो तिथ्य-
क्षाग्न्यक्षभागानामध्ये दीपं नवं मंतम् ५४ प्राक्पश्चान्त-
स्यदैर्घ्यन्तुत्रिंशद्भागमितं मंतम् याम्योत्तरन्तु विस्तारं रवौ
अग्रंशप्रमितं मंतम् ५५ तद्ग्रहपाटिकापत्रवत्तन्मूलंतु-
ग्राम्यगम् विज्ञेये कारुकाकारे दीपानादैर्ध्वविस्तृती ५६

अत्रान्ये लघवोद्दीपा नोदिता विस्तृतेर्मयात्

हिमालय भारतादिखण्डत्रयज्ञानम्

लंकातश्चोत्तरे त्रिशदंशं प्रमिते गिरिः ५७ यत्तद्वि

^{हिमाचलः}

मालयाख्योऽस्ति च्छैलेन्द्रश्च कीर्तितः प्राक् पश्चाद्दी-

र्घतातस्य प्रत्यक्षं परिहृयते ५८ लंकाशैलेन्द्रयोर्मध्ये

वर्षं भारतमुच्यते तदन्तस्योत्तरे देशे प्राचीनखण्डमु-

च्यते ५९ तदेव किन्नरोर्वर्षः पूर्वाचार्यैः समीरितः त-

त्सौ म्येहरिवर्षस्तु महत्प्राचीनमुच्यते ६०

वर्णव्यवस्थितिः

लवणाख्यां ऽर्वात्सौम्ये वंगालात्पश्चिमे तथा शैलेन्द्रा

हस्तिगोपूर्वे ह्यऽटकारव्यनदान्तथा ६१ वर्णा विप्रादयो

वेदा अक्षपूर्वाः स्थिता मताः बाह्ये सर्वे देशेषु चाऽन्य-

जा निवसन्ति हि ६२ याम्येह लवसिन्धोस्स्वल्पांशमु-

त्तरे गतम् यत्राऽतिदुर्ध्वं विस्तारवेधाः स्युस्सागरस्य च

६३ तन्महासागरस्तत्र तेऽप्याश्चैदऽप्यसागरः स्यादेक

सिन्धुना भूमिस्समन्ताच्चैव वेष्टितः ६४ यत्रोच्चासि-

भूपृष्ठग्रहयोरन्तरं लोकार्द्धव्यासम् १०५

धुतः पृथ्वीहीनः पतत्रैव जायते ^{सदः ५३} सिंधोश्चतुर्दिशो ज्ञेयाः सा-
गराः युगसंमिताः ६५ लंकाद्याः पतन्ता देवनिर्मिताः
मुनिभिर्मताः षट्संख्यकाः समुद्रस्य तोयेनाऽन्तरिताः
सितौ ६६ अत्र्यादऽत्यन्तराश्चैव चाऽधिकादऽधिकास्त-
था ब्रह्माण्डां कृतयोगोलाः सिन्ध्यावन्तरिताः पृथक् ६७
पृथक् चाऽतिगभीरस्थाने चिदुच्चजलस्थिताः केचिन्मि-
थो ह्यवाभ्यां हीना ^{असंख्यातका} दूरगता यथा ६८ संख्याहीनास्तु
ब्रह्माण्डाः ^{अज्ञातौ} स्वसंख्यारहितोऽस्विताः तदन्मेषे चाऽबुक्-
णां बालुकानितृणाः सितौ ६९ संख्यारहिता एव ब्र-
ह्माण्डा ईश्वरस्य हि तेषाम् मध्ये खिदं द्योकं ब्रह्माण्डं प-
रिवर्त्तते ७० षट्शास्त्राण्येकबुद्धिश्च ज्ञेयाः समा एवा-
बुधैः भूव्यासपरिधिज्ञानम्

भूगोलपरिधेः स्वाश्रयमात्रा ३६०० योजनाः स्मृताः
७१ अक्षांशैर्मपितो भूमैर्विम्बः स्याद्योजनैः स्फुटः

भूपृष्ठग्रहयोरन्तरं लोकार्द्धव्यासम्
खेटकह्माण्डलोकानां व्यासाद्भूव्यासवर्जितात् ७२

यत्स्वेष्टं पृथिवीपृष्ठस्वेतकक्षांतरं भवेत् काश्यपीस्फु-
टविम्बद्वा^{८२१०} दिग्युग्मोरगयोजनाः ७३ सत्यवेगघटीम-

क्ता लोकव्यासाऽर्द्धमादिशेत् भूपरिध्यानयनम्
सत्यभुक्तिकलाऽभ्यस्ता लोकाऽर्द्धव्यासयोजनाः ७४

स्वेन्दुयुग्मगजैरासाः स्युर्भूपरिधियोजनाः दिग्ज्ञानम्
स्वव्यक्षात्प्राग्दिशंव्यक्षोयत्तत्पूर्वदिशं भवेत् ७५ इत्थं

तत्पश्चिमं पश्चान्मध्ये याम्योत्तरं भवेत् सर्वेषामुत्तरं मे-
रुयाम्यः स्याद्द्वानलः ७६ सिद्धान्तानगरलंकाऽधः

स्थानं विबुधोदितम् भूवृत्तपादेलंकायां यमकोटि-
स्तु प्राङ्मता ७७ भूवृत्तपादेलंकायाः पश्चाद्गोमपुरी-

स्मृता भूवृत्तपादेलंकायाः सौम्येदेवपुरीस्मृता ७८

भूवृत्तपादेलंकायां याम्येदैत्यपुरीस्मृता दैत्यालयेऽन्त-
कस्थानं तस्माद्याम्यंतदुच्यते ७९ याम्यंदेवालयत्सर्वी-

सौम्यंदैत्यालयात्तथा इन्द्रादिस्थानबोधार्थं मेरोः प्रो-
क्तं चतुर्दिशम् ८० यतोऽयनांशकैस्सूर्य्यस्संस्कृतो

मेषभंगतः यमकोटिस्थलं मेरुदेशस्यैपरिदृश्यते ८१

दिगुत्पत्तिः

१०७

अस्तस्तन्मेरुवासीनां यमकोटिस्तु प्राङ्क्ता मागशि
 स्संस्कृताऽर्कस्य तुलासंक्रमवासरैः ८२ रोमकेऽस्तमः
 यथाति पश्चिमरोमकंततः दैत्यानां तद्विलोमं तु ह्यदयास्त
 स्थलं भवेत् ८३ स्वस्वप्राक् सन्मुखो भूत्वा दक्षिणं दक्षिण
 करे वामं वामकरे स्थानज्ञानार्थं समुदीरितम् ८४ भूत्वा
 ध्येन्तराङ्गमौज्ञेयाः षड्वैवपत्तनाः दिगुत्पत्तिः
 तुल्याह्लेऽर्कोदयस्थाने भूत्वाऽभिवदनं नरैः ८५ सन्मु-
 खं प्राग्दिशं ज्ञेयं पृष्ठं पश्चाद्दिशं मतम् वामपाणिदिशं सौ-
 म्यं दक्षिणहस्तगम् ८६ एवं दक्षिणहस्तं च ह्युत्ता-
 नं पूर्वदिशं तत्र मध्यंगुलिः प्राक् स्याद्याम्यमंगुष्ठं
 दिग्भवेत् ८७ पश्चिमं करमूलः स्यात्सौम्यं स्वल्पांगुलि-
 भवेत् कनिष्ठांगुलिदिग्देवा विश्वे देवा दयः स्मृताः ८८
 भ्रानोः पूष्णीऽपमोशनं रवांकाऽक्षांशान्तरे त्वऽयम् स्वव्य-
 क्षस्थानतः सौम्ययाम्ये दिग्ज्ञानमीरितम् ८९ यमको-
 टिस्थलादेवं सौम्ये मेरुदीरितम् दक्षिणे तत्कुमेरुश्च
 पूर्वस्यां सिद्धपत्तनम् ९० पश्चिमस्यांतु तलं काविज्ञेया

मणः कोत्तमैः यमकोटिस्थलाऽधः स्थरोमकं समुदीरि
 तम् ५१ एवं सिद्धपुरात्सौम्यं चाम्ये मैरु कुमेरुको वि-
 ज्ञेयौ रौमकं पूर्वे यमकोटिस्तु पश्चिमे ५२ ज्ञेये सिद्धपुरा
 ऽधः स्थालं का ज्ञेया विचक्षणैः सुमेरोदक्षिणस्थाने य-
 मकोटिरुदीरिता ५३ लंकारोमकपूर्वाणां कुमेरुद-
 क्षिणैर्मतम् सुमेरुश्चोत्तरे प्रोक्तमेवं सर्वविनीस्थलात् ५४

अथ भूपिण्डानयनम्

तिर्यग्^३ ग्याम्योत्तरं तद्वदूर्ध्वं^३ पूर्वापरं भवेत्^३ पुरयोरन्तरेति^३
 र्यग्भूमिश्चकलबाहताः^{३६०} ५५ तयोर्नगरयोस्त^{३६०} क्षभाग
 विश्लेषभाजिता लब्धं भूपरिधेर्मानं स्यादेतत्त्वनुपातज-
 म् ५६ कक्षाक्रमम् भूस्वपिण्डे^३ न्दुविच्छुक्रा^३ किकु^३
 ज्ञेयार्किभानिच^३ हिस्वरात्तयोपर्युपरिखेत्वाधारं
 विनास्थिताः ५७ भूगोल निश्चयम्^३
 भूपृष्ठः सर्वतो ग्रामाऽद्य^३ बुचित्यादिभिर्युतः^३ किञ्च^३
 त्वप्रकरैरस्ति प्रणामी पुष्पगोलवत्^३ ५८ अपकीकुसु^३
 माकारप्रणामीकुसुमतया^३ कदम्बकुसुमाकारबहुल^३

ऋतुज्ञानम्

१०३

कुसु

वधादे वा १८० भाष्ये

कुसुमम्मतम् ८९ स्वस्थानात्सर्वतो वृत्तरव एडस्वाधः

सुपेक

स्थलं भवेत् ज्ञेयमेकद्वयोर्मध्ये स्वान्यं स्वाधः स्थलमिधः

सुपेक

१०० देवालयस्य पातालं यमसद्वलि गृहं जायते तत्कु

मेरुश्च प्रमेरुश्च तद्भवेत् १०१ भूपृष्ठे यत्र ये संस्था आ

त्मानमुपरिस्थितम् मन्यन्ते निजदेशात् भूपादेते परस्य

रम् १०२ तिर्थं भूवत्संस्थितानऽन्यान्पातालं स्वाधऽग्नि

स्वस्थानम्

सन्मुखम् निजपातालं भूपृष्ठं यद्वत्तद्वान्निजस्थलम् १०३

तस्मादिज्ञेयमारवस्थे गोले कोर्द्धत्तुकोप्यधः ह्रस्वा-

गत्वाज्जना एव स्वस्थानात्सर्वतस्सदा १०४ अवपश्य-

न्ति भूगोलं चक्राकारसमं रवतु शीतोष्णस्थानज्ञानं

स्वस्थानम्

तत्स्थानाकृतथायत्रत्वं शवः प्रपतति हि १०५ भानो

द्व

स्तच्छीतलं देशं तद्वस्ते चोष्णमीरितम् ऋतुज्ञानम्

विपर्ययाऽदहोरात्रमऽन्योन्यदेवदैत्ययोः १०६ स्याच्चे

अधनांशः

न्मार्गलवै भानुः संस्कृतः सौम्यगोलगः स्युस्तर्ह्यऽर्क

च

करास्तीव्रा श्रीर्भेदेवलवक्षितो १०७ देवानां दर्शनं या

दैत्यानां

राक्षि

तितस्माद्देवदिनं भवेत् तद्दिनं देववैरिणा यामिनी कि

११०

परमसिद्धान्ते

लजायते १०८ ^{सू}सूर्यश्चेद्याम्यगोलस्थः स्याद्युमानसु ^{दिनम्}
^{देवानाम्}रद्विषाम् ^{सू}तन्मध्येऽर्ककराः शीता हेमन्तेसौम्यभूदले
^{दिनं} १०९ तद्द्वस्त्ररजनीमानं देवानां जायते किल ^{देवादि}भूमौ सौ-
^जम्यार्द्ध्याम्यार्द्धे स्यान्मिथश्चतुर्थीक्रतुः ११० ^{शरादिचसतः}शरद्वसन्त-
^{वसन्तशरत्}योर्व्यस्तग्रीष्महेमन्तयोस्तथा वर्षाशिशिरयोर्ज्ञेयं च
^दम्यारब्धे भूदले बुधैः १११ व्यक्षादक्षिणगोलज्ञानम्
^जसौम्याऽर्द्धक्षितिर्वत्सर्वज्ञेयं याम्यदलक्षितौ स्युश्चाऽ
^{अमभा पलाशाः लंबाशाः}क्षभाक्षलबाशाः सौम्या ^जगोलयथोचितम् ११२ स्या-
^कत्त्वरणीमेषजूकादिगोलजं व्यस्तकं भवेत् ^कसौम्यभूम्य-
^दर्द्धवद्याम्यभूम्यर्द्धेऽपि गतिर्भवेत् ११३ । ४१७

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविर

चित्ते परमसिद्धान्ते गोलाधिकारो द्वि-

तीयः २

^कदेवानां रात्रिर्द्धे दैत्यानां दिनार्द्धे देवानां दिनार्द्धे दैत्यानां रात्रिर्द्धे देवा-
नां सूर्योदये दैत्यानां सूर्यास्तं देवानां सूर्यास्ते दैत्यानां सूर्योदय-
भवति:

अथपितृदिनोत्पत्तिः

चन्द्रोर्द्धांशे तु पृष्ठांशे पितृणां स्थानमुच्यते तिथिमासे-
नपितृणां ^{अर्द्धरात्रे}द्युनिर्वास्याद्यतस्ततः १ दशान्ते ^{दिनार्द्धे}द्युदलकृष्ण-
पक्षाऽर्द्धे ^{अष्टम्यके}भास्करोदयम् सूर्य्योऽस्ति शुक्लपक्षा ^{शु-}र्द्धे ^{गत्रर्द्धे}
ह्लाते स्यान्निशादलम् २ मेरुमध्याह्लादिज्ञानम्
एवं मेरुनिवासीनां देवानामयनांशकैः संस्कृते कर्कशे
ह्लाऽर्द्धमजगेर्के खिनोदयम् ३ सूर्य्योऽस्ति ^{तत्रार्द्धे}शूकगेतत्स्या
^{तत्रार्द्धे}मृगगेतामसीदलम् एवं दैत्यालयस्थानां व्यस्तं स्याद्दु-
^{दिनार्द्धादिकं}र्द्धादिकम् ४ ऋतुराशिज्ञानम्
संस्कृतोऽर्कोऽयनांशैर्यत्संस्कृतोऽर्कस्तु तद्भवेत् संस्कृ-
तान्मृगगादकोत्तरामासा उत्तरायणम् ५ स्वात्तदत्क-
र्कगादकोत्तरामासा दक्षिणाग्रजम् संस्कृताच्चापगा-
दकोद्देमन्तं भद्रये भवेत् ६ संस्कृतात्कुम्भगादको-
च्छिशिरं भद्रये भवेत् स्याद्दसन्तोऽजभादकोत्संस्कृ-
ताद्भद्रये ^{यो वर्षा वास्त ३}ऋतुः ७ एवं ग्रीष्मादयो रामाः ऋतवः क्रम-
शोदिताः वर्षमानोत्पत्तिः

निर्वेधाऽभ्युदयस्थानेश्चुद्धेतुल्यक्षितौ बुधैः ८ वृत्तं
 कृत्वाऽ^{३६०} कितंचक्रभगैः^{पूर-य-३} सर्वदिशान्वितम् घस्त्रेऽ^आ भ्रंक्रा
 न्तिजेभानो भस्किराऽ^च र्द्धोदयक्षणे ९ दृश्यते यत्र तद्वृ-
 त्ते भानुस्तत्राऽ^च कमाचरेत् तद्वितीयदिने भानोर^च र्द्धवि-
 म्बोदयक्षणे १० तत्पूर्वाऽ^प परगारेखामुल्लंघ्यै वरवि-
 स्तथा तद्वृत्ते दृश्यते यत्र तत्राऽ^च प्यङ्कं समालिखेत् ११
 पूर्वाद्यं^{प्रथमचक्रं द्वितीयचक्रयोः} कांशभेदघ्नाः सावनाः षष्टिलिप्तिकाः द्विती-
 याद्यं^{३६५} कयोर्मध्यभागैर्भक्ताः कलादिकम् १२ पंचांग
 वक्त्रिभि^{३६५/११५११/१११३५} र्धस्त्रैर्युक्तलिप्तास्थले फलम् कृत्वा^{विषादि} घस्त्रादि
 कंसौरवर्धमानं तदुच्यते १३ यथाकश्चित्तु सूर्याऽ^च भ्रं
 क्रान्तिजे भस्केरोदये मध्यपूर्वस्थले भानुश्चोदयं या-
 तितदिनात् १४ नित्यं भ्रत्युदयान्दृष्ट्वा तत्प्राग्देशोदया
 दिकान् भानोः प्राग्देशतः पृष्ठभागे तद्वत्सरांतके १५
 जायतेऽकोदयं चा^च न्यवर्षारम्भे स्त्रिनोदयम् स्याद्यत्राऽ^{वर्षान्ते}
 र्कस्य तत्तत्र चोदयस्थानयोर्द्वयोः १६ मध्यभागोद्धृता
 भानोः सादनाः स्वांगनाडिकाः वर्षान्ताऽ^च र्कोदयस्थान

पूर्वभेदांशकाहताः १७ लब्धकलादिकं युक्त्वादशिताः

कोदयव्यके तल्लिप्तादिस्थले तस्याद्वर्षमानदिनादिकम्

१८ निर्वेधाऽस्तमयस्थाने वाऽर्काभ्रकान्तिजेदिने इत्थं

दत्तेरवेरऽर्द्धविम्बाऽस्तपरिदृश्यते १९ यत्राऽकमाच

रे तत्र भानोस्तदपरेहनि दृश्यते ह्यर्द्धविम्बाऽस्तं यत्र

तत्राऽकमाचरेत् २० पश्चिमाद्यंऽकयोर्नध्यभागाश्चि-

ह्नात्तराहुताः लब्धघस्त्रमुखपंचषड्भूमैर्दिवसैर्युतम्

२१ कृत्वा घस्त्रमुखसौरवर्षं तत्परिकीर्तितम् कस्मि-

श्चित्संक्रमस्याऽह्लात्युनस्तत्संक्रमं भवेत् २२ गणा

नाद्यैर्दिनैस्तेऽह्लाः स्युपंचांगुणोन्मिताः यैरऽह्लाैर्षा

ऽर्कमध्यस्थचक्रपूर्णप्रजायते २३ तेऽह्ला भूपृष्ठसं-

स्थानां वर्षमानस्यकीर्तिताः तेऽह्लाद्याः सावना ज्ञेयाः

पंचांगशिखयोदिनाः २४ कग्रयः कग्रयः सिद्धाज्दवा

दुदयरवेः एकसावनघस्त्रस्यादेवं वर्षमिति भवेत् २५

वर्षैः शून्यरवस्वाभ्राधिगुणवेदैर्युगो भवेत् अंकसंज्ञा

दोराम्त्रयोयुगः प्रोक्ते पोशस्थोरसस्तथा २६ सोन

गोजो गजो कं भूर्गो नर्वो द्विः करोच्यते

पलमादिभादान्तमानम्

पलानां षष्टिभिर्लिप्तं तत्त्वं गैरंशकोच्यते २७ तत्त्वं
 त्रिभिश्च राशिः स्यात्तत्सूत्र्यश्चक्रं मुच्यते गतिज्ञानं
 खेदानां प्राग्गतिर्ज्ञेया राश्यब्दैः प्रत्यङ्गं जवम् २८
 पश्चिमाऽभिमुखी भुक्तिर्भानां चक्रस्य तु स्मृता रा-
 शिचक्रस्थिताः खेटा दृश्यन्ते पश्चिमंगताः २९ यस्मा
 न्नेषो दयात्पश्चात्पूर्वस्यां दृष्यभादयम् तत्र मेषर्क्षतिः पू-
 र्वे दृष्यभः स्याद्यथारविः ३० त्यक्त्वामेषं दृष्याति तत्क
 थं पश्चिमंगतः स्यादेवं हितिथौ पश्चात्संध्यायां दृश्यते रा-
 शी ३१ त्रितिथौ प्राग्दिशं तस्मात्संध्यायां दृश्यते विधु-
 प्रत्यक्षमेवं प्राग्वेगं स्यात्पश्चाद्दिशो जवम् ३२ तू-
 णि गिश्वाऽत्यकालेन कालेन महताऽल्पगः खेचरस्त्वऽ
 र्कं भान्मुक्त्वा पुनस्तत्रैव गच्छति ३३ भूगोलाद्दूरगः
 खेटश्चेत्तन्मन्दगतिर्भवेत् शीघ्रवेगे तु भूगोलनिक-
 टे खेचरो भवेत् ३४ राशि संचक्रं राश्यब्दैः

भगणमंतम् युगेराशिचक्राणिराशिवर्षाणि-

भगणानि. सू युगेविच्युक्रसूर्यणांस्वतन्त्राभारदा

एनाः ३५ राश्यऽब्दास्तेकुजेज्याकिंशीघ्रोच्चानां भव-

त्सराः चं षडेदेवाऽभ्यऽक्षसोऽद्राक्षा राश्यब्दाः

स्युर्निशोपतेः ३६ चन्द्रोच्चस्य चन्द्रमन्दोच्चचक्रा-

णि व्यभ्राभ्यष्टाष्टसागराः राहोः वामाग्लोपातच-

क्राणिवस्वऽभ्यऽक्षिरदान्तकाः ३७ भौमस्य द-

न्ताष्टागाके श्रुतयोयुगेभौमभवत्सराः बुधस्य-

ज्ञस्यशीघ्रोच्चचक्राणि षष्ठ्यभ्राभ्याग्निगोधनाः ३८

बृहस्पतेः राश्यऽब्दा गीष्पतेष्वभिद्वयविषड्वह-

योयुगे शुक्रस्य शुक्रशीघ्रोच्चचक्राणि षट्सोऽभि-

श्रुतिरवाऽद्वयः ३९ ज्ञानेः वस्वंगासांगमनवोयुगे

सौरभवत्सराः युगेसावनभूदिनाः सूर्यस्योदयभे-

दानिभूदिनाः सावनाः स्मृताः ४० पिण्डाष्टाभेन्दुगो-

शैलशैलपंचेन्दवोयुगे नक्षत्राणांदिनाः धिष्य-

घस्त्राणिपिण्डाष्टागाग्निद्वयष्टवासराः ४१

चान्द्रदिनास्तिथयः चान्द्राह्नाः स्वाष्टरवाभ्रा-
 भ्रवाग्निव्योमनृपायुगे अधिमासाः तर्कदेवामि
 गोघोस्त्राः स्युर्युगे ह्यधिमासकाः ४२ अवमास्तिथयः
 अवमाहानिनेत्राक्षश्रुत्यष्टाभ्राक्षपाणयः सूर्यमासाः
 रवाभ्राभ्राग्निनागेन्दुबाणाः स्युः सूर्यमासकाः ४३
 सूर्यस्वरादिवर्षाणि भानाः स्युर्वत्सरा युगे भूदि-
 नोत्पत्तिपूर्वकम् नक्षत्रदिवसाः सूर्यचक्रोना भूदि-
 नाः स्मृताः ४४ सूर्येन्दुचक्रविशेषचान्द्रमासाः प्र-
 कीर्तिताः चान्द्रमासाः षड्विंशतिर्योऽभ्यक्षाः स्यु-
 युगेचान्द्रमासकाः ४५ चान्द्रमासान्विताः सूर्यभाब्दाः
 स्युर्ग्लौर्भवत्सराः सावनाहान्विताः सूर्यराश्यब्दा भो-
 दयाः स्मृताः ४६ रविमासोनिताश्चान्द्रमासाः स्युरधि-
 मासकाः भूदिनाश्चान्द्रयुभ्योनाः स्युश्चोनदिवसास्ति-
 थेः ४७ युगेप्रोक्तानुसारेण सर्वत्रैवं भवन्ति युगोक्ताः
 स्वस्वराह्यघ्नाः स्युः कल्पे माब्दपूर्वकाः ४८ सर्वत्रस्व-
 स्वचक्रोना माह्नाः स्वस्वोदयाः स्मृताः क्रियते बुध्रज

दिनगणानयनम्

११७

येषां ज्ञेयादृष्टवत्सराः ४५ स्वस्वोक्ता भूदिनेरामा रा.
 इष्टाद्याद्युगतिर्भवेत् तद्वर्षमानं स्वस्ववर्षगतिर्भ.
 वन् ५० वर्षमानं भवेत्सूर्यचक्रात् युगसंदिनाः
 एषां तृतीयांशुचनम्. इष्टाद्या रविर्भिर्निघा-
 मामैश्वर्यनुस्वयुताः ५१ तेषु यकंचाऽधिमासानां भे-
 दाद्व्यस्तऽधिमासकैः अभ्यस्ताः सूर्यमासात् लब्धा
 अधिमासकान्दिनाः ५२ खत्रिघां गतघत्वाद्व्याद्विस्था
 ऊनदिनाद्गताः आशांकदिवसैरासाः लब्धोनदिवसोनि-
 ताः ५३ सावनोऽर्हणस्तत्स्यात्तद्व्यांरम्भवासरात्
 व्यस्तम् घत्त्रौघादनुपातेन प्रोक्तव्यस्तेन धीमता ५४
 यातांस्तिथीन् गतान्मासान् यातेषां व्यान्तमानयेत् वै-
 शाखाऽसितपक्षान्ते स्यादेकोदशमासकः ५५

अथ दिनगणानयनम्.

शाकोष्ठाद्विघनेरूनोर्क घत्त्रैत्रादिमासकैः दशरव्यैः सं-

* एकवर्षे राशिचक्रायाः सू. ११०१०१०१० चं १३१४१३१४६१४८
 सं. ३ ०११०१४१०१५४ राशिः ०११५१२११११२४ सं. ०६१११
 २४१५१३६ सु. ४११२४१४५११८ सुमा. ०२१६१० सु. ११५११५२
 १४८ १ शं. ०१०१२१२१५०१२४

युतः स्थूलश्चाऽर्कमासोधञ्च्यते ^{गणः} ५६ तद्दृन्दस्त्वऽधः ^{गणः}
 अर्काऽधश्चाहतोक्ताऽधिमासकैः ^{१५६३३३६} तत्प्रोक्तरविमासास्त ^{५१८४००००}
 तत्तत्फलाऽधिकमासकैः ^{गणः} ५७ संयुक्तो मासश्चन्दस्तच्चा ^{गणः}
 न्द्रमासोधञ्च्यते तत्तवाऽग्निघ्नाद्भूताह्वाद्यात्तच्चां द्राऽ ^{३० तिथि}
 हर्गणां भवेत् ^{५५} ५८ पञ्चपञ्चयुतंचान्द्राऽहर्गणां परिमर्हि- ^{२५०००००००}
 तम् उक्तोनदिवसेरुक्तचान्द्रधस्त्रोद्धृतफलम् ^{१६०३००००००} ५९ हि- ^{गणः}
 त्वाचान्द्रदिनौघेतुस्यादऽहो घोर्कवासरात् ^{गणः} ^{सधिवसरात्}
 अहर्गणाच्छाकानयनम् ^{१५७५५१००३८} उक्तचान्द्राह्वाद्यधस्त्रोघ ^{गणः}
 घातं कल्पाद्धृतफलम् ^{१५६३३३६} ६० स्थूलचान्द्रदिनौघस्याह्वा ^{गणः}
 प्रोक्ताऽधिमासकैः ^{१६०३००००००} स्थूलचान्द्रदिनौघतद्भुक्तचान्द्र- ^{गणः}
 दिनाह्वयैः ^{गणः} ६१ भक्त्वास्वभ्राग्निघातोनस्थूलचान्द्रधु ^{गणः}
 वन्दकम् ^{गणः} तत्स्थूलमादिसंज्ञाह्वा वन्दमुक्तं विचक्षणैः ^{गणः}
 तत्त्वस्वक्षेपसंज्ञोनात्त्वस्वाऽग्रत्यागतस्तथा स्थूलौ ^{गणः}
 स्तश्चान्द्रधस्त्रोघसूर्यधस्त्रोघकौचतौ ^{गणः} ६३ तज्ज्ञाताऽ ^{गणः}
 हर्गणोत्थाभ्यांसूर्येन्दुभ्यांतिथिं स्फुटाम् ^{गणः} आनयेदऽर्क ^{गणः}
 भासत्वाः स्थुर्मासाश्चैत्रपूर्वकाः ^{गणः} ६४ तच्चान्द्राऽहर्ग

995

भक्तलब्धमिनोद्धृतम् ६५ शेषं चैत्रादिमासाः ^{सर्व}स्युरासं

नौघञम् ६६ शाकं स्याद्वाऽस्फुटं याताऽब्दाद्यंक्

६७ मानानयनम् उक्ताधिमोसकैर्मक्ताश्चान्द्र
सर्व्वं मैनाद्यमानस्यात्

अदिवसास्तथा ६० उक्ताऽवेमदिनैर्भक्ता एकावमतिथेर्मितिः एका

१०५ प्रमोदस्य चान्तराशः मध्यगत्यन्तराशः स्यात्

कः यत्रावमाह्वसानिध्ये द्वौघं कथ्यनकं भवेत् ७२ तत्रस्तौ-

* उक्तसप्तदिनैर्मि श्रंपश्येयंकुदिनोद्धृतं ६० सप्तक्षमदिनैर्वृत्तकलाघनगणयितुं स्यात्
 तं गणयितुं स्यात् अत्रोक्तं नृपिण्यस्यो ६० पातकं नोक्तं सप्तदिनैर्वृत्तकलाघनगणयितुं स्यात्

तच्चान्द्रस्मिन्धेतच्छेषस्युपलब्धत्वं ६५ शेषव्याप्तिसिद्धिरालम्ब्यपर्यवेष्टितफलं स्यति
यत्सरः शेषमासाः स्यन्त्येवपूर्वकाः ७० तत्रैषाणां धनं कृत्यास्वेष्टशाखादिकं भवेत्

रांशविभाजिताः ७३ चक्रांशौ^{३६०} दिवसादिः स्यात्सूर्य
^अस्वचरयोर्युतेः प्रायशः स्वत्रिघस्रोर्द्ध^{३०} सौरमासेषु जायते

७४ अधिमासंतु यद्द्वर्षे^{३०} त्वऽधिमासद्वयं भवेत् तद्द्वर्षे^{३०} स-

यमासंतु निश्चयेनैव जायते ७५ चान्द्रात्स्थूलतृतीये

ऽब्दे त्वऽधिमासः प्रजायते भानोऽस्संक्रमयोर्मध्येय

दिदर्शद्वयं भवेत् ७६ तद्दर्शद्वयमध्यंतु त्वऽधिमासो

च्यते सदा चद्वर्षे^{३०} दर्शयोर्मध्ये सूर्यसंक्रमा^३द्वयम् ७७

यस्मिन्भवति मासे तु न्यूनमासस्तदुच्यते

सौरमासेभ्योऽहर्गणानयनम्

१७७८ शाकश्चाष्टाङ्गजीमूतैरूनस्तेनैव ताडितम् ७८ घृत्वा^{विनाश}

३६५/१५/३१/३१/३४ १४ दि

द्य सौरवर्षस्य मेषाऽर्कद्रुतवासरेः युक्तं तर्काऽन्वितं

रुत्वा घस्रो^{वि-गणना}घोर्क^{रवि घराधि} मुरवो भवेत् ७९ मेषाऽर्कसंक्रमाद्

र्द्धवर्षारम्भं यदा भवेत् चैत्रशुक्लाद्यमेषाऽर्कसंक्रान्त्यो-

रन्तरंत्यजेत् ८० मेषाऽर्कसंक्रमात्पूर्वमब्दवारम्भेष्ट-

वासरौ चेत्स्यातामिष्टमेषाऽर्कघस्रयोर्विवरंत्यजेत्

८१ शोषमिष्टदिने घस्रयूथं ज्ञेयं विचक्षाणौ तत्रैकं^{विनाश}

दिनगणभवरवेटादहर्गणान् १२१
मानभिन्नंचेत्स्यान्तद्दूशान्तिमाचरेत् ८२ चैत्रशुक्ला-
द्यदिवसेवपरिभ्रं प्रजायते पूर्वोक्ताऽहर्गणोच्चाऽधिमा-
सासन्नेतुसंशयम् ८३ दर्शमासेषुवैयस्मात्तस्मादेत-
त्पुनर्मतम् **अथशाकोत्पत्तिः**

चैत्रशुक्लाद्यदिवसेशाकसम्बद्धरन्मुरवाः ८४ येस्यु-
स्तेतुगता ज्ञेयाः शाकाद्याः पाण्डितोत्तमैः यथा शून्यमि-
तेशाकेचैत्रशुक्लाद्यवासरे ८५ कस्यचिज्जननंचेत्स्या-
च्छाकेल्लैकमितेतथा चैत्रशुक्लाद्यधस्तेतुतस्यतज्जन्म
वासरात् ८६ यातंशाकान्तरंचैकं याताऽब्दंचैकं मीरितं

अथदिनगणभवरवेटानयनम्
स्वस्वंप्रोक्तभवरषघ्नाऽहर्गणः कुदिनाद्धृतः ८७ घस्त्रो-
घाज्जनितः रवेरस्तच्चक्रवदना भवेत्

दिनगणभवरवेटादहर्गणानयनम्
द्युगणाद्भवरवेटस्य हत्वा युगकुवासरेः ८८ विपलानव-
शेषंतुविपलानांचयोजयेत् तत्पृष्ठ्याविभजेत्लब्धंप-
लानामवशेषकम् ८९ जायते तत्पलैर्हत्वा युगभूवास-

रास्तथा पलान्नामऽवशेषन्तुयोजयेत्स्वरसैस्तथाऽ०

विभजेच्च घटीशेषं जायते युगभूदिनेः ^{१५७७५१७८२८} हत्वा तत्र कला

धीरैर्नाडीशेषन्तुयोजयेत् ८१ विभजेत्स्वरसैस्त

त्स्यादंशशेषं तु तल्लवैः युगभूवासरां हत्वा भागशेषं ^{१५७७५१७८२८} अर्धत

तु योजयेत् ८२ त्रिंशत्ताविमजे ^{१५७७५१७८२८} फलं द्वात्रिंशदशशेषं तज्जायते

तथा युगकलभयो घाति युक्ता तद्वात्रिंशदशशेषकम् ८३ ^{१५७७५१७८२८} राख्यो गणिते

द्वादशैर्विभजेद्वाब्दशेषं तज्जायते तथा युगभूवासरेः ^{१५७७५१७८२८} राशिष्वर्थ

हत्वा यातरादयः षड् सङ्गकान् ८४ योजयेद्वाब्दशे ^{राशिष्वर्थ}

षंतु तत्त्वे तद् युगभाब्दकैः ^{य युगराशिष्वर्थ} उद्धरन्त द्युचन्दः स्यात्सर्वत्रैः ^{य भवेत् दिनगणः}

वं विपर्यये ८५ कर्त्तव्यं स्वधिया सर्वं स्वस्वाऽवयवशे

षकैः ^य मध्यमानयनम् ^य खेदेऽहर्गणजेः

क्षेपं युक्त्वा तन्मध्यमं भवेत् ८६ लंकासूर्योदये कि

म्वातुस्वक्षेपवशाद्भवेत् ^{य चरसंस्कार देव्यान्तरे संस्कारभ्यां} तच्चरस्थानमदाभ्यासस्तु

तोर्कोदये भवेत् ८७ मध्यो मध्यजवांशघ्नान्मूर्यस्य च ^{य वेगं स}

॥ गुरु मध्यमेशादिकम् ३/१८/५८ युक्त्वा सूर्यसिद्धान्ती बोधुः
स्यात्

प्रकारान्तरेणसम्बत्सरानयनम् १२३

रलितिकान् स्वर्णानि^धन्यस्वगोला^कत्वां लूकौदविकमध्य-
मे^{१८} दत्वातत्स्वात्स्वाऽपरप्राङ् मध्यरेखादये^{१८} रवेः
भूषिण्डयोजनै^{३६०} र्भक्तमध्यगत्यं^{३६०} शकाहतम् १९ पश्चा
त्प्राग्योजनौ^{३६०} घंतुस्वर्णदत्वां^{३६०} शकादिकम् मध्यरेखोदयो
द्भूते मध्येस्वाऽकोदये भवेत् १०० मध्यं चाऽथयुतंकु-
त्वाशके गोघनरामकान् विज्ञेया वत्सरा^{३१७५} अष्टद्वक्तम
स्यकलेर्गताः १०१ वैवस्वता ह्वयस्यैव सप्तमस्य मनोः क-
लेः मानं गतकलिं^{४३२०००} हित्वा शेषं भोग्यकलिं भवेत् १०२

अथसम्बत्सरानयनम्.

चक्रमै^{११} र्थात्^{११} भावद^{११} स्तु युक्तं राश्यादिकं गुरोः^{११} मध्यं दशो
नितं र्वांगत^{६०} ष्टं सम्बत्सरं भवेत् १०३ यन्मध्याऽज्ञाऽ
के संक्रान्तिकाले सम्बत्सरं भवेत् जीवमध्यमजंतु
मन्यते^{४०} हायनेऽखिले १०४ यत्सुसम्बत्सरो मध्याऽज्ञाऽ
के संक्रमणं^{४०} नहि प्रसृदात्येव तल्लोपं याति सम्बत्सरा
ह्वयः १०५

प्रकारान्तरेणसम्बत्सरानयनम्.

अर्कं^{१२} द्या गुरुभावा^{४३००६४०} स्तु युगे^{४३२००००} सम्बत्सराः स्मृताः तैश्च

अश्वनेऽग्निवेदासास्त्वेकैर्हायने १०६ लब्धं सम्वत्स-
 रत्वेकं पूर्णं भूत्वा परस्य च सम्वत्सरस्य तन्मासपूर्व भव-
 तितद्गतं १०७ तत्तु सम्वत्सरस्यैव वर्षाद्यं क्रवकं भवेत्

शाके नागाद्रिजीमूतं हित्वा शेषाहतं ध्रुवम् १०८ ईशै-
 रष्टयमेव शैल सागरेः करभूमितैः मासाद्यैः संयुतं रुखा
 तत्राऽब्दा जीवभञ्जः १०९ याताः सम्वत्सराः स्युस्त-

इतिमानाऽब्दकस्य च स्याद्यातमासपूर्वतु मध्याऽजा-
 ईक्षणीद्भवम् ११० क्रतराशिगुरोर्मध्यं भागाद्यत्वः
 कृताडितम् स्यात्तदादिमते घस्रपूर्वसम्वत्सरस्य च १११

वर्षशेष फलानयनं आब्दशेष फलानयनम्
 वर्षशेषमिनं प्रतु हारासं मासकाः स्मृताः स्वत्रिघ्नं

* शाके १७९८ फाल्गुन दिन १८ गते भौमे दिन गणः ७६३३ तदुरु म
 ३६४२२० वर्षघ्नः २७८००५१२६० रावयब्दशेष १२०२१७३४३२ः
 राशिशेष २२४८२०७३२ अंशशेष ४३२५५०६४८ घटीशेष ७३०३१३३२
 पलशेष १२१७४३६५६४ लब्धराशिचक्रादिकं वर्षराशिदि अंश ४ घटी १६
 पल २७ दिन गणभवगुरुः भगणादि अथवा राशिचक्रादि ११५१४१६१२७
 शाके १७९९ मध्यार्कचक्रपूर्णे तुक्रवासे गुरुमवर्षादिकं २१८७ ११०१
 शाके १७९९ शुके दिन ७६७८ गणैतत् संवत्सरादिकं संव २२ मा २ दि-
 २७ घ २४ प १२ संवत्सरभुवक वर्षादि ११०४ ११३ १२

पूर्वपश्चिम देशान्तरज्ञानम् १२५

मांसशेषतुहारभक्तदिनाः स्मृताः ११२ दिनशेषादिकाः

स्वांगेनिघ्नाहारविभाजिताः ^{चप} घस्याद्याः कीर्तिताश्चैवं
^{रुग्नाद्याः} ^{माशिशुर्विषेजाः}

स्युर्भाद्या भाव्दशेषजाः ११३

अथ वारप्रवृत्तिज्ञानम्

^{निजग्न्यक्षदेशीदयकात्} ^{वारप्रवृत्ति} ^{तन्मूर्त्योदय} ^{सु}
निजव्यक्षादयेकस्य कालस्या द्वारवदानम् भानोश्चर-

मितेऽन्यस्वगोले प्रागपरक्षणे ११४ वारप्रवेदानं लोक

गीयते भास्करो दयात् लंकास्थुर्योदयेकाले वारारं भं

परेविदुः ११५.

अथ पूर्वपश्चिमदेशान्तरज्ञानम्

^{सु} ^{क्रो} भास्कराऽपक्रमांशानां चक्रज्याऽङ्गुलवादिकम् ^{१०४/३५/१४} चक्रव्या-

सलवैर्निघ्नक्रान्तिकर्णलवोद्धतम् ११६ तत्फलं भुजजी-

वांस्यात्तस्याः स्युर्ये भुजांशकाः ते ज्ञेयास्तुरवेः क्रान्ते

रूपमप्रददोर्लवाः ११७ नामध्याऽङ्गुलप्रभाकृत्योर्यो

गमूलं श्रुतिर्भवेत् तत्कर्णेनार्यदभक्त्वा मध्याह्नज्या

प्रकीर्तिता ११८ तस्याश्चक्रमुजांशास्तु विज्ञेया उ-

न्नतांशकाः स्वाङ्गमुन्नतभागोनं कृत्वा ते स्युर्नतांश-

१२६

परमसिद्धान्ते.

३

फलांशो

काः ११५ तुल्यगोलेऽन्तरं कृत्वा तन्मतांशादक्षभा-
गयोः अर्ध्येऽख्येऽक्षेऽभिन्नैकदिक्कं तदपमं भवेत्

फलांशो

१२० भिन्नगोले युतिं कृत्वा चादक्षभागनतांशयोः

१.॥

अन्य

म

कां

अक्षांशाऽपरदिक्कं तु जायते खेचरापमम् १२१

सू

क्रां

क्रां

सू

४

एवं यास्याद्वेः क्रांतिस्तस्याः क्रांतीददोलवाः सौ

वृद्धिपक्षक्रां

म्याश्चैव यक्रान्त्युत्था विज्ञेयाः संस्कृतांशकाः १२२

क्षयपक्षक्रां

सू

ये ष्ठा सक्रांतिजाः सौम्याश्चक्राऽर्द्धांशेषु वर्जिताः

१८०

कार्यस्ति संस्कृतांशाः स्युर्यम्या बाह्यंशका यदि

वृद्धिपक्ष क्रां

१८०

१२३ ऋक्षेनेपि क्रमादुत्थाः षष्ठांशीनां लवान्विताः संस्कृतां-

क्षयपक्ष क्रां

शाः स्मृता ह्यसक्रांतिजाश्चेत्तु दक्षिणाः १२४ चक्रां

१६०

शेभ्यो निताः कार्य्या जायन्ते संस्कृतांशकाः संस्कृतां

अधुनांशान्

अस्त

शेषु मार्गांशान् वामदत्त्वा भवेत्स्फुटः १२५ एतत्स्फुटो-

* २ अक्षांशाः दक्षिणाश्चेदुत्तरदिक्कं उत्तराश्चेदक्षिणादिक्कं

* १ नतांश फलांशयोस्तुल्यगोले नतांशोभ्यो धिकाः फलांशाश्चेत्तत्र
फलांशदिग्भिन्नदिक्काक्रांतिः स्यात् तुल्यगोले नतांशोभ्यो ल्याः फ-
लांशास्तत्राक्षांदिग्भिन्नदिक्काक्रांतिः स्यात्

पूर्वपश्चिमदेशान्तरज्ञानम्.

१२७

नितयेनमध्यमेनरवे^{सु} भवेत् प्रस्फुटं भास्करस्यैवत-

न्मध्यं स्याद्दिनाऽर्द्धजम् १२६ घट्वाऽर्द्धस्यकलान्

त्वामध्यवेगांशकादिभिः^{सु} तद्द्वीवदनहित्वा तन्मध्ये^{मध्यदि} स-

र्यमध्यमः^{सु} १२७ जायते स्वपुरस्यैव भास्करस्योदयेखलु

तत्स्वदेशोदयान्मध्याज्जातं स्याद्यत्स्फुटरवेः^{सु} १२८

तत्क्रान्त्युत्थं चरं स्वर्णस्वाऽन्यदिक्^{क्रो} घटीमुखम्^फ हत्वा^फ

मध्यजवांशाद्यैर्भानोस्तल्लिप्तिकादिकम्^{वेगांशः} १२९ दं

त्वाऽर्कस्योदयाज्जाते त्वस्थानस्याऽर्कमध्यमे भा-

नोर्मध्योच्यते भानोश्च स्वव्यसोदयेखलु^{सु} १३० लंका

सूर्योदये भानोर्यन्मध्यं स्याद्दिनौ घजम्^{सु} तद्भेदमध्यमे^{गण}

भानोः स्वव्यक्षाऽर्कोदये^{सु} १३१ कृत्वा शेषं क-

लापूर्वं^{३६०} हत्वा भूवृत्तयोजनैः^{५२१६} भक्त्वा लिप्तादिभिर्भा-

नोर्मध्यवेगस्य च तत्फलम् १३२ लंकास्वव्यस्योर्मध्यं

तज्ज्ञेयं योजनादिकम् लंकास्वव्यस्योर्मध्यं यत्तद्दे-

शान्तरं भवेत् १३३ स्वव्यक्षाऽर्कोदयान्मध्याल्लं-

काऽर्कोदयमध्यमम्^{सु} चेद्दूर्ध्वमध्यरेखायाः पूर्वस्यां^{अधि}

१२८

परमसिद्धान्ते.

स्वस्थलं भवेत् १३४ न्यूनचेन्मध्यरेरवायाः स्वस्था-
 नं पश्चिमे भवेत् स्वस्थानं यदि पूर्वस्यां पूर्वदेशान्तरं
 भवेत् १३५ स्वस्थानं पश्चिमायां चेत्पश्चाद्देशान्तरं
 भवेत् तत्प्रागृणधनं पश्चाज्ज्ञेयं देशान्तरं बुधैः १३६
 रवांगसावनलि सप्तम्याश्च स्वदेशान्तराभिधाः योजनाः
 पूर्णभूपिण्डयोजनैः परिभाजिताः १३७ फलं लिप्ता-
 दिकं पूर्वपश्चाद्देशान्तराभिधम् मध्येकालान्तरमध्य-
 रेखास्वस्थानयोर्भवेत् १३८ अतिदीर्घनरः शङ्कु
 ऽस्मिन्सूक्ष्मकर्मणि च ह्यस्वार्द्धे ऽपमाऽभावो जायते
 ऽहस्करस्य च १३९ तन्मध्याह्नप्रभासूत्सा ऽक्षाभा-
 तुल्याथवा भवेत्.

अथक्षेपकलाक्रमः

सू भानोर्द्वयंगकुभूयुग्मा च १०८
 स्मृताः चं. उ. चन्द्रोच्चस्येषु देवांकाः राहोः स-
 सांकाश्रीन्दुपाणयः राहो मं स्तोभ्यगमून्या-
 ज्ञा भीमस्याऽथ बु विदस्तथा १४१ षट्सप्तद्व

सू	च	कं	राहु	मं	बु	ह	शु	शं
११	०	५	११	५	१०	१०	८	२
२२	२	५	२६	२५	१६	२५	१५	५
४२	५८	३५	३७	७	४६	१७	३५	३०

स्वाब्धयः ^{३८५७}बृ सप्तपञ्चाशत्तुल्यं भुवोर्गुरोः शु शुक्र-
 स्यात्कनगाकाष्ठवद्भयः कीर्त्तिताः शं शनेः १४२
 शैलशक्रयुगाः ^{४१४७}लंकार्कोदये क्षेपलिप्तिकाः शून्याः
 हर्णणघस्त्रोत्थलंकाः ^{दि}कोदये कालिकम् १४३ यत्स्वे-
 टमध्यमंक्षेमंतज्ज्ञेयंगणकोत्तमैः ^{दिनगण}घस्त्रो घतष्टकां
 कोत्थंखेचरंभुवमीरितम् १४४ अभ्राचलायुताः
 ह्लानितष्टक्रोंकः प्रकीर्त्तितः ^{दि}घस्त्रो घः खरवरवाभ्राद्यैः
 शेषितः शेषज्यते १४५ तल्लब्धघ्नभुवंक्षेपयुक्तं
 शेषजरवेचरे ^{प्र}युक्त्वात ^{प्र}हमध्यंस्याल्लंकाः ^{क्ष}कोदये-
 कालिकम् १४६

निजस्थानभूमण्डलानयनम्.
^{३६००}भूचतयेजनैर्निघ्नालम्बांशज्यालवादिता
 ५

चक्रव्यासांशकरासानिजभूझाममीरितम् १४७

निजव्यक्षज्ञानम्. देवदैत्यांशवासीनां स्वस्था-
नादक्षिणोत्तरम् देवदैत्यांशयोस्संधिदेशं स्वव्यक्ष
मुच्यते १४८

स्वव्यक्षाकोदयाभिजदेशाकोदयज्ञानम्.

स्वव्यक्षाऽकोदयात्कालात्स्वस्थाने भास्करोदयम्

प्राक्पश्चाद्देवभागेतु स्वर्णोत्सूर्यचरोन्मिते १४९.

ज्ञेयं दैत्यांशकेऽप्येवं दैत्यांशोदक्षिणोत्तरम् देवभा-
गक्षितौ सौम्ययाम्यं स्वर्णचरं भवेत् १५०

चरसंस्कारोपपत्तिः

देवास्वव्यक्षयोर्भानोस्तच्चरंचोदयाऽन्तरम् यतो

भवति स्वव्यक्षदेशाऽकोदयकालिके १५१ मध्यमे-

भास्करादीनां दीयतेऽन्नततो रवेः स्फुटोत्थचरसंस्का-

रं द्रव्यएतद्विपर्ययम् १५२ लंकासूर्याऽस्तकालो-

त्थेखेटेदेयं धनाऽधनम् स्वर्णतत्प्रस्फुटांको-

त्थचरसंस्कारकं तथा १५३

देशान्तरसंस्कारोपपत्तिः

उ. इ. न. प्राक् परदेशे स्वव्यक्षो भास्करोदयम् प्राक्पश्चा
^{मध्यरेखा} ज्ञायते यस्माद्देशे स्वा पूर्वापरस्थले १५४ क्षयस्वदीय
^य ने तस्मान्निवेदे देशान्तराभिधम् स्वस्थानान्मध्यरेखा-
^{पू. प.} न्तयेज्युः पूर्वापरान्तरे. ११५ योजनाः पूर्णभूतन्तयो
^{निजभू मण्डलेन} जनघातु भाजिताः स्वकुशामेन स्वव्यक्षा ल्लंकान्तं
^{रहात्} योजनाः स्मृताः १५६ स्वागारान्मध्यरेखान्तं प्राक्
^{पू.} पश्चाद्योजनान्तरम् मध्यगत्यं शकै हत्वा निजभूता
^{स्वभू मण्डले} मयोजनैः १५७ भक्त्वा लब्धफलं भागपूर्वदेशान्त-
 रं भवेत् मध्यरेखाज्ञानम्.

उ. इ. सौम्ययाम्यान्तगव्यक्षाद्यत्सूत्रवर्षमध्यगम् १५८
^{देवादिवासिनां सौम्यान्तमुपपन्नम् इत्यादिवासिनां याम्यान्तं कुमरुद्युतम्}
 तत्सूत्रस्वादावासीनामध्यरेखाप्रकीर्तिता व्यक्षाग-
^{उज्जयिनी सुमेरु} द्रान्तरस्थानां पूर्वाचार्यविनिर्मिता १५९ मध्यरेखा
 यथालङ्काऽवन्तिकामेरुमध्यगा व्यक्षेस्वमध्यरेखा-
^{रु} चाः मूले सूर्योदये तथा १६० मध्याऽह्ने वाऽस्तकाले
^{शुक्लाहर्षणी} च रात्र्यऽर्धे स्वाऽभ्रवासरे मध्यमाः क्षेपका शेषाः

संस्कृतास्तेस्वदेशाजाः १६१ स्वव्यक्षेचनिजस्थाने
 मध्याऽह्नः स्यात्समक्षणे यद्वन्थोक्तस्तुलंकायाः
 मध्याऽह्ने स्वेचरो भवेत् १६२ तत्स्वेचरेचरसंस्कारं न हि
 देयं विचक्षणैः तद्देशान्तरसंस्कारं देयं तत्स्वेचरे तथा
 १६३ एवं स्वव्यक्षरात्र्यऽर्द्धे स्वस्थाने स्यान्निशादल
 म् तद्वात्र्यऽर्द्धे द्वे स्वेचरे तद्देशान्तरसंस्कृतिं १६४
 देयं तच्चर संस्कारं देयं नैव हित इह

अथ मिश्रकालिकग्रहानयनम्.

वर्तमानदिनी^{वर्ग}घोत्थलंकाऽर्को^चदयकालजम् १६५
 स्वेचरं स्वजवा^{वर्ग}ग्र्यूनं कृत्वामि^वश्रेस्वगो भवेत्
 मिश्रज्ञानम्. भानो^चस्तावन^{स्व}घस्त्राऽर्द्धे^{दिनार्द्ध}रवत्र्या^{३०}ब्धं
 परपूर्वजैः १६६ देशभेदकलैर्मध्यरेखायाश्चोन-
 संयुतम् मिश्रपंचांगगोत्रंतत्तावनं स्यात्कलादिक
 म् १६७ मिश्रकालिकग्रहादिष्टकालिकग्र-
 हानयनम्. तत्र^{इष्टमिश्रान्तर}पंचांगजातीष्टमिश्रभेद^{वर्ग}कला
 हतम् भागाद्यं स्वजवस्वणस्वेष्टेमिश्राऽधिकेऽल्पके

चराद्भुजांशानयनम्.

१३३

१६८ दत्तामिश्रोत्थस्वेटस्यलिप्तादौस्वेष्टजो भवेत्

स्वेटश्चाद्य-^मचालनदानोत्पत्तिः स्वमध्यादौम.

ध्यवेगादिचालनम् १६९ देयंस्वर्णधनं^{म कृ ष कृ}तुवक्रवेगे

तदन्यथा^{वृत्तं ष ष धः षः} मिश्रोत्पत्तिः मिश्रकालेहिलङ्कायां

तत्तत्तद्देसमयं भवेत् १७० चरंकुलज्ञानम्.

सावनारव्यचरंज्ञेयंस्वस्वाऽपक्रमजंचरम्^{क्रा} वाष्ट्यां-

गारव्यचरंज्ञेयं तच्च पंचांगजातिकम् १७१ वावाष्ट्यां

गचराऽर्द्धेति^{चरत्वाद्गोत्वं} यच्चरंतुकलादिकम् तद्वाष्ट्यांगचरं

ज्ञेयं^{नक्षत्राणां} ताराणां भास्करस्यच १७२

व्यावहारिकचरानयनम्.

ताराणां भास्करस्यापि मार्गांशः^{मक्षयाणां} संस्कृतस्यच प्र-

स्फुटस्य^{या} भुजर्क्षस्य संख्या यन्त्रमिता भवेत् १७३

तत्तुल्यचरखण्डैक्यं कृत्वा भोग्यचराऽर्द्धकम् हत्वा

तत्रांशकाद्यैस्तु भक्त्वा शून्याग्निभिः फलम् १७४ बु-

क्त्वा तच्चरखण्डैक्ये स्याच्चरं व्यावहारिकम्

अथ चराद्भुजांशानयनम्.

^{संज्ञा} चरेचराद्धान् हित्वाद्यात्त्रिघ्नशुद्धसंख्यकम् १७५
^{प्रथमचरखंडात्} ३०
^{भुजांशः} शेषखत्रिवधे भोग्यभक्तेयुक्त्वाऽत्रदोल्लवाः स्युः
^{स्वस्ते} श्वैवंतु विपर्यस्ते हारंतत्र गुणं स्मृतम् १७६ गुणकं
^{१० अक्षमा} तु स्मृतं हारं भाज्यमेव फलं स्मृतम् ^{प्रथमचरखंड} चरखण्डान-
^{० पलभा} यनम् ^{द्वितीयचरखंड} दिग्भापलप्रभापूर्वस्याच्चराऽर्द्धपलादि-
^{३ वा ३१ पलमा} कम् १७७ नागघ्नमध्यमत्वेकवह्वथंशघ्नादशा-
^{द्वितीयचरखंडम्} हतां ^{१०} अत्याख्यं च ^{३०} परदेशेक्षप्रभानयनम्
^{१०} चराऽर्द्धानां योगं स्वेष्टचरोद्धृतम् १७८ अन्यदेश
^{प्रथम} चरेणाघ्नं तत्फलं तु पलादिकम् ^{खंडेन} स्वप्राक् चरदलेन घ्नं
^{योग} चरखण्डैक्यभाजितम् १७९ दिग्भक्तं तत्फलं त्वऽ
^{पलभा} न्यदे शेषाऽक्षप्रभा भवेत् रूपतुल्याऽक्षभादेशे त्वे-
^{३०} केराशिभुजांशकैः १८० ^{क्रां} क्रान्त्युत्थं तु पलापूर्वयच्च ^{वषा ६१५५२}
^{गुणस्यात्} रप्रस्फुटं भवेत् ^{६१५५२} तदऽत्राऽभ्राक्षं हारस्य गुणं स्थापि
^{६१५५२} स्थले स्फुटः १८१ ^{६१५५२} स्थान्तथातं द्विभोत्पन्नाऽपक्रमोत्थ
^{८१३१९ गुणस्यात्} चरेत्यजेत् ^{३१३१९} शेषपलादिकसूक्ष्मसऽत्रनागं गुणस्य-
^{चरखण्डांतरम् ३१३१९ गुणस्यात्} ले १८२ ^{क्रां} चरयोरन्तरयत्स्याद्विभिभोत्थाऽपमोत्थयोः

सावनेष्टरात्र्यर्द्धज्ञानम्.

१३५

संयत्रात्रिगुणस्थाने विकलाद्यगुणं स्फुटम् १८३
स्वत्त्वस्पष्टगुणद्वाऽक्षाभास्यात्स्पष्टचराद्धकम्

चरसंस्कारदानस्थानज्ञानम्.

प्रस्फुटे मध्यमादौ च सूर्यादीनां तु केवलम् १८४ दीय
तेऽर्कापसोत्पन्नचरसंस्कारकं रवु तात्कालिक-
ग्रहज्ञानम्. सावनेष्टकलोत्पन्नरवेऽर्कात् तात्कालि-
कमतम् १८५ सूर्यस्य वार्षागदिनाऽर्द्धज्ञानम्
भानोर्व्यसादिनाऽर्द्धतु वार्षागिंयत्प्रजायते तत्सूर्या
ऽपससम्भूतचरेणैव हि संस्कृतम् १८६ तद्धार्या
गदिनाऽर्द्धतु भास्करस्य समीरितम्

सावनेष्टरात्र्यर्द्धज्ञानम्

भानोर्वार्षागिं घृत्वाऽर्द्धं युक्त्वा भूयःप्रिलिप्तिकान्
तद्धार्यागिष्टरात्र्यर्द्धं जायते चायवारके युक्त्वा त
द्रात्रिरवण्डन्तु सावनद्युमितौ तथा १८८ जायते स्वेष्टरा-
त्र्यर्द्धं वार्षागिं तत्कलादिकम्

* ६५० फलभादेशो चरखंडाः ६६ ५३ ९१
५३ ५१ ५०

स्वव्यक्षेष्टरात्र्यर्द्धज्ञानम्, स्वव्यक्षेष्टनिर्वा^{रात्र्यर्द्ध}ः
 र्द्धस्यात्स्वेष्टरात्र्यर्द्धसम्मितम् १०८.

लंकारात्र्यर्द्धज्ञानम्, स्वेष्टरात्र्यर्द्धलिप्तादौपू^{र्द्ध}-
 र्वपश्चिमदेशजान् देशभेदकलान्दत्त्वास्वर्णतन्मि^{देशान्तर}
 श्रमुच्यते १०९.

अर्कापरखेटानां चास्तोदयकालोप-

योगिचरकुलज्ञानम्.

सूर्यासन्नगतानां च ह्येकमस्तोदयं भवेत् द्वितीयं^{सूर्य}
 निजदृष्टदेशे चास्तोदयं भवेत् ११० कृतसूर्य^{सूर्यविना}
 रवगणानां च ताराणां विविधोदये द्विप्रकारास्तका-
 लेचयश्चरं यत्र यत्र च १११ दीयते तत्र तत्र सावना
 रव्यचरं रवल् तत्राप्यर्कचरं ज्ञेयं सावनारव्यचरं बु^{सूर्य}

धैः ११२ देशान्तरकलाकुलज्ञानम्.

वार्षागैः षष्टिभिर्लिप्तैः सावनैश्च कु^{पैरपि}कुण्डलम् परि-
 भ्रमति भानुश्च ततस्तल्लिप्तिकादिकम् ११३ प्राक्^{सूर्य}
 पश्चाद्देशजं मध्यरेखातः प्राक्पराभिधम् देशविशेष^{देशान्तर}

सुरवोत्थमध्यमाऽहर्गणयोरानयनम् १३७

कमध्यरेखास्वस्थानमध्यजम् १५५ तत्पंचाङ्गकुलंत-
^{देशान्तरम्}
 च्चवार्ध्यागं सावनमतम्.

अथसुरवोत्थमध्यमाऽहर्गणयोरानयनम्
 कस्मिंश्चि त्विष्टशाकेतुमेषाडर्कदिवसाद्बुधैः १५६
 विध्यर्थेषदृषडर्मानांघस्त्राणांपत्रमाचरेत् तत्प्रत्यह
^{२३६} ^१
 ह्योद्भवान्देवमध्यमान्कल्पितेष्वजान् १५७ निजदेशो
^{मे} ^{स्व}
 द्भवान्कृत्वापत्रेतां श्रैवसंलिरवेत् पत्रेप्रत्यहज्जां
 श्रैवाऽहर्गणाश्रयाऽपिसंलिरवेत् १५८ पर्णेष्टंतुत
^{प्रमव्यमा}
 दिष्टस्यात्तच्छाकंपर्णशाककम् तेमध्याःपर्णजा म-
^{दिनगणाः}
 ध्या विज्ञेया गणकोत्तमैः १५९ घस्त्रयुथाश्रयतेज्ञे-
 याःपर्णाऽहर्गणास्तंज्ञकाः पर्णशाकाऽन्तरंकृत्वास्वेष्ट-

* उदाहरणम्:- पर्णेष्टं वासदि ५।४६।७ पर्णदिनव्रजम् ८९५८
 पर्णशाकं १८०२ स्वेष्टशाकं १८४१ राकान्तरधनम् ३९ वेददिनाद्यम्
 १४२४५।५।३९ सद्योदिनगणादिकम् २३२०३।५१।३६ इष्टं चारादिः
 ४।३२।० सद्यवारस्वेष्टवार ५।४ योरन्तरवास्तु कर्णा १ सद्यसंज्ञेष्ट
 बुधे २३२०३ दत्वासद्यदिनगणादिकम् २३२०३।५१।३६ पर्णेष्टं
 मध्याह्न १४।१७ इष्टमध्याह्नयो १४।१६ स्तरम् घट्यादिकम् कर्णा
 ०।१ सद्येष्टे ५।१।३६ दत्वास्पर्ष्टं सद्येष्टं ५।१।३५ स्वेष्टपर्णेष्टयोर्भिन्न
 देशत्वात्स्वेष्टदेशोत्तरेष्टं ५।१।३० स्वेष्ट ३२।० सद्येष्ट ५।१।३० मेदमूलगुणकं
 ११।३०

ब्राके ^{ध. क.} धनएकम् २०० शेषं शाकान्तरं ज्ञेयं पर्णशाका
 १५ ^{साकान्तरं} अधिकोनके ब्राकेतेन धनर्णेन वर्षमानं दिनादिकम्
 २०१ ^{अन्तर} हत्वा भेददिनाद्यं स्यात्स्वर्णपर्णदिनव्रजे पर्णे
 १५ ^{युक्ते} घटिकाद्याद्वेदत्वात् तत्स्वेष्टवासरे २०२ घस्त्रचन्द्रा
 दिकं सद्यं विज्ञेयं तद्विचक्षणैः तद्धितं सप्तभिः सद्यं स-
 द्यं स्याद्धारपूर्वकम् २०३ स्वेष्टवारोन्मितं सद्यवारं यत्र न
 जायते ^{वारयोः} घस्त्रयोरन्तरं स्वेष्टसद्ययोः सद्यसंज्ञके २०४
^{वारान्तरम् ध. क.} स्वर्णदत्त्वाऽह्नयुथेतु सद्यं घस्त्राऽधिकोनके ^{दिनात्} स्वेष्टवास-
 रसंज्ञेतु सद्यः स्यात्स्वेष्टवासरे २०५ पर्णेष्टदिवसा-
 ह्नाऽर्द्धात्स्वेष्टघस्त्रदिनाऽर्द्धकम् ^{अधि} ऊर्द्धाद्व्यं लिप्तिका-
 द्यंतु यन्मितं यदि जायते १०६ सद्येष्टे तन्मितं तर्हि स्व-
 र्णदत्त्वाभवेत्स्फुटम् ^{सद्यस्वेष्टस्यात्} स्वेष्टसद्येष्टविश्लेषं स्वेष्टे सद्याऽ
^{ध. क.} अधिकोनके २०७ स्वर्णलिप्तादिकं ज्ञेयं गुणं तत्पाण्डितो
 त्तमैः ^{भिन्नदेशम्} स्वेष्टपर्णेष्टयोर्यत्र नैकदेशाद्यदा भवेत् २०८
 तत्र तर्हितु सद्येष्टात्स्वेष्टदेशोष्टमानयेत् तत्सद्येष्टो-
 च्यते तस्मादुक्तवद्गुणमात्रयेत् २०९ स्वर्णशाका

ब्रह्मदिनमानेमन्दोच्चचक्राणि १३९

न्तरं त्वेकवर्षमध्यजवाहृतं स्वर्णं तद्दिनजेदत्वा मध्य
 मेपर्णजे बुधैः २१० सद्यः कालो ^{वेग} ऋवं मध्यं तत्खेटस्य हि
 जायते वेगं स्वर्णगुणेनैव मध्यारब्धं त्वेकं घस्रजम् २११
 हत्वा दत्वा धनं एतु सद्यः कालो त्वमध्यमे इष्टकालोद्भ
 वंतत्तु जायते रवे ^य टमध्यमम् २१२ विज्ञेयं सुरवजं चाऽ
 यं मध्यमं वा सरव्रजम् ^{दिलगणा} सुरवाडर्थं विलिखेत्पत्रमेकं
 १६५/१५/३१/३१/२४
 वर्षमितेस्तथा २१३ एकादिगुणितस्यैकं वर्षमध्य
^{वेग}
 जवस्य च .

अथ ब्रह्मदिनमानेमन्दोच्चचक्राणि .

४३२*****
 दन्तवेदगुणाकोटि छेदाब्दाः परिकीर्तिताः २१४
 छेदाब्दा ब्रह्मणो घस्त्रे सौराब्धं त्सराः स्मृताः
 सू छेदाब्दे ^{सू} पुरवेः सप्ताष्टाग्रयः परिकीर्तिताः २१५
 मं भीमस्य वेदखयमाः बु चन्द्रजस्याष्टषड्गुणाः
 वृ जीवस्याभ्रवनन्दानि शु शुक्रस्येषु गुणेष्ववः
 २१६ शं पङ्गेर्नवाग्रयः प्रोक्ताः मन्दतुंगभवत्स
 राः तत्रैव पातचक्राणि . सं शक्रदस्त्रा-
^म २१४

၇၃၀

परमसिद्धान्ते

स्तुभीमस्य बु^{१०५} इस्याष्टगजसागराः २१७ बृ^{४८८} गी-
ष्यतेर्युगजीमूताः शु^५ शुक्रस्याऽग्निरवखेचराः शं^{५३}
मन्दस्याक्षिरसांगास्तु हारसम्बत्सरेषु च २१८ प्रोक्ताः
पातभचक्राणि विलोमगतयो बुधैः

ब्रह्मजन्मदिनाद्गताब्दानयनम्

गो घनाब्धि गो द्व्यब्धि गो त्र्यब्धि द्वाक्षवासरान् २५
 शके युक्त्वा विधेर्जन्म कालात्स्युर्वत्सराणि हि

१०६४००
 १. सृष्टितोगताब्दाः कल्पारम्भक्षणात्वाभ्रवा-
 धिषड्व्योमतोयदै २२० सौराब्दैः ब्रह्मणा सृष्टेः
 कृतं तत्परिघटनम् ब्रह्मणोऽश्वपलैस्तुल्यषट्स-
 र्व्यैर्विपलान्वितैः २२१ प्रपलैः षडुणैर्युक्तं कालं तव
 गतं मतम् गोस्वर्गपाग्निनागाष्टपंचाक्षांकं निशा-
 करान् २२२ युक्त्वा शाके सृष्टितोऽब्दा याताः
 पूर्वबुधोदिताः

ब्रह्मदिनारम्भाद्गताब्दानयनम्.

१३. १५७२५४७१७५

शाके गोश्वधरासप्तयुगगोद्वयद्विगोविधून् २२३

युक्त्वा ब्रह्मदिनारम्भाद्याताः सम्बत्सराः स्मृताः

ब्रह्मणोदिवसारम्भाद्याताब्दाः शरत्ताडिताः २२४

कोट्यासाः दिनगैरासाः द्युकलाः स्युर्विधेर्गताः

मन्वन्तरा. ब्रह्मणोदिवसारं भंकत्यारं भमुदीरि-

तम् २२५ एकसप्तयुगैस्तुल्यमेकमन्वन्तरं भवेत्

एकमन्वन्तरस्यैव संधिः सत्ययुगौन्मितः २२६ ख-

खखाष्टाब्धिवेदाष्टखाग्नयः सौरवत्सराः एकम-

न्वन्तरस्यैव विज्ञेयाश्च ससंधयः २२७ कत्यारम्भ-

१. शाके १८०१ सृष्टितो गताब्दाः १५५५८८ ४५८० सूर्यमन्दो
च भगणौ ३८७ युष्मिताः ७५ ६५ २७ ४८७२ ६० तत्र सूर्यमन्दोच्च-
क्रादि १७५।२।१७।१७।२६ फलावशेषं ७६ ८५६०००० शाके १७५८
फाल्गुन १८ गते भीमे मन्दाः रात्र्यादयः स २।१७।१७।२६ मंथ
१०।२।४१ बु ७।१०।२८।३० ख ५।२१।२२।२७ सु २।१५।५२।२१ शं
७।२६।३१।३४ पाताः मं १०।१५।५६।५६ बु १।१५।१५।३२ वृ ५।
१०।१५।५६ सु १०।१०।२०।४२ शं ८।१५।३५।१५
शाके गो सप्तधुरामानुक्ता गतकलिर्भवेत् शत १०० वर्षेषु सूर्यमन्दो-
च्चभुक्तिविपला ६ ५८३ शतमित १०० वर्षेषु भीममन्दोच्चभुक्तिविप-
ला ३ ३५५५६ एकवर्षेषु मन्दोच्चभुक्तिविपलाः ५।२८
एकवर्षेषु रुपातभुक्तिविपलाः १६।१५ एकवर्षेषु रुपातभुक्तिविपलाः ३।८

१४२.

परमसिद्धान्ते

दिनात्सत्यतुल्यैस्सौराख्यवत्परैः कल्पसंधिस्तुविज्ञे-

यः कल्पसंधिदिनान्ततः २२८ ^{१०२८०००} शून्याभ्राष्ट्रनागां-

गखाक्षाष्टाश्रुमितैस्तथा वर्षैस्ससंधयोयातास्तर्क

मन्वन्तराणिते २२९ ततोस्यसप्तमस्यैववैवस्वत-

मनोस्तथा सप्तत्रयुगा ^{३७} याता ^{गता} अष्टाविंशन्तमेयुगे

२३० ^{सत्यायुगारंभदिनात्} सत्वारम्भदिनाद्यातकालस्यात्तद्दिनान्तकम् ^{गत्} ^{३८} इष्टदिनांतम्

अथसूर्यभौमादीनामन्दोच्चानयनम्.

मन्दोच्चराशिर्वर्षाः ^{गत्} सृष्टितोयातवत्सराः २३१हा-

^{४३३०००००००} रवर्षाद्धृता मन्दतुंगचक्रमुखं भवेत्.

अथभौमादीनांपातानयनम्.

^{गत्} सृष्टितोयातवर्षाणि ^{स्वपातराशिर्वर्ष} पातचक्रहृतानिच २३२ हा

^{४३३००००००००००} रवर्षविभक्तानिपातस्याच्चक्रपूर्वकम् ^{राशिर्वर्षादि} राहुः ^{अर्थाद्भगणादि}

^{यमात्} ग्लौपातंचन्द्रतुंगचनैवाऽनेनसमानयेत् २३३ मन्द

केन्द्रसमाःपाताः ^{व्यस्त} विलोमगतयोदिताः पातराश्या-

* सू. १ वर्ष मन्दोच्च भुक्तिविपला ६ प्रप ५७७

सू. १ दिने मन्दोच्च भुक्तिप्रपलाद्या ११९

स्पष्टमंदोच्चपातानयनम्

१४३

दिकं^{१२}सू^{१२}र्य्यादित्वापातस्फुटो भवेत् २३४ मध्यवेगा
धिके तुंगवेगे शीघ्रोच्चमादिशेत् उच्चवेगाः धिके म
ध्यवेगे मन्दोच्चमादिशेत् २३५

अथ सूर्यभौसादीनां मन्दोच्चवेगानयनम्.

^{३६५१५५१३१३३२४} सौराब्दस्य दिनादिघ्नं ^{४३३०००००००००} हाराब्दैः परिभाजिताः सूर्य
^{२५७७५१५८३८०००} भौमपूर्वाणां मन्दतुंगभवत्तरा २३६ लब्धं-
^{२५७७५१५८३८०००} भाब्दमुखमन्दतुङ्गवेगमुदीरितम्.

भौसादीनां पातवेगानयनम्.

^{२५७७५१५८३८०००} पातानां भौमपूर्वाणां रावयऽब्दाः परिभाजिताः २३७
^{१०००} भूधस्तैः स्वरवराब्दा^{१०००} द्वैस्तत्फलं भाब्दपूर्वकम् पा-
^{१०००} तवेगोच्यते नित्यं व्यस्तं पातजव भवेत् २३८

अथ स्पष्टमन्दोच्चपातानयनम्.

^{३६५१५५१३१३३२४} सौराऽहर्गणमार्गेण वत्तरारम्भासरत् ^{१५७७५१५८३८०००} च्युतघ-
^{१५७७५१५८३८०००} स्नाहतं वेगं भाब्दपूर्वफलं भवेत् २३९ मन्दतुंगज-
^{१५७७५१५८३८०००} वादुत्थं युक्त्वा तन्मन्दतुंगके ^{१५७७५१५८३८०००} प्रस्फुटं मन्दतुंगस्यादे-
वंतत्पातवेगजम् २४० ऊनं पातस्फुटे कृत्वा स्यात्पा-

१४४ .

परमसिद्धान्ते

तंलिष्ट^{दिन} घस्त्रजम् प्रस्फुटं मन्दतुंगं च विज्ञेयं लि^{मन्दोद्ग}
ष्ट^{दिन} घस्त्रजम् २४१ । ६५८

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचि-
ते परमसिद्धान्ते मध्यमाधिकारस्तृतीयः ३

अथ सूक्तव्यासोपपत्तिः

व्यासाऽर्द्धवर्गा द्विगुणाद्यन्मूलं स्यान्महच्छ्रवः तु-
ल्ये चतुर्भुजक्षेत्रे तुल्यकर्णाद्वयौभिधे १ व्यासस्याऽ
र्द्धमिते कर्णे तन्महच्छ्रवणाऽर्द्धकम् ज्ञेयमादिभुजं
तद्वत्प्राक् कोटिः परिकीर्तिता २ व्यासाऽर्द्धव्या-
सरवण्डं घृतं दृहच्छ्रवणोद्धृतम् प्राग्बाहुः^{अर्द्ध} पूर्वको-
टिश्च जायते पूर्ववत्स्वलु ३ तन्महच्छ्रवणपूर्वटे-
कं ज्ञेयं विचक्षणैः व्यासाऽर्द्धमन्त्यकोटिः स्याच्छ्र-
वणमन्त्यभुजं मतम् ४ प्राक् कोटिर्वर्जितं व्यास-
रवण्डमादिशरोच्यते शून्यमन्त्याभिधं बाणं विज्ञेयं^{बाणं}

१५ बृहत्सर्पाकर्णे व्यासाऽर्द्धबाहुः व्यासाऽर्द्धकर्णे प्राग्बाहुः स्यात्

नणकोत्तमैः ५ कोटिव्यासदलाद्वित्वात्सर्वत्रश-
 रोच्यते ^{बाण} वाणव्यासाद्द्वितोहत्वाकोटिः सर्वत्रकीर्ति-
 ता ६ कोटिबाणदलेषुक्त्वाच्चाऽग्रेस्यात्कोटिरखण्डकः
 व्यासाद्द्वेऽक्षदलं हित्वास्यादऽग्रेकोटिरखण्डकः ७
 यत्तद्बाहुदलं तत्तुह्यऽग्रेदोः खण्ड उच्यते दोः कोटिः
 खण्डवर्गव्यान्मूलं टेकस्ते दुच्यते ८ व्यासाऽर्द्धाद्वा
 हुखण्डत्राट्टेकासाद्बाहु रुच्यते व्यासाऽर्द्धात्को-
 टिरखण्डत्राट्टेकासात्कोटिरुच्यते ९ अस्माऽदस्य
 भुजस्याऽर्द्धमऽग्रेदोः खण्डमुच्यते ^{भुज} कोटिव्यासदला-
 द्वित्वात्त्राट्टेकासास्तदुच्यते १० ज्याबाणानयनेचै-
 वंतेऽक्रकोटिभुजादिकान् आनयेत्स्वाऽर्थपर्यन्तं वा-
 रं वारं मुहुर्मुहुः ११ पूर्वबाहुकृतौ युक्त्वा पूर्वबाण-
 कृतिबुधैः तन्मूलमादिदोरः स्याद्वितीयेषु ^{बाण} कृतौ तथा ^{वर्ग}
 १२ द्वितीयं बाहुवर्गं तु युक्त्वा तस्य पदं तथा द्वितीयं
 जायते दोरं तृतीयेषु ^{वर्ग} कृतौ तथा १३ तृतीयं बाहुवर्गं तु
 युक्त्वा तस्य पदं तथा तृतीयं जायते दोरं मेवंदोरान्स

१४६

परमसिद्धान्ते

मानयेत् १४ तर्काब्धिमितवारोत्थं धीरैस्तद्वोरसं-

ज्ञकम् एकेनाऽक्षाब्धिभिर्वारैर्द्विघ्नेनपरिम-

३५१८४३७२०८८८३२ ईयेत् ^{उष्टावेत्} १५ तद्वृत्तस्याऽ

ष्टमांशः स्यात्तन्नागैश्चसमाहतः तद्वृहद्व्यासजंले-

तद्वृत्तमुक्तविचक्षाणैः १६ दत्ताष्टाष्टाष्टरबाध्यद्वि-

अव्यष्टाक्षशराग्रयः ३५१८४३७२०८८८३२

तद्वृत्तस्याष्टमेभागेकोणा न्यत्रभवन्तिहि १७ इ-

ष्टव्यासाहतं वृत्तं तद्वृहद्व्यासभाजितम् इष्टविस्ता-

रजः स्वेष्टपरिधिर्जायतेकिल १८ इष्टवृत्तं वृहद्व्या-

सनिघ्नं तद्वृत्तभाजितम् तत्फलं स्वेष्टवृत्तस्यविस्ता-

रं प्रस्फुटं भवेत् १९ व्यासात्परिध्यानयनम्.

विष्कम्भगंजनागाभ्रतानैर्हत्वाविभाजयेत् तत्वांग

दिवसैर्लब्धं वृत्तं तत्परिधिर्भवेत् २० व्यास्तानयनं

वृत्तं तत्वांगधस्त्रघ्नमष्टाष्टाभ्राकसागरैः भक्तं प्रस्फु-

टविस्तारविज्ञेयं पण्डितोत्तमैः २१

अथ बृहत्कर्णोदाहरणम्.

नितम् २५ कृत्वा स्वाऽधो कुलस्यैव मानेन परिता
 दितम् तद्वर्गाऽवयवंचुक्तं कृत्वा तद्भाज्यमुच्यते २६
 द्विघ्नेनैव कराख्येन लब्धमूलेन भाजितम् भाज्यंचाऽ
 वयवं स्थूलं मूलस्यैव हि जायते २७

सूक्ष्मवर्गमूलोदाहरणम्

यथा मूलं सावयवं अंश ४ घटी २० पला ३० अस्य
 वर्गकं जातम् १८।५१।००।१५।०० अधोजाति
 माना हतम् १०८० एकावयवान्वितं जातम् ११३१
 तदऽधोजातिमाना हतं सावयवं च ६७८६० तत्पु-
 नरधोजातिमाना ६० हतं जातम् ४०७१६०० साव-
 यवं ४०७१६१५ तदपि च स्वाऽधो जातिमाना ६०
 हतम् २४४२९६९०० साऽवयवं च २४४२९६९००
 अस्य मूलं द्विवारं षष्ठ्या ६० भक्तं लब्धं साऽवयव-
 म् ४।२०।३० अथ भिन्नवर्गमूलानयनम्
 भिन्नेऽंशस्य हरस्याऽपि सूक्ष्मं मूलं समानयेत् हार
 मूलोद्धृतं भागमूलं सूक्ष्मपदं भवेत् २८

अथ घनमूलानयनम्

स्वस्वाऽधो जातिमानेन त्रि^३त्रिवारं घनांककम् इत्वा
स्वस्वाऽवयवकं यु^३त्कैवं तत्रि^३वारकम् २५ षड्वारं
नववारं वारुत्वा तज्जायते घनं तन्मूलं गुणनस्यैव
अंशके नैव सम्मितम् ३० एकवारादिकं भक्त्वा
स्वाऽधो जात्युन्मितेन च लब्धं घनपदसूक्ष्मं ज्ञेयं
साऽवयवं बुधैः ३१ घनमूलोदाहरणम्.

यथा मूलं साऽवयवं अंश ४ घटी २० अस्य घनांकं
जातं ८१।२२।१३।२० अयमऽधो जातिमानाहतं
त्रि^३वारं साऽवयवं जातं १७५७६००० पुनर्द्वि^२वारं
मधो जातिमानाहतं साऽवयवं च ६३२७३६०००००
तत्पुनरेकवारं च ३७५६४१६०००००० अयं घ-
नांकं षड्वारं गुणनजम् पुनरयं त्रिवारं स्वाऽधो जाति
माना ६० हतं साऽवयवं चाऽयं जातम् ८२००२५८५
६००००००००० अयं नववारं गुणनजातं घनांकम्
८२००२५८५६०००००००००० अस्थमूलम्

१५०

परमसिद्धान्ते

९३६००० अत्रगुणननवप्रदमितंगुणन ९ तृतीयां
 रां ३ रामप्राप्तितं अधोजातिमानं ६० अनेनमूलं
 ९३६००० भक्त्वालब्धं १५६०० अयमपि ६० भक्तं
 लब्धं २६० अयंचाऽपि ६० भक्तंलब्धं ४ शेषं २०
 मूलंसाऽवयवम् ४।२०।०।० घनांकंचेत् ३७९६
 ४१६०००००० मूलम् १५६०० अत्रगुणनंषट्कुम्भि
 ६ तम् गुणन ६ तृतीयांरां २ यमोन्मितम् अधो-
 जातिमाने ६० नमूलं १५६०० भक्त्वालब्धं २६०
 अयमपि ६० भक्तंलब्धंमूलंसाऽवयवं ४।२०।०
 घनांकंचेत् १७५७६००० मूलं २६० अत्रगुण-
 नम्त्र्युम्भि ३ तंगुणन ३ तृतीयांशम् १ तदुम्भि
 तं १ वारमधोजातिमाने ६० नमूलं २६० भक्त्वा
 लब्धंमूलंजातंसाऽवयवम् ४।२०

अथ घनमूलावशेषस्यस्थूलफलानयनम्
 घनमूलाऽवशेषं तु स्वाधोजातिप्रमाहृतम् कृत्वा
 स्वाऽवयवंयुक्तातत्रतद्भाज्यमुच्यते ३२ लब्धः

मूलस्यवर्गेणाग्निघ्नेनत्रियुतेनैव भाज्यंसमुद्धरेत्सू-
लं मूलस्याऽवयवं भवेत् ३३

अथभिन्नघनमूलानयनम्

भिन्नैशस्यहरस्याऽपिसूक्ष्मंमूलंसमानयेत् छेद
मूलोद्धृतंचांशमूलं सूक्ष्मपदं स्मृतम् ३४

अथज्योपपत्तिः

अथवृत्ताऽष्टमेभागेस्युःकोष्ठान्यष्टभास्कराः द्वे-
योः पृष्ठाऽग्रकोटयोस्तु यद्विश्लेषदलं भवेत् ३५
तेनाद्यालघुकोटिस्तु कोट्यऽर्द्धमध्यमे भवेत् द्वयो-
पृष्ठाऽग्रभुजयोर्ध्विश्लेषादलं भवेत् ३६ तेनाद्वयो-
त्यभुजोर्मध्ये दोः स्वण्डं जायतेतयोः पृष्ठाऽर्द्धाऽग्राऽ-
र्द्धयोर्योगमध्यमं जायतेतयोः ३७ पृष्ठाऽग्रभुजयो-
रेक्याद्युग्मांसाद्यत्फलं भवेत् तद्वयोर्भुजयोर्मध्येदोः
स्वण्डं पूर्ववद्भवेत् ३८ द्वयोः पृष्ठाऽग्रकोटयोस्तु सं-
योगाद्यदलं भवेत् तत्तयोर्मध्यमेकोटिस्वण्डं पूर्वस-
मम्भवेत् ३९ दोः कोटिस्वण्डयोर्वर्गसंयोगाद्यत्पदं

१५२

परमसिद्धान्ते.

भवेत् ^{पू} तत्प्राग्बट्टेकसंज्ञः स्याद्दोः ^{भुजार्द} खण्डव्यासयोर्व-
धात् ^{धातात्} ४० युग्मासाट्टेकभक्ताच्च तद्वाहुर्जायते किल ^{भुज}
व्यासाऽर्द्धत्कोटिरवण्डघ्राट्टेकासात्कोटिरुच्यते
४१ एवं नागार्ककोष्ठेषु बाहुं कोटिं समानयेत् ता-
न्बाहून् ^{भुजान्} द्विगुणं कृत्वा स्युर्मौर्व्यः ^{मौर्व्यानी} प्रथमाष्टमे ^{एवावामादौ} ४२
कोटीनयुग्माहृतं कृत्वा ^{दोषानि} मौर्व्यः ^{८ दिक्} स्युश्चापराष्टमे व-
त्तस्याऽर्कशकं त्वन्नराशिमेकमुदीरितम् ४३ सा-
र्द्धं ^{१११५} कराशिपर्यन्तं विज्ञेयं प्रथमाऽष्टमम् ऊर्ध्वदत्तां
अपि ^{५० अंशः} पर्यन्तं जायते चापराष्टमम् ४४ इष्टज्यामान-
येच्च स्वदन्तव्यासाऽनुपाततः अतोऽग्रे मौर्वी.
अतोऽग्रे मौर्वीकां वक्ष्ये कोष्ठैश्चाष्ट दिवांकरैः ^{१२८} ४५.
१ ईशषड्भुजनिनेत्रांसि ^{२०६११} युग्मसायकमार्गणाः ^{५५२२२} ३ ख.
त्रिनागाश्चिनागानि ^{८२८३०} ४ पञ्चरामाब्धिदिग्भुवः ^{११०४३५} ४६
५ शैलाभ्यश्चाष्टविश्वानि ^{१३८०३७} ६ दन्तषट्पञ्चषड्भुवः ^{१६५६३२} ७
जातिदन्ताङ्कचन्द्राणि ^{२९३२२३} ८ वेदखाष्टखजातयः ^{२२०८०४} ४७
९ नागागाभ्यष्टसिद्धानि ^{२४८३७८} १० व्यब्धिनन्दाक्षभानिच ^{२७५९४३}

- ११ शैलतानागिरवत्रीणि १२ व्योमाब्ध्यभ्रकुनि-
 र्जराः ४८. १३ कद्रवसाष्टाक्षरामानी १४ माष्टखा-
 गाष्टवह्नयः १५ खांकपञ्चाग्निभूवेदाः १६ शैला
 श्वाशाब्धिसागराः ४९. १७ शैलाब्ध्यसाष्टषड्वेदाः
 १८ खाभ्राभ्रांगनवाण्वाः १९ वेदत्र्यब्ध्यमित्र्युग्मा
 स्ताः २० जोब्ध्यष्टाभ्राक्षमार्गणाः ५०. २१ कब्धिह
 ग्गजशैलास्ताः २२ विश्वांगाक्षस्वषणिमिताः २३ द्व्यं-
 गगोदन्ततर्काणि २४ शैलपिण्डाभ्रषड्भूसाः ५१
 २५ शैलाष्टेष्वद्रिनागांगाः २६ द्व्यंगनागेन्द्रपर्व
 ताः २७ गोदिभ्युग्माब्धिसप्तानि २८ नागदन्तांक
 षण्णगाः ५२. २९ गोक्षपञ्चांगगोशैलाः ३०
 गोश्वषड्भूणाहृग्गजाः ३१ गोभ्राष्टाभ्राक्षनागानि
 ३२ षट्खांकाश्वागमङ्गलाः ५३. ३३ कद्रिता-
 नाभ्रनन्दानि ३४ भूखाभ्रद्वयग्निरवेचराः ३५
 षड्भोकाष्टाक्षरवेदानि ३६ पोक्षांकाष्टाष्टरवेचराः ५४
 ३७ शैलाष्टाष्टार्कखाञ्जानि ३८ कंगांगांकाभिदि-

द्विताः ३९ षट्स्वांगांगांश्वन्याब्जा ४० ईशाब्ध्य-
 म्यंकदिङ्मिताः ५५. ४१ वेदमेघाभ्रयुग्मेशाः ४२
 पोंकाष्ठांगाब्धिशंकराः ४३ त्र्यश्वाक्षाभ्यश्चभूचन्द्राः
 ४४ सोभ्रह्मस्वरवभास्कराः ५६. ४५ षड्रोश्वांगा-
 श्वियुग्माब्जाः ४६ जोदेवाभ्यस्सभास्कराः ४७ वेदा-
 ग्न्यष्टांकशैलार्काः ४८ भूपिएडांगाभ्रविश्वकाः ५७
 ४९ गोश्वषड्दन्तविश्वानि ५० सोश्विस्वांकाक्षवि-
 श्वकाः ५१ त्रिद्वयभ्यक्षाष्टविश्वानि ५२ नागांगाक्षे-
 रावासवाः ५८. ५३ गोक्षाश्वागाग्निशक्राणि ५४
 षड्रोष्ठाभ्यंगवासवाः ५५ नागाश्वांकांकनागेन्द्राः
 ५६ वेदस्वाभ्रांगभूदिनाः ५९. ५७ त्र्यद्रिगोब्जा-
 ब्धि घत्नाणि ५८ वेदाष्टाष्टाश्वषड्दिनाः ५९ षट्
 त्र्यश्वाभ्यंकघत्नाणि ६० धिष्यक्षासांकाब्जषड्भुवः ६०
 ६१ जोतत्वाक्षाब्धिषट्चन्द्राः ६२ भांकरवाश्वांगकेव-
 लाः ६३ देवाक्षांगांकभूपाणि ६४ पोश्वाभ्राभ्यश्चि-
 तोयदाः ६१. ६५ त्र्यक्षाक्षागाब्धिमेघानि ६६ चो-

षड्गोष्ठागतोयदाः ६७ गोस्वाभ्यष्टांकजीमूताः
 ६८ षण्णागाक्षाग्निदृग्गदाः ६२. ६९ चोकाश्वाष्टा-
 धिनागाब्जाः ७० देवाकाभ्यङ्गकष्टदाः ७१ मूरवखां
 कांकहस्त्यब्जाः ७२ जोकांकाभ्यश्चिगोभुवः ६३.
 ७३ जातिगोष्ठाब्धिगोचन्द्रा ७४ रुद्रश्वागाभ्यङ्ग-
 गोभुवः ७५ स्वाक्षाक्षाष्टांकगोक्षामि ७६ भूत-
 त्वाभ्यश्चिरवान्तकाः ६४. ७७ षट्सोष्ठागाब्धिखा-
 क्षीणि ७८ सिद्धाब्ध्यभ्यङ्गरवान्तकाः ७९ चोका-
 ष्टाङ्गांकरवाक्षीणि ८० पञ्चाष्टार्किकपाणयः ६५.
 ८१ सोकाक्षाक्षेत्रपक्षाणि ८२ ऋक्षाष्टाङ्गाङ्गभूयमाः
 ८३ षट्सोकाभ्यङ्गकसूयुग्माः ८४ इधब्धिखाष्टेन्दु-
 जातयः ६६. ८५ तत्परवाभ्यब्धिदृग्युग्माः ८६
 त्रिद्व्यङ्गाङ्गाङ्गद्वक्तराः ८७ षट्सोकाङ्गाष्टद्वक्प-
 क्षाः ८८ व्यङ्गाब्ध्यभिकुटोत्तकाः ६७. ८९ इध-
 भ्रेन्द्रश्वाग्निदोक्षीणि ९० चोक्षाङ्गाभ्राङ्गदोत्तकाः
 ९१ ससेदाब्ध्यष्टदोपक्षाः ९२ स्वाकाब्ध्यभ्यस्वचो-

न्तकाः ६८. ९३ द्व्यध्यागाभ्राभिसिद्धानि ९४
 त्रैगांकाभ्यस्तचोन्तकाः ९५ कृंगाभ्रागागसिद्धा-
 नि ९६ षट्षट्स्वाभ्राभ्रपोकराः ९७ सोश्वां
 कजातिपोक्षीणि ९८ अंकाभ्येष्वधिपोन्तकाः ९९
 शक्राक्षाष्टांगतत्त्वानि १०० सोमिभूकं कपोयसाः ७०
 १०१ अंगषड्विंशषट्पक्षाः १०२ कङ्कस्वाङ्गा-
 मिषट्कराः १०३ गोकब्ध्यष्टेषुषट्पक्षाः १०४ सो-
 ब्ध्यंगाभ्राष्टषट्कराः ७१. १०५ चोश्चमाभ्राभ्य-
 पक्षाणि १०६ रवाभ्राष्टाब्ध्यक्षिसोन्तकाः १०७ त्रि-
 द्व्यगांगाब्धिभ्रक्षाणि १०८ अब्ध्यक्षाष्टांगभानि-
 च ७२. १०९ जोतत्वाभ्रांकक्रक्षाणि ११० जोंगा
 ष्टेशाष्टपाणयः १११ द्व्यद्व्यग्यम्यमिपिएडानि ११२
 रवाभ्यागाब्ध्यस्तजोन्तकाः ७३. ११३ स्वांगस्वांगा
 भ्यपिएडानि ११४ द्वक्सिद्धान्तांकजोयसाः ११५
 घस्तग्यष्टेन्दुगोक्षीणि ११६ जोभांकाभ्यंकपाणयः
 ७४. ११७ कभिभूस्वांगोपक्षाः ११८ कद्व्यष्टा-

आष्टगोन्तकाः ११९ स्वाभ्रघस्त्राभ्रखत्रीणि १२०
घस्त्रस्वाभ्रघस्त्राभ्रयः ७५. १२१ मेघसिद्धाब्धि-
खत्रीणि १२२ पोभ्रभांगाभ्रवह्नयः १२३ सोमपि-
ण्डाष्टखत्रीणि १२४ देवांकाभ्रिख भूगुणाः ७६.
१२५ द्व्यद्रिपिण्डार्करामाणि १२६ व्यंकषड्व्यब्धि-
भूगुणाः १२७ षड्गोम्यभ्यंगभूरासाः १२८ क-
ष्टगोक्कष्ट भूगुणाः ७७.

०	०	१	२७६११	२	५५२२२
०।०।०	अक्ष	०।४२।११		१।२४।२२	
३०	८२८३०	४	११०४३५	५	१३८०३७
	२।६।३३		२।४८।४४		३।३०।५४
६	१६५६३२	७	१८३२२२	८	२२०८०४
	४।१३।४		४।५५।१३		५।३७।२२
९	२४८३७८	१०	२७५९४३	११	३०३४९७
	६।१९।२९		७।१।३६		७।४३।४२
१२	३३१०४०	१३	३५८५७।	१४	३८६०८८
	८।२५।४७		९।७।५१		९।४९।५३
१५	४१३५९०	१६	४४१०७।७	१७	४६८५४७
	१०।३१।५५		११।१३।५४		११।५५।५३
१८	४९६०००	१९	५२३४३४.	२०	५५०८४८
	१२।३७।४९		१३।१९।४४		१४।११।३७
२१	५७८२४१	२२	६०५६१३	२३	६३२९६२
	१४।४३।२९		१५।२५।१८		१६।७।५

२४	६६०२८७	२५	६८७५८७	२६	७१४८६२
	१६१८१५०		१०१३०१२३		१८१२११३
२७	७४२१०८	२८	७६५३२८	२९	७९६५१५
	१८१५३१५१		१९३५१२६		२०१९६१५८
३०	८२३६७५	३१	८५०८०९	३२	८७७९०६
	२०१५८१२८		२१३९१५५		२२१२१२०
३३	९०४९७१	३४	९३२००१	३५	९५८९५६
	२३१२१६१		२३१४३५८		२४१२५११३
३६	९८५९५५	३७	१०१२८७७	३८	१०३९७६१
	२५१६१२५		२५१४७३३३		२६१२८१३७
३९	१०६६६०६	४०	१०९३६११	४१	११२०१७४
	२७१९१३८		२७१५०१३५		२८१३११२९
४२	११४६८९५	४३	११७३५७३	४४	१२००२०७
	२९११२१३८		२९१५३१४		३०१३३१४६
४५	१२२६७९६	४६	१२५३३३८	४७	१२९९८३४
	३१११४१२३		३११५४१५६		३२१३५१२५
४८	१३०६२८१	४९	१३३२६७९	५०	१३५९०२७
	३३११५१५०		३३१५६१९		३४१३६१२५
५१	१३८५३२३	५२	१४११५६८	५३	१४३७७५९
	३५११६१३५		३५१५६१४२		३६१३६१४२
५४	१४६३८९६	५५	१४८९९७८	५६	१५१६००४
	३७११६१३८		३७१५६१२९		३८१३६११५
५७	१५४१९७३	५८	१५६७८८४	५९	१५९३७३६
	३९११५१५६		३९१५५१३२		४०१३५११
६०	१६१९५२७	६१	१६४५२५८	६२	१६७०९२७
	४१११४१२५		४११५३१४४		४२१३२१५७
६३	१६९६५३३	६४	१७२२०७५	६५	१७४७५५३
	४३११२१५		४३१५११६		४४१३०१२
६६	१७७२९६४	६७	१७९८३०९	६८	१८२३५८६
	४५१८१५१		४५१४७१३५		४६१२६११२
६९	१८४८७९४	७०	१८७३९३३	७१	१८९९००९
	४७१४१४३		४७१४३१७		४८१११२५

७२	१५२३५५८	७३	१५४८५२२	७४	१५७३५७३
	४८१५५१३७		४९१३७१४२		५०११५१४०
७५	१५९८५५०	७६	१६२३२५१	७७	१६४८५७६
	५०१५३१३१		५१३१११६		५२१८१५३
७८	१६७२४२४	७९	१६४८५४४	८०	१६७३२८५
	५२१४६१२३		५३१२३१४७		५४१११०
८१	१६९५५५७	८२	१६९८२२७	८३	१७२३५७६
	५४१३८१११		५५११५११३		५५१५२१६
८४	१७१८०४२	८५	१७४२०२५	८६	१७६५५२३
	५६१२८१५३		५७१५१३१		५८१४२१२
८७	१७८५७३६	८८	१७९३४६३	८९	१८३७१०२
	५८११८१२५		५८१५४१४०		५९१३०१४७
९०	१८६०६५४	९१	१८८४११७	९२	१९०७४५०
	६०१६१४६		६०१४२१३७		६१११८१२०
९३	१८३०७७२	९४	१८५३१६३	९५	१८७७०६१
	६११५३१५४		६२१२५१२०		६३१४१३७
९६	१८५००६६	९७	१८७२१७७	९८	१८९४५७३
	६३१३५१४६		६४११४१४७		६४१४५१३८
९९	१८६८५१४	१००	१८९११३७	१०१	१९१३६६३
	६५१२४१२१		६५१५८१५५		६६१३३१२०
१०२	१९३६०५१	१०३	१९५८४१५	१०४	१९८०६४७
	६७१७१३६		६७१४१४३		६८११५१४१
१०५	१९०२७७४	१०६	१९२४८००	१०७	१९४६७२३
	६८१४५१२५		६९१२३१८		६९१५६१३८
१०८	१९६८५४३	१०९	१९५०२५८	११०	१९९१८६८
	७०१२५१५८		७११३१५५		७११३६११०
१११	२०३३३७२	११२	२०५४७७०	११३	२०७६०६०
	७२१५११		७२१४११४३		७३११४११४
११४	२०९७२४२	११५	२०९८३१५	११६	२१३५२७८
	७३१४६१४६		७३११८१४८		७४१५०१५०
११७	२१६०१३१	११८	२१८०८७१	११९	२२०१५००
	७५१२३१४१		७५१५४१३३		७६१३५१५४

१२०	३०२२०१५	१२१	३०४२४१७	१२२	३०६२७०५
	७६१५७१५		७७१२८१२५		७७१५५१२५
१२३	३०८२८७७	१२४	३१०२९३३	१२५	३१२२८७२
	७८१३०११४		७९१०१५२		७९१३११२०
१२६	३१४२६९३	१२७	३१६२३९६	१२८	३१८१९८१
	८०१११३६		८०१३११४४		८११११३९
१२९	३२०१४४५	१३०	३२२०७८५	१३१	३२४००११
	८११३११२३		८२१०१५६		८२१३०११५
१३२	३२५९११२	१३३	३२७८०५०	१३४	३२९६५४४
	८२१५९१३०		८३१२८१२९		८३१५७११८
१३५	३३१५६७५	१३६	३३३४२८०	१३७	३३५२७६०
	८४१२५१५५		८४१५४१२०		८५१२२१३५
१३८	३३७१११४	१३९	३३८९३४१	१४०	३४०७४४०
	८५१५०१३७		८६११८१२८		८६१४६१७
१४१	३४२५४११	१४२	३४४३२५३	१४३	३४६०९६५
	८७११३१३५		८७१४०१५०		८८१७१५४
१४४	३४७८५४७	१४५	३४९५९९८	१४६	३५१३३१८
	८८१३४१४६		८९११२१५		८९१३७१५३
१४७	३५३०५०५	१४८	३५४७५५९	१४९	३५६४४८०
	८९१५४१९		९०१२०११२		९०१४६११७
१५०	३५८१२६६	१५१	३५९७९१८	१५२	३६१४४३४
	९१११११४२		९११३७१९		९२१२१२३
१५३	३६३०८१४	१५४	३६४७०५८	१५५	३६६३१६४
	९२१२७१२४		९२१५२११३		९३११६१५०
१५६	३६७९१३२	१५७	३६९४९६१	१५८	३७१०६५२
	९३१४१११४		९४१५१२५		९४१२५१२३
१५९	३७२६२०३	१६०	३७४१६१३	१६१	३७५६८८३
	९४१५३१९		९५११६१४१		९५१४०११
१६२	३७७२०११	१६३	३७८६९९७	१६४	३८०१८४१
	९६१३१८		९६१२६१२		९६१४८१४३

चक्रज्याशाः

१६१

१६५	३८१६५४३	१६६	३८३१०५८	१६७	३८४५५११
	५७।११।१०		५७।१३।१२५		५७।५५।२६
१६८	३८५५७७७	१६९	३८७३५०१	१७०	३८८७८७८
	५८।१७।१४		५८।३८।४५		५८।१०।१०
१७१	३८०१७०८	१७२	३८१५३५१	१७३	३८२८५२७
	५९।२१।१८		५९।१३।१२		१००।२।५३
१७४	३८४२३१६	१७५	३८५५५५५	१७६	३८६८६४६
	१००।२३।२०		१००।४३।३४		१०१।३।३४
१७७	३८८१५८७	१७८	३८९४३७८	१७९	४००।७।१५
	१०१।२३।२०		१०१।४२।५३		१०२।२।१२
१८०	४०१५५०५	१८१	४०३१८४८	१८२	४०४५०३५
	१०२।२१।१७		१०२।४०।८		१०२।५८।४५
१८३	४०५६०७०	१८४	४०६७५५२	१८५	४०७५६८०
	१०३।१७।१८		१०३।३५।१८		१०३।५३।१४
१८६	४०९१२५६	१८७	४१०२६७७	१८८	४११३५४५
	१०४।१०।५४		१०४।२८।२१		१०४।४५।३४
१८९	४१२५०५५	१९०	४१३६०१२	१९१	४१४६८१३
	१०५।२।३२		१०५।१९।१७		१०५।३५।४७
१९२	४१५७४५८	१९३	४१६७५४६	१९४	४१७८२७८
	१०५।५२।३		१०६।८।४		१०६।२३।५१
१९५	४१८८४५१	१९६	४१९८४६८	१९७	४२०८३२६
	१०६।३९।२४		१०६।५४।४२		१०७।१५।४६
१९८	४२१८०२६	१९९	४२२७५६६	२००	४२३६५६८
	१०७।२४।३५		१०७।३९।१०		१०७।५३।३०
२०१	४२४६१७१	२०२	४२५५२३३	२०३	४२६४१३५
	१०८।७।३५		१०८।२१।२६		१०८।३५।२
२०४	४२७२८७७	२०५	४२८१४५७	२०६	४२८९८७७
	१०८।४८।२४		१०९।११।३०		१०९।१४।२३
२०७	४२९८१३५	२०८	४३०६२३१	२०९	४३१४१६६
	१०९।२६।५६		१०९।३९।२१		१०९।५१।२५
२१०	४३२१९३७	२११	४३२९५४६	२१२	४३३६५५२
	११०।३।२१		११०।१४।५५		११०।२६।२१
२१३	४३५१२७५	२१४	४३५१३५४	२१५	४३६८३४५
	११०।३७।२४		११०।४८।२१		११०।५८।५५
२१६	४३६५१४०	२१७	४३७१७६१	२१८	४३८८२३०
	१११।९।२२		१११।१९।२५		१११।२५।२३

१६२

परमसिद्धान्ते.

२१९	४३८४५२७	२२०	४३९०६६०	२२१	४३९६६२७
	१११।३८।५९		१११।४८।२१		१११।५७।२८
२२२	४४०२४२८	२२३	४४०८०६४	२२४	४४१३५३४
	११२।६।२०		११२।१४।१६		११२।२३।१६
२२५	४४१८८३७	२२६	४४२३९७५	२२७	४४२८९४६
	११२।३१।२४		११२।३९।१५		११२।४६।५१
२२८	४४३३७५०	२२९	४४३८३८७	२३०	४४४२८५७
	११२।५४।११		११३।१।१६		११३।८।६
२३१	४४४७१५९	२३२	४४५१२९४	२३३	४४५५२६२
	११३।१४।४०		११३।२०।५९		११३।२७।३
२३४	४४५९०६२	२३५	४४६२६९४	२३६	४४६६१५८
	११३।३२।५२		११३।३८।२५		११३।४३।४२
२३७	४४६९४५४	२३८	४४७२५८१	२३९	४४७७५५०
	११३।४८।४४		११३।५३।३१		११३।५८।२
२४०	४४७८३३१	२४१	४४८०९५३	२४२	४४८३४०७
	११४।२।१८		११४।६।१८		११४।१०।३
२४३	४४८५६९१	२४४	४४८७८०७	२४५	४४८९७५४
	११४।१३।३३		११४।१६।४७		११४।१९।४५
२४६	४४९१५३२	२४७	४४९३१४०	२४८	४४९५५८०
	११४।२३।२८		११४।२४।५६		११४।२७।८
२४९	४४९५८५०	२५०	४४९६९५१	२५१	४४९९८८३
	११४।२९।४		११४।३०।४५		११४।३३।१०
२५२	४४९८६४५	२५३	४४९९२३८	२५४	४४९९६६१
	११४।३३।२०		११४।३४।१५		११४।३४।५३
२५५	४४९९९१५	२५६	४५०००००		
	११४।३५।७७		११४।३५।२४।२६।४५		

अन्त्यकोष्ट्या.

४५०००००

* व्यास

पञ्चवेदाहतलक्षमत्रविस्तारमीरितम् तद्व्या-

* व्यासः ४५००००० वर्गः २०२५००००००००००

सोमैर्विकांशेयाषट् तत्त्वोन्मितकोष्टजा ७८

अथचक्रस्याऽपराष्टमांशज्यानयनम्

भुजांशः

कोट्यंशः

बाह्यांशः

बाह्यांशः कोटिभागाश्चभागाः सायकदास्तथा चक्र

स्याऽष्टमभागाऽल्याश्चेत्तेषांमौर्विकांशैः ७९ वि-

ज्ञेयाकथिताजीवाचेद्दोः कोट्यक्षदांशकाः चक्र

नागांशकादूर्द्धास्ताश्चक्रांशांवांशकैः ८० हि-

त्वांशेषांशकानांचप्रोक्तज्यावर्गवर्जितां चक्रव्या-

सकृत्कृत्वातन्मूलंमौर्विकाभवेत् ८१ सुरवाऽ

र्थेचक्रखण्डस्यचापज्यापत्रमालिखेत् सर्वमष्ट

लगा भागा नतयन्त्रांशपूर्वकाः ८२ बाहुकोट्य

क्षदांशाश्चद्विग्राशापांशकाः स्मृताः

अथसामान्यज्यांशानयनम्

बाह्यांशैश्चाथकोट्यंशैः किंवा मार्गंशदांशकैः ८३

अष्टाकस्ताडिताः पञ्चवेदासाः कोष्टमुच्यते त-

* चक्रव्यासः ११४।३५।२४ अस्यवर्गः १३१३०।५२।५ चक्रव्यासार्द्धम् ५७।१७।४२ चक्रव्यासार्द्धवर्गः ३२८२।४३।११.

लोष्टसमकोष्टस्यमौर्वीपट्टे^{जीर्वा}समालिखेत् ८४
 कोष्टाऽधःस्थंघटीपूर्वकोष्टयोज्यन्तिराहतम्
 षष्ट्यासंतेनसंयुक्तापट्टस्थाज्यास्फुटाभवेत् ८५
 पट्टस्थाज्यादशौर्निघ्रावेद^{३५२७०४}शून्यभंगोगुणैः भाजि-
 ताराशिचक्रज्याभागपूर्वास्फुटाभवेत् ८६

अथचक्रज्यांशोभ्यो भुजांशानयनम्.

स्यात्तांगुणाहाराऽवस्थिभक्तावऽल्याविहैवतु वेद^{३५२७०४}
 शून्यभंगोरामैर्निघ्राश्चक्रज्यकांशकाः ८७ स्वाह्वा
 सास्तद्भवेत्पट्टमौर्वीतत्पूर्वकोष्टजा^{ज्या} ज्याप्राग्ज्याग
 दितापट्टपूर्वज्याविवरंभजेत् ८८ पूर्वाऽग्रज्यान्त-
 रेणैवलब्धंकोष्टादिकंफलं कोष्टेप्राङ्गौर्विकाया^{ज्या}
 स्तुयुक्त्वातंस्वग्रहाहतम् ८९ भक्त्वापट्टतत्त्व-
 भिर्बाहुभागाः^{कु}स्युस्तेलवास्तथा कोटिसज्ञांशकाः^{कोट्यंश}
 किञ्चाविज्ञेयाअसदांशकाः^{३५२७०४} ९०

वृत्तस्याऽपराष्टमांशज्यापत्राऽभावश्चे-
 दधिकज्यायाः भुजांशानयनार्थमुपायः

कोटिभुजांशानयनंच

१६५

वृत्ताऽपराष्टमांशज्यापत्राभावोयदा भवेत् त-
र्हि मध्याऽधिजीवाया वर्गतद्विस्तृतेः कृतो ^{व्यासस्वयं} ५१

हिलाशेषपदज्यास्यान्तस्या बाहुंशवर्जितम् क-
त्वा ^{५०} न्यग्रहं प्रोक्ता दोः कोटीषु प्रदाशकाः ^{५१} ५२

अथ बाणानयनम्.

कोट्यंशाभिजदोर्भागान्त्ववांके हिला ^{३५} क्षदांशकाः
स्युस्ते परस्परं बाहु कोट्यंशाः परिकीर्त्तिताः ५३ ते-

षाम्मार्ग एदांशानां जीवांशैः परिवर्जितम् ^{३५} विष्क-
म्भंचक्र भागानां कृत्वा ^{बाणो वाः} ऽर्द्धस्युदारांशकाः ५४

अथ बाणांशोभ्योन्योन्यज्यार्द्धानयनं

कोटिभुजांशानयनंच.

अन्योन्यं भुज कोटयोस्तु स्वस्वज्याशरवर्जित-

म् ^{अन्योन्य} व्यासाऽर्द्ध परजीवाऽर्द्ध वृत्ते सर्वत्र जायते

५५ द्विघ्नेष्वंशोनिताश्चक्रव्यासांशा ज्वालः

वादिकाः स्यान्तस्यास्तु भुजांशोनाः रवांकाः

स्युः कोटिदोर्लुवाः ५६

अथराशीनां भुक्त भोग्यांश्चाज्या विज्ञानम्
 शून्यभत्रिभयोर्नन्दषड्वयोऽन्तरेऽशकाः
 स्वांका^{१०}भ्रोजपदस्योक्तास्त्रिभेषड्वान्तरेऽशकाः १७
 अर्काकाक्षाऽन्तरेभागाः स्वांकास्तुल्यपदस्यच स्या-
 द्द्वय^{११}भुज्या भुक्त भोग्यांश्चाजीवाविषम तुल्ययोः १८
 पदयोर्गतगम्यांश्चमौर्वीतुल्यो जयो भवेत् कोटि-
 ज्याचोर्द्वरूपास्ताराशिचक्रेऽशकादिका १९
 अथप्रकारान्तरेण भुजकर्णाभ्यांकोट्या
 नयनं तथाबाहुज्याव्यासाभ्यांकोटिज्या
 नयनम् तथाचकोटिज्याव्यासाभ्यां भु-
 जज्यानयनम् अत्रजीवाबाहुः कोटिर्वा
 व्यासः कर्णः स्यात्
 एकस्थानीयतः कर्णवर्गेदोर्द्वे शसमिते स्थानेकं
 विलिखेच्चिह्नाऽधः स्थानाद्बाहुमालिखेत् १००
 तस्मात्तेन भुजेनैव भक्त्वा बाहुसमफलम् आ-
 नयित्वाहितच्छेषमूलं कोटिरुदीरिता १०१

प्रकारान्तरेण

१६७

उदाहरणम् यथाबाहुः १५ कर्णः २५ कर्णवर्गः ६२५ बाहोः स्थानद्वयत्वात्कर्णवर्गस्यद्वितीयस्थानेचिह्नं कृत्वाजातं ६२५ चिह्नाधः स्थानाद्बाहुं भागदानार्थं प्रथमं लिखित्वाजातंम् ६२५
 $\frac{६२५}{५५}$ प्रथमालब्धिमेका १ मानयित्वाजातम् ४७५
 ततः बाहुमुत्थाप्य एकस्थानन्यूनेस्थाप्यजातम् $\frac{४७५}{१५}$ तत्रद्वितीयां लब्धिं पञ्चोन्मिता ५ मानयित्वा शेषम् ४०० अस्यमूलं कोटिः २०

अथ प्रकारान्तरेण

उ

विपमम्

उ

उत्पन्नं

बाहुः स्थानसमात्कर्णवर्गो जादोऽस्मिन् पदम् आनयित्वा च तच्छेषमूलं कोटिः प्रकीर्त्तिता १०२
 उदाहरणम् यथाबाहुः १५ कर्णः २५ कर्णवर्गः ६२५ अस्मिन्नोजद्वयं भुजस्यापि स्थानद्वयम् तस्माद्देतोः ६२५ वामौजात्पण्मितादेकं पदं १ मानयित्वा जातम् ५२५ द्विगुणं पदं २ द्वयं क्षाधी देशे स्थाप्यजातम् $\frac{५२५}{२}$ अत्रपञ्चोन्मिता ५

लब्धिमानयित्वाजातम् ४२५ अत्रलब्धेः ५
 पञ्चोन्मितायाः वर्ग २५ हृतस्यादिविषमा-
 न्यक्त्वाशेषं कोटिवर्गजातम् ४०० अस्यमूलं
 कोटिः २० एवंकोटिकर्णाभ्यांबाहुः स्यात्
 एवंकोटिकर्णाभ्यां भुजानयनम् कोटिम्बा-
 हुरिति ज्ञात्वा प्रोक्तवज्जायते भुजम्.

अथ प्रकारान्तरेण ज्योपपत्तिः

अथ गुप्तप्रकारैस्तु ज्योत्पत्तिकथयाम्यऽहम्
 १०३ भोग्यचापदलं कोटिर्भुक्तचापदलं भुजः
 ५७/१७/४२
 ह्येयो व्यासदलं मान्यं प्रोक्तं दोज्यादलस्य च १०४
 ३२८२/४३/१
 वर्गमान्यक्षतो हित्वा मूलं तस्य च यद्भवेत् तत्को-
 टिर्भौर्विकारवएङ्गं ज्ञेयं सर्वत्र पण्डितैः १०५ अ-
 ५७/१७/४२
 न्योन्यं भुजकोटयोः स्यादन्त्यकोटिः स्वयं भुजः
 स्वस्वकोटिज्यकारवएङ्गं मान्ये हित्वा शरो भवेत्
 १०६ दृत्तषष्ठांशचापज्या व्यासवएङ्गोन्मिता
 ५७/१७/४२
 भवेत् तत्कोटिर्भौर्विका दृत्तत्र्यंशचापज्यकाभ-

वेत् १०७

ज्याह्मनयनम्

बाणवर्गोत्तुतज्याह्मवर्गयुक्त्वाचतत्पदम् तद्वलं

तद्भुजाऽह्मज्याखण्डस्यान्मान्यबाणयोः १०८

घाताह्मस्यपदं ज्याऽह्मज्ञेयं तद्बाह्वखण्डजम् ज्या-

सखण्डस्यवर्गाह्ममूलज्याह्मसमभवेत् १०९ दोः

कोट्योर्वृत्तनागांशे हत्कर्णदलोमित् दोर्ज्ययोरि-

ष्टयोर्भेदखण्डवर्गेणसंयुतात् ११० तयोर्कोटिज्य

योर्भेदखण्डवर्गाच्चयत्पदम् ज्याभवेद्भुजयोर्भेद

खण्डस्याऽत्रज्यकाचसा १११

मध्यमध्यज्याह्मनयनम्

पृष्ठाऽत्रयोस्तु भुजयोस्तथा कोटयोर्निजैष्टयोः म-

ध्येमध्येचमध्येचमध्येमध्येतयोस्तयोः ११२ इत्थं

समानयेत्सर्वज्याऽह्मनिद्विगुणानिच

अथ स्थूलगुणज्ञानम्

याज्याद्वाराऽल्पकोष्ठानां सास्यात्स्थूलफलप्रदा

११३

अथ भुजज्यातः कोटिज्यानयनम् तथा-

कोटिज्यातः भुजज्यानयनम्

पट्टे बाहुज्यकां स्थाप्य सादोः पट्टज्यका भवेत् तत्स-
मीपादिकोष्टज्या पूर्वज्या परिकीर्तिता ११४ पूर्व-
ज्ययोनिता बाहु पट्टज्या गुणमुच्यते प्राग्ज्योत्था-
नदोर्लवान्वांके हित्वा कोटिलवाः स्मृताः ११५ ते-
षां स्थाप्य ज्यकां पट्टे कोटिज्या साऽभिधीयते को-
टिज्यायास्तु पूर्वज्यां कोटिज्यायां परित्यजेत् ११६
सादोषमौर्विकातेन गुणके नैवताडिता बाहु पट्ट-
ज्यकायास्तु पूर्वाऽग्रज्यान्तरोद्धृता ११७ तल्लब्धे-
नोनिता कोटिज्या कोटिज्या स्फुटा भवेत् एवं
कोटिगुणोत्पन्ना बाहुज्या प्रस्फुटा भवेत् ११८ दो-
र्ज्यायां दोर्लवान्वांके हित्वा कोटिलवाः स्मृताः
तेषां मौर्वीकितु कोटिज्या तद्बाहु गुणजा भवेत् ११९

अथ सूक्ष्मज्यानयनम्

प्राक्कोष्टमेककोष्टस्य शून्यं स्यात्तत्फलं विधत् प्र-

३७१

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

अनार

260

परिधि

तस्य चतुःकोणं महत्कर्तुः एकबाहस्येत

३२२

पत्रकम् १२७ सस्विघायसुखाऽर्थन्तुज्याऽर्द्धमेव
 फलं ततः आनयेच्च पुनर्यत्र लब्धज्याऽर्द्धयमाहत-
 म् १२८ कलासामौर्विकाज्ञेयातस्या बाह्वंशमान
 चेत् इत्युक्तं तत्र तल्लब्धं जीवाऽर्द्धमौर्विकेति च १२९
 संस्मृत्वाहिततो बुद्ध्या तज्जीवायास्तु दोर्द्धवैः तुल्या
 जीवाऽर्द्धपत्रोत्था बाह्वंशाः स्युर्गुणाऽर्द्धजाः १३०
 तद्बाहुज्यकारवण्डात्कोटिज्याऽर्द्धं समानयेत् स-
 र्वत्रैवाऽन्त्यकोष्टस्य प्राक्कोष्टं स्यादुपाऽन्तिमम् १३१
 कोष्ठादुपान्तिमाज्ज्याऽर्द्धं चक्रव्यासदलात्त्यजेत्
 स्युः क्रमादुत्क्रमज्याऽर्द्धपिण्डास्त्वेकैदिकोष्टं गाः
 १३२ तैर्दोर्द्धविच्छरं बाहुभागानामानयेद्बुधः पू-
 ज्यास्त्रिज्यास्मृताज्याऽर्द्धं अन्यग्रंथेषु तु ज्याका १३३
 श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मज प्रेमवल्लभ विरचिते पर-
 मसिद्धान्ते जीवानयनाधिकारश्चतुर्थः ४

केन्द्रोत्पत्तिः १७३

अथ स्पष्टाधिकारः

केन्द्रोत्पत्तिः मध्योच्चतुकेन्द्रः स्यात्स्वर्णमेषतु-
लादिकम् शीघ्रोच्चनिजमध्योनं शीघ्रकेन्द्राऽभि-
धं भवेत् १ मन्दोच्चनिजमध्योनं मन्दकेन्द्राभिधं भवेत्
विद्मन्वोऽशीघ्रकेन्द्राख्यौ सूर्यमध्यमसंयुतौ २ शीघ्रो-
च्चोस्तस्तयोश्चाऽथमन्दानां त्वर्कमध्यमम् शीघ्रो-
च्चस्याद्भवेर्वेगान्मन्दवेगं मृदुर्भवेत् ३ विद्मन्वोर्भा-
स्करस्यैव मध्यमं मध्यमं भवेत् विद्मन्वोर्भिजमध्यं
तु शीघ्रोच्चं समुदीरितम् ४ स्वस्त्वाद्यस्थानपर्य-
न्तं चक्रपूर्णास्थलाद्भवेत् यत्तत्सव्यान्तरं मन्दतुंगं
प्राक् सन्मुखं भवेत् ५ केन्द्रं स्यात्सव्यविस्लेपस्व-
स्वमध्यमतुंगयोः स्वमध्यात्स्वोच्चपर्यन्तमऽन्तरं
केन्द्रमुच्यते ६ चक्रपूर्णास्थलान्मन्दरवेदानां

१* मन्दफलानपनेमन्दवृत्तयोः शीघ्रफलानपनेशीघ्रवृत्तयोरन्तरादौर्गु-
णिताः भुजज्याशास्त्रक्रव्यासहोराष्टाः सन्ध्याभागादिकमन्दकर्मणि सर्वे
या शीघ्रकर्मणि भौमज्ञानक्राणां समवृत्तेक्षणं देवं शीघ्रकर्मणि गुरुसौ-
रयोः समवृत्ते धनं देवं स्पष्टवृत्तं भवति. ४२ स्पष्टवृत्तांशः पञ्चत्वा-
सव्यवृत्तकलाः स्युः वृत्तकलाहृतं केन्द्रं भुजज्याशास्त्रं बाहुफलकलाद्यं स्वा-
यं वृत्तकलाहृतं केन्द्रकोट्यशज्यार्द्धकोटिफलकलाद्यं स्थानं

तीक्ष्णदीधितेः मध्यान्तसव्यविश्लेषयन्तच्छीघ्रो-
 च्चमुच्यते ७ चक्रपूर्वास्थलाङ्गतेयत्स्यात्तद्बुधशुक्रयोः
 स्वस्वमध्यमपथ्यन्तं भेदं शीघ्रोच्चमुच्यते ८ स्वमध्या-
 तुंगपथ्यन्तचक्राऽर्द्धाऽत्यन्तुचेद्भवेत् तत्तुंगान्मध्यम-
 यावच्चक्राऽर्द्धोर्द्धा भवेत्तदा ९ धनं मेघादिकेन्द्रं स्या-
 त्तद्व्यस्तेऽस्वतुलादिकम् राशोर्मर्गशिका यद्वत्तद्व-
 त्वे चरदोः फलम् १० प्राक्पश्चात्तन्मध्यमस्थानादऽ-
 न्तरं तद्वनर्णकम् व्यस्तकेन्द्रं द्वये देयकेन्द्रत्वाद्वा ए-
 कोत्तमैः ११ तौल्ये बिम्बगुरुत्वेन खेदवायुबलादऽपि
 खेदबिम्बं तदुच्चस्तु स्वल्पमेवाऽपकर्षति १२ शैथि-
 ल्यत्वेन तद्वायो बिम्बस्याऽल्पतया तथ्या तद्विम्बमुच्च-
 संज्ञस्तु वेगाद्बलऽपकर्षति १३ भुजक्रमम्
 दोस्स्याच्चक्राघ्नितोऽल्पश्चर्द्ध चक्रार्धकेन्द्रं तत्रात्
 पादौ न चक्रतोर्द्धश्चक्रहिलो भुजो भवेत् १४
 कोटिक्रमम् बाहुचक्राऽघ्नितो हित्वा तत्कोटिः स-
 मुदीरिता चक्रपदम् चक्रस्याऽष्ट्युमितं त्वेकं प-

भौमादीनां शीघ्रवृत्तांशाः १७५

दमुक्तं विचक्षणैः १५ प्रथमं विषमं प्रोक्तं द्वितीयं
सममुच्यते ^{विषमं} अजं पदं तृतीयस्याच्चतुर्थं तु समं भवे-

त १६ अथ चन्द्रसूर्ययोर्मन्दवृत्तांशाः

मन्दवृत्तांशाका भानोऽंशक्रोड्न्दोर्यमाग्रयः ३२ स-
^{समपदीति} ^{विषमपदान्ते} ^{च १३।४०} ^{च १३।४०}
मान्तेऽथाऽसमान्तं तु खाधिलिप्तो नितास्तयोः १७

अथ भौमादीनाममन्दपरध्वंशाः

^{मं} ^{वु} ^ल ^{शु} ^{वां}
पञ्चांशाः ७५ खाग्रयो ३० देवाः ३३ सूर्या १२ स्ता-
^{४५} ^{समपदान्ते} ^म ^{वु}
नमिताः कुजात् युग्मान्ते द्व्यद्रयः ७२ पिण्डा २८
^{४८} ^{शु} ^{वां} ^{४८} ^{विषमपदान्ते}
वृत्ता ३२ ईशा ११ इभाएवाः १८ आजान्तमन्द
वृत्तांशा विज्ञेयाश्च विचक्षणैः

अथ भौमादीनां शीघ्रवृत्तांशाः

^{समपदीति} ^{मं २३।५} ^{वु १३।३३} ^{ल ७०}
युग्मान्तं क्षगुणाक्षीणि देवाञ्चाऽम्बराद्रयः १५

समेव शीघ्र वृत्तांशाः	मं	वु	ल	शु	वां			ख	चं	मं	वु	ल	शु	वां
	२३५	१३३	७०	१६३	३२			०	०	३	२	१	१	१
								२०	२०	०	०	०	०	०
विषमपदे शीघ्रवृत्ता वाः	२३२	१३२	७२	१६०	४०			म	र	र	र	र	र	र
								क	क	क	क	क	क	क

	ख	च	मं	बु	द	धु	वां		मं	बु	द	धु	वां
सप्त	१४	३२	७५	३०	३३	१२	४६		३	१	२	२	१
सप्त	१३	३१	७२	२८	३२	११	४८		क	क	ध	क	ध

मन्दवृत्तांशाः विषमपदान्ते शीघ्रवृत्तयोरन्तरांशाः
 द्वयगनेत्राणि गोरामापयोजेभौमाद्द्वान्तकाः दन्ताब्जा
 अश्वगाः स्वांगयुग्माः शून्याएवो४०न्मिताः २०
 द्वावृत्तांशाः स्मृताः स्पष्टवृत्तांशान्नयनम्.
 ओजयुग्मयोः स्वपदोक्तयोः वृत्तयोरन्तरांशघ्नाः
 दोर्ज्याः द्विंशस्तु भाजिताः २१ चक्रव्यासाद्द्विभाः
 गैस्तु वृत्तभागफलं भवेत् ओजवृत्तात्समेव वृत्तही-
 नोर्द्ध्वस्वर्णकचतम् २२ दत्तासमाभिधेस्वस्ववृ-
 त्तवृत्तः स्फुटो भवेत् यत्कर्म्मयज्यकारवण्डे कत्वा-

* १ चक्रव्यासपलाः ४१२५२४ चक्रार्द्धव्यासपलाः २०६२६२
 प्रज्यांशा ५७११७१४२ भक्ताः सुजज्यार्द्धभागाः स्वस्वीजसमवृत्तयोर-
 न्तरांशगुणिताः लब्धभागादिकं समपदे श्रौजादव्ये समपदे धनं श्रौ-
 जादधिकं समपदे ऋषां दत्वा स्पष्टवृत्तं भागादिकं स्यात् सुजज्यार्द्धा-
 शाः वाकोटिज्यार्द्धांशाः ६० षष्टिभक्ताः ज्यार्द्धांशाः शून्यभागादिकाः
 स्थुतेष्वङ्गवृत्तस्फुटयंत्राः मुजफलं कोटिफलं भागादिकं स्यात्.

व्यवहारोचितंमन्दफलानयनम् १७७

चक्रदल ६ व्यासोऽंशः ५७/१७/४२ ५७/१७/४२ काचित्

चक्रदलस्यच २३ विस्तारेणैव भागन्तुदेयंयत्रमतं

खलु फलं तत्रानयित्वैव पूज्याप्तज्याऽर्द्धपत्रजम् ^{फलमानगिता}

तत्कर्मप्रोक्तवत्कृत्वा तत्प्रोक्तफलवद्भवेत् २४

अथ सूर्यादिशन्यन्तानाम्मन्दफलानयनम्

भुजफलानयनं * कोटिज्यामन्दकेंद्रस्यभक्त्या ^{७२०}शु

पर्वतैः २६ अभ्यस्तामन्दवृत्तस्यस्पष्टांशैः कोटि-

जंभवेत् मन्दकोट्यानयनम् स्वर्णतंकोटिजं द-

त्वाचक्रांशव्यासरवण्डके २७ नक्रकर्कादिकेमन्द-

केन्द्रेतत्कोटिरुच्यते मन्दकर्णानयनम् मान्द-

दोः ^{भुज}फलवर्गेतु युक्त्वा कोटि ^{वर्ग}कृति त्विह २८ तन्मूलंम-

न्दकर्णः स्या मान्दफलानयनम् चक्रव्यासलवा

हताः मान्दबाहु ^{भुज}फलस्यांशः मन्दकर्णांशकोद्धृताः

२९ ज्यास्यान्तस्यास्तुदोर्भागाः फलं मान्दं स्फुटं भवेत्

अयमेव फलं दानयोर्म्यमान्दमुदीरितम् ३०

अथ व्यवहारोचितंमन्दफलानयनम्

मन्दकेन्द्र भुजज्याऽर्द्धमन्दवृत्तस्फुटांशकैः निष्प-

न्नं मन्दकेन्द्रस्यदोर्ज्यांशास्वाधिसप्तमांशकोद्धृताः २९ मन्दवृत्तस्फुटांशां प्राप्तामान्दबाहु ^{भुज}

फलं भवेत् कोटिफलानयनम् — +

^{१८०}चक्रदलांशासंलब्धं^३दोर्ज्यालवादिका ३१ स्यात्त-
 स्या^३ दोर्लवा मान्दंफलं स्याद्व्यावहारिकम्
 सूर्यचन्द्रयोः स्पष्टानयनम्. सूर्येन्द्रोर्दोः^३फ-
 लं^{मध्यमे}मान्दं मध्य दत्वा स्फुटो भवेत्. ३२

अथ भौसादीनां शीघ्रकर्णानयनम्
 भुजफलम्. शीघ्रकेन्द्र भुजज्याऽर्ध्वशीघ्रवृत्त-
 स्फुटांशकैः^{३६०} निघ्नचक्रांशकैरासंशैघ्रं^३बाहुफलम् भ-
 वेत् ३३ कोटिफलानयनम्. द्राक्केन्द्रात्कोटि
 जीवाऽर्ध्व^{३०} द्राग्वृत्तस्य स्फुटांशकैः^{३६०} निघ्नचक्रलवैरा-
 संशैघ्रं कोटिफलं भवेत् ३४ स्फुटवृत्तांशतर्कशशि-
 घ्राकेन्द्रस्य^३दोर्ज्याका कोटिल्या ऽप्यंशकाद्यासा स्या
 ह्यौसातत्कलाफलम् ३५ कोट्यानयनम्
 शैघ्रं कोटिफलं देयं धनं केन्द्रे^{१०}मृगादिके कर्कटि^{३६०}थैच
 एमंशादौ^{५०/१०/४२}चक्रव्यासदले भवेत् ३६ कोटिः कोटिरु-
 तौवर्गं शैघ्रं^३बाहुफलस्य च युक्त्वा तस्य पदं शीघ्रं क-
 णमुक्तं लवादिकम् ३७

भौमादीनां प्रस्फुटीकरणम्

१७५

अथ भौमादीनां शीघ्रफलानयनम्

चक्रव्यासलवाऽभ्यस्ताः शीघ्रबाहुफलांशकाः
शीघ्रकणांशिकैर्भक्ता लब्धव्यास्यालवादिका ३८
तस्या बाहुलवाः शीघ्रफलस्यात्प्रस्फुटोचितम्
शीघ्रदानोचितं चान्यफलं सूक्ष्मं प्रकीर्तितम् ३९

अथ भौमादीनां प्रस्फुटीकरणम्

पूर्वद्राक्केन्द्रतः शीघ्रव्यस्तं स्वेष्टं दलफलम् केन्द्रे म-
न्दाभिधेदत्वा संस्कृतं तत्प्रकीर्तितम् ४० संस्कृ-
तान्मन्दकेन्द्रात्तु प्राग्धन्मान्दाभिधं फलम् आनयि-
त्वा च तत्स्वेष्टं व्यस्तमेव दलसदा ४१ संस्कृते म-
न्दकेन्द्रे तु दत्वा गणितकोविदैः मन्दारव्यस्फुटकेन्द्र-
स्यात्तज्जमान्दाभिधं फलम् ४२ स्वेष्टं यथोचितं

* चक्रांश ३६० भक्ताः स्वस्वस्वष्टमन्दशीघ्रवृत्तांशाः स्वस्वमन्द-
शीघ्रकेन्द्रभुजव्यांशाः अर्द्धाः स्वस्वमन्दकेन्द्रजमान्दं तथा स्वस्व-
शीघ्रकेन्द्रजशीघ्रभुजफलं स्यात् तज्ज्यार्द्धजातिकम् अथ तथा
स्वांगान्ति ३६० भागभक्ताः स्वस्वस्वष्टमन्दशीघ्रवृत्तांशाः स्व-
स्वमन्दशीघ्रकेन्द्रजभुजस्थानजकोटिव्यांशार्द्धाः स्वस्वमन्दके-
न्द्रजमान्दं तथा स्वस्वशीघ्रकेन्द्रशीघ्रव्यार्द्धजातिकं भागादिकं
कोटिफलं स्यात्

१८०

मध्यमे

परमसिद्धान्ते

ध. अ.

तिलोमं

मध्ये दत्वामन्दस्फुटो भवेत् व्यस्तमान्दफलं दत्वा
 शी. शी. शी.
 द्राक्केन्द्रे तत्स्फुटो भवेत् ४३ तद्द्राक्केन्द्रस्फुटा-
 श. ध. अ.
 त्प्राग्वत्स्वर्णं शीघ्राभिधं फलं दत्वामन्दस्फुटे ह्येत-
 प्र
 ज्ञायते रवे चरस्फुटः ४४

अथ व्यावहारिकस्पष्टवेगानयनम्.

मन्दकेन्द्रस्य दौः ^{धु} कोष्ठज्या भेदाद्वै कलाहतम् मध्य-
 मति अवर
 मन्दोच्चयोर्वेगविशेषांशकपूर्वकम् ४५ मन्दकेन्द्र-
 सु अतुर
 स्य दौः कोष्ठाभेदलितोद्धतं फलम् भागाद्यं स्फुट-
 १६०
 वृत्तांशानि घ्नं चक्रलवोद्धृतम् ४६ स्वर्णतत्कर्क-
 ध. १० अ.
 नक्रादिमन्दकेन्द्रे द्राकादिकम् दत्वामध्यगतौ मन्द-
 गति
 वेगं स्याद्व्यावहारिकम् ४७ मन्दस्पष्टजवं हि-
 गती
 त्वात्रीघ्नं तु गजवेस्फुटं शीघ्रकेन्द्रजवं भौमपूर्वा-
 १६ गति
 णांसमुदीरितम् ४८ मन्दस्पष्टजवाशोनशीघ्र

१* पूज्यांशाः ५७ ११७ ४२ पलाः ३० ६३ ६३ पिएडं स्वमन्दकर्णं
 स्वशीघ्रकर्णं भागपलमपि एडे न भक्ता लब्धांशादिभिः स्वबाहुफलम्
 मन्दतथा स्वबाहुफलं शीघ्रं भागादिकं हत्वा स्वस्वबाहुज्यादींशाः स्युः
 तथा तज्ज्वापादौ फलं स्पष्टोचितं भुजफलम् स्वर्णं मेघतुलादिकं दर्श-
 स्यात्.

स्पष्टपत्रनिर्माणीरीतिः

४८१

तुंगजवाडाकाः ^{गन्तव्यः} पूज्यद्राक्स्फुटकणांशि ^{५७/१७/४२} विश्लेषेणै-
^{उपिताः} वताडिताः ४९ ^{शी} स्फुटद्राक्कणभागाप्ताः ^{वृ} स्वर्णमिश्रादिकं ^{क.}
^{५७/१७/४२} फलं ^{शी} तत्पूज्यादधिकाऽत्येतु ^{फर्ण} स्फुटद्राक्कणवणाभिधे
 ५० ^{गतिः} मन्दस्पष्टगतौदत्वास्यात्तद्देगः ^{क.} स्फुटोयदि तद्-
^{अन्तर्गत} एह्यधिके तर्हि भेदाद्भ्रमगतिर्भवेत् ५१

अथ स्पष्टपत्रनिर्माणीरीतिः

यावद्भास्करमन्दोच्चपलान्तं ^{सू} सुस्थिरं भवेत् तावदेका
^{३६५/१५/३१/३२/३४} ऽब्धत्वाणालकारा ^{मिश्र} अर्द्धकालिकान् ५२ भास्कर
^{स्यहान्} स्यस्फुटा ^{सम्प्रा} न्नाशिपूर्वकांस्तु कलादिकान् ^{क.} सूर्यस्पष्टज-
^{अन्तर} वान्यत्रेलिखितानुततोबुधैः ५३ ^{वेग} मिश्रकाले ^{क.} ष्टयो-
 भेद ^{क.} लिप्तघन्तुस्फुटं जवम् ^{क.} लिप्ताद्यन्तर्दिनोत्पन्नपत्रो-
 त्थंखरसोद्धतम् ५४ ^{क.} लिप्ताद्यन्तर्दिनोत्पन्नेपत्रोत्प-
 मिश्रकालिके ^{क.} भास्करस्यस्फुटे दत्वा ^{क.} स्वेष्टे मिश्राऽधि-
 काऽत्येके ५५ ^{क.} स्वर्णतत्स्वेष्टकालेतु भास्करस्यस्फु-
 टंभवेत् योगस्याऽपितिये ^{क.} श्रैवपञ्चांगानयनायच
 ५६ ^{क.} चन्द्रस्यस्फुटकालेतु भास्करस्फुटमानयेत्

कस्मिंश्चिद्दुर्गणेष्वेष्टे चन्द्रमध्यविधूच्चयोः ५७
^{अनुरा} ^च ^{चंद्र} ^{जवातराशौ} ^{दिता}
 भेदाशास्तुतयोर्वगभेदाशौर्भाजिताः फलं घस्त्राः
^{चंद्रमध्यमस्येष्टदिनस्याहर्गणादौ} ^{चंद्रमध्यमस्येष्टदिनस्याहर्गणादौ} ^च
 द्यंचंद्रमध्येषाः ५८ ग्लौः
^{दिनगणा}
 तुङ्गे स्वर्णकंदत्वातुल्यरुद्दुर्गणं भवेत् तुल्यरुद्दुः
^{अहर्गणौ} ^च ^{चंद्र}
 गणतुल्यौस्तश्चन्द्रोच्चमध्यमौ ५९ तस्मादऽग्रे
^{एकपीठस्य} ^{२०।३३।१६।३३।३५।१०५}
 चपृष्ठेचतुल्यौतौकेवलस्यच पीठस्यदिवसादीना
^{मध्य} ^{वि.ध.प.विप.प्रप. इत्यादि ॥}
 मन्तरेतुदिनादिकाः ६० ज्ञेयाः पर्णदिनाद्यास्तैर्निम्न
^च
 मेकेदिनोद्भवं चन्द्रमध्यजवंराशिपूर्वकंचक्रेशेषित
^च ^{चंद्र} ^{अंतरं}
 म् ६१ ज्ञेयमध्यफलंराशिपूर्वपणदिनादिभिः ए-
^च ^{चंद्र} ^{अंतरं}
 काऽहोद्भवयोरिन्दोर्मध्यवेगोच्चवेगयोः ६२ भेदरा-
^{१२}
 श्यादिकंहत्वाततस्तश्चक्रतस्त्यजेत् स्याद्राशिपूर्-
^च ^{स्यात्}
 र्वकंतद्वल्लौकेन्द्रपणदिनादिषु ६३ तत्केन्द्रजंफलं
^{१४ ७ अ} ^च
 स्वर्णमजजूकादिजंविधोः दत्त्वाभागादिकंत्वंऽशका-
^{दि.प.पे} ^च
 दौमध्यफलस्यच ६४ तत्पर्णदिनपूर्वेषुप्रस्फुटंतद्वि-
 धोः फलं राश्याद्यंजायतेतत्तत्कोष्ठजंचाऽनुपातज
^{चंद्रमध्य}
 म् ६५ तत्केन्द्रंत्वेकंभागाढ्यमग्रकेन्द्रमुदीरितम्

स्पष्टपत्रनिर्माणरीतिः

१८३

तत्केन्द्रोत्थाऽग्रकेन्द्रोत्थफलविश्लेषलिसकैः ६६ इ.

चोरेकदिनोत्पन्नमध्यवेगोच्चवेगयोः भेदभागमुखंहला

तल्लि साद्य धन एकम् ६७ ककनक्रादिके प्रोत्थमिन्दो

१५०३४५२५३४५१०४०१४८० चै. वेग
रेकदिनस्यच मध्यवेग कलादात्तदत्वास्था द्वौ जकस्फुट

६८ मेढभगणयोः कृत्वा चन्द्रचन्द्राश्च योः सदा जाय-

ते भेदहारस्तु भेदहारविभाजिताः ६५ इति गोभिलगणा

अथर्कनिष्ठा राश्यादिकं फलम् चक्रतत्त्वतत्सूक्ष्मम्

अपण भव भवेत ७० चंद्रोच्च भागो भ्यश्च तद्दृष्ट्वा पु

व भवत वासुधैव कुटुम्बकम्

राश्याद्यन्तविधोः सस्यं हत्वा तच्च अत्रोचितम स्यात्-

[illegible]

पीठधस्ताद्यहत्वापणं ध्रुवमेवेत्त चंद्रस्य भगणाः किवा

चंद्रोच्च भगणस्तथा ७३ अर्कघाः पीठनिघाश्चभैव

हारीद्विताः फलं राश्याद्यचक्रतष्टतत्सद्यध्वकंभ-

वेत ७४ पणधवाद्गतपीठरात्र्याद्यञ्चैत्रोषितम् प-

एतद् द्वारम्भकस्थाने स्यात्सहस्रवर्कं तथा ७५ कक्षा

१८४ ^{५७२६५१३३} परमसिद्धान्ते ^{२७/३३/१६/३३/३४/४१/४५ ३६० च.}
 भेदहरणात्माः पीठघस्त्रादिकं भवेत् चक्रांशश्च-
^{चै.ः १३/३/५३/५३ इत्यादिकः भक्ताः}
 द्रचंद्रोच्चसूक्ष्मवेगांतराशकैः ७६ उद्धृतास्तत्फ-
^{२७/३३/१८/३३/३४/४१/४५ ३६० ५७२६५१३३}
 लंवास्यात्पीठवासरपूर्वकम् चक्रांशगुणितभेदहा-
^{१५७७५१७८२८ चं दि. १३/३/५३/५३ इत्या.}
 रं भूदिनभाजित् ७७ चंद्रस्यैकादहजभागपूर्वक-
^{वेगं च जवातर १३/३/५३/५३ इत्या.}
 न्नजव भवेत् इन्दोर्मध्योच्चयोर्वेगभेदकं द्रजव भवेत्
^{५७२६५१३३ दि. १५७७५१७८२८}
 ७८ भेदहारगुणादष्टघस्त्रा भूवासरोद्धृताः तन्नि-
 रऽग्रफलं पीठं जायते ह्यथसूक्ष्मकैः ७९ एकपीठस्य
^{२७/३३/१६/३३/३४/४१/४५ दि.}
 घस्त्राद्यैर्भाजितादष्टवासराः लब्धतत्रनिरऽग्रंतु पी-
 ठं वा जायते तथा ८० तच्छेषं भाज्यभागः स्यात्पृष्ठा-
 तद्भाज्यभागकम् भक्त्वा भाज्यांशवंशान्तपर्वचि-
 त्तिभिरेव ८१ लब्धपर्णादिनाद्यं स्यादथवा पीठता
^{२७/३३/१६/३३/३४/४१/४५ दि. १५७७५१७८२८}
 डितम् एकपीठस्य घस्त्राद्यसूक्ष्ममिष्टदिनेषु च ८२
^{दि. घ. प.}
 हित्वा पर्णादिनाद्यं स्यात् पीठघ्नाः कुदिनास्तथा भेद-
^{५७२ २१३३ दि. घ. प.}
 हारोद्धृतास्तत्र घस्त्रपूर्वफलं तथा ८३ हित्वा हीष्ट
^{दि. घ. प.}
 दिनेष्वेव पर्णाद्यसूक्ष्मादिकं भवेत् तुल्यकृद्युगणाह
^{कालं च.}
 स्थतुल्यकृत्समयोद्भवौ ८४ विष्णुमध्यमचन्द्रोच्चो

स्पष्टपत्रनिर्माणरिति:

१८५

शश्याद्यौ क्षेपकौस्मृतौ क्षेपयोस्तत्तयोरेकं क्षेपंसद्य
ध्रुवाडचितम् ८५ कृत्वापर्णदिनारम्भकालेचंद्रस्फु-
टं भवेत् तत्तत्पर्णाह्निपूर्वत्पराश्याद्यंग्लौ फलं स्फुट-
म् ८६ युक्त्वापर्णदिनारम्भकालिकेतद्विधुस्फुटे
लंकायाइष्टकाले तु स्याद्राश्याद्यं विधुस्फुटम् ८७
तत्रतत्पर्णघस्त्राद्यैर्लुब्धकोष्ठजवस्फुटम् ज्ञेयंचंद्र-
जवंतं ह्यौस्फुटलिप्तास्तुं भाजिताः ८८ स्वाभ्राष्टैः स्या-
त्फलं चातभतलं केष्टकालिकम् शेषरवाभ्राष्टविभे-
देषं रवांग्रं ग्लौ जवस्य च ८९ लिप्तासं वर्त्तमानर्क्षगम्य
लिप्तादिकं भवेत् इष्टकालेतुलंकायास्तदिनाऽर्क्ष-
चरबुधैः ९० स्वर्णलिप्तादिकं स्वर्णदत्वादेवांतरंतथा
लिप्ताद्यं स्वर्णकदत्वाप्राक् पश्चात्तन्निजस्थले ९१
स्वेष्टं सूर्योदयाज्ज्ञेयंतदिनेतद्विधुस्फुटं तत्त्वेष्टे स्व-
स्थले ज्ञेयं लंकादेशेष्टजं रवु ९२ स्वेष्टे स्वर्णचरं व्य-
स्तं प्राक् पश्चाद्देशाभेदकम् दत्वाऽऽर्क्षधनं लंकादेशेष्टं
सर्वदा भवतम् ९३ अत्रोदाहरणाऽर्थन्तु तुल्यं कृद्युगः

एतया तुल्यकृत्समयं^{काल}क्षेपं राशिपूर्वचकथ्यते ५४
 लंकासूर्योदयादूर्ध्वसप्ताक्षेन्दुमितैः पलैः^{१५०} तुल्येष्वेव
 र्तमानाऽह्नवन्देक्षा^{दिगुणो ८७७५}न्वागनागकैः ५५ सम्मितैः सम-
 कृत्कालं चंद्रमध्ये^{चंद्र}न्दुतुंगयोः^{हे रा. १ अं २२} एकभ्रम्रुतिभागोस्तु
 भूबाणोश्च कलाः पलाः ५६ वेदवेदमिताः प्रोक्ता
 अत्रक्षेपस्य पण्डितैः पीठं^{५००}खाभ्रनवांसन्नं जायते
 चेत्तदा^{पुनः}सुहृः ५७ साधयेत्तुल्यकृत्कालं^{दिगुणम्}क्षेपं राश्यादि-
 कंतया तुल्यकृद् र्तमानाऽह्नवदमेव ततस्ततः ५८
 सप्ताश्विभ्रमिता देवास्तकाश्चाश्चमरोन्मिताः ष
 स्त्राद्याश्च ततो वेदरासाश्चन्द्रयुगोन्मिताः ५९ एवमे-
 वै पीठस्य जायन्ते सर्वदाखलु पण्डितुवांकाद्याः
 स्युरऽग्नयः सागरोन्मिताः १०० नागाश्च षाण्विाश्च-
 क्षाः षट्पक्षाश्च षट्पक्षाः पिण्डाः सप्तशराश्च
 सागरा एवमेव च १०१

भौमादीनां स्पष्ट पत्रनिर्माणयुक्तिः

स्पष्टानाम्भौमपूर्वाणां साधनाय सुखेन च पत्राणां

मार्गवक्रफलपत्रनिर्माणयुक्तिः १८७
 रचनाऽर्थतुग्रन्थोयात्येवविस्तृतिं ^{विस्तार} १०२ अत्रतएवधि-
 याधीरैः कृत्वाचस्पष्टपत्रकान् ^{मं पुष्ट तु च} मौमज्ञेयसितार्की
 एणांपत्रेभ्यः साधयेत्स्फुटान् १०३

मार्गवक्रफलपत्रनिर्माणयुक्तिः
 तन्मार्गरिम्भतोवक्रारम्भान्तं ^{मा} दिवसादिकम् ^व स्या-
 दऽग्रस्यान्ततोमार्गकालान्तं ^{स्थावक्रारमातु} पृष्ठसज्ञकम् ^{दिनादि} १०४ पृष्ठे
 प्रत्यङ्गजान्स्पष्टानऽग्रेप्रत्यङ्गजांस्तथा कृत्वालंके
 षकालेतुमार्गरिम्भेष्टजंस्फुटम् ^{मा} १०५ अग्रजेप्रस्फु-
 टेहित्वातत्तन्मार्गफलं भवेत् ^व वक्रारम्भेष्टजेहित्वाप्र-
 स्फुटेपृष्ठजंस्फुटम् १०६ तत्तद्वक्रफलं तत्स्यात्क-
 स्मिंश्चित्समयेदले ^{वर्षादी} लिखित्वाऽथनिजेष्टाऽब्दपूर्-
 वेऽग्रदक्षमीरितम् १०७ पृष्ठं वामं सतं ^व वक्रारम्भे-
 ष्ठोत्थेग्रहस्फुटे ^{ग्र} तन्मार्गरिम्भकालोत्थं ^क हित्वातत्त्वे-
 चरस्फुटम् १०८ अधिकस्वाऽभिधत्तस्यान्मार्ग-
 रिम्भेष्टजग्रहम् ^म ^{स्पष्ट} हित्वातद्वक्रवेशेष्टजेखेटे ^{यः स्पष्ट} ह्यऽधिक
 क्षयम् ^{स्वा} १०९ जायतेस्वेष्टवषट्तिर्मार्गरिम्भेष्टतः परम् ^{अनंत}

वक्रारम्भेष्टतश्चाऽपिस्वेष्टान्त्यदिनादिकम् ११०

तद्भवेदुएकं हत्वा तदुणेनाऽग्रसंज्ञकम् भक्त्वा

तदक्ष^{दि}घस्त्राद्यैस्तत्पत्राऽह्नादिकं भवेत् १११ तत्प-

त्राऽह्ना^{दिघःपु}दिकोष्टोत्थं मागरिव्यंपत्रजंफलम् दक्षका-

लाऽन्तजेनैव हत्वाचाऽधि^फधनेनच ११२ तत्स्वेवाऽ-

धि^घधनेनैवत्वऽग्रकालान्तजेनहि भक्त्वा तत्रफ-

लयुक्त्वादक्षारम्भेष्टजेग्रहे^{ग्रस्यष्टि} ११३ तत्सामान्यस-

मीपंतुस्याल्लंकेष्टेग्रह^फस्फुटम् पृष्ठंगुणगुणं वाम-

घस्त्राद्यैर्भाजितंफलम् ११४ जायतेपत्रघस्त्राद्यै-

तत्पत्राह्नादिकोष्टजम् पत्रजंतुफलंवक्रसंज्ञकं यत्प्र-

जायते ११५ तेनवामाऽन्तकालोत्थं हत्वा तदक्ष^फ

कक्षयम् पृष्ठकालाऽन्तजेनैव भक्त्वाचाऽधि^फक्ष-

येनतु ११६ लब्धंवायप्रवेशोष्टजेखेटेखलुवर्जित-

म् कृत्वा तत्तद्ग्रहस्यैवसामान्यासंभक्तं स्फुटम्

११७ जायतेचाऽथ तलुंकादेशेष्टेलिमिकादिकेत-

दिनाऽर्कचरंस्वर्णस्वर्णदत्ताकलादिकम् ११८

वक्रात्स्थूलमार्गदिनज्ञानम्. १८९

दत्वादेशाऽन्तरं स्वर्णं प्राक्पश्चाद्देशजं तथा लंके-
षेतद्भवेत्स्वेष्टं स्वस्थानाऽर्कोदयात्परम् ११९

तथास्पष्टवेगसाधनम्. फलयोरऽन्तरं भुक्ति
स्तत्तत्कोष्ठाऽग्रकोष्ठयोः पत्राऽह्लादिजयोस्त्वस्व
मार्गवक्रगयोर्भवेत् १२० अस्तोदयसाधनम्.

स्थूलाऽस्तोदयसांनिध्ये साध्यद्राक् स्पष्टके च कम
ततोऽस्तचोदयंतस्य साधयेच्च यथोचितम् १२१ व-

क्रात्स्थूलैरग्निदिनैर्यात्यऽस्तपश्चिमे बुधः ततः प्रागु
दयं भूपैर्मार्गित्वत्रिदिनैस्तथा १२२ पूर्वोऽस्तचत-

तोदन्तैः पश्चिमे चोदयंतथा शुक्रोरामान्तकैः स्वा-
ह्नैः पंचपक्षकरोन्मितैः १२३ नागाश्चैश्वर्यभूषणो

यात्यऽस्तादुदयं दिनैः चन्द्राकैर्मार्गितश्चाऽस्तपंच
गोकरसम्मितैः १२४ जीवः कृष्णमितैरंकस्वर्यैः सौ

रस्तुषड्गुणैः अग्न्यभ्रेन्दुभिरस्पष्टस्तत्रतत्र ततस्तथा
१२५ वक्रात्स्थूलमार्गदिनज्ञानम्. वक्रतन्त्रि-

कैर्ज्ञस्यशुक्रस्याशुगमार्गैः भीमस्याऽकरसे

१९०

परमसिद्धान्ते

जीवस्यकु^{१११} भूचंद्रसमिर्तैः^{दुर्गामर्ग} १२६ सौरस्याऽगाग्निभू-^{१३७}

तुत्यैः^{३०} स्थूलाऽह्नैः^{दिः मार्ग} सरलं भवेत् भौमस्याब्धिनृपाः^{म १६४}

प्रोक्ता वक्रांशः सरलांशकाः १२७ षट् तानास्त्वा^{३१४}

शुकेन्द्रस्य वक्रांशैः^{१६४} परिवर्जिताः मार्गांशः कुजम-^{४५६ मं}

ध्याशुकेन्द्रवेगांशकोद्धृताः १२८ स्युर्वक्रारम्भ-^{३१५}

तो मार्गवेशान्तं स्थूलवासराः^{६९} ज्ञस्य वक्रांशकांश-^{बु}

ब्धिशक्रा मार्गलवास्तथा १२९ तर्कभूयमलाः प्रो-^{१४४}

क्ता वक्रांशैस्सरलांशकाः^{१४४ मार्ग २१६} हीनास्त ज्ञस्य मध्याशु^{बु}

केन्द्रवेगांशभाजिताः १३० स्थूलाऽह्नौ मार्गवेशा-^{३१६ ३४}

न्तं स्युर्वक्रारम्भतः खलु^{३१} एवं तयोस्तयोर्भेद भागाः^{३३}

स्वस्वाशुकेन्द्रयोः १३१ मध्यद्राक्केन्द्रवेगांशभक्ताः^{३३}

स्युः स्थूलवासराः मध्येतयोस्तयोर्भौमपूर्वाणां स्वस्व^{दि}

योस्सदा १३२ भौमः ०१२८ वीथिकेंद्रोपरिपूर्वोदयं ५११४ वक्रं^{३३}

६११६ मार्ग १११२ पश्चिमास्तं बुः ०११४ पूर्वो-^{३३}

दयं ४११० वक्रं ७१२० मार्ग १११६ पश्चिमास्तं ३० ०११७ पूर्वोदयं ३१२५^{३३}

वक्रं ८१५ मार्ग १११३ पश्चिमास्तं बुः ६१२५ पूर्वोदयं ७१६ मार्ग १११७^{३३}

पूर्वोदयं ४१२० पश्चिमोदयः ४१२४ वक्रं ५१५ पश्चिमास्तं शु ६१३^{३३}

पूर्वोदयम् ६११७ मार्ग १११६ पूर्वोदयं ०१२४ पश्चिमोदयम्^{३३}

५१३ वक्रम् ५१२७ पश्चिमास्तम्^{३३}

चलसंक्रमानयनम्

अर्कस्य स्फुटगत्यंशैशताः स्वर्णयनांशकाः लब्ध्वा-
 दिनादि ५८८ चारादि
 गदिकस्वर्णव्यस्तदत्वादिनादिके १४८ स्वस्वसंक्रा-
 न्तिकालानामऽर्जभांद्वास्करस्यच चलसंक्रमका-
 लाः स्युश्चलसंक्रमकालतः १४९ स्थिरसंक्रमकाला-
 त्त्तमृगशिराः स्युः पचाशकाः मेषाकात्राकसमाऽह्न
 चेत्पूर्वमार्गशिराः स्मृताः १५० अग्रमेषाकतस्तु-
 त्ययस्त्रपृष्ठपचाशकाः एवजूकाकतः पूर्वपञ्चान्मा-
 गलवाः स्मृताः १५१

अथ सूर्यादिग्रहाणामक्षत्रानयनम्

खरवनागोद्धृताः खेटलिप्ता यातभमुच्यते तच्छे-
 षं यातसंज्ञः स्यात्तद्याते नैव वर्जितम् १५२ रवा-
 भ्राष्ट्रं भोग्यसंज्ञः स्यात्खेटवेगकलोद्धृतौ यातेष्वी-
 स्तस्तु यातैष्वी खेटभस्यदिनादिकौ १५३

अथ तिथ्यानयनम्

व्यऽर्केन्दोरंशका अर्केर्भक्ता यातातिथिर्भवेत् शे

१५४

परमसिद्धान्तः

षयातमिनादित्वास्याद्भोग्यगन्तभोग्ययोः १५४

लिप्ताश्चेन्द्रर्कयोर्वेगविश्लेषांशैर्विभाजिताः यातै-

ष्यास्तुकलाः स्वेष्टादत्तमानतियेर्मताः १५५

नक्षत्रानयनम् इन्द्रोः कलाः स्वरवाष्टासा ल-

ब्धतद्वत्तमभवेत् शेषगन्तस्वरवाष्टभ्यस्त्यक्त्या

स्याद्भोग्यसंज्ञकः १५६ यातैष्याविन्दुवेगाशैर्भ-

क्तौ यातैष्यलिसिकाः भस्येष्टात्स्युस्तियेस्तुल्या-

योगानयनम् स्तद्वत्सेन्द्रर्कलिसिकाः १५७ स्वा-

भ्राष्टैर्विहता यातयोगशेषगन्तमभवेत् यातात्स्वा-

भ्रगजादूनाद्भोग्यस्याद्विहताविमौ १५८ चन्द्रा-

र्कजवयागांशैः स्युर्यतैष्यकला युतेः स्वेष्टान्तद्व-

र्तमानस्यहित्वायातकलादिकम् १५९ पूर्वस्य-

ष्यकलाद्यस्यादादेर्यातैष्यदसणात्

स्पष्टपञ्चांगानयनम् कृत्वातिथिभयोगाना

मः तेचन्द्रार्कयोः स्फुटौ १६० ताभ्यांपूर्वोक्तव-

त्तेषांस्युर्यतैष्यकलाः स्फुटाः

स्पष्टोत्पत्तिः

११५

अथंस्वेष्टाद्वयक्षेष्टानयनम् तथास्वदेश-

पञ्चागाद्वयक्षपंचांगानयनम्

स्वेष्टेवातिथिपूर्वाणालिसिकादौधनर्णकम् १६१

व्यस्तस्वार्थचरंदत्वास्वव्यक्षति भवन्तिहि खेटम-

ध्यादिकंतुल्यं स्यात्स्वव्यक्षस्तदेशयोः १६२ । १५३

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचि-

तेपरमसिद्धान्तेखेटस्पष्टाधिकारः पंचमः ५

अथ स्पष्टोत्पत्तिः

मेषमीनादिकंपञ्चात्पूर्वमेषवृषादिकम् ज्ञेयंतुला-

दिकंपञ्चात्संज्ञकंतदृष्टं भवेत् १ ज्ञायतेऽज्ञादि

कंपूर्वसर्वत्रधनसंज्ञकम् उच्चात्पञ्चायुतादूर्ध्वम-

ध्यमंपूर्वसन्मुखम् २ तुंगात्पञ्चाऽन्वितादऽत्यमं-

ध्यपश्चिमसन्मुखम् आकर्षत्येवंतुङ्गाख्यवायुः

स्वाऽभिमुरवरवल्लु ३ खेटानानीचमध्योच्चक-

क्षाः स्वस्वसमीरिताः तन्नीचकुण्डलस्वऽत्यंभू-

मेरासन्नमीरितम् ४ तथातद्भूमितोदूरविज्ञेयं
 स्वोच्चकुण्डलं नीचोच्चपथयोर्व्यसिभागयोगार्द्धं
 सम्मितैः ५ भागकैः पथयोर्मध्ये विस्तारसंमुदीरि-
 तम् तद्विस्ताराद्भ्रवंचस्वदृत्तभागादिकं भवेत् ६
 नद्यादिचलतोयस्य कल्लोलबलसंयुतम् कदाचिच्च
 कदाचिच्चनिर्बलंतु यथा भवेत् ७ तथातत्खेटवि-
 म्बाढ्यवायो रुचाह्वयस्य च कल्लोलजनितं दृत्तं नी-
 चोच्चपथमध्यगम् ८ विज्ञेयं पृथिवीगर्भाच्चक्रव्या-
 सदलाशकैः तुल्यांशैः क्रान्तिमार्गे तु तन्मध्यकुण्डलं
 भवेत् ९ खेटमध्यस्थले मध्यकुण्डले तत्खगस्य तु
 मन्ददृत्तस्य केन्द्रं तु विज्ञेयं गणकोत्तमैः १० स्वस्व-
 दृत्तारकैर्निष्णास्तत्त्वषड्विंशोन्मिताः नागाष्टाश्र-
 कवेदासाः स्वस्वव्यासांशकाः स्मृताः ११ स्वाच्चषड्भा-
 वितं कृत्वानीचराश्यादिकं भवेत् स्वाच्चतन्त्रिभयुक्तो
 नमूद्भिः धाकेतु रूच्यते १२ ऊर्ध्वभिः धाकेतु तु ल्ये-
 त्रमध्ये सर्वाधिको न कम् खेटमन्दस्फुटं ज्ञेयं न्ये

स्पष्टोत्पत्तिः

१५७

शीघ्रफलखलु १३ स्वोच्चनीचोन्मिते मध्यम^{मध्यमे} मध्यतुल्य^{वरस्फुटं}

स्फुटं भवेत् मध्यनीचोच्चकक्षाणां स्युश्चक्रांशः समा^{मार्गाणां}

शकाः १४ वृत्तादधिपदोक्तात्तु न्यूनं न्यूनपदोदिता^{अंतरं}

त् चाधिपकं वृत्तयोर्भेदस्याज्याऽर्ध्वं पूज्यसंमिते^{५७/१७/४३}

१५ पूज्यवृत्तांतरं चेत्स्याद्वाहुराज्यादलेतदा वृत्त^उ

भागफलं स्वर्णतुल्यादोजिऽधिकानके १६ दत्त्वा तुल्य^{ध क समसंख्यं विपमं दत्तं}

पदोक्ते तु वृत्ते स्वर्णविचक्षणाः वृत्तभागफलं वृत्तं प्र^{सम}

स्फुटं तत्प्रकीर्तितम् १७ चक्रव्यासदलमध्यस्था^{५७/१७/४३ मध्यम मध्यफलाकुलं}

नकोटिरुदीरिता केन्द्रकोटिज्यकारवण्डं तच्चक्रज्या^{३६० कोटिज्या}

दलं भवेत् १८ चक्रे चक्रज्यकार्धं चेद्वृत्ते कोटिफलं^{मध्यम}

भवेत् मध्यस्थानोर्ध्वरेखेते केन्द्रं नक्रादिकं भवेत्^{य गति}

१९ तत्र रेखेजवं स्वऽल्यं ज्ञेयं कोटिफलं धनम् केन्द्रं^{मध्यमं स्थानात्}

कर्कादिकं मध्यदेशाद्यस्थेखगे भवेत् २० तत्र एजि^य

यते कोटिफलं स्यादधिपकं जवम् वृत्तमस्तकगरेखे^क

टे केन्द्रमीनान्तकं भवेत् २१ वृत्तवामाऽर्ध्वरेखेते केन्द्रकं^य

सुभान्तकेन्द्रकं भवेत् वृत्तस्याऽधो गते रेखेते केन्द्रकं^य

न्यान्तकं भवेत् २२ दत्तदक्षाङ्ग^{वक्षिणाङ्ग}खेटे^यस्यात्केन्द्र-
 का^५र्मुकान्तकम् तद्वृत्तकेन्द्रतो^५धःस्थे^यखेटेकोटि-
 फलं^५क्षयम् २३ तद्वृत्तकेन्द्रतश्चो^५र्ध्वसंस्थेकोटि-
 फलं^५धनम् दत्त्वा^५पूज्याऽभिधे^५खेटकोटिःपट्टस्थि-
 ताभवेत् २४ मध्यमस्थानतो^५मध्यकुण्डलेतूभयत्र
 च^५खांका^५शैस्समितस्यानेलक्षणांच^५समाचरेत् २५
 भूगर्भस्पर्शकंसूत्रलक्षणाद्वयसंस्थितम् खेट^५मध्य
 समुद्भूतंपट्टमत्रसमीरितम् २६ केन्द्रदो^५र्ज्यादलं
 ज्ञेयंचक्रज्याऽर्ध्वविचक्षणैः चेच्चक्रे^५स्याज्यकारखंडं
 वृत्ते^५बाहुफलंभवेत् २७ खेटकोटिकृतौयुक्त्वा^५वर्गं
 बाहुफलस्यच^५तन्मूलंखेटकर्णःस्यात्तद्बाह्वऽग्रकु-
 गर्भयोः २८ मध्यगंस्या^५त्त्वगस्थानेतद्बाह्वऽग्रप्रजा-
 यते बाहुमूलंतुतालाऽग्रे^५भ्यातमत्रप्रजायते २९
 कर्णमूलंतुभूगर्भैर्कर्णाऽग्रस्या^५द्वहस्थले चतु^५खेट
 मध्यदि^५ग्यातंसूत्रंभूगर्भतोभवेत् ३० तत्सूत्रे^५पृथि
 वीगर्भात्सिद्धंशाकारसदृशम् खेटकोटिसंभेतालं

स्पष्टोत्पत्तिः

१९५

विज्ञेयं पण्डितोत्तमैः ३१ भूगर्भग्रहयोर्मध्यसूत्रं स्वे-
टश्च भवेत् भूगर्भाद्वहदिकसूत्रः प्रस्पृशत्येव यत्र
च ३२ मध्यकुण्डलकं तत्र प्रस्फुटस्थानमुच्यते प्र-
स्फुटस्थानभूगर्भमध्यं पूज्योन्मितं भवेत् ३३ अग्र-
गं प्रस्फुटस्थानान्मध्यं चेत्स्यादृणफलम् ५ पृष्ठगं
प्रस्फुटस्थानान्मध्यमं तद्धनं भवेत् ३४ चेत्स्वेटश्च
वणैर्बाहुफलं पूज्येज्यकादलम् ज्याऽर्द्धं दिग्भवे
ज्जीवातस्या बाहुलवाः फलम् ३५ मध्यस्थानस्फु-
टस्थानं भेदस्यात्तत्स्फुटोचितम् तत्तत्केन्द्रवशात्स्व-
णमिध्येदत्वा भवेत्स्फुटम् ३६ केवलं तत्स्फुटं न्मान्द
फलं चन्द्रार्कयोः स्वकं स्वर्णयथोचितं मध्येदत्वा
तत्स्थानं मृदुस्फुटः ३७ मध्यः स्वमन्दलोके तु भ्रमं-
त्येव यथा तथा भ्रमत्यत्र मृदुस्पष्टो निजं सत्वरमण्ड-
ले ३८ यथा स्वमध्यमस्थानात्कलोलः खलु स्वेचम्
मंदोच्चाभिधवा योस्तु मन्दकर्णस्य मस्तके ३९ प्रसि-
पत्येव शीघ्रोच्चवायुकलोलकस्तथा खेचरं तन्मृदु

स्पष्टस्थानसूत्रपथस्थितात् ४० मन्दकर्णशिरो
 देशाच्छीघ्रश्रवणमस्तके प्रेरयत्यवनीगर्भाद्वा^{शी} कर्णो
 मध्यकुण्डलम् ४१ प्रस्पृशत्येवयत्रैवस्यात्तत्रप्र-
 स्फुटस्थलम् प्राप्यतेमन्दकर्णाऽग्राद्यद्भावोमध्यम-
 स्थले^{प्राप्यते} ४२ तद्भावः प्राप्यतेचांशुकर्णाऽग्रान्तस्फुट
 स्थलम् उत्पत्तिस्तु यथाप्रोक्तामध्यमन्दस्फुटाऽन्त-
 रे ४३ विज्ञेयाहितयाधीरैर्मृदु^{मन्द} स्पष्टस्फुटाऽन्तरे
 तत्रशीघ्रस्फुटं ज्ञेयमुत्पत्यर्थग्रहस्फुटम् ४४ न-
 स्मरेद्भ्रमतस्तत्रशीघ्रकेंद्रस्फुटं स्फुटम् तच्छीघ्र
 फलसंस्कारहीनान्मध्यग्रहाच्चयत् ४५ साध्य-
 तेहिफलमानन्दतत्सूक्ष्मचनजायते अतः शीघ्र-
 फलाऽर्द्धस्यसंस्कारनिजमध्यमे ४६ स्वर्णयथो-
 चितदत्वासंस्कृतमध्यमं भवेत् संस्कृतमध्यमं हि
 त्वानिजमन्दोच्चसंज्ञके ४७ संस्कृतमन्दक्रेन्द्राख्यं
 जायतेहिततःफलम् मानन्दं समानयित्वाऽर्द्धदत्वा
 स्वर्णयथोचितम् ४८ मध्यमेसंस्कृतेतंचमन्दो

चेपरिवर्जितम् कृत्वातन्मन्दकेन्द्रस्तु जायते त्रिः
 धिसंस्कृतः ४८ तज्जमन्दफलपूर्वमध्यमेतुधनं^{अस्तस्वतमध्वमे} ए^ध न^{के}
 कं दत्वायथोचितं ज्ञेयं भौमादीनामृदुस्फुटम् ५०
 मन्दस्फुटोनशीघ्रोच्चं शीघ्रकेन्द्रस्फुटं भवेत् शोध्य
 सुच्चतुर्विज्ञेयं शोधकंचात्रमध्यमम् ५१ शुद्धके
 न्द्राभिधं ज्ञेयं शोधके तद्वनर्णकम्^ध दत्तं तद्विपरीतं
 तु शुद्धे ज्ञेयं विचक्षणैः ५२ शीघ्रकेन्द्रस्फुटोत्पन्नं
 फलं^ध स्वर्णायथोचितम् दत्वा मन्दस्फुटे तत्स्याद्भौ
 मादीनां निजस्फुटम् ५३

अथ स्पष्टवेगोत्पत्तिः

एकभागोनयुक्तां च^१ केन्द्राद्यन्तत्फलाऽन्तरम्^{अन्तर} लु
 भ्यते चेत्तदास्वोच्चवेगमध्यमवेगयोः ५४ विस्लेषा
 लुभ्यते स्वस्वतत्तद्देगफलस्फुटम्^{गति} स्वर्णायथोचितं^ध
 दत्वा तद्देगस्याज्जकस्फुटः^{गति} ५५ यतस्तन्मन्दवृत्ता
 धः संस्थितः खेचरो भवेत् चक्रैकैकादिके मन्दकेन्द्रे
 नक्रादिकेतथा ५६ खेचरो मन्दवृत्तोर्द्ध्वभागसंस्थः

प्रजायते मन्दोत्थमध्यवेगेतुकेद्वेकैर्कादिकेधनम्

५७ देयं भुक्तिफलमध्यवेगेनकादिकेऋणम् तद

त्वामन्दवेगः स्यान्मन्दवेगविवर्जितम् ५८ तच्छ्री

घोच्चजवंशीघ्रकेन्द्रवेगमुदीरितम् तद्भवेन्मन्दवे

गातुतुंगवेगाऽन्तरोन्मितम् ५९ मेषादिचलेकेन्द्रा

तुल्यपाशाद्व्याच्चयत्फलम् तत्केन्द्रफलतोऽध्यस्य

स्वर्णस्यात्तत्फलाऽन्तरम् ६० एवंजूकादिकेशी

घ्रकेन्द्रेस्वर्णविपर्ययम् ज्ञेयवेगफलतंचदत्वाम-

न्दजवेतुतम् ६१ स्वर्णयथोचितं भौमपूर्वाणां प्र-

स्फुटंजवम् तद्भवेद्भूद्युभेदोत्थस्वस्वस्पष्टांतरो

न्मितम् ६२ मन्दवेगाऽधिकवेगफलंचेतस्यादृष्टा

तदा हित्वाभुक्तिफलेमदवेगवक्रजवं भवेत् ६३

शून्यवेगज्ञानम् मार्गप्रारम्भकालेतुवक्रारम्भ-

क्षणेतथा शून्यस्पष्टजवं भौमपूर्वाणांसमुदीरित

म् ६४ अथरवेटबाणोपपत्तिः

विष्यगोकीगसूयार्कितुल्या दिग्गुणिताः कलाः वि-

ज्ञेयाश्चन्द्रपूर्वाणिम्बाणानां पण्डितोत्तमैः ६५

सौम्यदै ^{बु}त्येज्ययोर्मध्यशीघ्रकेंद्र ^{बु}समन्वितम् रु

त्वामन्दस्फुटं ज्ञेयं स्वस्वमन्दस्फुटं तयोः ६६ मा-

र्गणानयने किन्तु सौम्यदैत्येज्ययोस्तयोः स्वस्व

पातविहीनाच्च स्वस्वमन्दस्फुटात्तयोः ६७ तत्सौ-

म्यदक्षिणारंभमध्यद्राक्केन्द्रसम्मितात् स्वस्वमा-

र्गणयोः पूर्वं जायते बुधशुक्रयोः ६८ मध्यमन्दस्फु-

टस्पष्टाश्चक्रेऽस्तुः पूर्वसन्मुखः ६९ भौमज्ञपूर्वाणां

स्युः पाताः परसन्मुखाः ६९ भेददोर्ज्ञातुदोर्ज्ञा

स्यादेकदिक् सन्मुखारव्ययोः भेदादोर्ज्ञातुकोटिज्ञा

भिन्नदिक् सन्मुखारव्ययोः ७० मन्दस्पष्टसमेपाते

बोणंश्चन्यमितं भवेत् अतस्तत्पातहीनाच्च तन्म-

न्दस्पष्टरवेचरात् ७१ दोर्जीवाऽर्द्धगुणास्वेत्तबा-

णालिप्तास्तु भाजिताः प्रस्फुटेनाशुकर्णेन बाणालि-

प्तादिकं भवेत् ७२ मन्दस्पष्टरवोत्पातवर्जिता

दक्षिणोत्तरम् जूकमेषादिकान्तनुषष्ठ्यासंस्था

लुवादिकम् ७३ तत्पातोनाम्^{मंद}दुस्पष्टाद्दो^{धु}र्ज्यको-
 टिज्यका भवेत् साचक्रव्यासरूपास्याद^{धु}र्ज्यतस्याः
 स्पृहा भवेत् ७४ पातो^{धु}मृदुस्फुटात्^{धु}संयुताद^{धु}धि-
 कोत्तरे^{धु} रवेचरं^{धु} प्रेरयत्य^{धु} इत्य^{धु} श्वेत्पातो^{धु} दक्षिणे^{धु} रव-
 म् ७५ चालयत्युत्तरेया^{धु} म्ये^{धु} मध्यमा^{धु} उपक्रमस्थ-
 लात्^{धु} उद्धृत्ताकारकः^{धु} पातवायुश्चन्द्रादि^{धु} रवेचरम् ७६
 ऊर्ध्वस्थानोत्तरस्थाना^{धु} धोयाम्यो^{धु} ऊर्ध्वस्थलक्रमात्
 स्वस्वपाता^{धु} अभिधोवायु^{धु} भ्रमसेवग्रहोपरि ७७ म-
 न्दकणो^{धु} र्कपूर्वाणा^{धु} स्थूल^{धु} पूज्या^{धु} न्मित भवेत् इन्दोः
 शीघ्र^{धु} श्रवा^{धु} भावा^{धु} द्वा^{धु} कर्णः^{धु} स्यान्मृदु^{धु} श्रवः ७८ स्व-
 स्वे^{धु} क्तेषु^{धु} कला^{धु} अभ्यस्ता^{धु} स्वस्पृहा^{धु} द्वा^{धु} कृ^{धु} श्रवो^{धु} धृता^{धु}
 स्वस्वबा^{धु} णकला^{धु} ज्ञेयाः^{धु} षष्ठ्या^{धु} साः^{धु} स्युः^{धु} कला^{धु} ल-
 वाः ७९ स्वोक्तेषु^{धु} कलिकाः^{धु} शीघ्र^{धु} कर्ण^{धु} व्यास^{धु} दलेय-
 दा^{धु} लभ्यन्ते^{धु} हि^{धु} स्पृहा^{धु} संज्ञेत^{धु} द्वा^{धु} णकलिका^{धु} स्तदा
 ८० स्वस्पृहा^{धु} गुणिता^{धु} इन्दोः^{धु} प्रोक्त^{धु} मार्गे^{धु} णलिसिकाः^{धु}
 पूज्या^{धु} साः^{धु} शरलि^{धु} मा^{धु} स्तु^{धु} हीन्दोः^{धु} स्यु^{धु} र्व्यविहारिकाः ८१

चन्द्रस्यसर्वाधीषुहरानयनम् २०५

लब्धबाणशका बाणमौल्यद्विशाउदीरिताः दिग्मा-
स्तेज्याशकास्तेषां बाह्वशाः स्युः शराशकाः ८२।१७३५

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते पर-
मसिद्धान्तेखेटस्पष्टोत्पत्त्यधिकारः षष्ठः ६

अथ मन्दशीघ्रकर्णनयनम्.

दानयोग्यफलाशानांदोज्याः पूज्यताडितम् भक्त्वा
तत्त्वस्वकेन्द्रोत्थदोः फलेनअव भवेत् १

अथ सूर्य्येन्दुभौमादीनांसर्वकर्णाधिका-
ल्पमन्दकर्णज्ञानम् तथाभौमादीनांसर्व-

कर्णाधिकाल्पशीघ्रकर्णज्ञानम्.

हत्वापूज्याशकैस्त्वस्वयुग्मवृत्ताशकान्भजेत् चक्रा-
शैस्तत्फलभागपूर्वकतुधनाः धनम् २ दत्वातत्पू-
ज्यभागादौसर्वाः ध्यव्यअवौस्मृतौ चन्द्रस्यसर्वा
धीषुहरानयनम्. औषधीशस्यवृत्तेनमन्दाख्ये
नसमेनच ३ हत्वातत्पूज्यकभक्त्वाचक्राशैस्तत्फ

लोमितम् पूज्यतच्छीतगोः कृत्वासर्वाः^{उर} धीषुह-
 रोच्यते ४. सर्वाः^च त्वमन्दकर्णान्तुतद्विधोः समुदी-
 रितम् भौमज्ञादिकानां सर्वा^{मं बु ए शु वी} धीषुहरानयनं
 भौमविदुरुशुक्रार्किखेटानामाशुवृत्तकम् ५
^{समा ५७१७१४२ ३६२} युष्मारव्यपूज्यकाः भ्यस्तचक्रांशौ भजितं फलम्
^{५७१७१४२} हित्वा तत्पूज्यकेतेषां पूणाः^{सर्वा} ध्यः^{उर} क्षत्रोच्यते ६ त-
^{मं बु ए} द्रौमज्ञेज्यपूर्वाणां सर्वाः^{गी} व्याशुश्रवोच्यते.

चंद्रभौमादीनामध्येषुकलानामकानि
^{मं २७० मं ५० शु ३७ ए ६० शु १२० वा १२०} भानिखेटाश्चसूर्याश्चतर्काः सूर्याश्चभास्कराः ७
^{मं मं बु ए शु वा} दिग्भाश्चन्द्रकुजादीनामध्यबाणकलाः स्मृताः
^{५७१७१४२} सर्वाधिबाणानयनम्. स्वस्वमध्येषुलिप्तघ्राः पू-
^{उर} ज्यांशस्तुविभाजिताः ८ सर्वाः^{उर} ध्यः^{उर} क्षहरांशैस्तुलि-
 साद्यतत्फलं भवेत् षष्ठ्याप्ततत्फलंचक्रभागज्या-
^{मं मं बु ए शु वा} व्यासजातिकम् ९ भागाद्यचन्द्रपूर्वाणास्यात्तस-
^{वाण} र्वाः^{मं} धिमार्गणम्. चन्द्रार्ककर्णज्ञानम्
^{मं बु} ज्ञेयाविन्द्वर्कयोर्मन्दकर्णा^{मं} चन्द्रार्कयोः^{सु} श्रवो^{कर्णौ} १०

व्यवहारयोग्येन्दुशरानयनम् २०७

तयोः स्थूलकर्णज्ञानम् ^{च ५७।१७।२२ इति ५७।१७।२२} चन्द्रभास्करयोः क-
र्णोऽस्थूलौ पूज्योऽन्मितौ स्मृतौ ^{५७।१७।२२} व्यगुचन्द्रगोलदिगु-
त्तिः ^{यहः} राहुः ^च पूर्वाऽर्द्धचक्रस्थो याम्यायामऽपकर्षति ^च
११ चन्द्रात्पङ्कोर्द्धसंस्थस्तु त्वत्तरस्यान्तु तद्विधुम् ^च
अतस्तद्वयः ^{तह} गुचन्द्रस्य षड्भाभ्यन्तरगस्य च ^च १२ गो-
लमुत्तरदिक्कतुत्तपङ्कोर्द्धगतस्य च ^च व्यगुचन्द्रस्य गोलं
तुज्ञेयं दक्षिणदिग्गतम् १३ भौमादीनां शरदिज्ञा-
नम् ^{मं इ ह उं शं} स्वमन्दस्फुटं स्वस्वपातस्य षट् विवर्जितम्
कृत्वा भौमज्ञपूर्वाणां तत्पङ्काभ्यन्तरं यदा १४ तदा
एषुत्तरं तर्हि जायते गभेतोऽधिकं चक्रान्तं यदित्तर्हि ^{१२}
तदा एणं दक्षिणं भवेत् १५ चन्द्रशरानयनम् ^{व्यगुचं}
व्यगुशरानयनो भौमगज्यां ध्रुवांश्चांकताडिताः ^{फलं}
चन्द्रमन्दश्रवांशासा आसमंशादिकं शरम् १६ त-
द्विपातेन्दुदिकं स्याच्चक्रांशव्यासगोत्रगम् ^{व्यगुचं}
व्यवहारयोग्येन्दुशरानयनम् ^{व्यगुचं} व्यग्विन्दोर्बहिः ^उ
मौर्व्यऽर्द्धमंकं ^{५७।१७।२२} ग्रन्थिज्ययोद्धृतम् १७ लब्धमंशा-

दिकञ्जेयंतद्विपातेन्दुगोलगम् सौम्यदक्षिणकंचन्द्र
^{३०} बाणतद्व्यावहारिकम् १८ अंशानामंगुलकरणं

भागाः शून्यकराभ्यस्ताः स्युः सर्वत्रांगुलानिहि स्वा-
^{२०} श्विघ्नाश्चन्द्रबाणांशा इन्दोरिष्वगुलाः स्मृताः १९

अंगुलनखगेहः स्यादंशभागंलवं भवेत्
^{लघुना} लग्नार्कयोः शरज्ञानम् राशीनां भास्करस्या-

पिनित्यं शून्यं शरं भवेत् २० भौमादीनां पातही-

नमन्दस्पष्टज्ञानम् ^{शी} द्राक्केन्द्रस्फुटजशीघ्रमन्दा-

नां स्वर्णकं फलम् ^{यं वं शी} स्वर्णदित्वास्फुटेपाते तत्पातान्

स्फुटं भवेत् २१ मन्दानां स्पष्टपातान् मन्दस्पष्टस-

मंखलु ^{धक्} व्यस्तमान्दमृदुस्पष्टकेन्द्रोत्थशीघ्रयोः

फलम् २२ स्वर्णपातेस्फुटेदत्ताशीघ्रोच्चतेनवर्जि-

तम् ^{वृ} कृत्वा तत्स्यात्स्पष्टपातहीनमन्दस्फुटोन्मितम्

२३ अथ भौमादीनां शरानयनम्

^{शी} शीघ्रकेन्द्रस्फुटाज्जातमांशुकर्णस्फुटं भवेत् सूर्य-

मध्योन्नितयत्स्याच्छीघ्रोच्चबुधशुक्रयोः २४ तेनो

नितंतयोः पातं प्रस्फुटं च स्फुटं भवेत् मन्दस्फुटं स्व-
 पातो न कृत्वाऽक्षाशासमालिखेत् २५ तद्वाहुज्यां
 शकाः स्वाशुकर्णाशाप्ताः फलम्भवेत् तत्फलं विस्ति-
 तार्कीणां स्वाक्षं भागमुपवम्भवेत् २६ स्वांध्यूनं त-
 त्फलं भौमबाणमंडशादिकं भवेत् जीवाः क्षंस्वफ-
 लस्याऽर्द्धं भागपूर्वमुदीरितम् २७

बाणांगुलानयनम् बाणांशाः स्वान्तैर्निर्निघ्ना
 अंगुलाद्यंशं भवेत् बाणांगुलास्त्रिभिर्निघ्ना विज्ञे-
 या बाणालितिकाः २८ क्रान्तिज्यांगुलानयनं
 रवाद्यिघ्नास्तोटकंशास्तु तोटकस्यां गुलाः स्मृताः
 चक्रांगुलानयनम् शून्यनेत्राहताश्चक्रभागाश्च
 क्रांगुलाः स्मृताः २९ शरकुलज्ञानम् चन्द्र-
 भौमादिबाणांशाः स्युर्व्यसिज्या कुलोद्भवाः ते द्विघ्नाः
 स्वेषु भौमंशास्स्युस्तेषां तु भुजांशकाः ३० स्युर्वृत्त-
 भुजवंशोत्थास्तेषामेव हि संस्कृतिम् दत्वा मध्याऽ-
 पमे स्वस्वाऽपक्रमं प्रस्फुटं भवेत् ३१

अथ स्वस्वाध्यपक्रमानयनम्

सर्वा^{अर}ऽध्यऽक्षांशका द्विघा^अ ज्यास्यान्तस्यास्तुदीर्घ^{भु}.

वाः सर्वा^{अर}ऽध्यऽक्षलवा ज्ञेयाः प्रस्फुटाः पण्डितोत्त-

मैः ३२ पूर्णा^{क्रा}ऽपक्रमयु दसर्वा^{अर}ऽधीषुः स्वा^{क्रा}ऽध्यऽप-

मंभवेत् अथक्रान्तिकर्णपलमानज्ञानम्

क्रान्तेः कर्णपला^{क्रा} अ^{व्या}ब्धिगोष्टा^{८३८४}भ्यष्टोमिताः स्मृताः

३३ गोलज्ञानम् सौम्यगोलंतुमेषादौयाम्यगो-

लंतुलादिके सौम्यदक्षिणादिज्ञाने सर्वत्रैवसमीरि-

तम् ३४ अथक्रान्त्यानयनम्.

मार्गा^{अथनादीः}शस्संस्कृतंखेटंकलागोलंसमालिखेत् तद्दी-

र्घ्या^{८८५१}ऽर्द्धपलाः कक्षनागनागविभाजिताः ३५ शूलं

भागादिकंतत्स्यात्किं वाक^{व्यासानुपातजम्}णीःनुपातजम् शूलं-

शाः द्विगुणंकृत्वाचक्रज्यांशः प्रकीर्तिताः ३६

तेभ्योत्था^{भु} भुजभागास्तुज्ञेया मध्या^{क्रा}ऽपमांशकाः

स्पष्टक्रान्तिसाधनम्. स्वस्फुटेष्वंशकैश्चस्वम-

अथाश्विन्यादीनां नित्यशरांशज्या २११

धमाऽपक्रमांशकाः ३७ संस्कृताः स्यात्स्फुटक्रान्तिः

खेटस्याखिलकर्मणि अथाश्विन्यादीनां नित्यां-

शज्ञानम्. अ अष्टौ ^{२१} भूम्यन्तका ^{३८} अष्टरामागे

अंकाब्धयस्तथा ३८ पुरामांगाः षड्साः पुरामखे-

दाः षट्खेन्द्वोदिताः अ अष्टखा ^{१०८} आश्वगोसूर्याः

समेन्द्राः शरवासराः ३९ खाम्बुदाश्च नलाषाङ्गाः

गोकाङ्गा भास्करान्तकाः सिंघुयुग्मकरा अंकाज्जा-

तयो भूयुगान्तकाः ४० सागराक्षान्तकाः शून्यषट्प-

क्षा अष्टषट्कराः अष्टमान्य अगोपसाः शून्यपक्षगु-

णास्तथा ४१ षड्न्तान्यऽश्वदेवानिचाऽम्बरः क्रम

शोदिताः सामिजिह्वलपूर्वाणां नित्यानां प्रस्फुटांश-

काः ४२ नित्या दस्त्रादयः सर्वे साऽगस्त्यव्याधपू-

र्वकाः स्युस्तेषां प्रस्फुटांशास्तु नित्यांशाः समुदीरिताः

४३ अथाश्विन्यादीनां नित्यशरांशज्यांशानि.

गोगाक्षा अष्टपोतकाः पोसिद्धाः शरपोकराः

खाम्बुदाः शरदन्तकाः शूदन्ता अम्बरक्रमात् ४४

आपारख्यस्यनित्यांशाः २१३

शमूलयोः ४८ शिवतोयभवैश्वानांकमत्वाष्ट्रभ-
योस्तथा स्याद्वाणादक्षिणम् उत्तरवारम्
शेषभानांसौम्यशरभवेत् ४९

अथाऽगस्त्यादीनांताराणांनित्यांशाः शरः
भागश्च अगस्त्यस्य याम्याः शरकलाः प्रो-
क्ता अभिवेदाभिपावकाः नित्यांशाश्च द्विशोऽथ
कुम्भोत्थस्यमुनेस्तथा ५० लब्धकस्य नित्यांशाः
षड्भजा याम्याः सप्तारामाः शरशकाः लब्धकस्यादि-
ताश्चाऽथ कुम्भोत्थ नित्यांशाश्चकराशुगाः ५१ वाणां
शाश्चद्रयः सौम्याश्चभेरुक्ताश्चपण्डितैः ब्रह्मह-
दयस्य नित्यांशा द्विशोः सौम्यवाणांशाश्चक-
पाणयः ५२ स्युर्ब्रह्महृदयस्याऽथनित्यांशाः सप्त
मार्गणाः प्रोक्ताः प्रजापतेः सौम्यवाणांशाः पंचव-
ह्नयः ५३ अपांवत्सस्य अपांवत्सस्यनित्यां
शास्त्यष्टाक्षाश्चशरस्यच लितास्तुश्चन्य पञ्चा-
क्षैः समिता उत्तराः स्मृताः ५४ आपारख्यस्य

आप	७	३१	१५	७
अपु	२	३०	३	७
हुत	७	१	७	७
प्रजहुत	३७	३५	१०	७
अह	३०	२४	२५	७
कु	१०	१३	२५	७
म	५६	३५	३४	७
	निजप्राप्त्या			
आ	७	३०		७
अप	२	३०		७
हुत	७	०		७
प्र	३५	०		७
अह	२५	०		७
कु	३७	०		७
म	५५	४४		७
	निजप्राप्त्या			
आ	६	३		
अप	६	३		
हुत	१	३२		
प्र	१	३७		
अह	१	३२		
कु	२	३६		
म	२	३७		
	निजप्राप्त्या			

नित्यांशा आप संज्ञस्य त्र्यष्टा

१८३ शरज्यार्द्धकलाः ४५०

आश्चकला इषोः शून्यबाणाः

एवाः सौम्याश्चज्ञेयाः पण्डितो

त्तमैः ५५ स्वेष्टशरज्याः

द्वींशाः स्युर्द्विधौ स्ते भवे ज्यका

तस्या बाह्वंशकाः सूक्ष्माश्चज्ञे-

याः स्वशरांशकाः ५६ स्वस्व-

स्पष्टशरज्याः स्वेष्टस्वपूर्वश-

रं भवेत् निजपूर्वशरांशकां बुद्ध्या

तज्येषु कर्मणि ५७ सर्वत्रस्व-

स्फुटाः क्षतुग्राह्यां चापेषु कर्म-

णि अगस्त्यस्य कुम्भोत्थस्य

मुनेर्याम्याः प्रस्फुटारव्यशरस्य

च ५८ जायन्ते विकला अग्नि

२७५७३४

वह्नयश्चक्ष्माश्चपाणयः

अश्विन्यादिऋक्षाणां तारासंख्या २१५

अथ दक्षादिरेवत्यन्तानां साभिजिहक्षा-

णां प्रयोजनिक ताराज्ञानम्-

फाल्गुन्योर्भाद्रपदयोर्द्वयोराषाढयोस्तथा ५८ सौ-
म्यद्वयधिपदस्थाणां योगतारोत्तरो भवेत् हस्तर्क्षस्थाऽ
क्षताराणामैर्ऋत्यां सन्नपश्चिमे ६० यातारासंख्ये-
तातस्यास्सौम्येयापश्चिमाश्रिता सांतारायोगता-
रातु हस्तभस्यसमीरिता ६१ पश्चिमास्याङ्गविष्ठा-
या मध्यमातिष्यभस्यच ज्येष्ठाकणाऽनुराधानां
मध्यमासमुदीरिता ६२ रेवत्यन्तकवह्नीनां पितृभ-
स्याऽपि दक्षिणा ब्राह्माऽदित्यऽहि मूलानां स्यात्प्राची-
योगतारका ६३ शेषाणां ममहती तारा योगतारा
प्रकीर्तिता. अथ अश्विन्यादिऋक्षाणां तारासंख्या.
वह्नयो वह्नयस्तर्का आशुगा अग्नयो धरा ६४ सिन्धु-
वो वह्नयश्चाऽक्षा आशुगा अन्तकः करः मार्गणाः
केवलश्चन्द्रोऽथाब्धयोऽथाब्धयोग्रयः ६५ ईशा अ-
क्षिश्च युग्मश्च वह्नयो वह्नयोऽब्धयः रवाश्च चंद्राश्च

२१६ परमसिद्धान्ते

पृ. २ उ. २ रे ३३

युग्मश्च युग्मश्चाऽक्षिगुणाः क्रमात् ६६ ऋक्षाणां
श्रवि
दक्षपूर्वाणां तारकाण्युदितानि हि

नक्षत्राणामगस्त्यादीनां च भूव्याभुक्तिस्तज्ज्ञान
येषां नैवोदिता भुक्तिस्तेषां भूव्यागतिर्भवेत् ६७

ताराणामएडकक्षालोकपरिधियोजनानयनम्
३६०० ३०००८१
भूमेः प्रस्फुटविम्बघ्नाः कक्षागाष्ट्रखवह्वयः तर्कसा-
नक्ष १* १८५२६६६००

स्तारकाणां तु ज्ञेयाः कक्षाएडयोजनाः ६८ । ११०३

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते पर-
मसिद्धान्ते बाणपक्रमानयनाधिकारः सप्तमः

व्यष्टौ स्वस्वदिनाङ्गानयनम्

भूव्यासयोजनाङ्गघातः ५७२ । ५४ घातः ३२८ रेखा १८ । २० म
भूव्यासयोजनाङ्गघ्नाः पूज्याशाश्रविभाजिताः खे-
व्यास ज्याङ्ग

टलोकाऽर्द्धविस्तारयोजनैः स्याज्ज्यकादलम् १ त
द्विघ्नसिञ्जिनीज्ञेया तस्याः कोट्यंशषट्कलम् स्या-

१* तारालोकाएडपरिधिकक्षायोजनाः १८५२६८६०० तद्व्यासयो-
जनाः ५८२४३०८८ अर्द्ध ३९४८६०४४

व्यक्षेस्वस्वदिनाद्धनियनम्

२१७

लिभाप्राद्धि^{पक्षाभिर्द्धि} जव्यक्षधत्ता^य इद्व्यावहारिकम् २ तारा^{दिना}
 लोकस्यविस्तारखण्डयोजनपूर्वकम्^{२०४८६०४४} खेटकक्षा^य इद्वि-
 स्तारयोजनैः परिवर्जितम् ३ कृत्वाशेषोच्यतेतेननि-
 घ्नं भूविस्तृतेर्दलम् तारालोका^{५७२१५४} इद्विस्तारयोजनैर्भा-
 जितंफलम् ४ चक्रव्यासलवाभ्यस्तं भक्तं तत्त्वेचर-
 स्यच लोककृत्वा^{लोकव्यासार्द्ध} इद्विस्तारयोजनैर्ज्यांशकाः स्मृताः^{फल}
 ५ ज्यांशानांयच्छरभागपूर्वतेनविमर्दितम् खेट^{जिताचक्रव्यासयोर्विगान्तरैषातस्यमूलं तान् चक्रव्यासकृत्वातत्प्राद्विभाज्यते}
 लोकस्यविष्कम्भखण्डं योजनपूर्वकम् ६ चक्रव्यास^{लोकव्यासार्द्ध}
 दलांशांसंयुक्त्वाशेषाख्ययोजनैः शेषस्फुटोच्यतेतेन^{फल}
 निघ्ना भूव्यासयोजनाः ७ तारा^{५७११७१४२} लोकस्य विस्तारयो-
 जनासाश्चतत्फलम् चक्रा^य इद्व्यासभागघ्नं खेटलो-
 कदलस्यच ८ विष्कम्भयोजनैर्भक्तज्या^{लोकव्यासार्द्धयोजनैः} इद्विघ्नं^{फलम्}

१ श्रु. चक्रव्यासांशा ११४।३५।२४ च. व्यासर्षि ४१२५२४ पूज्य-
 ५७१७१४२ इ. पक्षाभिर्द्धि २०६२६२. ६।४० पलभादेशेपलकर्ण
 १३।४३।३५।१ तोटक ३१।४५।५० अनेन हत्वा केदारेणा भक्तत्वाचार-
 कं स्यात् वालं वज्ययाभक्तचक्रव्यासंफ. १।८।३८।१५ अनेन तोट-
 कं हत्वा केदारेणा भक्तत्वाचारकं स्यात् तथा ६।४० पलभादेशे १।३३।२०।१ तो-
 टकं हत्वा फलं स्यात् न तस्य व्यग्र कैरासचारकं स्यात्. ६।४० पलभादेशे ल-
 व्या १००।१०।११।२ लं व व्या इ फल १८०३०५।३१ असांशा २५।३०।३० व्या ५५।
 ३४।० व्या इ २७।४५।३०

भवेज्यका तस्या बाहुलवास्तेर्क^भ भक्ताभ्रासकला^{फलं}
 दिकम् ९ हित्वापञ्चे^{१५} लिमास्तु स्वव्यक्षाऽहर्दलभवे^{दिनाई}
 त् स्वे^{प्र}टानामएड वृत्तंतु कक्षालोकोऽड उच्यते १०

अथ सूर्यादिग्रहाणांचक्राऽहोरात्राऽधिका-
 होरात्रदेशोद्युमानरात्रिमानानयनंचरकर्मणि
 क्रान्त्यंशाऽक्षाशसंयोगंस्वांको^{क्रां} द्युयत्रजायते तत्रत-
 चरमागणनानयेत्तच्चरंबुधः ११ अक्षांशाऽपमभा-
 गैक्यंचेदूर्ध्वस्वांको^{क्रां} भवेत् क्रान्तेलम्बांशतुल्यायाः
 पूर्णकालाद्विनादिकम् १२ कालमन्त्याऽपमंयावः^{क्रां}
 द्यद्भवेत्तद्ग्रहस्य तु यदि पक्षे^{क्रां} इयतद्भासपक्षे^{क्रां} न्त्यक्रा
 न्तिकालतः १३ लम्बमागैस्समक्रान्तेः पूर्णयावदि^{क्रां}
 नादिकम् कालं यज्जायंते योगं कालयोरुभयोस्तयोः^{योगं}
 १४ घस्त्रमानोच्यते सोम्यापक्रमे निज्जरांशके^{दिनमानोच्यते}
 यांम्याऽपक्रमजंघस्त्रदेवांशोयामिनी भवेत् १५^{दः क्रां देवांशो}
 स्याद्द्वैत्यांशक्षितीव्यस्तंयामिनी दिनयोर्मिथः^{संक्षिप्यानं}

षष्ठ्यल्पकलाहोमानरात्रिमानदेशे २१८

लम्बांशानयनम्. स्वाक्षांशा^{६०}न्वांकतोहित्वा^{६१}
लम्बांशाः समुदीरिताः १६ मेरुव्यक्षान्तरदेशदेवा^{सुमेरु}
शंपरिकीर्तितं व्यक्षाद्वैत्यालयं चावद्देशं^{क्रमैरु}दैत्यांशमी^{रात्रि}
रितम् १७ देवानां यन्निशामानंतद्भुमानंसुरादि-
षाम् अथषष्ठ्यल्पकलाहोमानरात्रिमानदेशे^{क्रमैरु}
चरानयनम्. प्रस्फुटाऽपक्रमांशानांचक्रज्याऽ

व्यक्षादिनाई १४।५९।२२ इ. व्यक्ष्यगतीसु. व्यक्षादिनाई १५०
पृथ्वीप्रस्फुटादिभ्यः दिग्युग्वेगपयोजिताः सत्यवेगघटीभक्ताः लोक-
व्यासदलोच्यते घातं २३५५६००० चंद्राधिगत्यंशाः १४।११ चंद्राधि-
गतौ चंद्रव्यक्षादिनाई १४।५०।२७ चंमध्यगतिः १३।१०।३५ तत्र
चं व्यक्षादिनाई १४।५१ अल्पगतिः १२।० तत्रचं व्यक्षादिनाई १४।१२

* १ तत्रचंद्रिपक्षकान्तेर्वस्मिन्काले तद्ब्रह्मस्फुटक्रान्तिः स्वदेशल-
म्बांशसमीभवति तस्मात्कालान्तद्ब्रह्मस्फुटक्रान्तिं यावत् अर्था-
त् क्वासपक्षपक्षार्थं यावद्यत्कालं तत्पूर्वाह्णं स्यात् क्वासपक्षकान्तिः प्रा-
रम्भकालात् स्वदेशस्य लम्बांशित्युत्क्रान्तिः पूर्णं चावत्कालं तदपराह्णं स्यात्
पूर्वाह्णपराह्णयोरीगमुत्तरक्रान्त्युत्थं देवांशे दिनमानं स्यात् दक्षिणक्रान्ते
त्युत्थं देवांशे रात्रिमानं स्यात् याम्यक्रान्तिर्जदैत्यांशे दिनमानं स्यात् सौ-
म्यक्रान्तिर्जदैत्यांशे रात्रिमानं स्यात् लम्बांशात्पक्षकान्तौ चरमार्गेण परमा-
नयेत् तत्संस्कृतं तद्ब्रह्मव्यक्षादिनाईषष्ठ्यदिनाई स्यात् एकभज्या-
५७।१७।४२ क्रान्तिकर्षा २३।१८।१४ गुणितापूज्यभक्ता ५७।१७।४२ फ-
लज्याः २३।१८।१४ तस्याः कु. ११।२४।२ हट ११२।११।२१ निजज्या-
५३।२७।४२ भुजांशाः २७।४८।३८ खाका १० ग्राः व्यसेनेपमीन
तुलाकन्यालभमानं पलादिकं २७८।६।२० डिभज्या ९९।१४।१५ क्रां-
तिकर्षा गुणितापूज्यभक्ताफलज्या ४०।२१।४८ तस्याः भुजांशाः

ऽर्द्धलवादिकम् १८ प्रस्फुट^{क्रा}क्रान्तिदिक्^{उद}न्तुतोटकं
 स्याल्लवादिकम् क्रान्त्यंशनाममात्रेतुज्ञेयाः क्रान्त्यं
 शकाः स्फुटाः १९ केरकेदारकेरकद्युज्याऽर्द्धज्ञानं
 प्रस्फुटाऽपक्रमांशोनस्वकं भागज्यकादलम् केरंस्या-
 त्तच्चकेदारंकेरकंचांशकादिकम् २० कुन्दधार-
 कज्ञानम्. लम्बांशज्यादलकुन्दकस्थितेतच्चधा-
 रकम् चरकलानयनम्. व्यस्तादुत्तरसंस्था-
 नांस्वगोलं^उद्युत्तरंभवेत् २१ व्यस्ततोदक्षिणस्था-
 नात्स्वगोलं^ददक्षिणम्भवेत् चारक^{फल}कर्दकान.
 अस^{फल}भागुणितपूज्यशक्तासंतोत्काहृतम् २२ के-
 रासंक्रान्तिदिक्^{क्रा}तुचारकं^उप्रस्फुटं^दभवेत् असांशज्या
 दलेन प्रंतोत्काधारकोद्धृतम् २३ विज्ञेयं^उकर्दकं

२०।३७।२८ हरः १०७।१४।४४ निजज्या ९६।५१।५९ भुजांशाः
 ५७।४२।२७ रवौल्लघ्राः ५७७।४।३० एकभोत्ये २७८।६।२०
 नहींनाः सिंह द्युश्चिकृषकुभानां मानपलादिकम् २९८।५८।१०
 निमज्या ११४।३५।२४ क्रान्तिकर्णगुणाङ्गज्या साफलज्या ४६।३६
 २८ तस्याः भुजांशाः २४।०।० हरः १०४।४०।५९ निजज्या ११४।३५।२४
 तस्याः भुजांशाः ९०।०।० दिग्भा ९०० द्विभोत्येनहीना ३।४।१०।९।
 ५७७।४।३० मि-काः मः घः मानपः ३२२।५५।३० गवश्चादिकम्

क्रांतिदिक्क^{क्रांति} भागमुखं बुधैः तोटकं पलभानि घंशं का^{३२}
 संक्रांतिदिग्गतं^{क्रांति} २४ ज्ञेयं कर्कसाक्षीकर्मकर्मशा-
 दिकं तथा चक्रव्यासदलांशं घंशं कर्कं भागपूर्वकम्^{५७ १७ १४२}
 २५ केरासंक्रांतिदिक्कस्याच्चारकं तल्लवादिकम्
 तद्दि^२ घंस्याज्यकातस्या बाह्यं शंशं कांशं चरम् २६
 लिखाद्यं क्रांतिदिक्कस्यात्स्वर्णं तत्स्वाऽन्यगोलजम्^{घं अ}
 स्वव्यक्षाऽहहलेदत्वात् चरं द्युदलं भवेत् २७ स्व-
 द्युत्तोदयाऽस्तोत्थरेवेचरोत्थचरोद्भवौ यौस्तः स्वद्यु^{कालारंघं}
 दलावेक्यतयोः स्वद्युमिति भवेत् २८ स्वद्युमानघटी^{ग्र}
 हीनखांशस्या त्वक्षपामितिः^{दिनाहति}

अथ नतोन्नतकलानयनम्

कालमहदलाद्यातपश्चात्तन्नतमुच्यते २९ तन्नतं^{दिनाहति}
 खत्रितस्त्यक्त्वा तत्पश्चादुन्नतं भवेत् एवं शत्रिदला-
 द्यात्कालं पूर्वोन्नतं भवेत् ३० पूर्वोन्नतं विषद्रासा-
 द्धित्वा तत्प्राङ्गतं भवेत् अथ चरखण्डानयनम्^{गतं}
 स्वाग्नीनां मुजभागानां क्रान्त्युत्थं चरं भवेत् ३१^{क्रांति}

तत्पूर्वचरखण्डः स्यात्तद्वत्षष्टिभुजांशकैः यच्चरंदि^{६०}

भजंज्ञेयं तद्वत्त्वांकभुजांशकैः ३२ यच्चरंत्रिभजं^{५०}

ज्ञेयमथनेत्रं भजेचरे हित्वा तत्प्रथमखण्डमध्य-
खण्डं^{चरखण्डं}

खण्डतदुच्यते ३३ तच्चरेत्रिभजे हित्वा तच्चनेत्रं भ-
जं चरम्^{चरखण्डं}

अन्त्याख्यश्चरखण्डः स्याल्लिप्तिकापूर्वकः

खलु ३४ अथ व्यवक्षोदयानयनम्

एक भज्यादि भज्याथत्रिभजीवाचमर्दिता क्रान्ति^{५७/१७/४२ ५५/१४/१५ १४४/१५/१२४}

श्रवणभागैस्तु चक्रव्यासार्द्धभाजिता ३५ ज्यास्था-

तस्यास्तु दोर्भागा न्योमांकात्परिवर्जितम् कृत्वा

शेषांशजामौर्वीस्वस्वराशिहरोच्यते ३६ त्रिभोत्ये-

नहरेण घ्रास्वस्वहारविभाजिता एक भज्यादिभ-
ज्याचत्रिभज्यास्याभिजज्यका ३७ तस्या बाहुल-

वाः स्वाङ्गैर्निघ्नाः स्युः स्वभजाः पलाः मेषांते घटक-

न्यानामेकभोत्यपलादिकम् ३८ मानव्यक्षस्थले

ज्ञेयं तद्विभोत्यपलादिषु हित्वा सिंहालिगोकम्भ-

राशीनां मानमुच्यते ३९ त्रिभजनेत्रभोत्येनवर्षि-

तं विकलादिकम् ^{यथा} ङ्ङ्कच्छपनक्राडश्चिराशीनामि
 तिरुच्यते ४० षष्ठ्याप्ता विकलालिताश्चज्ञेयाः प-
 ण्डितोत्तमैः अथ स्वदेशालभोदयकलग्नयनम्
 एकनेत्रत्रिराशीनां क्रमशोल्कमसंस्थिताः ४१ मित-
 यश्चररवएडैस्तुक्रमशोल्कमतः स्थितैः हीनादद्याः
 क्रमशोमेषो ^{लग्नोदयाः} जूकतश्चोल्कमस्थिताः ४२ निजदे-
 शोदयाः प्रोक्ता लिप्ताद्याः पण्डितोत्तमैः अंगना
 जूकयोर्मनितुल्यं चश्चिकसिंहयोः ४३ चापककंद-
 योर्नक्रद्वयोर्दृषकुम्भयोः स्यान्मेषांत्यभयोश्चस्व
 देशोव्यक्षेतथैव ४४ चान्नयज्ञानं स्पष्टदिनज्ञानं
 व्यक्षदेशोदयाश्चैव ^{स्वदेशोदयाः} स्वोदयाश्चररवदंकाः जायन्ते
 खेलुवाप्यंगिः ^{वि} स्याच्चरोत्थद्युमानकम् ४५ चरजं
 रात्रिमानंचवाप्यंगिंचात्रतच्चरम् सर्वेषांचरजं
 घस्वरवएडाद्यं ^{दिगर्ह} त्स्फुटं भवेत् ४६ गुप्तघस्त्रेषजं व्य-
 क्तंप्रस्फुटादह्नसमं भवेत् व्यक्तं गुप्तदिनां च्छीत्थं
 स्यात्स्फुटादह्नार्द्धसमितम् ४७ लघैक्यवेगज्ञानम्

क. १४ व्यक्षोदयाः पण्डितोत्तमैः लिप्ताद्याः स्याः प. २०८।६।१० ई. २६८।१८।१०
 वि. ३२३।५५।३० ई. ३२३।५१।३० वि. ३६८।१८।१० ई. ३७८।५।३०

लघानामैक्यवेगन्तु^{योग गति} सूर्यवेगं परिस्मरेत् नक्षत्रादि-
 नादिज्ञानम्^{नक्ष}. धिष्ण्यानां^{नक्ष} शून्यवेगत्वात्^{दि} ष्टिलिप्त
 महर्भिदाम् ४८ स्यात्तेषां^{रा} द्युनिशामानौ नास्त-
 त्रौ समुदीरितौ^{क्रा} चरंचैवाऽपमोत्पन्नं वा^{क्रा} प्यर्गंसमु-
 दीरितम् ४९ धिष्ण्याधोलोकसंस्थानां^{नक्ष} दृष्टत्तस्या
 लघुः कुजात्^{क्षितिजवृत्तात्} स्वाऽर्थभग्नहयोर्व्यसस्थानघस्त्रदला
 न्तरम् ५० यातीत्यतः प्रभायन्त्रभागांशांशादि
 कर्माणि सदेहं न हि कर्त्तव्यं तत्त्वे^घटस्य न ते बुधैः
 ५१ स्ववर्णरक्तपीताद्यं रंगानां^{जल} शुद्धशम्बरः विवि-
 नक्तियथास्वस्वजातिजातं फलं तथा ५२ ज्याचा
 पेष्ठुमुखश्च^{शर} त्रै स्वच्छत्वादि विनक्तिहि^{प्रकटीकरोति} यतस्त-
 द्भस्त्रस्वेतानां राश्यऽहोरात्रजातिकम् ५३ तत्तद

* १. ६।४० पलभादेशो १ भक्तार्कं १५ १५४ १५५ दिभक्तार्कक्य
 २७।३३ १५८ विभक्त. ३१।४५ १५१. ६।४० देशो २० भुजांशानां क्रान्ति-
 ११।४४।२ जं कर्क ६।२८ १२४ तथा ५० भुजांशानां क्रान्ति २० १३७।२८
 विजं कर्क ११।१२ १४३ तथा ५० भुजांशानां क्रान्ति २४ १०।० जं
 कर्क १२ १५६ १४८ क्रान्ति २४ चारकं १४ १० ११५ ततो भुजां-
 शाः १४।१५ ११६ चरं २।२३ ११३

लग्नानयनेतात्कालिकार्कग्रहण० २२५

र्याद्वियन्तर्कलि साऽहोरात्रजातिकम् कर्त्तव्यं घटिका
 पूर्वतच्चरंतु तस्त्विह ५४ द्युप्राक्कर्मस्तरवाऽर्थे
 तु सूर्ययोरुदयान्तरम् षष्ठिलिप्तोन्मितं स्पष्टं सूर्याऽ
 होरात्रमीरितम् ५५ प्रस्फुटाऽहर्निशं स्वांगलि-
 संचेदनुपातजम् तदर्थे स्वांगलि साऽल्यं नाक्षत्राऽ
 हर्निशंसरेत् ५६

नक्षत्राणामहोरात्रदिनादिकं सावनीयकरणम्
 नक्षत्राणामहोरात्रघन्तरात्रिदलादिकाः स्वांगमास्तु
 रवे र्वक्त्वा गुप्ताऽहोरात्रलिप्तकैः ५७ धिष्यन्तां द्यु-
 निशाद्यास्तेस्युर्भानां क्रान्तिजाच्चरात् नाक्षत्रमऽ
 धिकम्भानां स्याच्चरंचाऽनुपातजम् ५८ शून्या-
 श्रैर्गतैरप्यज्ञानम् शून्ये सूर्यस्फुटांशाद्येशून्यं स्वा-
 द्यातसंज्ञकम् भोग्यं भोग्योदयं सर्वलिप्तिकापूर्वकम्भ
 वेत् ५९ लग्नानयनेतात्कालिकार्कग्रहणज्ञानं

*१ भानां क्रान्तिजाः चरकलाः षष्ठिप्राः भानां सावनाहोरात्रकला-
 मिर्भन्ताः फलं क्रान्तिजचरादधिकं कलादिकं भानां नाक्षत्रचरं स्या-
 त्.

कस्मिंश्चिच्चून्यमार्गाशकालसूर्योदयक्षणे यदि
 सूर्यस्फुटश्चून्यव्यक्षदेशस्थितां नृणां ६० तद्वाव्यः
 न्तक्षणे भानोर्द्वितीयोदयकालजम् तर्हि चाऽर्कस्फु
 टं भुक्ति तुल्यमात्रं भवेद्भवे ६१ पूर्वस्थेरविट्कचक्रे
 यस्मान्नित्यमिनोदये सूर्यस्फुटोन्मितं लग्नं भवत्यः
 कोदियस्थले ६२ शून्यस्फुटक्षणादूर्ध्वं भानोः षष्टि
 कलोन्मितम् तत्रेष्टं सावनीयं च लग्नं शून्योन्मित-
 म्भवेत् ६३ ग्राह्यं नैव हित लग्नं तदऽतत्कालजाऽर्क-
 जम् यत एव तत्तत्त्र शून्यं स्पष्टक्षणाद्भवे ६४ पूर्वा
 ह्याऽर्कोदयादः र्थान्त्राऽऽगं कलोन्मिते काले पर-
 दिनारम्भं स्यात्तत्राऽर्कोदयं भवेत् ६५ तत्र भुक्त्यु-
 न्मितं भानोः स्यात्तत्तत्लग्नं फलोचितम् स्वोदयार्कस्फु
 टोत्पन्नं तत्सर्वांगेष्टकलोद्भवम् ६६ स्वोदयार्कोन्मितं ल-
 ग्नं स्यान्नित्यं स्वोदयक्षणे अतस्तत्कालिकादऽर्का
 लग्नं नित्यं समानयेत् ६७ सूर्यस्फुटेष्ट भुक्ता कोदिय-
 भेदकलादिकम् स्यादिष्ट भास्करस्पष्ट कालोद्भूतं

मन्यते ६८ अथलघुस्पष्टानयनम्

तात्कालिकस्यसूर्यस्यमागोत्रीस्तस्मिन्संस्कृतस्यच भोष्या-

शाः स्वादयाऽभ्यस्ताः स्वध्यासा एष्यमुच्यते ६५ या.

नाशाः स्वादयाभ्यस्ताः रवाभ्यामायातमुच्यत शा

तंतन्मानतस्त्यक्त्वा शीषंतद्गोम्यमुच्यते ७०

इष्टज्ञानम्. ^{गत}ख्यातमङ्को ^चद्वयाघातकालमत्रेष्ट-

मीरितम् भोग्यलिप्तोनिताःस्वेष्टलिप्ताश्चाऽग्रेदयां

निताः ७१ खत्रिघ्रास्तदः शुद्धासाश्चासं भागादि

कं भवेत् तद्वक्तृभाऽन्वितं कृत्वा तद्व्यस्तं मथनांशः

कै: ७३ संस्कृतस्यात्स्फटलग्रंदश्चेतत्फलोच्चि-

तस्य भोग्याल्येषेलभानयनम् वर्षंशोदोषः

तैत्तिर्यः स्थानाभातिस्संस्तस्यच १२३ स्वर्गस्य

दशमानस्यविमापाःशेषविमाकाः दशमानस्यविमापाः

[illegible]

पुस्तकालयलखनऊ नगर ७४ इष्टकलाचिपल-

नस्यासदात्तनुस्कुलम् प्रकारान्तराणि लभसाधनं
गते

युक्त्वा ही षष्ठ्यो युक्त्वा तन्मानोऽस्संस्कृतस्य च

मार्गाश्च शुक्ल राशिनाम्मानैक्ये तस्य लिप्तिकान् ७६

लघ्नयोगकलेस्तृथ्यशो ध्याऽ जादि मिति क्रमात् तत्त्व

त्रिघ्नमशुद्धास भागाद्यशुद्ध भान्वितम् ७७ कृत्वा

मार्गलव्यस्तेऽस्संस्कृतलघ्नमुच्यते एवं व्यक्षोदयै

दशमलघ्नानयनम्. इत्थं व्यक्षोदयैर्लघ्नदशमं

त्रताद्भवेत् ७८ चतुर्थलघ्नानयनम् दशमा

त्पङ्क्तिनाञ्च दशमाङ्ग भान्वितात् चतुर्थजायते

लघ्नचतुर्थचोन्नताद्भवेत् ७९

सूर्यसंज्ञकस्य रात्र्यन्तकालज्ञानम्.

सूर्यसंज्ञक तुल्यः स्याद्यत्काले लघ्नसंज्ञकः तत्का

लस्याद्रजन्यन्ततद्भास्वत्संज्ञकस्य च ८०

द्वयोर्मध्ये लघ्नसंज्ञक सूर्यसंज्ञकज्ञानम्.

ज्ञेयावत्प्रादिको सूर्यलघ्नौ दृग्ग्रहलघ्नयोः ल

घ्नयोर्लघ्नयोर्दृष्टिरेतयोर्दृग्ग्रहाऽर्कयोः ८१

लघ्नार्काभ्यामिष्टानयनम्.

੨੨੬

यातै ध्यौलग्नपूर्वाणांस्वेदानांस्वार्कवत्सदा मार्गसं

स्फुल्लग्राहकं भुक्तं भाग्यैक्यलिसकाः ८२ मध्याद-

यान्विताः सूर्यलग्नयोरिष्टमुच्यते तत्रचेत् . .

मागशीस्सस्कृतालभसूयान्दकराशिर्गा ८३ मा-

गाशस्सस्कृतस्यवतलुन्नस्यकलादिकम् मानताह

पुह त्वल्लभसूयान्तराशिकः ८४ भवत्वाभ्युपगुणः

रथालसाः स्तुभास्करदियात् तास्तिलभाकयामाग-
 श्यनागा लभक्तः सुभक्तः

नागसंस्कृतपास्तथाः ८५ मुक्तसंशकारपजा

अतः उत्तरालोचकाः तत्र च चक्षुर्मास्करादित्य
 लभ्यतामिति ॥ १० ॥

तादृष्टानादवश्यकम् ८६ इहमज्जगदवाञ्छावरा-

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

विनायकांशः ख.

केवल भास्वर श्रुत्यान्नागिनैक भाविकाः ॥ ३ ॥

वलान्कल्पयित्वा तु मागं शीत्संस्कृतं स्य च भाजो

भोग्यः नारायणोऽसुक्तः श्रयणाक्षः
गमिष्यन्त्या भक्तान्तावतां वारिणः ॥ १ ॥

संस्कृतानाम् गान्धीनां पर्ववन्द्यैः ^{रा.} गान्धीनां पर्ववन्द्यैः

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

२३०

परमसिद्धान्ते

कयोर्मध्यलग्नमानकलादिषु ८९ युक्त्वास्वस्व

भजाज्ञेयास्तत्रस्वस्वेष्टलिसिकाः स्वस्वप्राग्राशि

जेष्टेनानित्यंस्वस्वेष्टलिसिकाः ९० स्वस्वमानक-

लात्स्युस्तास्तन्मागादाक्षणेऽ प्रकारान्तरेण

थवा निजदेशोदयैर्निघ्रा मागादाक्षिदेशतोऽदृताः

९१ फलाः स्वाऽयनभागात्थाः स्युः स्वाः स्वस्वफला

भिधाः ऋणमागादाक्षिदेशतोऽदृताः

९२ स्यात्तेस्वस्वफलोनाः स्युर्लघ्नाः स्वाः स्वस्वलब्ध-

यः स्वस्वाऽग्रर्क्षफलैर्युक्तास्तैर्भानामानलिसिकाः

९३ सर्वेषामेषपूर्वाणांहीनाः स्वस्वफलैश्चताः स्व-

स्वप्रमितिलिमास्तु विज्ञेयास्तत्पथादाजाः ९४

अथानेनाकोदयकालिकलग्नस्य भुक्तभो-

ग्यकलानयनम् इष्टेलग्नज्ञानं च

यस्मान्मागलवोत्पन्ना लघ्नानामितयस्ततः एका

काक्रान्तलग्नस्यमानमेकरवेर्द्धिधा ९५ भुक्तभो-

ग्यादाक्षैर्हत्वारूपराश्यंशकैर्भजेत् तल्लब्धीगत-

^{भो.} भोग्यारव्यलिसाश्चैकोषागोस्तथा ५६ ^{विनायनांश} आक्रान्तो-
^{ल.} दयमानस्यजायतेऽथग्रहच्युतिं ^{उपरि} लग्नानां तु ततोऽ-
^{ल.} ग्राणां लिखित्वा तद्विनेक्रमात् ५७ दृश्यते स्वोदयः स्वे-
^{विनायनांश} ष्टे पत्रादौ लेकभास्वतः ^{रा.} आक्रान्तक्षाऽन्यलग्नैक्ये यु-
^{गतभोग्ययोगं} त्कैक्यतद्गतं ध्ययोः ५८ षष्टिलिप्तोन्मितं ज्ञेयं तत्र-
^{६०} ख्यातं महर्निशम्. व्यावहारिकलग्नज्ञानयनम्.
^{ल.} पूर्वलग्नान्तलिप्तोन्नाः ^{च्युति} स्वेष्टलिसास्तु भाजिताः ५९
^{ल.} स्वेष्टलग्नमितेलिप्तेः ^{मानक} फलराश्यादिभिर्द्युतम् कृत्वा
^{ल.} प्राग्लग्नराशौ तु स्वेष्टेन द्वावहारिकम्. १०० एकलग्न
^{ल.} स्फुटचाऽत्र जायते व्यावहारिकलग्नज्ञानम्. थ-
^{अयनांशः} पथाशकाः ^{ध.} स्वाश्रयाधिमिताः सन्ति यत्रास्त्यऽश्र-
^{ल.} मितोरत्रिः १०१ षट् वेदाश्चिपलैस्तुल्यमिष्टमेष-
^{मानं} मितिः पलैः ^{२११} भूकुनेत्रमितैस्तर्कवेदनेत्रोन्मितैः ^{२४६} पलैः
^{मि. मानं ३०१} १०२ वृषभप्रमिति ईद्विमानभूखगुणैः पलैः ^{२४६} सुसि-
^{२११} रैरडास्थिरैस्साऽर्द्धद्वयधिपक्षोन्मितैः ^{२४६} पलैः १०३ मेष-
^{ल. मानं ३०५} स्यैवमितिः सार्द्धपंचगोधिमितैः पलैः वृषभप्रमितिः

शून्यसागराग्निमितिः पलैः १०४ षट्त्रिंशद्विपलैः ^{मिः भाजं ३४० ३६}

श्वाऽपिद्वंद्वं भस्यमितिस्तथा लग्नमऽस्थिरजंचैकं ^{विनायनांशः लः}

स्यात्तत्रव्यावहारिकम् १०५ व्यावहारिकचतुः ^{तदि नारं भात्युर्व सव्यर्हात्}

र्थनयनम् भुक्तरात्रिदलाद्यातकालेष्टोत्थमिहै

वतु इत्थंतद्विचतुर्थारव्यं लग्नव्यसोदयै भवेत् १०६ ^{४ लः}

रविदृग्दत्तेलग्नलग्नज्ञानम् लग्नस्त्वेवसवेगत्वा ^{लः गतिश्चहितत्वात्}

न्नाक्षत्रक्षितिजेनहि लगत्येवाऽर्कदृग्दत्तेलगती ^{क्षितिजघने न क्ष गति}

ष्टेनिजस्थले १०७ सूर्यस्यव्यक्षाह्लाद्धीपपत्तिः ^{लः}

अथशून्याऽयनांशेतुमेषस्याऽभ्रमितांशके संग्रा ^{क्ष}

सेभास्करेव्यक्षकुण्डलेऽर्कोदयक्षणे १०८ तत्रतत् ^{क्ष नाक्षि}

क्षितिजंपूर्वं भुक्त्वातद्व्यक्षचक्रयोः घस्त्राऽर्द्धविव ^{व्य नक्षः ६० वि सो}

रेणैवतुल्यकालान्तरेरविः १०९ आगच्छत्युदयेस्था ^{अंतरेण क्ष}

नेवेगसत्त्वान्तुतद्रवेः पञ्चशीतांशुलिप्ताऽव्यव्यक्षाऽ ^{गतिमुक्तः १५}

ह्लाद्धिततोभवेत् ११० तस्मान्मार्गजिवत्वाच्चकिञ्चि ^{क्ष वेग क्ष}

त्पूर्वन्तुगच्छति तद्भावंगुप्तघस्त्राख्येभास्करस्थाऽ ^{क्ष}

भिगच्छति १११ नक्षत्रोदयेग्रहोदयेचलग्नज्ञानम्

श्रीदयिकाकल्लिमानयनाऽभावम् २३३
 नक्षत्रोदयकालेचस्वेचरस्योदयक्षणो यल्लग्रविह
 गृत्तेतल्लग्रकेवलंतयोः ११२ स्याद्वक्संस्कृतयोस्तु
 ल्यतत्स्वस्वस्फुटयोर्द्वयोः अस्तकालेलग्रज्ञानम्
 सर्वभास्वाऽस्तकालेतुयल्लग्रन्चाऽर्कजं भवेत् ११३
 एकप्राग्विहगृत्तेस्वाऽस्तलग्रतुतद्भवेत्
 लग्रानयनेसावनीयेष्टकलानां क्षत्रियकरणो-
 पपत्तिः एकाऽहोऽर्कोदयोदूहृतद्वितीयदिनस्य
 तु ११४ सूर्यस्योदयपर्यन्तकालषष्टिकलाधिकम्
 नाक्षत्रं जायते यस्मान्तत्ततोऽप्यङ्गपातज्ञम् ११५
 यल्लग्रतत्समं भानोऽस्यात्स्फुटतदिनोदये तत्सूर्या-
 दयकालौत्थलग्रतत्सऽमितं भवेत् ११६ यतएवाऽ-
 त्तत्तस्माद्यथायोग्येष्टलि सकाः गुसाऽहोरात्रलि-
 सासा भानोः षष्ठ्याहताः फलम् ११७ तल्लिप्ताद्यं
 भवेत्स्वेष्टं तल्लग्रानयनायचं तद्वाप्यगंतुविज्ञेयं त-
 न्नपंचांगजातिकम् ११८
 श्रीदयिकाकल्लिमानयनाऽभावम्

अतः प्रोदयिकाद^{सू. ज.} इकारं नैवानयेत्सदा

सावनीयनाक्षत्रयोः परस्परसंस्कारोपपत्तिः

सावनीयकलानां तु संस्कारयदिदीयते ११५ चात्रय-

संज्ञकलिमादौ तर्हितत्सावनीयकम् साविधायैव^{कृत्वा}

नाक्षत्रं दातव्यं तस्य संस्कृतिम् १२० नाक्षत्राह्वय-

लिं सानां दीयते यदि संस्कृतिम् लिमादौ सावनीयस्य

तन्नाक्षत्राह्वयं तथा १२१ कृत्वा तत्सावनीयं तु तदा

तस्य तु संस्कृतिम् दातव्यं ततो दत्वा स्था^{ना} स्फुटत-

च्च वांतयोः १२२ संस्कारं क्रियते चात्रयसावनीयाख्य-

यो र्यदा तर्हि सा संस्कृतिः स्थूला विज्ञेया व्यावहारि-

की १२३ अथायनांशसंस्कारोत्पत्तिः^{अयनांशाः}

मार्गांशाः सावनोत्पन्ना अपि सन्ति यतश्च ते तद्भूच^{शं घ्र प अयनांशाः पू पः}

क्रं निजस्थानात्प्राक्यश्चात्स्वस्वदिग्गताः १२४^{अयनांशाः रादिचक्रं घ्र प निःस्तरयन्ति नित्यं}

मार्गांशाश्चालयन्त्येव प्राक् पश्चादेव सर्वदा तत-

स्ते राशयः स्वस्वस्थानतो मार्गसंमितैः १२५ अंश^{अयनांशः न रा. कु. म्र. न}

कैरन्तरत्वं तु यान्ति नित्यं मपूर्वकाः^न धिष्यमानां रवेच^{य.}

सावनीयान्नाक्षत्रानयनम्

२३५

राणांच ह्यङ्गत्वाद्यानां शकैः १२६ सर्वेषां धिष्य

पूर्वाणानित्याद्या राशयः सदा सस्फुटाश्च यथास्थाः

न संस्थिताश्च भवन्ति ते १२७ अथ सावनीयज्ञानम्

शीघ्रोच्चा मन्दतुगाश्च पातभाः खेटमध्यमाः लघ्नाः

खेटस्फुटाश्चैषां चालकाः स्वर्णसङ्काः १२८ वेगा

अस्तोदयेष्टाद्यास्तक्रान्त्यादिकलादिकाः करणेषु

कलाः पर्वलिताः पातकलास्तथा १२९ तिथिनक्षत्र

योगानां लितास्तूर्यादिवासराः लम्बनस्य कलाश्चो

क्तास्तसावनीयाश्च सावनाः १३० नाक्षत्रज्ञानम्

गुसराश्च हललिताश्च तत्तदुसाङ्गयोः कलाः क्रान्त्य

शास्त्ररभागाश्च न त्यजाः पलभागकाः १३१ लम्ब

भागसुरवाश्चैव यत्राशाद्या दिगंशकाः स्युश्चाक्र्या

स्तेयथायोग्या नाक्षत्रास्तमुदीरिताः १३२

सावनीयान्नाक्षत्रानयनम्

सावनांशदिनादि घर्गर्गगुप्तमहर्गिनाम् स्वांगा

सं तत्कलचाक्र्यनाक्षत्राणां पितृवेत् १३३

नाक्षत्रात्सावनीयानयनम्.

वाक्यरवांगोहतं भानोर्गुप्ताहोरात्र भाजितम् त-
त्फलं सावनीयन्तु सावनं चापि जायते १३४.

सावनीयवेगाच्चात्रयवेगानयनम्.

गुप्ताऽहर्निशजभानोर्गुप्ताऽहर्निशभाजितम्
षष्टिघ्नग्रहवेगतु नाक्षत्रत्रज्जव भवेत् १३५.

अथकेवलग्रहलघोत्पत्तिरर्थाद्व्यस्त-

मार्गशिसंस्कारोत्पत्तिः

खेता लघ्नाश्च नक्षत्राश्च गस्त्य प्रमुखास्तथा केवलाः
सन्ति संसारे निर्णीताः फलकर्मणि १३६ अस्मा-
द्यथाऽयनांशौस्तु संस्कृतोऽर्कोऽयनांशकैः स्वर्णरिष्य-
विपरीतैस्तु तदङ्कस्संस्कृतः पुनः १३७ केवलस्तु भ-
वत्येव तथैवाऽयनभागकैः लघ्नस्तत्संस्कृतो व्यस्तमा-
गशौस्संस्कृतः पुनः १३८ तद्भवत्येवलघ्नस्तु केव-
लोलघ्नकर्मणि पथलवसंस्कृतलघ्नज्ञानम्.
इष्टकालोद्भवस्यैव मार्गशौस्संस्कृतस्य च १३९ भा-

सूक्ष्मलग्नस्पष्टानयः

२३७

नोरैष्यकलोनेष्टादऽश्वलग्नकलोनितात् शेषलग्नगत
^{अथनां संख्य-}
^{ल.}
^{स्वगतकालं} ^{युक्तगतिमानयानकला} ^{स्वगतसंज्ञक}

ज्ञेय भुक्तलग्नैक्यसंयुतात् १४० तद्यात्तादिष्टसंयुक्ता
^{चे.} ^{मान} ^{हानात्} ^{म.} ^{मार्गवाक्यलग्नस्पष्टानय-}

न्मेषादिमितिवर्जितात् शेषलग्नगतज्ञेयतल्लभगत-
^{फासकला} ^{ल. मानकला} ^{फल}

लितकाः १४१ स्वाऽशुद्धोदयालिप्तासा लब्धराश्यादि
^{यक्षि} ^{ल.} ^{अथनां संख्य-} ^{ल.}

भिर्युतम् कृत्वातच्छुद्धभलग्नपथसंस्कृतवद्भवत् १४२
^{युद्धेन} ^{विस्तार}

अथोत्पत्तिस्मृकाशाङ्गं थविस्तारभयकथनम्
^{विस्तार}

उत्पत्तिश्लोकसंघेन ग्रंथोयातिहिविस्तृतिम् तद्गी-
^क

त्यानमयोत्पत्तिस्संपूर्णलिखितारखलु १४३

अथसूक्ष्मलग्नस्पष्टानयनार्थं यथोचित-
^क

व्यक्षदेशोदयरवएडयथोचितस्वस्वदेशोद-
^क

यरवएड यथायोम्यचररवएडानयनम्

व्यक्षदेशोदयाश्चाऽपिस्वस्वदेशोदयाभिधाः लिप्ता-
^क

द्याश्चररवएडाश्चपूर्वोक्तास्तुकलादिकाः १४४ वाष्या
^क ^{६०}

गाश्चाऽर्केगुप्ताऽहोरात्रलिप्ताहतास्सदा षष्ठ्यासा-
^क

स्तेयथायोम्याः स्युः स्वस्वोक्तस्थलस्थिताः १४५
^क

स्वस्वदेशोदयाश्चाऽत्रव्यक्षदेशोदयास्तथा लिप्ता-

द्याश्चरखण्डाश्चग्राह्याण्यथोचिताः १४६

अथ सूक्ष्मलग्नस्पष्टानयनम्

अथतत्कालजातस्यसूर्यस्याऽयनभागकैः संस्कृतः

स्यतुयेभुक्तभागास्तैस्स्वोदयस्यच १४७ मानकला-

दिकंहत्वा^{३०} मत्काचैकभभागकैः लब्धकलादिकयात^{गत}

जायतेऽथगताह्वयं १४८ हित्वालिप्तादिकमानेस्वो-

दयस्यकलादिकम् जायते भोग्यकंचाऽथ भास्करस्यो

दयाद्गतम् १४९ स्वेष्टंयथोचितनाडीपूर्वयातकला

दिषु युक्त्वातसंस्कृतस्यैव भास्करस्याऽयनांशकैः

१५० यातभोमितराशीनाम्मानयोगघटीषुच तं

ततोऽखिललग्नानाम्मानयोगकलैस्सदा १५१ त-

ष्टयतच्छेषकेशोध्याऽजादिमानकलादिकान् त

त्क्रमाच्छेषकंतत्राऽशुद्धयातकलादिकम् १५२

तज्ज्ञेयत्वेकराश्यं त्रैर्हत्वातच्छेषकस्यच लिप्ताद्यं

त्वखिलाऽशुद्धलिप्ताभिर्विभजेत्फलम् १५३ भागा-

द्यंतदऽशुद्धस्यजायतेचाऽथ शुद्धभम् युक्त्वाऽ

सावनव्यक्षदिनाह्वनयनम् २३९

शाद्युपरिस्थाने तदऽशुद्धस्य च स्फुटम् १५४ जाय
 ते तदऽशुद्धस्य तत्स्फुटे तु धनाऽधनान् दत्त्वाऽयनां
 शकानेव व्यस्तलग्नस्फुटं भवेत् १५५ लग्नस्पष्ट
 मऽयं सूक्ष्मपूर्वोक्तात्स्यात्तनुस्फुटात् इष्टानयनं
 सूक्ष्मलग्नस्फुटादऽस्मात्तत्पूर्वोक्तवदानयेत् १५६
 इष्टं यथोचितं नाडीपूर्वकं तेभ्य एव च तद्यथोचित-
 रवण्डेभ्यस्तत्स्वेष्टव्यक्षदेवायोः १५७ यथोचि-
 तचरानयनम् यथायोभ्यचरार्द्धे स्थितचरं स्याद्य-
 थोचितम् वाष्प्यागाहं चरार्द्धे स्थितचरं तु कलादि-
 कम् १५८ षष्ठ्या सरविगुप्ताऽहोरात्रनाड्याहतं
 तु तत् ज्ञेयं यथोचितं चाथ सावनव्यक्षदिनाह्व-
 नयनम् स्वव्यक्षाऽह्नाऽर्द्धलिप्तकाः १५९ स्वांगा-
 म्नाऽसूर्यगुप्ताऽह्नाऽत्रियोगकलाहताः स्युः स्वव्यक्ष-
 दिनाऽर्द्धस्य सावनाह्वकलाश्रिताः १६० नाक्षत्राच्च
 निजव्यक्षघात्राऽर्द्धादऽधिकास्फुटाः स्वव्यक्षाऽह-
 दलयत्तन्नाक्षत्रप्राङ्गतं भवेत् १६१

गुप्तयथोचितदिनाङ्गनियनम्.

यथायोग्यचरंदत्वालिप्ताद्यक्रान्तिदिग्गतम् ^{उ द} स्वान्य-
^{लपुगोलः} दिक्स्वगव्यक्षाह्लाद्दस्वाऽऽस्वयथोचिते १६२ ग्रह-
^{दिनाङ्ग} गुप्तद्युस्वएङस्या त्वेताऽह्लाद्दयथोचितम्

रात्र्यन्तकालेस्वेष्टज्ञानम्. वर्त्तमानदिनस्यैव
 रात्र्यन्तसमयेतथा १६३ तद्वितीयदिनारम्भेव
 र्तमानदिनस्यच इष्टयथोचितसूर्यगुप्ताऽहोरात्र

सम्मितम् १६४ स्यान्तत्रेष्टंचवाप्यंगंज्ञेयंषष्टि-
 कलोन्मितम् अथयथोचितस्वस्वदेशोदय-

स्वएङकलानयनम्. यथायोग्यचराङ्गैस्तुसंस्क-

ताश्च ^{यथोदिताः} यथोचिताः १६५ व्यसदेशक्षरिबएडास्तु
^{क्रमोक्तमस्यैवरात्रिः संस्कृताः} पूर्वोक्तक्रमेणच ^{लघोदिताः} स्वस्वदेशोदयाएवविज्ञेयास्तु

यथोचिताः १६६ । १२६५.

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते

परमसिद्धान्तेलग्नानयनाधिकारोष्ठमः ८.

यथ भौसादीनामुदयास्तवक्रमार्गशाः

०१२८ शीघ्रक्रेन्दोपरि ०१२८ रात्र्यंशौ पूर्वोदयं ५११४ वक्रं ६११६
मार्गं १११२ पश्चिमास्तं सु ०११४ पूर्वोदयं ४११० वक्रं ७१२० मार्गं
१११६ पश्चिमास्तं श ०११७ पूर्वोदयं ३१२५ वक्रं ८११५ मार्गं १११
१३ पश्चिमास्तं बु ६१२५ पूर्वोदयं ७१६ मार्गं १०१० पूर्वोदयं ११२०
पश्चिमोदयं ४१२४ वक्रं ५१५ पश्चिमास्तं सु ६१३ पूर्वोदयं

६१७ मार्ग १११६ पूर्वास्ति ०।२४ पश्चिमोदयम् ५।१३ वक्रं ५।२७
पश्चिमास्तम्

अथ यातैष्योदयादिकम्

द्राकेन्द्रादुदस्तकाद्यंशास्त्रास्तोनाधिकास्तिह
तद्भागविवरंदिघ्नं भौमस्यत्रिहृतं विदः ७ गुरोः स्वां
कांशासंयुक्तं दिघ्नमंगहृतं भृगोः घस्त्रादिः स्याच्च
नेस्सैव युक्तैष्यास्तादिकोऽस्फुटः ८

शीघ्रकेन्द्रगतिः कलादि. मं. २७।४२ बु. १८६।०

बु. ५४।४ शु. ३०।० डा ५७।८ पूर्वास्तात्प. उदयं बु. दिनैः
३२ शु. ७८ पश्चिमोदयादिकं बु. ३० शु. २२५ वक्रात्पश्चि-
मास्तं बु. ३ शु. २३ पश्चिमास्तात्पूर्वोदयं बु. १६ शु. १० पूर्वो-
दयान्मार्गं बु. ३ शु. २३ मार्गात्पूर्वास्तिं बु. ३ शु. २२५ अस्तादु-
दयं दिनैः मं १३।६ डा ३६ उदयादिकं मं २५।५ बु. १२५ डा १०३
वक्रान्मार्गं मं ६५ बु. १११ डा १३७ मार्गादिस्तम् मं २५।५ बु. १२५
डा १०३

अथ प्रकारान्तरेणास्तादीनां दिनाद्यं

स्थूलकालज्ञानम्

अस्तमऽभ्युदयवक्रमार्गमस्तमयमुहुः मन्दानां
त्वडथपूर्वास्तपश्चादिद्युदयंतथा ९ वक्रत्वं पश्चि-
मास्तं च पूर्वस्यामुदयंतथा मार्गततस्तु पूर्वस्यामः
स्तमेव शशुक्रयोः १० स्थानक्रमोच्यते तत्प्राक्स्था-

सूर्यादीनाम्मन्दस्पष्टगत्यानयनम्. २४३

नसत्वरकेन्द्रयोः विश्लेषस्यलवाः शीघ्रकेन्द्रवेगांश-

कोद्धृताः ११ लब्धघसादिकं स्थूलमग्रस्यैवहि

जायते भेदद्राकेन्द्रवेगः स्यान्मध्यशीघ्रोच्चवेगयोः

१२ भानुमध्यजवमध्यवेगं विच्छुक्रयोर्भवेत्.

अथसूर्यादीनाम्मन्दस्पष्टगत्यानयनम्.

रूपोऽंशस्यान्तरेमन्दकेन्द्रयोर्यत्फलान्तरम् १३ जातं

भागमुखतेन निघ्नमन्दोच्चमध्ययोः विश्लेषवेगयो

भागपूर्वद्रव्यैकिक्रमात् १४ केन्द्रे कर्क मृगाक्ष्ये

दत्तामध्यगताविह मन्दस्पष्टजवांशास्ते विज्ञेया-

श्चाऽनुपातजाः १५ मन्दोच्चमध्यवेगांशभेदे रवेः

स्य चेद्रवेः गुप्तद्युरात्रियोगंतुल्यते लिसिकादिक

म् १६ रूपकेन्द्रांशकेतर्हिलभ्यते भाजकं फलम्

भाजकेफलविश्लेषं लभ्यते चेष्टादिकम् १७ भास्क

रस्य तु गुप्ताह्मरात्रियोगकलादिके ग्रहवेगफलत-

र्हिलभ्यते भागपूर्वकम् १८ पूर्वाह्मजस्फुटनूनय-

त्तन्मागजवं भवेत् ऊर्ध्वपूर्वाह्मजचेत्स्यात्स्पष्टवक्र

२४४

गति

परमसिद्धान्ते

जवत्तदा १९ भौमादीनां शीघ्रकेन्द्रगत्यानयनम्

वेगः

वेगः

शी

मन्दस्पष्टजवाशोनाः शीघ्रोच्चस्य जवाशकाः द्रा-

केन्द्रस्फुटमत्यंशाः स्युस्तेषां शुजवाशकाः २०

अथ भौमादीनां स्पष्टगत्यानयनम्

१ दिना ६०।३०

मं बु कं यु शं

एकघस्वान्तरे भौमपूर्वाणां स्वस्फुटान्तरम् सूक्ष्मं

१ दिन

स्याद्शुजवचाऽथ वच्यः अत्रेव स्फुटं जवम् २१ ए-

कांशस्यान्तरे शीघ्रकेन्द्रयोर्यत्फलान्तरम् भागा-

द्यं शीघ्रकेन्द्रस्य स्फुटगत्यंशताडितम् २२ अथा

धः कः

१ राशि मेषादिः शीः केः

१ राशि तुलादिः

ऽधिको न के स्वर्णचक्राऽद्वाऽऽभ्यन्तरे यदि चक्राऽद्वा

दो शीः केः

धः कः

अधिके कः नूनं धः

दऽधिके शीघ्रकेन्द्रे स्वर्णविपर्ययम् २३ मन्दस्प-

वेगः

ष्टगतौ दत्वा भागादिः स्याज्जवः स्फुटः भौमादी-

कः

अंतरा

नां वक्रगत्यानयनम् तत्तत्र एऽधिके भेदाज्ज्ञे

वक्रवेगम्

यं वक्रजवकजात २४ वक्रवेगोत्पत्तिः

१४

वायुः शीः भिः शीः धिः

शीघ्रोच्चं

घः

शीघ्रोच्चके करे मन्दे द्रुगुच्चाद्दूरगः स्वगः यत्र तत्र

शीघ्रोच्चमहयोरन्तरम्

तयोर्मध्ये भेदं राशित्रयोऽधिकम् २५ तद्भवत्येव-

१४ कोवायु रिति शब्दित इत्येकाक्षरकोषः

खेटस्य विम्बं^{व्याप्त} वामक्रमेण हि आकर्षत्वेव शीघ्रो-
 च्छे^य खेटवक्रगतिर्भवेत् २६ अथार्केन्दुभौमा-
 दीनां प्रकारान्तरेण स्पष्टगत्या नयनम्^{१०}
 खेटयुक्त^य अपादस्य^{नक्षत्र} भोगघस्नादिभिर्मजेत्^{हि} शून्याञ्च
 श्रुद्धृतं^३ भागपूर्वखेटजवं भवेत्^{अशादि} २७ मध्ययोरऽन्तरं^य
 मध्यास्फुटयोरऽन्तरं स्फुटा शीघ्रकेन्द्रान्तरं शीघ्रा-
 खेटानां तु गतिर्भवेत्^य २८

अथ भौमादीनां व्यावहारिकोदयास्नादिका-
 लानयनम्^{१०} उदयाद्यशकानाच शीघ्रकेन्द्रस्फु-
 टेऽन्तरात्^{उदय} भागाद्याः^{अस्त} द्राक्स्फुटजवभागैराप्तादि-
 नादिकम्^{वक्र} २९ द्राक्केन्द्रस्फुटकालस्य दत्त्वाऽह्लादौ
 धनाऽधनम्^{मार्ग} उद्गमादिस्वकालस्या नैव नित्योदयादि-
 कम्^{उदय} ३० भेदे स्याच्छीघ्रकेन्द्रेऽत्येधनमूर्ध्वक्षयभ-
 वेत्^{अतरे} स्वर्णपादगमाद्येषुकालेष्वित्थं विचारयेत्^{शी} ३१
 स्वस्वमानेऽधिके स्वस्यान्मानेऽत्येचेष्टा^{अप्य} भवेत्^य

अथ भौमादीनां शून्यवेगज्ञानम्

२४६

परमसिद्धान्ते

यक्रांतकाले मागर्गिसे

मागर्गिन्तकाले वक्रारम्भे

कौटिल्यान्तक्षणोऽवश्यं मागर्गिन्तसमये तथा ३२

प्र मंखु दं तु अं

वेगं

खेटानां भौमपूर्वाणां शून्यस्पष्टजवं भवेत्

अथ भौमादीनाममार्गवक्रस्थितिज्ञानम्

व काले

मा

कालात्

वक्रारम्भक्षणयावत्तन्मागर्गिम्भकक्षणात् ३३ जा

मा

मागर्गि

यतेसमयं यच्च तन्मार्गस्थितिरुच्यते तत्त्वे तस्याऽ

वक्र कालात्

यनारम्भकालान्तं कुटिलक्षणात् ३४ यत्कालजा

व

यतेतत्र तद्वक्रस्थितिरुच्यते

अथ खेटस्य नक्षत्रपादगमनकालानयनम्

प्र घ

८००

न

खेटस्पष्टकलाः स्वाभ्रनागासा गतभं भवेत् ३५ ताः

शेषलिसिकाः शून्यशून्यनेत्रविभाजिताः तल्लब्धयात

गत करण

२००

पादः स्याच्छेषलिप्तादिकंगतम् ३६ ज्ञेयंतं खरव

पक्षेषु हित्वा भोग्यमुदीरितम् यातभोग्याऽभिधौ

भुक्तिभागाप्तौ वासरादिकौ ३७ यातभोग्यावुदीतो

तौ तु दत्त्वा स्वेष्टदिनादिके तत्त्वे टादथ क्षपादस्य वैश

भोक्षक्षणां भवेत् ३८ खन्वशां नानवां शंतु द्वेकपा

दमुदीरितम् खचरोयन्मिते पादे कृत्वा तस्मिन् ग्रहान्त

निजदेशोष्ठात्परदेशोष्ठाकालज्ञानम् २४७

रम् ३५ शोषांशाः स्फुटवेगाशोषासांशदिनादि-
कम् स्वर्णखेटाधिकोनेतुतद्राश्यंघ्नियुतिस्फुट ४०
जायतेस्वस्फुटस्यैवकालाऽह्लादौधनर्णकम् दत्वातं
चभवेदग्रपूर्वपादगमकाणाम् ४१

अथनिजदेशोष्ठात्परदेशोष्ठाकालज्ञानम्.

देवकन्याचकाञ्चीचश्चेताऽद्रिः पर्यली तथा प्र-
सिद्धाऽवन्तिका गर्गपत्तनंचोत्तरोत्तरम् ४२

प्रख्यातंचंकुरुक्षेत्रं देवानामालयंतथा मध्यरेखा-

स्थिताऽन्ताः शून्यदेशान्तर स्थिताः ४३ पूर्वस्थौ

पश्चिमौ तुल्यदिक्चो देशान्तरौ यदा स्वाऽन्ययोर्देशयो

रुर्ह्युत्तं देशाऽन्तराऽन्तरम् ४४ देशान्तरौ

भिन्नादिक्चोखाऽन्ययोर्देशयोस्तदा देशान्तरयुतिं

कृत्वा त्वर्ह्युत्तमुदीरितम् ४५ तिथ्यन्तजन्मकालं

नक्षत्रान्तमुरवतथा वक्रमार्गक्षणांचापि खेटभाघ्नि

४१ मध्यरेखास्थानात्स्वस्थानं पूर्वचेत्युर्वदेशान्तरं पश्चि-
मं चेत्पश्चिमदेशान्तरं स्यात्

परश स्वर्कालं

गमक्षणम् ४६ स्वेष्टकालोच्यतेस्वेष्टकालोत्थाऽ

पक्रमोद्भवम् अन्यदेशपलाशेश्वयच्चरंलिसिकादिक

म् ४७ अन्यदेशचरंज्ञेयमन्यदेशपलाशकाः याम्या

श्वेन्मेषजूकादिगोलेस्वर्णचरं भवेत् ४८ सौम्याश्चे

त्तुतुलाऽजादिगोलेस्वर्णचरं भवेत् स्वाऽन्यदेशोत्थ-

योस्साम्येस्वर्णेश्वरयोस्तयोः ४९ विश्लेषंतेजसं-

ज्ञः स्यात्स्वाऽन्ययोर्देशयोस्तथा भिन्नयोश्चरयोर्धो-

गंकृत्वातत्तेजमुच्यते ५० स्वस्थानादऽन्यदेशचेत्त-

श्चिमांशेतुसांस्थितम् ऊर्ध्वलिमादिकं हित्वास्वे-

ष्टमध्येष्टमुच्यते ५१ व्यस्तेचोद्भाभिधयुक्त्वास्वे-

ष्टमध्येष्टमुच्यते भिन्नगोलेऽक्षभागानांतुस्वदेशाऽ

न्यदेशयोः ५२ स्वस्थानस्यचराद्व्यस्ततजस्वर्ण

तदुच्यते गोलसाम्येऽक्षभागानापरदेशस्वदेशयोः

५३ तत्तेजंचरव वज्ज्येयस्वर्णमन्यचरेऽधिके स्वर्ण

तच्चरवत्तेजव्यस्तचस्वचरेऽधिके ५४ तेजमध्येष्ट

संस्कारंकृत्वाताः शेषलिसिकाः जायन्तेभिजदेशेष्टे-

अस्तोदयदिग्ज्ञानम्.

^{गतिः स्वः} यद्देगः ^{गतिः अधिकः पू} सूर्यवेगोद्धः प्राच्यातस्याऽस्तमुच्यते ६१ उ-
^{उदयः पः} दयः पः ^{सूर्यवेगादव्यगतिग्रहस्यपूर्व} सूर्यवेगादव्यगतिग्रहस्यपूर्व ^{पश्चिमास्तं स्यात्} पश्चिमास्तं स्यात्
^{गतिः अः पः} दमपश्चिमेतस्यव्यस्तव्यस्तसमीरितम् ^{सूर्यादव्य} सूर्यादव्य
^{गतिः अः पः} जवः खेटः पश्चिमेऽस्तंतुगच्छति ६२ ^{पूर्वस्थां} पूर्वस्थां ^{मुदयं} मुदयं
^{तिव्यस्तेस्यात्तद्विपर्ययम्} तिव्यस्तेस्यात्तद्विपर्ययम् ^{भास्कराभ्यून} भास्कराभ्यून ^{भागस्थः} भागस्थः
^{पूर्वस्थां} पूर्वस्थां ^{दृश्यतेग्रहः} दृश्यतेग्रहः ६३ ^{यत्सूर्यादऽधिकांशस्थः} यत्सूर्यादऽधिकांशस्थः ^{पश्चि-} पश्चि-
^{मेदृश्यतेनरैः} मेदृश्यतेनरैः ^{प्राक्} प्राक् ^{पश्चादुदयास्ततु} पश्चादुदयास्ततु ^{ताराणां} ताराणां ^{मुच्य-} मुच्य-
^{तेसदा} तेसदा ६४ ^{येयेषां} येयेषां ^{अन्यवेगः} अन्यवेगः ^{स्यात्तेतेस्युस्तारकाणि} स्यात्तेतेस्युस्तारकाणि
^च च ^{खेटयोर्गेगवन्नित्यग्रहयोरानयेद्युतिम्} खेटयोर्गेगवन्नित्यग्रहयोरानयेद्युतिम् ६५
^{चेत्खेटादऽधिको} चेत्खेटादऽधिको ^{नित्यो भोग्यातत्र} नित्यो भोग्यातत्र ^{युतिर्भवेत्} युतिर्भवेत् ^{खे-} खे-
^{चराभ्याऽधिको} चराभ्याऽधिको ^{नित्यो यातातत्र} नित्यो यातातत्र ^{युतिर्भवेत्} युतिर्भवेत् ६६ ^{नि-} नि-
^{त्यस्वचरयोर्गेगिग्राह्यं} त्वस्वचरयोर्गेगिग्राह्यं ^{खेटजवस्वलु} खेटजवस्वलु ^{नित्यवक्रगयो} नित्यवक्रगयो
^{योगेस्याद्यातैष्य} योगेस्याद्यातैष्य ^{विपर्ययम्} विपर्ययम् ६७

अस्त स्थानोत्पत्तिः

^{यः स्वः} खेटभास्करयोः ^{क्रान्ति} क्रान्ति ^{भेदस्थानोऽ} भेदस्थानोऽ ^{कउच्यते} कउच्यते स्वा-

^{लुब्ध} लुब्ध ^{ब्रह्महृद} ब्रह्महृद ^{मज्ञापः} मज्ञापः ^{हुतः} हुतः ^{अपां वत्स} अपां वत्स ^{आपः} आपः

न्यभूमेरु दक्षसंस्थो भास्कराद्यदिखेचरः ६८ स्या-
 तदाचरयोर्भेदलिप्तांगाः भ्यासभागैः स्वणारिष्यैस्सं
 स्क्रुतैः रर्करवेदयोरेकयोस्तथा ६९ विश्लेषस्यांश-
 कैरेवदूरैः कालाक् परस्थले एकाकीदधिकेन्यूनतत्का
 लेकेवलग्रहे ७० द्विघ्नकरोन्मितव्यासजेवृत्तेखेच-
 रस्थलम् स्यात्सूर्यसिन्नसम्भूतेखेचराऽस्तोदयेवि-
 धौ ७१ तत्रखेटदिनारम्भे प्राग्दृश्यतेग्रहोदयम्
 जायतेकीदयात्पूर्वापूर्वसूर्यास्ततस्तथा ७२ खेटाऽ-
 स्तपरपूर्वस्यात्परदृक्कुण्डलक्रमात् चरनाडयन्तरेणैव
 ततस्तद्वहसूर्ययाः ७३ चरविश्लेषलिप्ताङ्घातांशैश्च
 धनाऽधनैः सूर्यतः स्वाभ्यभूमेरु दक्षस्थेखेटेहिसंस्क-
 ताः ७४ भानुखेचरभेदांशः स्वष्टकालांशकाः स्मृताः
 परितोऽर्कान्तिकालांशतुल्यबाह्वशसमिते ७५ दूरे
 यत्कुण्डलज्ञेयतत्खेटस्याऽस्तकुण्डलम् स्यादऽ-

१३ देवभूमौ सूर्यादुत्तरसंस्थेखेटे सूर्यदिशाग्रथमं पूर्वदृश्यते खेटोदयस्या-
 त् सूर्यादुत्तरसंस्थेखेटे कीदृशानन्तरम् प्राग्दृश्यते ग्रहोदयस्या-
 त् दक्षभूमौ तद्वत्स्यात् देवभूमौ सूर्यादुत्तरेखेटे सूर्यास्तानन्तरं

प्रोक्तकालांशानां प्रत्यक्षानुगत्य स्यात् ^{या}
 त्तमएडलव्यासकाल भागज्यकोन्मितम् ७६ खेट-
 केरस्थवृत्तस्य भागाः स्वांगगुणाः स्मृताः ^{परिधे ३६०}

केषांचिन्नित्यानामस्ताभावो भवतितदुत्पत्तिः

नित्यानां नित्यतुल्याऽर्ककाले नित्यस्फुटाऽपमम् ७७ ^{ताराणां तारास्पष्टं सू ताः स्यः क्रां}

अनुर्यितैव तन्नित्यप्रस्फुटक्रान्तिदिग्गताः नित्याः ^{ताराणां क्रां ताराणां}

नां समयाशास्तु विज्ञेयाः सौम्यदक्षिणाः ७८ नित्य ^{प्रोक्तकालांशाः उ द ताराणां}

कालांशसंस्कारदत्ता तद्भास्कराऽपमे तद्द्वडस्ताऽप ^{उ-दः कालांशसंस्कारं सू उ-दः क्रान्तिं तत्प्रास्पष्टं क्रान्तिं अस्तं कालांशं}

क्रमतस्त्यानु ल्य दिक्केऽन्तरंतयोः भिन्नदिक्के युतिं ^{क्रां}

स्पष्टक्रान्त्यऽस्तापमभागयोः कृत्वा शेषलवाश्च स्व ^{क्रां}

प्रोक्तकालांशकाऽधिकाः ८० सूर्यदाभिजभूमेरु द ^{स्व}

गताः सौम्यदक्षिणाः निजभूमेरु दक्षं च तन्नित्य ^{उ-दः}

स्फुटाऽपमम् ८१ तर्हितन्नित्यनुल्येऽर्केऽप्यऽस्तं ^{क्रां वेत् ताः स्यः सू}

नित्योनयाति हि अथ क्रूरणसंज्ञांशानयनम् ^{ताः परिधेच्छती}

पश्चिमदृष्टे खेटास्तस्यात् सूर्यादक्षिणे खेटे सूर्यास्तात्पश्च-
 मपश्चिमदृष्टे ने खेटास्तस्यात् दैत्यभूमौ पश्चिमदृष्टे ने न्य-
 स्तं खेटास्तकालं स्यात्

अकसिन्नग्रहस्योदयास्तका०

२५३

निजव्यक्षादिनाड्यस्यलिप्ताः षड् घ्राश्च भाङ्काः ८२

स्युस्तानभ्रनवेहित्वानित्यक्षयलवाः स्मृताः चरा-

न्तरविधिः भिन्नदिक्चरयोर्योगमेकदिक्चेन्तरत-

योः ८३ कलाखेचरयोस्तत्रविज्ञेयं तच्चराऽन्तरम्

धनर्भागानयनम्. चरयोरऽन्तरस्यैवल्लिप्ताः

खेचरसूर्ययोः ८४ तर्कघ्राः स्युर्लवाः स्वर्णाः खेदाद्या-

भ्योन्तरैर्वो ऋणांशैस्सिंस्कृतास्तेतुस्वर्णांशैः प्र-

स्फुटाः स्मृताः ८५ यदिखेचरयोरेवसौम्यगोलं चरं

द्वयोः यस्याऽधिकं सौत्तरः स्याद्भाम्यगोलचरद्वयोः ८६

सौत्तरोयस्यन्यूनः स्याद्भिन्नगोलचरद्वयोः यस्यया-

स्यचरंयाम्यस्यात्सौम्यश्चोत्तरेचरे ८७ दैत्यांशेचर-

योर्भेदजाता भास्करखेटयोः येऽंशाश्चप्रधनर्णास्ते

विपर्यस्ताः समीरिताः ८८

अथार्कसिन्नग्रहस्योदयास्तकालानयनम्

खेटभास्करविशेषभागाः स्वर्णांशसिंस्कृताः खेष्ट

१०० गतोदयं चेदस्तं गम्यं स्यात् भोग्योदयं चेदस्तं गतं स्यात् पूर्वाः

कालांशकाः स्पष्टाः स्युः खेटाऽस्तोदयेविधौ ८९ पूर्वाः

स्तोदयके सूर्यखेटयो रुदयान्तरम् पश्चिमास्तोदये

भानुखेटयोरस्तभेदकम् ९० दृष्टिस्तगयोः कृत्वा

लि साद्यं पृष्ठं स्फुटाः स्युः स्वेष्टक्षणाभागाश्चेदऽत्याः

प्रोक्त क्षणांशकाः स्युः स्वेष्टक्षणाभागेभ्यः खेटस्तद्व-

श्यतेतदा यातोदयस्तु भोग्याऽस्तः स्यादुक्तक्षणाभा-

गकाः ९२ यदि स्वेष्टक्षणाशोभ्य ऊर्द्धाः स्युस्तत्रतर्हि

तु दृश्यतेन हितत्वेदः स्याद्यातोऽस्तोऽगुतोदयः ९३

स्यादऽस्तोदययोर्व्यस्तयाते व्यंतुजवद्वये स्वेष्टका-

लांशकेषूक्तकालांशान्तरमाचरेत् ९४ शेषांशा-

भुक्तिविश्लेषभागैरासाः खगाऽर्कयोः बक्रेखेटाऽर्क-

स्तं बापश्चिमास्तं सूर्यकृतास्तमेकम् तथा हग्वृत्तास्तमपरमेवं

द्वेधास्तं स्यात् तथा पूर्वोदयं पश्चिमोदयं सूर्यसमीपोदयमेकं

तथा हग्वृत्तोदयमपरमित्थं द्वेधा दृश्यं स्यात् च अधिगती चंद्रव्य-

क्षादिनाह्नं घ. १४।५०।२७ च मध्यगतीव्यक्षादिनाह्नं १४।५१ अ-

त्यगती च व्यक्षादिनाह्नं १४।५२।२ सूर्यः अधिगतीव्यक्षादिना-

ह्नं १४।५३।१५ मध्यग. १४।५५।२२ अत्य. ग. सूर्यः व्यक्षादिनाह्नं १५।०

न्यर्कखेटांशाः चाव्यर्कलगांशाः दश १० प्राः स्वव्यस्तोदय-

पलाः स्युः

योर्वेगयोगांशौः परिभाजिताः ९५ लब्धघस्नादि-
 कैस्तत्र भुक्तयोरुदयास्तयोः पूर्वमिष्टक्षणादेवंभो-
 ग्ययोरुदयास्तयोः ९६ इष्टकालोपरिष्ठाञ्चस्वोदया
 स्तमयं भवेत् दृष्टिकर्म्मसंस्कृतग्रहज्ञानम्
 खेटस्योदयकालेतुल्यं प्राम्दृग्ग्रहो भवेत् ९७ तद्ग्र-
 हास्तक्षणे लभ्यं पश्चाद्दृक्स्वचरो भवेत् ग्रहभस्पर्ष्ट
 पर्यंतः समकालं कलादिकम् ९८ खेटभोमित
 लग्नस्य यन्तत्स्यादुदयक्षणां तल्लग्नस्योदयादेव
 लिप्ताद्यं चांशयक्षणे ९९ इष्टं ज्ञायते भेदमिष्टल-
 ग्नोदयेष्टयोः लग्नघस्नाऽर्द्धलग्नेष्टभेदं लग्नं नतं भवेत्
 १०० लग्नोन्नतं भवेदल्पलघुद्युगतगम्ययोः उन्न-
 तंऽहार्द्धयो भेदं सर्वत्रैव भवेन्नतम् १०१ नहि भा-
 स्करलग्नानां विक्षेपं खलु वर्त्तते स्थूलदृग्ग्रहानयनं.
 अथ तत्स्थूलदृक्खेटविज्ञानं वञ्चितुग्रहम् १०२
 साध्य लग्नस्य पूर्वाऽन्यकपाले पूर्वपश्चिमे खेटभो-
 न्मितलग्नस्यापक्रमात्थचरोद्भवो १०३ साध्य रात्रि-

२५६

परमसिद्धान्ते

दिनमानं

नत उच्यते

साध्य

१२

ग्रहाक्रांतलग्न-

द्युमानौचस्फुटकालनतोनतो कीलात्तापलभाल-

नतकल-सहशराशपाशाहता

ग्रहाक्रांतलग्नदिना

भक्ताः

भनतघ्रष्वशाताडिता १०४ लग्नाडद्वाद्वाडिताल-

ब्धभागाः पूर्वकपालजाः स्वाः स्युस्तद्याभ्यबाणेच

उ. प्र. शर

क्र. फलभागाः

भागाः

प-

सौम्येषौतुक्षयाभिधाः १०५ तैत्त्वपूर्वकपालोत्था

क्र.

द. शर

व बाणे

ध.

श्चर्णास्तिद्याम्यमार्गणे तत्रसौम्यशरैर्येतेस्युः स्वा-

स्तिर्यग्गताः खलु १०६ त्रिभयुक्खेचरस्पष्टतुल्य

तल-

क्रा

य-शर अंशाः

६०

लग्नाडपमात्रकैः अभ्यस्ताश्चग्रहेष्वशाः षष्ठ्या

भागादि

ग्र-क्र. अंश

एक

सास्तलवादिकम् १०७ क्रान्तिविक्षेपयोर्भिन्नतु-

द. उ.

ल्यगोलेधनएकम् ऊर्द्धगंजायतेदत्वारखेटे तौतिर्य-

गूर्द्धगौ १०८ स्यात्तद्दृक्खेचरं स्थूलं सूक्ष्ममन्यै-

ग्र

इत्यह

सू. अयनोडा

स्तुतत्स्मृतम् तत्रदिकंपलभादेशेदेवांशोर्काडध्रखे-

ग्रह-स्पष्ट

१११० इष्टफलम् २१६

चरः १०९ शून्यैरिष्टपले भूपयुग्मकैर्यम्यकैर्जिनैः

द. २४ ग्रहशरांशैः

लग्नस्थानकैला १११२४

११४

खेटस्येष्वशकैर्लग्नतलिसैश्चदिग्धतैः ११० इन्द्रा

दिग्भक्ताः फ. क. १११२४

दध्य

सुखं न. ल

प्र.

औरिष्टलग्नस्यान्नस्थूलदृग्ग्रहोन्मितम् लग्नखेट

रा.

न.

अयनोक्ता

ल. प्र.

भधिष्येषुदत्वामार्गांशसंस्कृतिम् १११ तेषांया

रा.

न.

क्रा

क्रा

जायते क्रान्तिस्सामध्यापक्रमं भवेत्.

अथक्षितिजदृत्तेदृग्दृत्तेदर्शनमदर्शन
मुदयास्तप्रतिदिनं यद्भवति तज्ज्ञानम्
व्यङ्ग्येवेदस्यये भागास्तर्कमाः स्यात्कलादिकम् ११२
तस्मिन्स्वर्णचरंभानोः स्वर्णदेयं घटीमुखम् स्वर्ण
खेटचरव्यस्तदत्वाङ्कीदयतोदयम् ११३ स्यात्खेट-
स्याऽस्तकालस्यादङ्कीस्तादृचस्तसंस्कृतौ यद्वत्सु
र्योदयाऽस्ताभ्यांस्यातांतौखेटचरस्यतु ११४ तद्वत्खे-
टोदयाऽस्ताभ्यांस्यातांखेटोदयासकौ अस्तज्ञानं
सूर्योन्नग्रहभागास्तुर्कमाः स्याद्घटीमुखम् ११५
तस्मिन्खेटचरस्वर्णस्वर्णदेयंकलादिकम् स्वर्णमङ्क
चरव्यस्तदत्वातत्रघटीमुखम् ११६ सूर्योऽस्तात्खेच-
रस्याऽस्तकालस्यात्प्रतिवासम् स्वव्यक्षादह इलहि
त्वापंचचन्द्रघटीषुच ११७ शेषंनित्योदयेयुक्तंनित्या-
स्तेखलुवर्जितम् कृत्वातावुदयाऽस्तास्यौकालौत-
स्यग्रहस्यच ११८ प्रस्फुटैल्लिप्तिकापूर्वोविज्ञेयौग-
णकोत्तमैः

अथ सूक्ष्मोदयांस्तानयनम्.

११९ द्वेधाऽस्तेचोदयेकाले कृत्वाऽर्कग्रहयोः स्फुटौ ११९

तस्याऽस्तंचोदयंतद्वच्चानयेच्च पुनः पुनः यस्मान्नि
र्विकृतियातिततस्तत्प्रस्फुटोच्यते १२० चेदऽस्तमुद-

यादूर्ध्वं शीघ्राणां तद्दिने तदा दृश्यते तद्वहस्तत्र व्यस्त
त न हि दृश्यते १२१ पश्चिमोदयवेलायां दृग्भूतेऽस्तं

विचारयेत् पूर्वाऽस्तमयवेलायामुदयंतद्विचारयेत् १२२

अस्तादूर्ध्वं परास्तं चेन्मन्दानां तद्दिने भवेत् दृश्यते पश्चि-

मेरवेटस्तद्वहस्तेन हि दृश्यते १२३ पूर्वस्यामुदयया-

ते दृश्यते स्वोदयक्षणे अस्तेष्टं सूर्यं घृत्वा दृश्यं स्याद्व-

स्तेष्टस्त्रिनोदयात् १२४ स्वाऽह्नादयं स्वोदयस्येष्टं

चाऽस्तेष्टः स्यादिनोदयात् १२५ अन्यऽगस्त्यादयं

श्वापि मन्दाः प्रोक्ताश्च पण्डितैः १२५ संदेहं प्रवदेत्सं

११९ कालांशोदयकालादूर्ध्वं दृग्भूतास्तकालं चेदथवा दृग्भूतोदयादूर्ध्वं कालांशोदयस्तस्यात्तद्वहस्तत्र दृश्यते चेत्कालांशोदयकालादयं दृग्भूतास्तकालं मथवा दृग्भूतोदयादयं कालांशोदयस्तदा तद्वहस्तत्र न हि दृश्यते

१२० दृग्भूतादधिकं कालांशो पश्चिमास्तं कालांशोस्तादयं दृग्भूतास्तम्

चरोत्पत्तिः

२५२

गर

धोपलैः पंचाऽधिकोनकैः विस्पष्टनिश्चयाच्चाऽपि बा-
णाऽपक्रमनिश्चयात् १२६ निश्चयात्ममयाशानां वक्त-
व्यतद्यथोचितम् न स्थूले निश्चयं चाऽस्ते चोदयेपी-
तरेषु च १२७ । १३१४

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते प-
रमसिद्धान्ते उदयास्ताधिकारो नवमः ६

मेरुयन्त्रांशज्ञानम्

उ. क्रां

चुभेताः

उ

व

क्रान्त्यंशा मेरुयन्त्रांशाः खेदानामुत्तराः स्मृताः या-
म्याऽपक्रमभागास्तु यन्त्रांशाऽप्रसुरालये १

व्यसेमध्याह्नयन्त्रांशज्ञानम्

क्रान्त्यंशाः स्वाकतः शुद्धा व्यसेनित्यादिनाऽर्द्धजाः

यन्त्रांशाः कीर्तिता व्यसंज्ञानम् व्यसंप्राक्पश्चा-

द्भूमिमण्डलम् २ लंकारो मपुरादीनामस्तकापरि-

संस्थितम् प्रोक्तं नाऽस्त्यऽक्षभातत्रतस्तद्व्यक्ष-

मुच्यते ३ अथ चरोत्पत्तिः

अल्पदिनयात्

अधिकदिनेमानं धावत्

उत्तरभूमात्तुत्तरा-

स्वस्वलघ्नद्वयः स्वस्वोद्घातान्ततन्निजायनम् ॐ

गण दक्षिण भूमौ दक्षिणावयनम् उत्तरभूमौ दक्षिणं दक्षिणोत्तरावयनम्

द्विहान्यूनघ्नान्तजायते चेतरायनम् ४ स्वाड्यन

देवभूस्थानां विज्ञेयमुत्तरायणम् दैत्यभागस्थितानां तु

स्वाड्यनं दक्षिणावयनम् ५ स्वादायाम्योत्तरं भूमौ

व्यक्षतोदक्षिणोत्तरा विज्ञेयाव्यक्षतः सौम्ये च स्वा-

दात्ततरा भवेत् ६ व्यक्षाद्याम्याऽवनीस्थानां तु स्वा-

दादक्षिणं भवेत् अन्यगोलचरचस्वव्यक्षस्थानो-

दयात्परम् ७ खेटोदयचरमितस्यात्पूर्वनिजदिक्च-

रे एवं व्यस्ततद्द्रहाऽस्तस्याद्यथाऽपरदिक्चरे ८

निजव्यक्षाऽस्ततः पूर्वतस्याऽस्तं निजदिक्चरे नि-

जव्यक्षाऽस्ततः पश्चात्तस्यास्तं समुदीरितम् ९

संस्काररीतिः एकजातितुल्यवशयोगं भिन्नत-

रस्थवेत् नैवयोगनविशेषं भिन्नवशसमीरितम्

१० संस्कारेतुल्यगोलं चेत्तद्गोलस्याद्यथास्थितम्

संस्कारेभिन्नगोलं चेद्गोलस्यादधिकस्य च ११ सं-

स्कारे गोलसाम्येतु संस्कारः स्यात्तथोर्ध्वं तिः गोल-

भेदेतु विम्लेषसंस्कारः स्यात्तयोर्द्वयोः १२ एवंधिया
धनएानिबहूनांसंस्कृतिर्भवेत् खेटव्याक्षाऽन्तरस्वा-

शाः स्युस्तत्खेटाऽपमांशकाः १३ नतांशोपपत्तिः

स्वोर्द्धाऽभ्रग्रहयोर्मध्येभागा दक्षिणोत्तराः स्युर्धा-

स्योत्तरवृत्तस्थास्तेज्ञेयाः स्वनतांशकाः १४ स्वांको-

र्द्धाश्चेन्नतांशास्तुयत्रस्युस्तत्रतद्वहः दृश्यतेनतदा

कर्मकिंकार्य्यतस्यधीवरैः १५ षष्टिलिसाऽधिकं

यत्रतत्स्फुटाऽहर्भिर्भावेत् तत्खेटस्यधियाकर्म

माचरेत्स्वात्रायोचितम् १६

अथाक्षभापलभाविषुवद्भानयनम्.

यष्टयऽग्रेणदृढेणैवदृष्ट्वातत्प्रकटं ध्रुवम् यन्मितो

लेभ्यतेभूमौबाहुस्तेनविभाजितः १७ यष्टिमानां

१. ४ ६।४० पलभादेशे अक्षांश २५।३।१८ ज्यार्द्ध ३५।४५।३५
वर्ग ७७४।१३।५०।१५ लंवांश ६०।५६।४२ ज्यार्द्ध ५०।५५।५।३
पला १८०।३०।५।३१ लंवांशज्याभागाः १००।१०।११।३ अक्षांश
ज्यार्द्धपिंडपलाः १००।१७० तत्र०।३३।२०।१ अनेन तोलकं हवा
६।४० पलभादेशोऽक्रान्तिदिक् केर्हकं कुन्यार्द्धस्यात् ६।३० पल-
भादेशोलर्वज्यार्द्ध ५०।१२।४६ ववपलकणी १३।३८।५०

२६२

परमसिद्धान्ते

हृतः शंकुर्मध्यबाहुस्तदुच्यते ततः रवत्रिकला तु-
त्येकालेमध्यभुजाऽभिघम् १८ आनयित्वा परंत-

इन्मध्ययोर्भुजयोस्तयोः कृत्वा योगदलत्वान्यमेरु
दिक्काक्षभा भवेत् १९ पूज्यवर्गाऽक्षजीवाद्द्विगुणे-
दपदाद्धृतः पलज्याऽर्द्धाहृतः शंकुर्जायते विषुवत्प्राभा

२० भानोः शून्यापमेकस्य घस्याऽर्द्धाभाऽक्षभा भवे
त लम्बांशज्यांशकैरासमदर्थदं कर्णमुच्यते २१

कर्णं नावर्गविश्लेषमूलं वा पलभा भवेत्
अर्थदज्ञानम् चक्रव्यासलवाः स्वेष्टशंकुघ्रा

अर्थदो भवेत् २२ अक्षांज्ञानयचम
अक्षभानरवगव्यमूलमऽक्षश्चोच्यते

*१ ६६ अक्षांशदेवो पलभागुलाः २६।५७।८।४० तत्र ६६
अक्षांशानां ज्याऽर्द्धम् ५२।२०।२९।३०
*२ अर्थदं १३७५।४।५३ अर्थदं पिण्डपलाः ४९।५०।२९।३१
चक्रव्यासपिण्डपलास्तस्मात् ४१२५२४।२६।४५ चक्रव्यास
लवाः सूक्ष्माः ११४।३५।२४।२६।४५ चक्रव्यासाऽर्द्धपलाः
सूक्ष्माः २०६२६२।१३।२२।३० ६।४० पलभादेवो पलक-
र्णः १३।४३।३९।१।२९ अक्षकर्णपलकर्णपिण्डम् ४९।४१९।१।२९

तुरीययन्त्रेणाक्षांशानयनम्

२६३

चतुर्पूज्यशकुलमुच्यते २३ पूज्यघ्रापलभाचाऽ

क्षकणासाक्षज्यकादलम् जायते तद्युग्मे घ्राज्यास्यात्त

स्या भुजभागकाः २४ अक्षांशाः कथिताः कुन्दद्वि

घतन्मौर्विकाभवेत् तस्या बाहुलवाः प्रोक्ता लम्बा

भागाश्चपण्डितैः २५ अस्मानस्योर्वर्गयोगमूल

विभाजितम् अर्थदज्या भवन्तस्या दोर्भागाः स्वां

कतोनिजाः २६ अक्षांशाः सुरदैत्यांशो ज्ञेयास्ते द

क्षिणोत्तराः प्रकारान्तरेणाक्षांशानयनम्

स्वाऽह्वाऽर्द्धेत्तरेखेलसौम्याः स्युस्तन्तांशकाः

२७ स्वाह्वाऽर्द्धे दक्षिणोखेतश्चेद्याम्यास्तन्तांशकाः

स्वाऽह्वाऽर्द्धजस्वयंत्राशस्वांक भेदान्तांशकाः २८

स्युर्न्तांशस्फुटक्रान्त्योर्दिग्भेदे योगमाचरेत् दिक्

साम्ये विवरं कृत्वा ह्यऽक्षांशाः समुदीरिताः २९

तुरीययन्त्रेणाक्षांशानयनम्

त्रिंशद्विंशान्तरेणैव तद्द्वयैः प्रकटं भ्रवम् दृष्ट्वा काल

द्वयवृत्तपादभागो द्वयस्य च ३० भामार्गेणैव यत्रस्य

स्युर्येयं यंत्रभागकाः तत्कालद्वयेयोर्यंत्राशैव्याऽर्द्धं ^{योगं}
 स्युः पलांशकाः ३१ ^{अक्षांशः} ध्रुवनिश्चयम्. सुमरोरुपः
 रिस्थन्तु ध्रुवं सौम्याभिधं भवेत् ध्रुवयाम्याभिधं त- ^{स्थिरयोः}
 त्स्यात्कुमेरोरुपरिस्थितम् ३२ पश्यन्ति स्थानयोः के ^{प्रकट}
 न्द्रव्यक्षस्थाः स्थिरयोर्द्वयोः ^{मनुष्या} ध्रुवमेव कदाचित्तुल्य-
 क्षदेशास्थिता जराः ३३ अवपश्यन्ति पूर्णवाकदा-
 चित्समयेदलम् ^{अर्द्ध} रात्रौ तमऽवपश्यन्ति कदाचिन्नहि
 तुल्यम् ३४ ^{अक्षमात्र} आलोकयन्ति तच्चाऽथ तद्भुवो यदिसा-
 नवैः रात्र्यङ्गारम्भयोर्मध्ये ^{दिनं संपूर्णरात्रिं} द्वेकस्थानेव दृश्यते ^{प्रकटप्रकट} ३५
 स्थिरस्तत्स्यात्तदाऽथोक्तभिन्नेतन्नस्थिरो भवेत् ^{को}
 लम्बांशज्ञानम्. ज्ञेयाः ^{पक्षमासीतिताः} शून्याऽथ माह्नाऽर्द्धलंबांशाः ^{६०}
 यंत्रभागकाः ३६ वाऽक्षभागानिताः स्वांकभागाः
 लम्बलवाः स्मृताः

अथ प्रसंगात्कुन्दधारानयनम्.

अक्षांशज्यादलाऽभ्यस्तकीलपलभयोद्धृतम् ३७

तत्कुन्दधारकं धारं लम्बांशज्यादलं भवेत्

यथायोग्येष्टाद्वयत्तानयनम् २६५

दृष्टत्तज्ञानम् ^{देवां शो} भूगोलाद्धर्मराशितुह्यक्षभागमि-

तोत्तरे ३८ ^{आकुशो द फव} व्योमेयाम्यस्थिरस्थानाभिजट्कपतनं भ

वेत् ^{उ फव} एवंसौम्यस्थिरादग्नेचस्वदृक्पतनं भवेत् ३९

व्यस्ताभ्यांसौम्ययाम्याभ्यामित्थदैत्यांशके भवेत्

^{सितिभम् नसत्र} स्यात्कुजं धिष्यहृष्टत्तत्कुजाद्धस्यविस्तृतः ४० ^{सितिभ् व्यासस्य} तु-

^{आकाशरम्भः} त्यव्योमसुरवेयातिहृक् सूत्रस्वस्वभूस्थलात्

अथ यंत्रांशानयनादाविष्टज्ञानम्.

ग्राह्यमिष्टोत्थस्वेटार्कजस्वेतस्योदयंबुधैः ४१ भायंत्रां

शदिगंशानामाशये सर्वदाखलु सावनीयमिहारब्जा-

तंचक्रभ्रमणजंवेः ४२ गुप्ताहोरात्रलितोत्थमथच-

क्राटनोद्भवम् चात्रयं ^न भाहोरात्रघटीतुल्यषष्ठ्यनुसार

जम् ४३ यथायोग्येष्टकंस्वेष्टस्यात्स्वेष्टस्वोदयान्तरम्

गुप्ताहोरात्रानयनस्थूलम् ^{गति} भुक्त्यंशांशांशायु

क्तंतुस्वांगमार्गजवेतथा ४४ ^{गति} वेगभागांगभागेन

^{दो चक्रगती} शून्यांगंवक्रवेगके स्थूलसूर्यादिगुप्ताहोरात्रलि-

^फ तादिकं भवेत् ४५ यथायोग्येष्टाद्वयत्तानयनं

गुप्ताऽहोरात्रलिसासायथायोग्येष्टलिसिका षष्टि^{६०}

घ्रास्तत्फलं लि साद्यं स्पष्टदिनजातिकम् ४६ व्यं

क्तं स्वस्वस्फुटं सूर्यपूर्वाणासमुदीरितम् व्यक्ताद्य-

थोचितेष्टानयनम् सूक्ष्मव्यक्तकलाऽभ्यस्ता

गुप्ताऽहोरात्रलिसिकाः ४७ शून्यतर्कोद्भूता लब्ध-

लिसाद्यंतु यथोचितम् इष्टनिजोदयात्सूर्यपूर्वाणा

चाद्यवशाकम् ४८ व्यक्ताऽल्पवक्रवेगेस्या द्वय-

क्तोद्भूमागवेगके सूक्ष्मयथोचितेष्टात्सूक्ष्मव्य-

क्तेष्टानयनम् गुप्तघटोद्भूतात्स्पष्टघस्रघ्रात्त-

द्यथोचितात् ४९ इष्टात्तज्जायते व्यक्तलिसिका

पूर्वकं स्फुटम् स्पष्टव्यक्तात्सूक्ष्मयथोचितेष्टा-

नयनम् व्यक्तं गुप्तदिनाऽभ्यस्तं प्रस्फुटाहविभा-

जितम् ५० तत्सूक्ष्मं लिसिका पूर्वयथायोग्येष्टकं

भवेत् अथ स्पष्टनतस्थूलनतज्ञानम्

स्वेष्टजाऽपमजं स्पष्टघराऽर्द्धव्यक्तभेदकम् ५१

स्थानतं प्रस्फुटं पूर्वपश्चिमं प्राक्पराह्णजम्

देवांशोपूज्यमुत्तरदैत्यांशोदक्षिणं २६७

दण्डप्रदानयनम् ^६ इष्टेस्पष्टनतस्यैवल्लिप्ताः ^३ स्वेष्ट-

स्यसर्वदा ५२ तर्कग्राः ^६ स्युर्लवास्तेषांभभुजोदण्डदः ^{राशि}

स्मृतः दण्डानयनम् दण्डप्रदोद्भवज्याऽर्द्धभागाः

केरांशकाहताः ५३ ^{५७/१७/४२} त्रिज्याखण्डोलवैर्भक्ता दण्डभा-

गमुखंभवेत् नतः दण्डप्रदांशानयनम् पूज्यदण्ड

वधंकेरभक्तज्याऽर्द्धमुदीरितम् ५४ ^{५७/१७/४२} दण्डपूज्यगुणंज्या-

ऽर्द्धभक्तकेरमिहोदितम् तज्याऽर्द्धद्विगुणंक्त्वास्या-

ज्यातस्यास्तुदोर्लवाः ^३ ५५ दण्डजा दण्डदाश्चोक्ता

वंशजाइतिवंशदाः वंशानयनम् दण्डदोनत्रि-

भांशानांजीवाऽर्द्धघृतुकेरकम् ५६ ^{५७/१७/४२} चक्रव्यासदला-

शाप्तवंशमंशमुखंमतम् ^{१५} स्वेष्टतत्त्वनतस्यैवपञ्चा-

ह्याऽल्याऽधिकाः कलाः ५७ ^३ तद्वंशस्याऽंशकाः सौम्य

याम्या ^३ व्यक्षोत्तरेक्षितौ ^३ विज्ञेयास्तैविलो मास्तुव्य-

क्षाद्याम्यक्षितौबुधैः ^३ ५८ ^{६०} षष्ठ्यंघ्र्यऽत्यनतेवंशानि-

जभूमेरुदग्गतम् ^३ स्यान्नतेपंचरूपोर्द्धहान्यभूमेरुद-

गतम् ५९ ^३ देवांशोपूज्यमुत्तरदैत्यांशोदक्षिणंस्यात्

निजभूमेरु दक्षं स्यात्पूज्यं त्रिज्यादलो न्मितम्

अथ चराच्चारकानयनम्.

लिप्तादिकं चरं तर्कनिघ्नमंशादिकं भवेत् ६० तज्याऽ.

चरदिकं तु भागाद्यं चारकं मतम् चारकात्क्रा-

न्यानयनम्. ^{१२} कीलाप्ततोटाभ्यस्तपूज्यं केरोडु ^{५७/१७/४२}

तं भवेत् ६१ एकतुल्याऽक्षभादेशे चारकक्रान्तिदिग्ग-

तम् तंहत्वा निजदेशाऽक्षच्छायया चारकं भवेत् ६२

स्वस्थानेऽथैकतुल्याऽक्षभादेशोद्भवचारकान् सर्व-

सूक्ष्माऽपमानां तु लिखित्वा पत्रके बुधैः ^{क्रा} ६३ चार-

कं त्वानयित्वैव स्वस्फुटाऽपमकोष्ठजम् तत्पत्राच्चत-

तोहत्वा स्वस्थलाऽक्षभया भवेत् ६४ स्वस्फुटं चारकं

चाऽथ तत्रिजस्फुटचारकम् भक्त्वा स्वाऽक्षभया

लब्धचारकप्रमितस्य च ^{तुल्यस्य} ६५ पत्रेयज्जायते कोष्ठत-

त्तुल्याऽपक्रमं भवेत् ^{क्रा} चारकात्पलभानयनम्.

चारकं केरकाऽभ्यस्तपूज्याप्ततोटाकोडृतम् ^{५७/१७/४२} ६६

शृङ्गमूलादिस्थानचारका० २६९

शकु^{१२}घ्नपलभाज्ञेयातर्होपण्डितोत्तमैः शुण्डज्ञानं
शुण्डं भागादिकं ज्ञेयं पूज्यचारकसंस्कृतम् ६७

नात्यबाणज्ञानम्, तिथ्य^{१५}इत्यादधिनते^{१५}गघ्ननतलि-
तांशस्य^{गवेष्टुज}च कोट्यंशज्याऽर्द्धहीनाढ्यपूज्यनात्य-
बाणं

शरम्भवेत् ६८ अथग्रहस्थानज्ञानम्,

क्रान्तिवृत्तेपि^{क्रा}पूर्वाकादक्षिणोत्तरदिग्गताः स्वांक्रभा-

गाश्चजायन्तेपरचिह्नस्थलान्तथा ६९ खेटाऽपक्रम-

दिभागेप्राक्चिह्नादक्षिणोत्तरे खेचराऽपमतुल्यांशे

क्रान्तिवृत्तेग्रहस्थलम् ७० विज्ञेयं क्रान्तिवृत्तेदक्षि-

णोत्तरज्ञानम्, क्रान्तिवृत्तस्ययाम्यंयाम्यध्रुवेगतम्

सौम्यं सौम्यं ध्रुवेयातज्ञेयं नित्यं विचक्षणैः ७१

शुण्डमूलादिस्थानचारकाग्रस्थानव्यग्र-

बाणस्थाननतोन्नतसंधिस्थानज्ञानम्,

व्यक्षवृत्तोपरिष्ठाच्चनित्यतत्पूर्वलक्षणाः परिभ्रमतिखे-

रस्यस्वोदयात्स्वोदयान्तके ७२ एवंभ्रमतिनित्यश्चा-

च्चिह्नमऽस्तान्तरेसदा खेष्टोत्थापक्रमोत्थस्तु प्राक्

स्वएडेत्तद्ब्रह्मस्थलः ^{ग्र. स्थान} ७३ यत्र स्पृशति दृग्बृत्ते तत्स्वेद-
^{उद. स्थानम्} स्योदयस्थलम् विज्ञेयं तत्क्षणे पूर्वलक्षणस्तद्विचक्षण-
 ऐः ७४ यत्र स्पृशति तद्वयं क्षचक्रे तत्राऽपि कथ्यते.
 तत्स्वेद^{प्र}स्योदयस्थानमेवं तद्दृष्टिकुण्डले ७५ स्वएडे
^पपश्चिमसंस्थे च स्वेष्टकालाऽप्यमोद्भवः ^{क्रा} तत्स्वेदस्थान
 भागस्तु यत्र स्पृशति तत्र च ७६ तद्ब्रह्मस्याऽस्तदेशं
^{चू} स्यात्प्रागं कस्तत्क्षणे तथा ^{विह} संलगत्येव तद्वयं क्षचक्रे
^{प्र} तत्राऽपि कथ्यते ७७ तत्स्वगाऽस्तमयस्थानं शुण्डा
^{चारु} दिस्मरणाय च ^{न्यग्रवाशरम्} छेददृक्कोटिदृग्दृग्छायोप-
^{५७/१७/४३} पत्तिज्ञानम्. चक्रव्यासदलं व्यक्षते केरं भवे-
^{५७/१७/४३} त्सदा ७८ चेत्पूज्योन्मितकेरे तु व्यग्रबाणोन्मिता
^{इष्टके} तदा कोटिः स्यात्कैरके कोटिर्जायते छेदसंज्ञकः
 ७९ चेद्बाहुकर्णयोर्यत्राऽस्त्याशयं तत्र तर्हितु बा-
 हुत्वयान्तिकर्णानि कोटयो यान्तिकर्णानि ८० गोले
 हीत्यं भुजा यान्तिकर्णानि चाशयोऽस्ति चेत् कर्ण-
^{५७/१७/४३} चक्रे हि भूगर्भत्पूज्यतुल्यसदा भवेत् ८१ छेदमऽ

२७२

१४४।३५।२४

परमसिद्धान्तः

नतकुलोत्पन्नबाणा

१५

तच्चक्रविस्तारिदोषाऽर्द्धनतजंशरम् ८८ स्यात्तत्पंच

बाणाः

नात्यबाणाः

कुलिताऽल्पनतजः सायकस्त्रिह नात्यबाणाच्यते

बाणाः

पंचचन्द्रलिताऽधिकेनते ८९ नतजंमार्गणांहित्वा

१४४।३५।२४

चक्रव्यासः विशेषकः प्रोच्यतेनात्यबाणस्तु

बाणा

व्यग्रशरानयनम् शुण्डनात्यशरोनितम् ९० क-

त्वाव्यग्रशरंशेयं नात्यबाणानयनम् शुण्डेतद्व्य-

बाणा

बाणाः

ग्रसायकम् हित्वासंजायते ह्यत्रस्वेष्टेनात्यमार्ग-

बाणा

णः ९१ छेदानयनम् व्यग्रमार्गणकंकेरनिघ्नं

५७।१७।४२

पूज्योद्धृतभवेत् छेदं दृक्कोट्यानयनम् छेदाः

५७।१७।४२

शकुसंज्ञाः

हृतकुन्दपूज्यासंगणितप्रदम् ९२ जायतेतत्तुदृक्को-

टिस्तद्वर्णांशज्यकादलम् दृग्दण्डानयनम् अथ

३२८२।४३।१

दृक्कोटिवर्गेनात्पूज्यवर्गचयत्पदम् ९३ तद्दृग्दण्डो-

दृष्टः २०।११. चरं द. १।४९ नतं ७।० बारं १४।४३।० नात्यशरं च १४।

४३।० व्यग्रशरं च ३१।४४।३९ पुरं ८६२४ ३।८।३६ चारकंद १०।५०

।२ इष्टे भाकणांशुलाः २६।१०।१३ कर्णवर्गः ६८४।५३।० छायांशु-

लानि २३।१५।२४ कुंदपलापिण्डं १८०३०५।३१ इत्यपिण्डपलाः

२०६२६२ पूज्यवर्गं ३२८२।४३।१ पलापिण्डं ११८१७७८१ पूज्यघनम्

१८८०८३।१६।२ पूज्यघनपलापिण्डं ६७७००९९७६२ पूज्यघनकीलम्

म २२५६९९९।१२।२४ पलापिण्डम् ८१२५१५७१४४.

व्यग्रबाणारम्भस्थानज्ञानम्

३७३

च्यते छायाकर्णछायायोरानयनम् ^{कल्लु. ५} कीलह.

कोट्यास्तंतुयत्फलमृतफले नाहते पूज्यदृष्टे भां-
^{५७/१७/४२}
छा. कर्ण छाया

श्रवप्रभे २४ विज्ञेये अथेष्टनतकलानयनाय

हृद्दृष्टदृष्टकोट्योरानयनम् ^{५७/१७/४२} त्वष्टपूज्यघ्राभाभा-
छ. ५७/१७/४२

कर्णाद्वृता भवेत् हृद्दृष्टदृष्टत्वथ हृद्दृष्टदृष्टपूज्यवर्गान्त-

रात्यदम् २५ दृष्टकोटिर्जायते छेदानयनम् ^{५७/१७/४२} पू-

ज्यदृष्टकोटिगुणितं भजेत् लम्बाशयादलेनैवफलं-
^{५७/१७/४२}

च्छेदकं भवेत् २६ व्यग्रशरानयनम् पूज्यच्छेदा-

हतकेरभक्तव्यग्रशर भवेत् नात्यबाणानयनम् ^{बाणं}

व्यग्रबाणोनितं शुण्डं कृत्वास्यान्नात्ममार्गिणः ^{शरं} २७

अथव्यक्षचक्रे शुण्डाग्रस्थानचारः

काग्रस्थानज्ञानम्

^{अ उव.} स्त्रोद्यास्तमयस्थानमध्यज्यारूपमध्यमे विज्ञेयं

व्यक्षचक्रेतुशुण्डाऽग्रस्थानकंबुधैः २८ शुण्डाऽ-

ग्रस्थलकेतत्रचारकाऽग्रस्थलं भवेत् व्यग्रबाणारम्भ-

स्थानज्ञानम् तच्छुण्डाऽग्रस्थले व्यग्रबाणारम्भ-
^{शरं}

स्थलं भवेत् ९९. व्यग्रबाणाग्रस्थानज्ञानम्.
^{स्वदेशा प पू}
 स्वापरप्राक्स्थितेचोर्द्ध्वचक्रेतच्छुण्डसूत्रके तथा
 तच्छुण्डसूत्रेतुव्यक्षसंस्थोर्द्ध्वचक्रेके १०० तन्मतो-
^{य पू प}
 न्तयोः संधिस्थानयोस्त्वकपालयोः मध्यज्यास्त-
^{ग्र}
 पमध्येतुव्यग्रेष्वङ्गस्थलं भवेत् १०१ व्यग्रबा-
^{ग्र उद्व}
 णाभावज्ञानम्. नित्यं स्वाङ्गस्तोदयेकाले स्याच्छू-
^{ज्ञार}
 न्यं व्यग्रमार्गणम् शुण्डमूलस्थानज्ञानम्.
^{स्वदेशा पू प}
 स्वप्राक्पश्चिमसंस्थस्यचोर्द्ध्वचक्रस्यमस्तके १०२
^{आकाश}
 तथातद्व्यक्षचक्रस्यमस्तके व्योमसन्मुखे शुण्ड-
 मूलस्थलं नित्यं विज्ञेयं गणकोत्तमैः १०३

अथ भाकणानियनायपुरानयनम्
^{षाणं}
 हित्वा तात्कालिकाच्छुण्डात्स्वेष्टजनात्समार्गणम्
^{व्यग्रशरं}
 तच्छेषकेरकुन्दाभ्यां हत्वा स्वेष्टेपुरं स्मृतः १०४
^उ
 वंशदिग्दण्डदोनाभ्रखेटांशज्याऽर्द्धसंस्कृतम् सौम्य
^द
 दक्षिणकंचस्वचारकं खं वाकादिकम् १०५ खेष-
^{व्यग्रशरं}
 णोद्भवतत्स्याद्भागाद्यव्यग्रमार्गणम् केरकुन्दांश

घातघ्नव्यग्राऽक्षं पुरमुच्यते १०६ पुरात् छाया-
 याः कर्णानयनम् ^{१२ १८८-८३/१५/१३} कीलपूज्यघनं घ्नभाकर्णः स्या-
 त्पुरभाजितम् ^{५७/१७/५२} भाकर्णात्तत्पुरानयनम् पूज्यस्यै-
 वधनं नृघ्नभाकर्णात्तत्पुरो भवेत् १०७ प्रकारान्तरे-
 एगपुरानयनम् ^{१३ ८१२५१५७१४४} अर्कमानस्य शंकोस्तु भाकर्णस्य
 पलोद्धृताः वेदेन्द्राश्चाकभूतत्वभूनागास्तद्भवेत्पुरः ^{१२ वाक्}
 १०८ व्यग्रवाणानयनम् ^{५७/१७/५२} कीलपूज्यघनस्तुण्णं
 कुन्दासंकेरकोद्धृतम् ^{अंशादि} भाकर्णेनोद्धृतं व्यग्रवाणस्या-
 त्पूज्यजातिकम् १०९ प्रकारान्तरेण व्यग्रवाणा-
 नयनम् ^{वाण} कुन्दकेरं वधेनात्तत्पुरं व्यग्राऽक्षमीरितम्
 तत्पुराद्यं त्रांशानयनम् ^{३२८२/४३/१} तत्पुरं पूज्यवर्गं त्रंशं
 ज्याऽर्द्धमुच्यते ११० तद्विघ्नं ज्या भवेत्तस्या बाह्वं-
 शा यत्र भागकाः स्युः ^{३२८३/४३/१} अथ यत्रांशो भ्यः पुरानयनं
 यत्रांशज्यकाऽर्द्धं घ्नपूज्यवर्गं पुरं भवेत् १११
 पुरसुएडाभ्यान्तकलानयनम्
 तत्पुरं कुन्दकेराभ्यां भक्ता लब्धो न सुएडकः स्यान्त-

नात्यंशरपूज्यनात्यमार्गएवर्जितम् ११२ कृत्वा
 तद्विगुणं ज्यास्यात्तस्याः कोट्यंशषड्लवम् पंचशी-
 तांशुलिसाऽल्यलिसाद्यंतनतं भवेत् ११३ स्याच्चैत्पू-
 ज्याधिकनात्यबाणयत्रहितर्हिच तत्रतद्विवरुत्वा
 नात्यमार्गएपूज्ययोः ११४ स्याज्ज्याऽर्द्धतर्धिमं ज्या-
 स्यात्तस्या दौर्लवान्विताः शून्यांकास्तर्कमिर्भेक्ता
 लब्धलिसादिकं फलम् ११५ स्यान्नतं स्वेष्टकालेतुपं-
 चचन्द्रकलाऽधिकम्. अथ प्रकारान्तरेण व्यग्रा-
 क्षचारकाभ्यां नतकलानयनम्. निजदिक्का-
 न्तिकालेतुचारकव्यग्रबाणयोः ११६ भेदद्विगुणितं
 ज्यास्यात्तस्या बाह्यंशवर्जितात् स्वग्रहांतर्कभेक्ता-
 तुबाणांशोऽल्यनतं भवेत् ११७ तत्रचेच्चारकादल्यं
 व्यग्राऽक्षं नतलिसिकान् हित्वांशान्निप्रमाणेभ्योक्षा-
 न्नोर्द्धस्यान्तधानतम् ११८ परदिक्चारकयुक्त्वाव्य-
 ग्राऽक्षं ज्यादलं भवेत् तद्विग्रं ज्याभवेत्तस्या बाह्य-
 शाऽन्ननवाऽन्तरम् ११९ षड्भक्तं जायते नित्यलिसा-

कईकतोटकानयनम्

२७७

द्यंतत्रतनतम् अथप्रकारान्तरेणयंत्राशानयने-
 वेत्रानयनम् ^{५७/१७/४३} पूज्यघंतोटकं कुन्दभक्तंतत्क्रान्ति-
 दिग्गतम् ^{३० द०} १२० वेत्रस्याद्वेत्रभागघ्रंकुन्दपूज्याशको
 द्यूतम् लब्धभागमुखंवेत्रदिग्गतंतोटकं भवेत् १२१
 तत्रपातानयनम् ^{फलांश} लम्बादक्षांशज्यकारखण्डौक-
 णैस्तिस्तुतयोस्तुयत् ^{अक्षर घात} भेदयोगवधपूज्यभक्तलब्धान
 संयुतम् ^{५७/१७/४३} १२२ पूज्यकुत्वादलौबाहूस्तः स्वस्वभुज-
 कर्णयोः ^{यगन्तिरम्} वर्गभेदपदपातस्याहृक्चक्रकुलोद्भवम्
 १२३ तत्र कईकतोटकानयनम् ^{५७/१७/४३} केरघ्रंचारकं
 पूज्यभक्ततत्कईकं भवेत् ^{फल} तेन घ्रंधारकं लक्षज्याः
 द्वासंतोटकं भवेत् ^{१२} १२४ फलभातोटकांशघ्रांशघ्रा-
 साक्रान्तिदिग्गतम् कईकं जायतेवातत्क्षितिज्याः

* ६१४० फलभादेशे १८१३८/१५ अनेन तोटकं हलाक्रान्तिदिक्
 वेत्रस्यात् ६१४० फलभादेशे ०/२४/८/१८ अनेन कटकं हला-
 क्षांशदिक्फलदिक् फलस्यात् तथा ०/२४/८/१८ अनेन कईकं
 हला अक्षांशदिक्कम् पार्श्वस्यात् ६१४० फलभादेशे ०/३३/१०
 अनेन तोटकं हला क्रान्तिदिक् कईकं कुज्याई स्यात्
 ६१४० फलभादेशे पातानयने बहु लौबाहू तत्र बहुभुजः ४३/४६
 अत्यभुजः १३/३०/१४७ पार्श्वभागादिः २४/१५/२४ अक्षांशज्याई
 वर्गम् ७४/१३/१५ अत्यभुजवर्गः १८२/३६/१०

ईलवादिकम् १२५ कंटकानयनम्. चंद्राक्ष-
ईकयोः कृत्वासंस्कारंकण्टकोच्यते देवांशोदक्षिः
एंदैत्यांशभूमावुत्तरंपलदिक्फलं स्यात्

पलदिक्फलानयनम्

कुन्देपातं भवेच्चेत्स्यात्पूज्येऽक्षांशज्याकादलम् १२६
चेत्स्याद्व्यज्येऽक्षजीवाद्दकटके पलदिक्फलम् पा-
तं कंटकं धारभक्तं स्यात्पलदिक्फलम् १२७ अ-
क्षांशज्याद्द्विभागघ्नकंटकं भागपूर्विकम् पूज्यभा-
गोद्धृतं वा स्यादंशं पलदिक्फलम् १२८ वाक्षां-
शज्याऽर्धतुल्यस्य कर्णस्याऽत्र भुजाहृतम् कण्टकं

* तोटक फलकर्णेष्टिकर्णानां योधिकस्तत्पूज्याप्तः स्वस्थाने निरवेत्
यो व्याधिकस्तत्कीलाप्तः स्वस्थाने निरवेत्. अत्यल्पस्तु यथास्थितौ
ज्ञेयः तेषां धाते अतिदिक्का अत्रास्यात् विंध्याहवनं रंशंशज्या-
र्धेनाप्तं भास्यात्. शंकु घ्न १२ पूज्यं ६८७ १२२ १२४ पलपिंडम्
२४७५१४४ ६१४० पलभादेशो पूज्यांशो घ्न कीलाप्तं पलकर्णफलम्
० ११११५३ तत्राक्षकर्णो १३१४३ १३८ पिंडपला ४८४१ ५११
तत्राक्षांशाः २८ १३१८ तज्ज्यार्धं २७ १४८ १३० पिंडपला १००१००
लम्बांशाः ६०० ५६ ४२ तज्ज्यार्धं ५०१ ५१ ५ १३१ पिंडपला १८०-
३०५ १३१ ६१४० पलभान्यगुला ४०० फलमा ६१४० वर्गम्
४४ १२६ ४०

प्रकारान्तरेणोष्टकं एवाध्यायमानम् २७५

स्यात्पलांशज्याखण्डासंपलदिक्फलम् १२५
चक्रभूभुजानयनम्, संस्कारचक्रभूदोस्स्यात्प-
लदिक्फलवेत्रयोः यद्वत्तत्कट्टीकैर्नैव संस्कृतवंशसं-
ज्ञकम् १३० कट्टकं जायते तद्वद्वाम्योदक्फलदिक्फ-
लम् संस्कृतं वेत्रभागैस्तु दक्षिणोत्तरदिगतैः १३१
जायते चक्रभूबाहुसंज्ञकं दक्षिणोत्तरम् विध्यनय-
नम्, स्याद्विधिश्चक्रभूबाहुदण्डवर्गयुतेः पदम् १३२
यंत्रांशानयनम्, उत्तपादांशयंत्रे स्यात्खम्भागार-
म्भकस्थलम्, मायान्तिस्थलं स्वांकभागस्थानकुज-
भवेत् १३३ युग्माभ्यां तद्विधिं हत्वा चक्रज्याह्यद्वि-
धीयते तस्या बाहुलवाः स्वांकं शुद्धा यंत्रलवाः स्मृताः
१३४ यंत्रांशेभ्य इष्टद्युत्यानयनम्,
स्वांकयंत्रांशविश्लेषभागज्याङ्गुहितं नरम् चन्त्रां-
शज्यादलेनासं तच्छङ्कोरिष्टमा भवेत् १३५
प्रकारान्तरेणोष्टकं एवाध्यायमानानयनम्,
अथैव च स्वयंत्रांशज्यांशसंभाश्रयव्यति कीलमा-

२८० परमसिद्धान्ते.
 क^क एणोर्वर्गभेदमूलप्रभा भवेत् १३६ भाशंकुभ्यां
 भाक^{१२} एणनयनम्. शंकुभा^{१२} वर्गयोर्योगमूलं भाक-
 एणमुच्यते इष्टभाक^{१२} एणदिष्टयन्त्रांशानयनम्.
 अथदस्वेष्टभाक^{१२} एणभक्तचक्रज्यका भवेत् १३७ त-
 स्या बाहुलवाश्चस्वयन्त्रांशाः परिकीर्त्तिताः पल-
 भादिज्ञानम्. अक्षाभापलभागानागोलेज्ञेयावि-
 चक्षणैः १३८ दिग्भुजांगुलानयनम्.
 तोटकं पलक^{अक्षक} एघ्रयन्त्रांशज्यादलोद्भूतम् क्रान्तिदि-
 क्का भवेदग्रत्वात्क्षुब्धाया कुलोद्भवा १३९ तोटकांश-
 कं भाक^{१२} एघातकुन्दाशकोद्भूतम् तथाऽपक्रमदिक्का-
 न्त्राच्चाड्यवासौम्यदक्षिणा १४० वापूज्याशघ्नकी-
 लास पलक^{अक्षक} एणभिमर्दितम् तोटकांशाहतस्वेष्टभा-
 क^{१२} एणक्रान्तिदिग्गता १४१ अग्रास्यात्संस्थतासाऽ-
 क्षाद्ययादिग्भुजोच्यते. नित्यदिग्भुजज्ञानम्
 स्वाऽह्लाद्द्विदिग्भुजं नित्यं स्वाह्लाद्द्विभासमं भवेत्
 १४२ अत्यल्पच्छायाकालज्ञानम्. स्वाऽ

प्रकारान्तरेण दिगंशानयनम् २८१

१ छा. २ द. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

१. २. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

स्पष्टदिग्भुजस्पष्टचक्रभूभुजयोरानयनम्.

१ चक्र भू भुजम् २ छा. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

१. २. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

स्याच्च दध्नतदातत्र चक्रभूभुजभागैः हत्वा स्पष्ट

१ छा. २ द. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

१. २. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

प्रभां भक्त्वा विध्यं दौर्दिग्भुजस्फुटम् १४४ स्यादऽ-

न्यद्विग्भुजो मन्दस्तत्स्या दध्नान्यरीतिना भाभवेत्त-

त्रविध्यं शाश्वदायया सास्तु तत्फलम् १४५ हत्वा दि-

ग्बाहुना चक्रभूबाहुस्तत्स्फुटो भवेत् मन्दः स्याच्चक्र

भूबाहुस्त्वऽन्यरीत्या समुद्भवः १४६ स्फुटचक्रकु-

बाहोस्तु तत्स्पष्टदिग्भुजस्य च ज्ञेयमानयनेऽन्योन्य-

मऽन्यमऽग्रं स्वतः स्फुटम् १४७ दिगंशानयनम्.

विध्याप्तं दण्डद्वयाऽर्द्धैरेरघ्नं ज्याऽर्द्धमुच्यते तद्विघ्नं

ज्या भवेत्तस्याः बाह्वंशाः स्युर्दिगंशकाः १४८ चक्र-

भूभुजदिक्कास्तु वृत्तस्योत्तरदक्षिणात्

प्रकारान्तरेण दिगंशानयनम्.

वाविध्यं शाश्वदिग्बाहुनिघ्नाः स्पष्टभयोद्धृताः १४९

चक्रभूदोर्लवाः स्युर्दिग्दोर्दिक्कास्तैस्तुताडिताः त्रि-
^{१४४ १३५ १२४ वि}

ज्याविध्युद्धताज्यास्यान्तस्याः कोट्यंशकाः स्मृताः

१५० चक्रभूबाहुर्दिक्काश्चदिग्दोर्दिक्काश्चदिग्लवाः
^{च. भू. भू. उ. द. भू. उ. द. दिग्गशाः}

प्रकारान्तरेण दिग्गशानयनम्.

दिग्भुजेनाहतात्रिज्याछाययासाज्यका भवेत् १५१
^{भू. १४ १३५ १२४ छा}

तस्याः कोट्यंशकाः प्रोक्ता दिग्दोर्दिक्कास्तु दिग्लवाः
^{भू. उ. द. दिग्गशाः}

अथैक केरजदण्डवंशज्ञानम्.

पूज्यासदण्डज्याद्वयस्यादण्डचैक केरजम् १५२
^{५० १० ४२}

वंशदज्यादलं पूज्यभक्तस्यादेक केरजम् वंशतच्चै-
^{५० १० ४२}

क केरोत्थं केरघ्नं प्रस्फुटं भवेत् १५३.

अथेष्टयंत्रांशदिग्गशाभ्यामक्षप्रभानयनम्.

सौम्याहक्षिणतः सौम्याभ्याम्याः स्युः स्वस्वदिग्लवाः
^{उ. द. उ. द. दिग्गशाः}

प्राक्पश्चात्सन्मुखवाः स्वस्वपूर्वपश्चात्ततोद्भवाः १५४
^{प. प. वि दिग्गशाः ११४ १३५ १२४}

दण्डानयनम् विधिघ्ना दिग्लवज्यांशास्त्रिज्या-

सा दण्डमुच्यते चक्रभूभुजानयनम् वर्ग-

^{अंतर. सू. क. श्रु.} भेदपदचक्रभूदोः स्याद्विधिदण्डयोः १५५
^{वि.} दण्डदानयनम्. ^{५५११७१४२} दण्डपूज्यवधंकेरभक्तजीवाऽर्द्ध
^{मु.} सुच्यते तद्विघ्नज्याभवेत्तस्या बाह्वांशा दण्डदांश-
^{दिगंशाः} काः १५६ स्युस्तेदण्डप्रदांशास्तुतर्कसाः स्यात्क-
^{द. द.} लादिकम् नतस्वध्रुवदिक्कंचेद्दिभागास्तनतोद्भवाः
^{दण्डाव्यदिगंशः} १५७ इष्टदिभागकेस्तुल्याः स्युर्भिन्नास्ते दिगंशकाः
^{क. ग. ल.} तन्नतंघटिकापूर्वमन्यभूमेरुदग्गतम् १५८ स्वध्रु-
^{देवभूमौ} वश्चस्वमेरुः स्वदिक्स्वभूश्चाऽमरक्षितौ उत्तरः प्रो-
^{द. द. द. उ.} च्यतेचैवदक्षिणां चाऽसुराऽवनौ १५९ अन्यभूद-
^{द.} द्भूतं पंचचन्द्रलिप्ताऽधिकं भवेत् परभूमेरुदिक्कंचे-
^{१८०} तन्नतंयत्रतत्रच १६० दण्डदांशकषड्दांशकान्त-
^{क. द. द. क.} राच्छेषभागकाः षड्भक्ताः परभूमेरुदिक्काः स्युर्भ-
^घ तालिसकाः १६१ नतनाड्यंगघातांशाराशिकोदय-
^{इष्टान्या} शमोर्विका नेत्राप्तानतदिक्कं स्याद्दूर्ध्वं किं सौम्यदक्षि-
^{५५११७१४३} णाम् १६२ केराप्ततत्पुनरलोलज्ञेयमऽत्रविचक्षणैः
^{अ. कु. श्रु. १६६१२८१२७} पूज्यकीलीकृतकीलगहचैवात्रकीर्तितम् १६३

केरासंतोटकं कीलगेह^{४।४६।२८।३०} घ्नपट्टकं भवेत् बा^५एंवां^६
 मितं^{१६} भूपेतुल्यं वाकल्पयेद्भुजम् १६४ पट्टकं तु भुजे
 नैव हत्वा तत्कान्तिदिग्गतम्^{कां} ज्याकुलं जायते^{कं}
 सद्यहारानयनम् युक्त्वा कल्पितस्य भुजस्य च^{१६४}
 १६५ वर्गेशंकु^{१२} कृतितस्य मूलं सद्यं हरोच्यते सद्य-
 व्यग्रधारानयनम् ज्याकुलो^{१२} द्वि^{१२} तिक संस्कारं सद्य-
 व्यग्रधारं मतम् १६६ सद्यधारानयनम् सद्य-
 राहो^{१२} दृत्तं^{१२} घ्नपूज्यस्यात्सद्य धारकं^{६८७।३२।२४} प्राक्कुन्दानयनं
 सद्यव्यग्रेषुणा भक्त्वा लोलं प्राक्कुन्दकोच्यते^{१६७}
 भाज्यानयनम् सद्यधाराहत् सद्यव्यग्रा^{१६७} इक्षं
 भाज्यमुच्यते पलभानयनम् भाज्यं लोलस-
 मंयेन त्वधिका इत्यभुजेन च १६८ कल्पितात्तद्भुजा-
 द्वाहं^{१७} कल्पयेत्तु तस्ततः^{१७} बाह्वा^{१७} संभ^{१७} भुजा^{१७} सन्म-
 सरं^{१७} चैव मेव हि १६९ तत्प्राक्कुन्दसमं सद्यधार-
 येन भुजेन च कल्पिते नैव तद्वाहं^{१७} स्तद्देशपलभा भवेत् १७०

विधिचक्रभूभुजदंडाशानांवासना २८५
यत्रलोलसमं भाज्यं जायते तत्र च स्फुटम् प्राक्कुन्देनो-
न्मितसद्यधारस्याहोस्समाक्षभा १७१

दण्डवन्दांशानतकलानांदिज्ञानम्
दण्डवन्दांशानतास्तुल्यदिक्काः स्युर्दक्षिणोत्तराः विधिज्ञा-
नम् विधिरत्रोच्यते यत्र भागगम्यज्यकादलम् १७२

अथ विधिचक्रभूभुजदण्डांशानांवासनाः
शीर्षोपरिगताकांशमध्यांशकं त्वत्रकीर्तितम् मध्यांश-
कान्तयंत्रांशस्थानेखेस्याहस्थलम् १७३ तद्वि-

धिविधिजीवायां बाणांशप्रमितस्थले तन्मध्यांश-
दः शोदेशविधिमुलस्थलं भवेत् १७४ विधिचक्रकुदो-

दण्डभागानांखेग्रसंयुतेः स्थानंतत्त्वे च स्थानं यंत्रां-
शस्थानकं भवेत् १७५ प्राक्पश्चात्सूत्रेणैवार्द्धचतुर्लला-

भिभिर्लवैः अंकिते निजपूर्वादन्यकपाले च तथानत-
१७६ तदिधेर्मूलदेशान्तु पूर्वपश्चिमसंमुखः ज्याः

र्द्धसूत्रांशकाश्चैव यत्र दण्डलवोन्मिताः १७७ या-
न्त्रिचक्रकुबाहोस्तु तत्र मूलस्थलं भवेत् सौम्यदक्षिण-

सूत्रस्थे स्वस्थानस्योर्द्ध्वकुण्डले १७८ रवांगव्यंदां^{३६०}
 कितेयत्रस्वेमूलस्थानतोविधेः चक्रभूभुजगोला-^{आकाशो विधिमूलस्थानात्} ^{द.}

वासस्मुरवाध्वजन्तिहि १७९ जीवास्त्रदलांशा-
^{यत्रयातितत्र}

स्तुचक्रभूभुजसम्मिताः दंडमूलस्थलतत्रतदएडा

रम्भकं भवेत् १८० यातशेषेष्टदिननताभ्यांचा-
^{छायातो नत}

रकज्ञानम् भुक्तभोग्याऽहप्रभेवाभातोत्थयत्र-
^{नत अन्यमनुष्याक्तं गतशेषदिनकला}

भागजम् अन्योक्तवानतं भुक्तभोग्यघस्त्रक्षणयु-
^{पू प३}

तम् १८१ प्राक्परवाकपालेतुभोग्याऽभोग्यदिनक्ष-
^{दिनाह}

णे कृत्वानतकलाह्वीनंप्रस्फुटाऽहदलं भवेत् १८२

प्रस्फुटाऽह्नाऽर्द्धस्वव्यक्षाऽह्नार्द्धयोऽरन्तरंचरम्

स्याल्लिप्तापूर्वकं हृत्वातत्तर्कैरंशकाः स्मृताः १८३
^{न्याशाह्ना क्रो उ द.}

स्यात्तेषांगुणभागाह्विचारकंक्रान्तिदिग्गतम्

अथेष्टभादिभागाभ्यांपलभानयनम्

एकद्वित्रिचतुःपूर्वाकल्पयित्वापलप्रभाप् १८४ क-
^{११२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००}

ल्पिताऽक्षप्रभावर्गशंकुवर्गयुतेः पदम् स्यान्नित्यश्च-
^{कण १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २००}

वणस्वेष्टभावर्गनखवर्गयोः १८५ ऐक्यमूलंतुविज्ञेयं
^{योग}

भा.
१५७ १७७ १८२
भाकएपिण्डितोत्तमैः तोटकांशकभाकएघातंपू-
ज्यांशकोद्धृतम् १८६ कीलमानांशकैराप्तंपक्षमऽत्र
समीरितम् नित्यकएाहितंपक्षक्रान्तिदिक्भुजंभ
वेत् १८७ तद्बाहुसंस्कृताऽक्षाशदिक्कासाकल्पिता
क्षभा मध्यदोर्जायतेदिग्दोर्दिगतदिग्भुजोन्मितम्
१८८ स्यात्तन्मध्यभुजंयत्रतत्रसारचिताऽक्षभा त-
द्देवापलमाज्ञेयाभिन्नमध्यभुजंयदा १८९ दिग्भु-
जान्नाऽक्षभातत्रकल्पितासाऽक्षभा भवेत् एवंपुनः
पुनः कृत्वाचानयेत्प्रस्फुटाऽक्षभाम् १९० कल्पि-
ताऽक्षप्रभास्थूलास्तूक्ष्मासन्नप्रवर्तिनी बुद्ध्याऽन्त-
राऽनुपातिनस्तूक्ष्मास्यात्कल्पिताऽक्षभा १९१ द्वा-
दशोन्मितकीलाऽक्षछायामऽश्वकरोन्मितामकल्पयि-
त्वातुतत्कोष्ठैर्युग्मभूपतिसम्पितैः १९२ प्रतिदिग्व्यं-
गुलैः पत्रमऽक्षकएविनिर्मितम् तत्कोष्ठैः खभन्तु-
त्यैर्वासंलिखेत्स्वसुरवायच १९३ अग्रावासनाः

२८८

परमसिद्धान्ते.

अक्षकर्णः

आदेफल

इच्छापल^{५७/१७/४२} अतिश्चाऽत्र प्राक्फलं तोटकं भवेत्

इच्छाभव फल

आदिः पूज्योन्मितकर्णतत्प्राप्तिरपरपलम् १८४

इच्छा छा कर्ण

१२

अन्यवाछातु भाकर्मपरादिस्तुत नरः आसिरः

क्रो

द.

दे.

अभिधाक्रान्तिदिग्गतादक्षिणोत्तरा १८५

पलभासूलग्रस्थानज्ञानम्.

सूलाग्रपलभायास्तु स्तः स्वव्यक्षनिजस्थलौ

अग्रायात्रग्रसूलस्थानज्ञानम्.

अ

आकाशो अ.

अग्रोर्देस्वेचराऽग्रायाः स्वादिष्टेस्वेचरस्थलम् १८६

व्याप्ति

अ

अ

आकाशोऽथाऽवनीगोलेव्यक्षकुण्डलभूस्थले दृक्

पृथ्वीचक्रपट्टे स्यादऽग्रामूलस्थलं क्षितौ १८७

पलभा

पलभाग्रस्थानात्पलभा

अक्षभादिज्ञानम्. स्वाऽक्षाभास्वाऽग्रतोव्य-

देवांशद.

देवांशः उ.

क्षसंस्मुरवाऽसमुदीरिता

अग्रादिज्ञानम्.

क्रान्तिदिक् संस्मुरवाव्यक्षात्वेटाऽग्राहीष्टजास्मृता

१८८ चक्रभूभुजानयनम्. विधिदिग्भुजयो

छा

यु

घातमिष्टाभाभाजितफलम् तच्चदिग्बाहुगोलेषु

च. भूभु

चक्रभूबाहुरुच्यते १८९ नतकलानयनम् चक्र-

प्रकारान्तरेण धनएनितज्ञानम् २८९
 भूवाहुवर्गस्यविशेषतद्विधेः कृत्वा कृत्वा दोषपदे-
 नघ्नत्रिज्याद्वैकेरकोद्धृतम् २०० तल्लब्धज्यादलंजे-
 यंतद्विघ्नमौर्विकाभवेत् तस्या बाहुलवास्तर्क भ-
 न्ताः स्युर्नतलिसिकाः २०१ याम्योन्तराक्षांशदि-
 क्फलदिक्फलानयनम् चेद्वेत्रचक्रभूबाहुगो-
 लैक्यस्यान्तदान्तरम् दिग्भेदचैद्युतिरुत्वाजायते
 पलदिक्फलम् २०२ कंटकानयनम् पाता-
 संधारभागघ्नमःक्षदिक्फलसंज्ञकम् कंटकस्या-
 दनेनैव धननतज्ञानम् तुल्यमिष्टोत्थकंटकम्
 २०३ स्यान्तत्रस्वनतम्भ्रणनतज्ञानम् चेत्स्या-
 द्विन्ननतमृणम्भवेत् पार्श्वनयनम् अक्षभाग-
 ज्याकाऽर्द्धघ्नकं तु समुद्धरेत् २०४ पूज्यादौर्जा-
 यतेपार्श्वपलदिक्फलदिग्गतम् बोधकानयनम्
 वेत्रपार्श्वंशसंस्कारसंविधायचतत्कृतौ २०५ के-
 दारस्यकृतिचुक्त्वातन्मूलं बोधकं भवेत् प्रकारान्त-
 रेण धनएनितज्ञानम् नतलिप्ता धनएः स्युः

२८०

होने अधिक

परमसिद्धान्ते

कि

नोद्धेवोधकाद्विधिः २०६ घस्त्रार्द्धनताभ्यामि-

ध.

ष्टकलानयनम्. तान्धनारव्यान्तकलान्त्वाऽ

ह्लाऽर्द्धात्परिवर्जितम् कलाहीष्टं भवेत्त्रिसान्तानृणा

न्वाधितो नितम् २०७ कृत्वा स्वाऽह्लाऽर्द्धतस्थक्त्वा

तत्स्वेष्टं व्यक्तमीरितम् स्यात्स्वाऽहंस्वस्फुटाऽहं

स्यात्स्वव्यक्तं स्वेष्टकं स्फुटम् २०८ इष्टं पूर्वाऽहंजं

गत

अधिक

यात घस्त्रलिप्तादिकं भवेत् स्वाऽह्लाऽर्द्धाऽर्द्धाऽहंजं

स्वेष्टं शेषाऽहोत्थेष्टमुच्यते २०९ धनएनितकाल

पलाश

क्रा

ज्ञानम्. स्वव्यक्ताऽह्लाऽधिके घस्त्रे चाऽक्षांशक्रा-

उ.

व.

अतरे

ध.

अ.

क्रा

न्तिगोलयोः भेदस्वर्णान्तकलाः स्युः क्रान्त्यंशाऽ

पलाशयोः

व. उ. गोलसास्ये

क्षभागयोः २१० दिक्सास्यता न्तकलाः स्युः सदा

ध.

धनसंज्ञकाः अथेष्टाद्यथोचितेष्टानयनम्.

दिनमानाहतम्

दिनमान

गुप्तघस्त्राहतस्वेष्टप्रस्फुटाऽहंविभाजितम् २११ त-

त्फलं लिसिद्धा पूर्वयथायोग्येष्टमीरितम्.

अथदेशदिवसाधनविधिः

पश्चिमदेशान्तम् अन्यस्थानाभिजस्थानं पूर्ववे

पूर्व

^फत्यश्चिमंनतम् २१२ ^{पूर्व}पूर्वदेशनतम्. स्वस्थानाऽद
 परंस्थानं^{पूर्व}पूर्वचेत्प्राङ्^{पूर्व}तंभवेत् स्वाऽह्वाऽर्द्धे^{रा.न.ग्र.}ष्टान्तर.
 मिवलिप्ताद्यंस्याच्चतुर्भुजम् २१३ भवेत्तत्राऽन्यदेशं
 स्यादऽन्यस्थानपलाशकाः^{अस्त्राशाः} ज्ञेया याम्योत्तराव्यस्ता-
 स्तद्भवेत्ताऽपमांशकाः^{रा.न.ग्र.} २१४ देशतोटकज्ञानम्
 अन्यस्थानपलाशानां^{अस्त्राशाः}ज्याऽर्द्धस्यात्तत्र तोटकम्
 देशकेरम्. अत्राऽन्यस्थानलम्बांशजीवाऽर्द्धे^{केरं}केर-
 कं भवेत् २१५ ऊर्द्धस्थानान्तरानयनम्. दशाऽन्त-
 रावेकदिक्कौस्तः^{तुल्यं} पूर्वोचाऽपरीयदा देशाऽन्तराऽन्तरं^{उ.प.}
 कृत्वा स्वाऽन्ययोर्देशयोस्तदा २१६ ऊर्द्धस्थानाऽन्त-
 रं ज्ञेयदेशदिक्साधने बुधैः^{उ.प.} देशान्तरौ भिन्नदिक्कौस्तः^{प.प.}
 स्तयोर्देशयोर्ददा २१७ देशाऽन्तरयुति कृत्वा चोर्द्धस्था-
 नाऽन्तरोच्यते. देशान्तानयनम् ऊर्द्धस्थानाऽ-
 न्तरं नाडीपूर्वप्राक्^पपश्चिमंनतम् २१८ विज्ञेयं तत्र
 तकलास्तर्कनिघ्नाश्च भागकाः^{गोवि.भुज} स्युस्तेषां तु भदोर्भा-
 गपूर्वदण्डप्रदं भवेत् २१९ देशदण्डानयनम्.

तज्जीवा^{ज्या}दलभागघ्नकेरकम्भागपूर्वकम् चक्रा^{५७/१७/४२}द्व्य-
सभागासंदण्डम्भागमुखंमतम् २२० देशवंशां-
नयनम्. दण्डदांशकश्च^{६०}न्यांकविशेष^{अंतरं}ज्यादलांश-
काः केरकस्यांशकैर्निघ्नास्त्रिज्याखण्डलोद्धृताः
२२१ लब्धवंशांशकाः प्रोक्ता देशदिक्साधनेख-
लु तत्राक्षप्रभादिज्ञानम्. स्वदेशपलभाः^{५७/१७/४२}क्षां-
शलम्बांशाश्चयथोचिताः २२२ देशदिक्साधनाऽ-
र्थं तु विज्ञेयाश्चाऽत्रपण्डितैः अतः पूर्वोक्तमार्गेणये-
स्युस्तत्रदिगंशकाः २२३ तेऽन्यदेशदिगंशाः स्यु-
श्चाऽभ्रदेशजव^{वै.}भवेत् भूमौदिक्साधनं कृत्वा-
त्स्ययंत्रादिभिर्बुधैः २२४ तद्वृत्तसौम्ययास्याच्च^{कुंडलं}ह-
ऽन्यदेशदिगंशकैः तुल्यस्थलेलिखेदंशकं तत्केन्द्रादं-
शकदिग्गतम् २२५ स्यान्नित्यमऽन्यदेशंतुचाऽथ-
भग्रहद्युक्षणे व्यक्षयत्तस्वभूत्तयोगदेशंतुजायते

* देवांशो दक्षिणांशांशास्तु उत्तरांशंशाः ज्ञेयाः दैत्यांशो उत्तर-
पलांशास्तु दक्षिणांशान्तिलवाः ज्ञेयाः पूज्यपलपिंडम् २०६२६२

स्वेष्टज्ञाययादिकसाधनम् . २९३

२२६. प्राक् पश्चात्सितिगोलस्थप्राक् पश्चाद्भागके
खलु. इतिदेशादिकसाधनविधिः

अथस्वेष्टज्ञाययादिकसाधनम्

स्याद्भाद्रपदात्पृष्ठदिग्भ्रंदिग्वाह्वं प्रतु कुण्डले २२७
दिग्वाहुवर्गभावर्गविश्लेषाद्यत्पदं भवेत् आशाकोटि-
धराज्ञेयाकोणं छायाधरो भवेत् २२८ कोणं व्यास-
दलं ज्ञेयं कोणमत्र श्रवम् भवेत् दोर्जावाह्वं भवेद्वाहुः को
टिः कोटि ज्यकादलम् २२९ द्विघ्नं तद्विभुजं कृत्वा
दिग्वाहुज्याधरा भवेत् दिक्कोटिं दिगुणं कृत्वा दि-
क्कोटिज्याधरा भवेत् २३० द्विघ्नस्वेष्टप्रभातुल्यं तद्वृत्त-
व्यासमुच्यते तद्व्यासादुद्भवंचत्तंकृत्वा केन्द्रस्थलेन-
रम् २३१ ऊर्ध्वस्थाप्येष्टभालप्रदेशे वृत्ते सुलक्षणम्
कृत्वा हीष्टभयात्यक्तं वृत्तं स्याद्गतकुण्डलम् २३२
लक्षणादग्रतो वृत्तो भोग्यवृत्तोऽत्र कथ्यते प्राक् पा-
लोत्थदिग्वाहोयाम्येतद्यातकुण्डले २३३ दिग्भुजे प्रा-
क्पालोत्थे सौम्येतद्भोग्यकुण्डले कपाले पश्चिमेया-

शंकु

दिग्शीः ङ दः द.उ.

नस्त्रायाव्यस्तराशाशकोन्मितैः दत्तातत्परिधावाशा

विज्ञेयास्वस्वसम्मुखी २४२ एकांगुलाव्यप्रभा-

कालेदिगंशाभापरिज्ञानम्. तत्त्वेचरस्यभायत्र

द्वादशोन्मितशंकुजा एकाङ्ग्याजायतेतत्रदिग्भागान

यनायच २४३ अतिसूक्ष्मज्यकाद्यर्थजायतेऽति

परिभ्रमम् तत्रातस्तदिगंशीश्चतद्भयादिभुजेनच

२४४ कुर्व्यादिक्साधनं नाऽन्यदेशस्याऽपि क्षितिः

रवलु अथतत्सप्तवृत्ताख्ययन्त्रे तद्वक्षकुण्डले

२४५ सर्वोच्चस्थानतः पूर्वपश्चिमेप्राक्परेनते नतलि-

सांगैघातांऽशतुल्यस्थानेहितहृढम् २४६ दत्ताऽ

पक्रमवृत्तस्यतद्वक्षस्थानभागकम् ततस्तद्वन्त्र-

भागानावृत्ततत्त्वेचरस्यच २४७ क्रांत्यंशाऽधःस्थ-

लेक्रान्तिवृत्तेदत्वानिजस्थलात् याम्योदक्कुण्डले

चस्वन्यक्षदेशान्निजस्थलम् २४८ स्वाऽक्षांशप्रमि-

तस्थानेसौम्येस्यादुत्तरक्षितौ याम्येयाम्यक्षितौज्ञे-

ययाम्योदक्कुण्डलस्यच २४९ सर्वोच्चस्थानकंतुस्व

व्यक्षस्वव्यक्षतः खलु स्वाष्टाष्टांशोन्मितस्थानेस्वव्य-

क्षाऽधःस्थलं भवेत् २५० स्वव्यक्षाऽधःस्थलादऽ

क्षभागकं प्रमितस्थले चिजभूमेरुद^{पलाश तुल्य}व्यस्तदिक्के^{उ. द. द. उ.}

ह्युत्तरदक्षिणे २५१ याम्योदकुण्डले याम्यसौम्य^{उ. द. द. उ. द. उ.}

वृत्तोपरिस्थले युक्त्वायंत्रांशवृत्तस्य सर्वाऽधो-^{कुडमस्य}

भागकं तथा २५२ सर्वोच्चांशस्थलं युक्त्वा स्वस्था-

नाऽधोऽवाकस्थले याम्योदकुण्डले तस्मात्तद्व्यंत्रां-^{उ. द.}

वाककुण्डलम् २५३ प्राक्^{पू.} पश्चात्स्वकपालेतुदृग्बृ-^{प.}

त्ताऽभ्यन्तरस्थले यद्वागेयाति तद्वागंयावद्वृ^{दृष्टस्य}कुण्ड-

लस्य तु २५४ सौम्याद्वादक्षिणाद्येऽंशाः स्युस्तेस्यु^{उ. द.}

नित्यदिग्गवाः भूमिदिक् साधूनं चाऽन्यदेशदिक् सा-^{दिग्वाः भू.}

धनंबुधैः २५५ कर्त्तव्यं नित्यदिग्भागैः खेटानामुक्त^{दिग्वाः भू.}

वत्खलु विधिकीलवधयंत्रांशज्याऽर्द्धमितुतत्फ-^{वि.}

लम् २५६ स्यात्स्पष्टभाभवेद्यंत्रांशैरंश^{१२}

ज्यादलं विधिः सर्वत्रोन्नतयंत्रांशः यंत्रांशः स-^{१२}

मुदीरिताः २५७ तद्व्यक्षकुण्डलस्याऽपि सर्वोच्च^{१२}

एकंशुलात्प्रभाकालेदि०

२५७

स्थलकंबुधैः स्वव्यक्षप्रोच्यतेतस्मात्स्वव्यक्षाद्व्यक्षकु-

एडले २५८ यत्रेष्टेऽपमवत्तस्यव्यक्षभागस्तुतिष्ठति

तन्नतस्थानकंज्ञेयंस्वव्यक्षनतदेशयोः २५९ मध्यां

शाऊर्द्धभागाः स्युस्तेऽंगाप्तास्तन्नर्तंभवेत् यत्राऽपक्र

मवत्तेतुक्रांत्यंताऽधःस्थलांशके २६० इष्टेतिष्ठतियं

त्रांशवत्तस्तन्नखगस्थलम् स्यात्वेतस्थलतोयंत्रभागा

नाकुएडलेऽशकाः २६१ येस्युर्भिजस्थलांततेनतयंत्रल-

वाःस्मृताः नतयंत्रांशजीवाऽर्द्धभागाविध्यंशकाःस्मृ-

ताः २६२ दृष्टिकुएडलपर्यन्तयेंऽशायंत्रांशकुएडले

स्वेष्टेरखगस्थलाद्यंत्रभागास्त्युस्तद्वहस्वच २६३

व्यक्षस्थानलवात्क्रान्तिवृत्तक्रांत्यमितस्थले स्याद्या

स्योत्तरदिग्भागेऽपमदिक्पमातकम् २६४ स्वस्थाना

द्यंत्रभागानांवृत्तेस्वाकांशकस्थले नित्यंइकुएडल

स्थानंसर्वत्रसमुदीरितम् २६५

* क्रांतिवृत्तेव्यक्षस्थानांशकात् उत्तक्रांतौत्तरे दक्षिणक्रांतौ दक्षिणे क्रांत्यंशपूर्वास्थाने क्रांत्यंतक स्थानं स्यात्

अथेष्टादिभुजाभ्यां ग्रहदशनिम्.
 दिक्कोटिकेंद्रतः पूर्वसूत्रे पूर्वाऽपराऽक्षजे इष्टे पूर्वाऽपरे
 दत्त्वादिक्कोट्यग्रेऽंकमालिखेत् २६६ चिह्नाद्याम्योत्त-
 रेदत्त्वादिग्बाहुंचयथोचितम् दिग्बाहोऽरग्रदेशे तु त-
 द्दृढं स्थापयेत्तरम् २६७ केन्द्रकीलाऽग्रयोर्मध्यं सूत्रं
 स्याद्वाग्रयोर्मितम् पूर्वपश्चिमयोर्मध्यं पूर्वसूत्रमुदी-
 रितम् २६८ केन्द्रकीलाऽग्रयोर्मध्यसूत्रेणालोकयेद्ब-
 हम् आकाशेऽथाऽथवा जले शंकुकेन्द्रस्थानेऽभि-
 विन्यसेत् २६९ दिग्बाहूऽग्रस्थलेतोयं स्थाप्य तच्छु-
 कुमस्तकात् अम्बुकीलाग्रयोर्मध्यसूत्रेणालोक-
 येज्जले २७० दर्पणान्तज्जलस्थानेवोत्तानं स्थाप्य दर्प-
 णे कीलाग्रादर्शयोर्मध्यसूत्रेणालोकयेत्तथा २७१

दिगंशयंत्रांशाभ्यां ग्रहदशनिं वा

वाकपालेयथायोग्येतद्यंत्रांशोन्नतेऽबरे आशायां दि-
 ग्लवोक्तायाद्रष्टव्यं चैव खेचरम् २७२ दृश्यन्ते निर्मला
 काशे निस्तेजाः खेचरा निशि नित्यतेजोऽन्वितः सूर्यः

इन्द्रोर्गुप्तद्युनिशोत्पत्तिः

२६९

स्वयमेवदिवाकरः २७३

अथाकार्दीनांगुसाहोरात्रान्ननं व्यावहारिकम्.

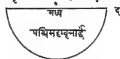
सावनीयपथाः ^{मार्गं वक्रं भव} मागवेगां ^६ शंशं ^६ गांशकं फलम् लिता-

द्यं ^{धं} स्वर्णकरवांगे ^{६०} दत्तातद्व्यावहारिकम् २७४ गुसाः

होरात्रमानंस्याद्रव्यादीनाकलादिकम् गुसाहोरात्रा

नयनम्. कुत्रि३१ ^{मार्गं चक्रं} घसरलव्यंगचात्र्यवेगां ^{जवे} शकादिक

म् २७५ रवाष्टचन्द्रो १८० ^५ द्रुतलब्धं ^५ स्वर्णस्वर्णघटी

^{६०} सुखम् देवाश्चन्यरसेलिताद्यंगुप्तद्युनिशं भवेत् २७६

इन्द्रोर्गुप्तद्युनिशोत्पत्तिः यदिद्वादशभिस्तुल्या

वेगभागा विधोस्तदा ^{१३} व्यक्षरेखांगेतेचन्द्रेव्यक्षदेशस्थि-

ता.नराः २७७ चन्द्रोदयक्षणेचन्द्रयत्रपश्यन्तितत्स्थ-

लम् षष्टि^{६०} लिसागतेकाले पुनरागच्छति ध्रुवम् २७८
 तत्रैव हीनचन्द्रस्तु तत्काले तत्र वीक्ष्यते तत्स्थानात्पूर्व^{३०}
 देशे तु भागैर्द्विदशभिर्मितैः २७९ तत्काले संस्थित-
 स्तत्र कालं युग्मकलोन्मितम् यातं भवति तत्स्थानस्त्वा^{१९}
 गच्छत्युदयस्थले २८० नहि पश्यन्ति तत्रापि व्यक्षस्था^{३०}
 श्वनरा विधुम्किन्तु तत्स्थानतः पूर्वदेशे चन्द्रस्तुलान्वितः^{३०}
 २८१ तत्रेन्दोर्भुक्तिं भागानां लिसाः सिद्धोन्मिता गताः^{२४}
 तत्र कलाऽन्तरं ज्ञेयं विधेयीभिर्युगोन्मितैः २८२ तत्का-
 ले स्वोदयस्थाने त्वागच्छत्येव चंद्रमाः अत्रातोऽधिप-^५
 लायुक्तयुग्मलिसाऽन्वितं तथा २८३ रवांगलिसोमि-^{६९ १४}
 तं ज्ञेयं गुप्ताऽहोरात्रकं विधोः भास्करस्योदयात्काला^{३०}
 द्वितीयाऽकोदयक्षणम् २८४ यन्मितं जायते ज्ञेयं तद्दु-
 धैः सावनं दिनम् तत्सावनं दिनं भानोर्गुप्ताऽहोरात्रकं^{३०}
 भवेत् २८५ भास्करादिजवत्सर्वज्ञेयं सावनं घस्त्रजम्^{३०}
 तिथिनक्षत्रपूर्वाणां पंचांगघटिकाहताः २८६ साव-^{५ पला.}
 नाऽह्नकलाः रवांगं भाजिता स्तु यथोचिताः विज्ञेया

वि. न. चो. स्थितिः नक्षत्रपूर्वाणालिप्तका बुधैः २८७

अथान्यस्थानपलांशानयनम्.

हृद्विस्तारजेष्टेचक्रं ^{व्यासजे ३६०} भागांकितेशुभे संविधायनि-

जस्थाने पूर्णादिकं साधनं तथा २८८ तत्त्वादन्यस्थान

योर्मध्ये भूवृत्ता ^{३६० परिधि ४५ वा ६०० अधिका} ध्रुवयोजनाः यत्रतत्रनकर्तव्यम्ऽ

क्षाशानयनममम् २८९ अन्यस्थानयंत्रांशानय-

नम्. स्वाऽपरस्थानयोर्मध्ययोजनघ्राभ्रखेचराः

मक्ता भूवृत्तपादांशयोजनैः ^{६०} स्याल्लवादिकम् २९०

तंहित्वारवांकं ^{१० अंशा} तस्त्वन्यस्थानयंत्रलवाः स्मृताः

अन्यस्थानछायायनयनम्. हृद्वृत्ताऽन्तर्गतस्याऽ

न्यस्थानयंत्रलवास्तुये २९१ लभ्यन्ते तत्रतस्ते भ्यव्या-

भाकणितुयद्रवेत् ^{छा. क.} तद्गच्छिं ^{१२ १४४} कुर्वर्गेनान्मूलऽमत्रप्रभा

भवेत्. २९२ कोटिबाहु ^{को. भु. क.} अवाणांतुयत्रैक ^{एकस्थानियमम्} नियमं भवेत्

नहितत्राऽनुपातेन द्वयोऽरपरमानयेत् २९३ एकाऽ

धिक्यलघुत्वेन तत्रचौधिकाऽल्यता भवत्येवत्रयो.

णांतुकोट्यादीनांच निश्चयात् २९४ दिभुजानयनं.

दूरदर्शकयंत्राद्यैर्दृष्ट्वा केन्द्रात्परस्थलम् उत्तरादक्षि-
 एणा दृत्तेलभ्यंतेयेदिगंशकाः २९५ तेषांकोटिज्यका-
 रवण्डभागाश्चष्टयागुलाहताः पूज्यभक्ताश्चदिग्भा-
 गदिक्कंतदिग्भुजं भवेत् २९६ दिक्कोट्यानयनम्.
 दिग्भागभुजजीवाङ्गर्द्धं भाहतपूज्य भाजितम् दिक्कोटि-
 र्दिग्भुजस्याऽन्नजायते अत्रकर्णज्ञानम्. भाभ-
 वेच्छ्रुतिः २९७ चक्रभूभुजानयनम्. दिग्ग-
 वानातुकोटिज्याविधिघ्नात्रिज्ययाद्धृता दिग्दोर्दिल-
 वदिक्कंस्याद्भागाद्यंचक्रभूभुजम् २९८ अग्रान-
 यनम्. अक्षाभादिग्गतोयत्रदिग्भुजः पलभाऽधि-
 कः तत्रतदिग्भुजेहित्वा ह्यऽक्षाभामऽग्रका भवेत्
 २९९ पलभादिग्गताचाऽथपलभादिग्गतोयदां-
 दिग्भुजस्त्वऽक्षभाऽत्यः स्यादऽक्षभादिग्भुजांऽतस्म-
 ३०० कृत्वातन्निजभूमेरुदिक्काऽग्रास्समुदीरिता नि-
 जभूमेरुदक्कंचेदिग्भुजंयत्रतत्रतु ३०१ दिग्भुजेऽ-
 क्षप्रभांयुक्त्वा स्यादऽग्रामेरुदिग्गता

अथ तोटकानयनम्

कुन्दांशैस्ताडितास्वाऽग्रास्वाऽभाक^{छा कः}र्णगुलोद्धृता ३०२
जायते तोटकं स्वाऽग्रादिग्नतं भागपूर्वकम् भाक^{छा कः}र्ण-
नयनम्. स्यात्तोटकोद्धृताकुन्दनिघ्नाऽग्राभाश्रुति-
र्भवेत् ३०३ कुन्दानयनम्. अग्राप्तभाश्रवक्षु-
ण्णतोटकं धारकं मतम् क्रान्त्या नयनम्. तोटकं
द्विगुणं कृत्वा ज्ञास्यात्तस्यास्तु दोर्लभाः ३०४ ज्ञेया-
स्तोटकदिक्कास्तु क्रान्त्यंशाः सौम्यदक्षिणाः

अथाहोरात्रज्ञानम्.

षष्टिलिप्तोन्मितं ज्ञेयं चक्राहोरात्रसंज्ञकम् ३०५ गु-
प्तं खेटाहर्निशं स्यात्त्वांगलिसाऽधिको न कम् यत्राऽ
न्यस्थानयंत्रांशजातभाक^{छा कः}र्णतोद्भवैः ३०६ क्रान्त्यं-
शैस्संयुतास्वाऽक्षभागकाः स्वांकतोऽधिकाः स्युर्य-
दातर्हितत्राऽक्षभागेन्द्राऽन्तरं तथा ३०७ नानये-
त्तत्र षष्ठ्यूर्ध्वं स्तश्चक्रं द्युनिशामिती अथ पुरानयनम्
यंत्राज्याहतं पूज्यवर्गार्द्धं तत्पुरोच्यते ३०८

अथ वंशानयनम्.

नतलितास्तुतर्कघ्राभागाः प्रोक्ताः श्वपण्डितैः तेषां
 राश्युद्भवोबाहु^{युज}र्यस्तद्वएडप्रदोभवेत् ३०९ तत्कोटि
 ज्यादलं^{ज्यादि}केरनिघ्नं^{५७१७१८३}पूज्योद्भूतम्फलम् पंचाब्जलिप्तिका^{१५}
 ऽत्पोद्भूततोत्थं^{अधिक}भागपूर्वकम् ३१० तत्त्वाऽन्यमेरुदिकं
 स्याद्द्वि^{स्वमेरुपरमेष्ठि}धोवशासंज्ञकः

अथ व्यस्तसंस्कारोत्थवेत्रदिग्ज्ञानम्.

वेत्रंचेद्योगसम्भूतंपलदिक्फलतोऽधिकम् ३११
 चक्रभूबाहु^उदिक्कंतुतद्देवंसमुदीरितम् पलदिक्फ-
 लतो^{अल्पं}न्यूनंचेद्देवंयत्रतत्रच ३१२ तद्देवंपण्डितैर्ज्ञेयं
 पलदिक्फलदिग्गतम् चेद्देवंमऽन्तरोद्भूतंयत्रतत्र
 प्रजायते ३१३ अन्तरेचाऽधिदिक्कंतुवेत्रंतत्परिकी-
 र्त्तितम् व्यस्तसंस्कारेदिग्ज्ञानंधनर्णज्ञानंच.
 व्यस्तसंस्कारसम्भूतदिग्ज्ञानंपण्डितोत्तमैः
 ३१४. कर्त्तव्यंवेत्रवच्चैवं ज्ञानं^{धर्म्म}स्वर्णमु^{इष्टि}खस्व-
 लु.

देशान्तरजात्युत्पत्तिः

३०५

अथ चेन्न भूवाद्गुपलदि कफलाभ्यां व्यस्तः

संस्काराद्देवानयनम्

^{उ-उ-ह-ह-उ} दिक् सौम्यं चेन्न भूवाद्गुपलदि कफलयोर्द्यदि ३१५ स्यात्
^{देह-भेद-वाग} त्तयोरऽन्तरं कलादिभेदचेत्तयोर्युतिं तद्देवमुच्यते

^{५७११७१४२} तोटकानयनम् वेन्न कुन्दघ्नपूज्यभाजितम् ३१६
तोटकजायते वेन्न दिक् मुत्तरदक्षिणाम्

अथान्यस्थानयन्त्राशदिगशाद्युद्भवतोत्का-

दन्यस्थानस्याक्षात्रानयनम्

^{दिग्भा-पूर्व-कोण-भागवा} कलादन्यस्थानयन्त्राशदिग्भागवदतोद्भवम् ३१७ तोट
कंतुयमोऽभ्यस्तं मेर्वीभागमुखा भवेत् तस्या बाहु

लवा ज्ञेयाः सौम्यदक्षिणसंज्ञकाः ३१८ ततोत्का-

^{अक्षाशा} ऽन्यदिक्वास्तु ह्यऽन्यस्थानपलाशकाः व्यस्यदेशोत्तर-
^{अक्षाशा} स्थाने स्युर्याम्याश्चक्षुः भागकाः ३१९ दक्षिणो व्यस्यदे-

^{अक्षाशा} शान्तु सौम्याः स्युः पलभागकाः देशान्तरजात्युत्प-

त्तिः देशान्तरकलाद्यन्तु ज्ञेयं सावनजातिकम् ३२०
^अ रवेदानां सावनीयं तु दशाऽन्तरफलं भवेत्

सूत्रानयनम्. लिप्तिकाद्यनतत्वं अन्यस्थानयंत्रां
 शकोद्भवम् ३२१ प्राक्पश्चाद्देशजंतत्तु प्राक्पश्चा-
 त्सूत्रमुच्यते स्वदेशेदेशान्तरज्ञानम् स्वदेशा-
 त्पश्चिमेष्वधरेखास्याद्यत्रतत्रतु ३२२ प्रोक्तदेशाऽ-
 न्तरपूर्वस्वस्थानात्पूर्वगातया मध्यरेखा भवेत्तत्र
 पश्चाद्देशान्तरं मतम् ३२३ स्वव्यक्षान्मध्यरेखाया
 मूलान्तयोजनास्तु ये स्युर्व्यसंकुण्डले भूमौ तेष्वधि-
 द्यांश्च भाजिताः ३२४ भूपिण्डयोजनैर्नाडीपूर्वदे-
 शान्तरं भवेत् अन्यस्थानदेशान्तरानयनम्.
 पूर्वदेशाऽन्तरादूर्ध्वपश्चात्सूत्रयदा भवेत् ३२५ सू-
 त्रेदेशाऽन्तरं हित्वा शेषलिप्तोन्मितं तदा पश्चाद्देशा-
 न्तरं होयमन्यस्थाने विचक्षणैः ३२६ प्राग्देशान्त-
 रंतोऽल्पवेत्पश्चात्सूत्रयदा तदा हित्वा देशाऽन्तरे सूत्रं
 तत्प्राग्देशाऽन्तरं भवेत् ३२७ पश्चाद्देशाऽन्तरे पश्चा-
 त्सूत्रयदा हि जायते सूत्रदेशाऽन्तरे युक्त्वा स्यात्तद्देशा-
 ऽन्तरं परे ३२८ तत्पूर्वाद्धियसूत्रेतु स्यात्प्राग्देशाऽन्तरं

यदि सूत्रदेशाऽन्तरे^{योग}व्यन्तु पूर्वदेशाऽन्तरं भवेत् ३२९
 पश्चाद्देशाऽन्तरं^पयत्र सूत्रपूर्वाऽभिधं भवेत् तद्देशाऽन्त-
 रतोत्यश्चेत्स्यात्सूत्रसंज्ञकम् ३३० तर्हि देशाऽ-
 न्तरे^पहिलापश्चाद्देशाऽन्तरं भवेत् ऊर्ध्वदेशान्तराच्चैव
 यदि पश्चिमसंज्ञकात् ३३१ सूत्रस्तत्पूर्वसंज्ञा^पसू-
 त्रदेशाऽन्तरं तदा हिलाशेषोन्मिततत्र पूर्वदेशान्तरं
 भवेत् ३३२ अथ विनागणितदिकसाधनम्
 अथ द्विकसाधनं^{साधनं देयत्} वच्मिमन्दत्वेन निजस्थले^{स्व} पटुपूर्वस-
 मस्थाने^{तुल्यस्थाने} नाच्छायाऽग्रस्थले^{शंकु} बुधैः ३३३ कृत्वाऽकृतं
 कचामूलमध्यद्विगुणविस्तृते^{शंकु} वृत्तचद्विगुणाकृत्वा पू-
 र्वकपाले^{पूर्वकपाले} वडिक्लृप्तं तथैव च ३३४ संस्थाप्य सततं पश्येत्कपाले
 पश्चिमाऽभिधे^प यस्मिन्नेव क्षणं शंकोराभाग्रं यत्र कुण्डले^{कुण्डले}
 ३३५ संलग्नत्वे वतत्राऽंककृत्वा लक्षणयोस्तयोः मध्ये^{विद्व}
 मौर्व्याकृतिरेखा दत्तारेखा दलस्थलात् ३३६ कृत्वा
 केन्द्राभिगारेखा तद्याभ्योत्तरमुच्यते सौम्यदक्षि-
 णयोर्मध्ये जायते पूर्वपश्चिमम् ३३७

अथ स्वदेशान्यदेशयोर्मध्ययोजनानयनम्

अन्यस्थानपलाशास्तुक्रान्त्यशाः^{अन्यस्थाः} परिकीर्त्तिताः^{क्रा}

स्वस्थानाऽदन्यदेशस्तुयद्विभागगतो भवेत् ३३८^{द्विभागगतः}

तद्विभागसमुत्पन्नाऽध्याजभाकर्णभाजितम्^{छा क} अर्थः^{१३०५१५३}

दंज्या भवेत्तस्या^{धु} ब्राह्मशा^{चन्द्राशाः} यत्र भागकाः ३३९^{३६००} स्युस्ते

षांकोटिभागघ्नाः^{५००} कुपरिध्यधियोजनाः^{५००} स्वाकांसा

योजनाः स्वादन्यस्थानमध्यगताः स्मृताः ३४०^{१३३६}

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते

परमसिद्धान्तेत्रिप्रश्नाधिकारोदशमः १०

अथ यंत्रांशपरिलेखम्

निजभूमेरुस्वव्यक्षमध्यक्षांशज्यकादलम्^{मंडले} दोःसंज्ञ^{धु}

प्रोच्यतेकुन्दकोटिसंज्ञकमीरितम् १^{धरं} कण्ठिज्यमितं^{५५११०१४३}

ज्ञेयतेव्यस्तेभुजकोटिके स्वपृथ्वीमेरुस्वव्यक्षाऽधो-

स्थानव्यक्षाऽन्तरे २ विज्ञेयेत्वयस्वव्यक्षाऽधो-

व्यक्षस्थानतस्तथा ^{प्र}अन्यभूमेरुपप्यन्तते ज्ञेये ह्यद्वि
लोमके ३ स्वव्यक्षाऽपरभूमेरुमध्येतेविपरीतके दोः
कोटिसंज्ञके ज्ञेये वृत्ते तन्यासतः सदा ४ चाम्यसौम्यो
^{स्वभूमेरु}ईसंस्थेत् कुण्डलेऽस्पांशकोन्मि ते दशो ^{मनुष्य}स्वव्यक्षतश्च ^{कोर}स्व
भूमेरु ^{वृत्त}ध्रुवसंमुखे ५ तन्नरस्याईसंस्थस्यमस्ताकाऽ
ग्रस्थलोच्यते काश्यपीगर्भदेशे तु स्वाऽध्यऽग्रस्थानं
^{चरणाशीर}मुच्यते ६ अग्रिमस्तकयोर्मध्ये कोटिः पूज्यमिता भ-
वेत् ^६दृष्टव्यक्षदृष्टभेदयत्कोटिरूपकम् ७ च-
रलितरस्ताभ्यासभागदोर्मोर्विकादलम् ^{ज्याङ्घ्रि}तत्क्रान्ति-
स्थानजक्रान्तिदिग्गतचारकसंतम् ८ भूगर्भदृष्टिदृ-
त्तानां सर्वेषां केन्द्रमुच्यते ^{त्वपर}काश्यपीगर्भतः कोटिरूपं
चारकसमितम् ^{पर}स्यादऽधोऽर्द्धमुखं स्वाऽन्यभूमे-
रुध्रुवसंमुखम् ^{शकु}सूलतच्चारकस्यैव भूगर्भस्थानगं
^{मनुष्य}मतम् १० भूगर्भतत्त्वस्वनाकोटिः पूज्यभागमिता
भवेत् ^{मनुष्य}अत्रतद्व्यक्षनाकोटिः कीर्त्तिता ह्यनुपात-

* स्वव्यक्षाधो वेदाव्यक्षास्थानम् मेरुस्थानयोरन्यस्थाने विज्ञेये

दा ११ व्यसनाकोटिमुलात्तुस्वोद्दिधश्चाकोन्मि
 ते ऊर्द्धाधोदेशकेचक्रविष्कम्भेकोटिरूपके १२ शु.

एडकाऽग्रस्थलप्रोक्तव्यसनाकोटिमस्तकात् शुण्डाऽ
 ग्रस्थानपर्यन्तविशेषं शुण्डमुच्यते १३ पंचभूघटिः

काऽप्योद्दिधतन्त्रत्वादन्यमेरुकम् विशेषचोन्नतम् न.
 इत्तदंशचतुर्थातम् १४ तन्त्रतस्यकलास्तर्कतोऽदि

तास्तदंशकाः स्मृताः यत्तेषां राशिदोमगिहीनस्वाकाः
 राजगुणम् १५ जायतेतद्वलप्रोक्तनिम्नकोटिज्याका

दलम् आम्भोदङ्गत्तदिङ्गिभकोटिज्यादलसंस्कृतम् १६
 चारकं प्रोच्यते ह्यत्र व्यग्रमार्गसंज्ञकम् दंडद-

ज्याशरपंचभूलिसाऽत्यनतोद्भवम् १७ नात्येषुर्जायते
 पंचभूलिकलाऽधिनतयदा तदातद्वदज्यायाः सायक

चक्रविस्तृती १८ हित्वा तज्जायते नात्यवा एस्तनात्य-
 मार्गसंज्ञकं हित्वा शुण्डादेशेष्वग्रेषु स्तत्रतद्भवेत् १९

* तर्कघ्न नतकलांशानां राशिकोट्यंशज्याऽर्द्धं पूर्यते ५७/१७/४२

हित्वानतदोज्वाहारस्यात्.

यंत्रांशपरि लेखम्.

३११

५७१७१४२ वाण

५७१७१४२

पूज्यव्यग्रशरचेत्स्यात्करकेच्छेदको भवेत् तत्पूज्येच

द्भवेच्छेदोदकोटिधरिके भवेत् २० अत्रैवोन्नतयंत्रां-

शज्याऽर्द्धदृक्कोटिरुच्यते दृक्कोटिद्विगुणं कृत्वा स्याज्या

नस्यास्तुदोर्लुवाः २१ ज्ञेयाऽन्नतयंत्रांशास्तत्स्वेदस्थ

दिनोद्भवाः तत्र दृक्कोटिवर्गो नात्पूज्यवर्गाच्च यत्पदम्

२२ तद्विधिर्न तयंत्रांशज्याऽर्द्धदृक्दण्डज्यते दृक्को-

टौ यदि दृक्दण्डः स्यात्तदा स्यान्नरे प्रभा २३ दृक्कोटौ

लभ्यते पूज्यचेत्तदा तन्नरे श्रव दृक्दण्डे चेच्छ्रवण-

ज्यां भाभुजे भाश्रवं भवेत् २४ यंत्रांशज्यादलकुन्दे च-

त्पूज्ये छेदको भवेत् लभ्यते छेदकः करे चेत्पूज्यव्यग्रमा-

र्गणः २५ हित्वा व्यग्रशरं शुण्डे शेषं नात्येषुरुच्यते

नात्यबाणोत्थदोर्भागाऽंगाऽशकतत्कलादिकम् २६

स्वेष्टे पञ्चेन्दुलिप्ताऽत्यस्वोर्द्धगन्तं न भवेत् यदि पूज्या-

धिकं नात्यबाणयत्र भवेत्तदा २७ नात्यषौ नत्र पूज्य

तु हित्वा कोटिज्यकादलम् स्याद्विघ्नं तद्भवेत्कोटिजीवा-

तस्यास्तु कामुकम् २८ यद्भवेत्तद्द्विजानां षष्ठांशं

तिथिभिः कलैः युक्त्वापंचेन्दुलिमो^{चक्रं} च स्वा^{स्व}ऽधोगक-
 लादिकम् ३९ स्यान्नतस्वेष्टकालेऽथ स्वा^{स्व}ऽह्ने^{स्व}ऽत्रस्वनत-
 भवेत् पू^{इत्याः पूर्णचापयोः}र्णकामुकयोरेव दत्तस्वा^{स्व}ऽह्ने कयोस्तयोः ३०
 संयोगस्थानकज्ञेयसंधिदेशंतु पण्डितैः तत्संधिस्थान-
 नस्त्व^{एनचतुर्थीया}ऽन्यकुण्डला^{प्रथम}ऽर्द्धदले स्थिताः ३१ स्युर्ये^{प्रथम}ऽऽशास्ते^{प्रथम}ऽ-
 शकाश्चादि दत्तस्वा^{प्रथम}ऽह्ने भुजस्य च भागजातिसमाः प्रो-
 क्ताः स्युस्ते^{चक्रं}ऽऽशास्संधिदेशजाः ३२ चक्रविस्तारख-
 ए^{बाण}ऽर्द्धयत्रनात्यत्रार भवेत् तत्र पूज्यो न नात्या^{बाण}ऽक्षको-
 टिज्या^{कोटिज्यार्द्ध}ऽर्द्धमुदीरितम् ३३ तत्संधिस्थानजा^{प्र}ऽऽशानां
 दोर्जा^{बाण}वि^{प्र}ऽर्द्धचकीर्त्तितम् ज्ञेयग्रहस्थलसंधिदेशजां^{प्र}ऽ-
 शां तदे^{बाण}शकम् ३४ तन्नात्ये^{प्रथम}षुजदो^{प्र}र्भा^{प्र}दि^{प्र}शज्ञेयग्रह-
 स्थलम् ३५ आदि दत्ता^{प्रथम}ऽर्द्धदो^{प्र}र्भूलखेटदेशान्तरा^{प्र}श-
 काः तर्कासास्ते^{प्र}ऽत्रविज्ञेयास्तत्खेटनललिसकाः ३६
 कथयाम्य^{प्र}ऽत्रदेवा^{प्र}ऽऽश भूसंस्थानाय दुत्तरात् तद्वैत्यां-
 ऽशकं भूस्थानां विज्ञेयखलु दक्षिणात् ३७ निजहृ^{स्व}द-
 त्तपट्टस्य यद्दे^{प्र}वेदु^{प्र}त्तरस्थलम् तद्वक्ष्ये^{प्र}स्थानसंस्थां

नादृष्टत्तस्योत्तरस्थलात् ३८ याम्यसौम्यस्थलस्थोः

हृकुण्डलेऽक्षांशकोन्मिते स्थाने लगति तत्रैव योगस्थानं

मुदीरितम् ३९ तद्योगस्थानतो मेरुदण्डान्तकोटिरूप-

कम् भेदमक्षांशमौव्यर्द्धतुल्यतत्समुदीरितम् ४० यो-

गभूगर्भयोर्मध्ये कर्णवेत्रकुलं भवेत् तत्पूज्यप्रमितं

चाऽथ द्वाऽक्षांशज्यादलोन्मिते ४१ भूमिगर्भादधो-

देशे ग्रन्थः स्यात्सम्बन्धकः याम्योदगर्भस्त्रांतु मेरुदण्ड

मुदीरितम् ४२ ग्रन्थयोगान्तरमेरुदण्डाधोदेशांगमु-

जम् तल्लम्बांशज्यकारखण्डतुल्यधारकमुच्यते ४३

धारतोटकयोरेव ज्ञेयं तुल्यकुलं तु धैः धारकेऽक्षांशक-

ज्याऽर्द्धचैव कोपलभा भवेत् ४४ चैव वेत्तन्नरसाभा-

तोटके कर्द्धकं भवेत् कर्द्धकं कुज्यकारखण्डस्याद्युज्याः

र्द्धयकेरकम् ४५ धारे चैत्पूज्यवत्रः स्यात्तद्देवस्तोटे

भवेत् कुन्देऽक्षांशज्यकारखण्डकर्द्धकं यादिलभ्यते ४६

तोटे कर्द्धकं नर्द्धिकोटिरूपं च लभ्यते सौम्याऽर्द्ध

वृत्तपट्टाख्ये मेरुदण्डादधः स्थले ४७ यद्भवेदनु-

पातश्चयाम्याऽर्द्धे वृत्तपट्टके मेरुदण्डोर्द्धदेशे तु तद्-

वेदऽनुपातकः ४८ स्वाऽं^{क्रां}पक्रमके पूर्वदेशे स्यात्तद्-

होदयम् तत्कुजाह्वयवृत्तस्य यद्वा गोदक्षिणोत्तरे

४९ तत्स्वेदाऽपक्रमस्थाने संलग्न्येव तत्स्य लम् तत्क-

टस्योदयस्थानं विज्ञेयं पण्डितोत्तमैः ५० एवमस्त-

स्थलं ज्ञेयं तस्य तस्यश्चिमे कुजे प्रस्फुटाऽपक्रमया-

म्यत्यक्त्वा यात्युत्तरापमे ५१ यदि नेयत्क्षणे रवेद-

स्तदिने तत्क्षणे रवगः देवानां दर्शनं याति दृग्घृत्ने प्रस्फु-

टेऽंशके ५२ दृग्घृत्ने प्रस्फुटे भागेलोपं याति स्फुरद्दि-

षाम् त्यक्त्वा सौम्याऽपमं याति चैद्याम्याऽपक्रमेत-

था ५३ दर्शनं याति दैत्यानां तद्दृग्घृत्नेऽंशके स्फुटे

तल्लोपं याति देवानां स्फुटेऽंशे दृष्टिकुण्डले ५४ क्रा-

न्ति भागोनखाकांशज्याऽर्द्धे केरकमुच्यते शून्याऽप-

क्रमजकेरपूज्याऽपमिति भवेत् ५५ तत्क्रान्तिस्था-

नतः केरयाम्योदगगर्भसूत्रगम् व्यस्य कुण्डलविस्ता-

ररवण्डजाति सममतम् ५६ क्रान्तिस्थानोर्द्धवृत्त

यंत्रांशपरिलेखम्

३१५

स्यव्यासाऽर्द्धतत्समीरितम् पूर्वपश्चिमसंस्थोर्द्ध

कुण्डले तन्नतद्वये ५७ प्राक्पश्चात्संस्थितात्सूत्रा

११४। ३५। २४

च्चक्रव्यासमितान्तथा त्रिथ्यडल्याधिनतोद्भूतोद्

एददाद्या भुजज्यका ५८ स्वादूह्याधः स्थिता ज्ञेया

दादस्तपाचसावधे दएड दोनत्रिभांशज्याखण्ड

वदास्वस्वरूपकम् ५९ व्योमाधः सन्मुखपचचन्द्रा

ल्याधिनतोद्भवम् तत्संस्कारनिमित्ततु सौम्यदक्षिण

कंक्रमात् ६० तत्पूर्वापरसंस्थोर्द्धकुण्डले देवभागके

सौम्यदक्षिणकं व्यस्तदैत्यांशो भूदले भवेत् ६१

पूज्यतन्त्रतजं दोज्याखण्डकं यदिलभ्यते केरकेलभ्य

तेदएडतर्हितद्भागपूर्वकम् ६२ लभ्यते नतजं पूज्यको

द्विज्याखण्डकं यदा केरकेलभ्यते वंशमुक्तवत्सौम्य

दक्षिणम् ६३ काश्यपीगर्मसंस्थाच्चपट्टचक्राह्वया

न्तथा तदधः स्थानगं कोटिरूपतद्वंशरूपकम् ६४

उत्तराऽपक्रमे सौम्यसंस्काराऽर्थमधो मुखम् वि

ज्ञेयं कर्कशं याम्याऽपक्रमे म्बरसन्मुखम् ६५ भूमि

गर्भस्थितात्पट्टचक्राख्यादूर्द्धदेशगम् होयतत्क-
 र्दकंयाम्यतत्संस्कारनिमित्तकम् ६६ देवांशोभूदले
 चाऽयदैत्यांशोकात्रेयपीदले सौम्यदक्षिणाक्रान्त्युत्थ-
 मभ्राधोभिमुखंभवेत् ६७ तद्वशाप्रस्फुटज्ञेयंवंश-
 कर्दकसंस्कृतम् निजमध्याह्नकालेतुस्वांशं भ्रा-
 उपक्रमवासर ६८ स्वव्यक्षोपरिगः खेटो विज्ञेयः प-
 ण्डितोत्तमैः तत्रस्वाह्नाह्निकालेतुक्रान्तिः शून्याऽ-
 धिकायदि ६९ तद्व्यक्षासन्नदेशोर्द्धदेशगः खेच-
 रो भवेत् व्यक्षोर्द्धस्थलभूगर्भभेदः स्याद्वंशरूपकः
 ७० कंककः पूज्यतुल्योऽथचस्वशीर्षोर्द्धदेशकात् द्व्य-
 क्षदेशोपरिस्थानंयावत्तच्चापरूपकम् ७१ ज्ञेयमऽ-
 क्षांशकैस्तुल्यतन्मतांशकजातिकम् अक्षांशः श-
 ज्योद्भवंबाणपूज्याख्ये पश्चिर्जितम् ७२ कृत्वा
 लम्बभुजज्याऽर्द्धभारकतदुद्दीरितम् दृक्चक्रकर्ण-
 रूपतुल्यमेवहि दृश्यते ७३ व्यक्षदेशनिवासीनां
 दृष्टत्तजायतसमम् व्यक्षेमस्तककोटिस्तज्ञेयाः

५७१७१८२

पूज्यसमाबुधैः ७४ व्यक्षाऽन्यस्थानसंस्थानां कर्णत्वि-
^{भ्यस्तमस्तकेकोटिः}

यातिसारबलु कटकंचाऽपि विज्ञेयं भागाद्यं कर्णजाति-

कम् ७५ अक्षांशज्यादलयातिबाहुत्वं च निजस्थ-
^{भु}

लात् तत्रलम्बांशदोर्ज्याऽर्द्धकोटिसंज्ञकमीरितम्

७६ निजदृष्टचक्रं तु पातवेत्रकुलमतम् प्रत्यक्षे

स्वस्थलभूमेरुपरिस्थंच मन्यते ७७ अतस्तल्लम्बजी-

वाऽर्द्धकर्णत्वं परिमच्छति पातंतत्र भुजत्वं च याति

पातंच ^{कुट्टके}धारके ७८ लभ्यते यदिदोः संज्ञकटके पल-

दिकफलम् ^{संज्ञ} दोः संज्ञलभ्यते पातचक्रभूभुजजातिकं

७९ पलभादिगंतचाऽथ पलदिकफलवेत्रयोः सं-

स्कारचक्रभूबाहुसंज्ञकतदुदीरितम् ८० तत्रतुल्यं

स्थले स्वेष्टकुण्डले तद्वहस्यतु प्राक्पश्चात्संस्थिता-

त्वेनात्तद्याम्योत्तस्पक्षके ८१ तिस्र्यर्ज्याऽर्द्धसमा-

कारसूत्रकुण्डलमध्यगम् चक्रभूदोलुवैस्तुल्यं वि-

ज्ञेयचक्रभूभुजम् ८२ तत्रचक्रकुदोदत्तसमो ग-

स्थानतोऽन्तरम् यद्वैचक्रकेन्द्रान्ततद्विधिः सं-

पार्श्ववासना.

३१५

५१ स्यादेव द्विभेदश्च तजस्तद्विभस्थलम् ^{२ राशि} एकद्वि ^{३ राशि} ^{१ राशि}

त्रिभजक्रान्तिभागोत्थे स्वस्वकेरके ५२ दण्डवन्मौ.

र्विका स्वस्वचैकद्विभिभूजायदि स्यात्तदा त्रिभजेके

रे स्वस्वेष्टज्या प्रजायते ५३ तस्या बाह्वृशाकांगांश

स्वस्वांत घटिकाः स्मृताः शून्यमन्तकलारव्यस्थादे.

कभस्यादिराशिजम् ५४ स्वस्वपूर्वाऽन्तलिसेनास्व

स्वाऽन्त घटिकाक्रमात् एकद्वि त्रिभसंख्यानां मानं

व्यक्षास्थले भवेत् ५५ वेदपचागाराशीनांतन्मानं व्यु

त्क्रमाद्भवेत् स्यात्ततश्चोत्क्रमान्मानं तद्व्यक्षेणं भा

त्तया ५६ स्वस्वदेशचरेणैव स्वस्वराश्वयुद्भवेन च त

त्तुल्येनैव कालेन भेदेनो न युतेन च ५७ तत्तच्च व्यक्षेदे

शोक्तराशिमानाऽन्तभागकः स्वस्वदेशजदृष्ट्युत्तेप्रो

क्षश्चास्ति तिजस्थले ५८ व्यक्षाऽन्यस्थानसंस्था

नां प्राप्यते चोदयाऽस्तकम् ततस्तच्चरस्व एडैस्ते व्य

क्षदेशोदयाऽभिधाः ५९ एकद्वि त्रिभजेर्ज्ञेयाः क्रम

स्यैवोत्क्रमस्थितैः युग्मधाहीनयुग्युक्तहीनाः स्वस्व

व्यक्षादयेषु चस्व चस्व चस्व चस्व चस्व चस्व चस्व चस्व

लघुदयाः स्युः

स्थलादयाः १०० विषुवन्मण्डलस्तुत्यमण्डलोन्यङ-
लोच्यते मेषपूर्वकराशीनां तत्स्थानोन्यमण्डलोदितः

१०१ शून्यराशिजवग्रस्माद्वाशयः स्वस्थले स्थिताः

स्युस्तत्प्रवहवायोस्तु वेगस्यैव बलेन च १०२ पश्चिमा

ऽभिमुखं यान्ति ते नित्यं स्थानरूपकाः सूर्याद्याः

खेचरा बिम्बरूपाश्चैव जवान्विताः १०३ यतस्तत्क्रा

न्ति वा योस्तु नित्यमेव वशांगताः स्युः स्वस्वाऽपक्रम-

स्थाने ते ततो यान्ति निश्चयात् १०४ स्युस्ते प्रवहवायो

स्तु क्रान्तग्रश्च वशांगताः ते पश्चात्सन्मुखं यान्ति स-

ग्रहाश्च ततोऽपमाः १०५ व्यस्यदेशोदयास्तस्मात्स्वस्व-

देशोदयास्तथा फलोपजीवकैः पूर्वैस्तत्फलार्थप्रक-

ल्पिताः १०६ यथा तन्मेषभारम्भस्थानं तत्तुत्यमण्ड-

ले स्वाह्लाऽर्द्धं भ्रनतयाति मध्याह्नस्थानं करवलु १०७

पंचलितमते तत्तुस्वाह्लाऽर्द्धं स्थानं तस्तथा एकम-

स्याऽन्तरे पूर्वपश्चिमे तुत्यमण्डले १०८ यात्येव या-

न्ति ते सर्वे राशयोऽह्नदलस्थलम् स्वस्वघट्टदले त-

शृंगोन्वत्यानयनाधिकारः ३२१

स्मान्तिलस्वनसाधने १०५ निर्मितमध्यमं लिष्टे तन्नाताः
 शफलाय च नैचतनियमंगोले दक्षिणोत्तरसंज्ञके ११०
 स्वस्वराशिसमुत्पत्तेताराणां मण्डपञ्चरे यतः स्वस्वाः
 पमोद्भूतदेशानामुदन्तिचाडम्बरे १११ ततस्तेराशयो-
 मेषपूर्वकाः स्वाऽपमस्थले नैवयान्ति ततस्तत्रव्यक्षदेशो
 दयोद्भवम् ११२ स्वस्थानोदयजच्चैव स्थूलतद्दशमं भवे-
 त् मध्यमदशमं लग्नस्याल्लग्नतन्निर्भो नितम् ११३ १०४५
 श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते परम-
 सिद्धान्तेयन्त्रांशपरिलेखाधिकार एकादशः ११

इन्द्रोः केरोद्धृतं द्वाप्तमर्थदं कर्णमुच्यते कर्णनावर्ग-
 योर्भेदमूलचन्द्राक्षभाभवेत् १ चन्द्रस्याऽपक्रमांशा-
 स्तु याग्यसौम्या विपर्ययात् ज्ञेयाऽप्रकाशकास्तत्र च-
 त्सूर्यश्चन्द्रतोऽधिकः २ प्राक्पालोदितश्चन्द्रादूनः सूर्यो

* शङ्कु १२ अग्न्यासाहंशाः पूज्यांशा ६८७।३२।२६।३० अर्धरा-
 हंशा ६८७।३२।२६।३० तस्यलोपिठम् २४७५१४४
 वा. २४७५१४६

परः स्मृतः सूर्यचन्द्रान्तरस्यां द्वास्तकीता घटिका-
दिकम् ३ स्वाऽह्नाऽर्द्धेष्टान्तरज्ञेयंकान्तिः स्याद्भास्क-
राऽपमः प्राग्बच्चुंगो नताविन्दोः प्राक्कपालदिगंदा-
काः ४ चाम्प्याः स्वग्रहतो हीनाः सौम्याः रवाश्चकराः
चिताः कपाले पश्चिमेयाम्याः दिग्भागाः रवग्रहान्चि-
ताः ५ सौम्याः शून्यभतोनास्ते स्युश्चेन्द्रोः प्राग्दिगंदा-
काः कृष्णो भोग्यासिते चाताग्राह्या ह्यऽत्र तिथिर्बुधैः
६ चन्द्रव्यासागुलक्षुण्णापचाब्जैर्विद्वता तिथिः ल-
ब्धश्चेताऽगुला इन्द्रोऽष्टगयो मूलविस्तृतिः ७ स्यात्त-
त्सूर्याऽशुवन्दशस्याच्चन्द्राऽधोलवेगतम् पत्रे स-
समग्रदेवापत्रवद्भूतलेथवा ८ चक्रांशैरंकितंवृत्त-
मिन्दुव्यासागुलाद्भवम् कृत्वा चतुर्दिशा तस्य मध्ये केन्द्रं
समालिखेत् ९ इन्द्रोः प्राग्दिग्भवस्थाने वृत्ते श्वेताऽ-
कमालिखेत् श्वेताऽकव्यस्तकांष्टायां वृत्ते कृष्णाऽ-
कमालिखेत् १० श्वेताऽकादुभयत्रैव वृत्ते शून्यतवा-
शकैः अर्द्धारण्यलांछनं कृत्वा श्वेताऽकादद्याससूत्रगम्

शृंगोन्नत्यानयनाधिकारः

३२३

११ सूत्ररेखोच्यते श्वेतलक्षणान्तस्तिताऽगुलैः सम्मितं
व्याससूत्रेऽंकं कृत्वा संधिस्थलोच्यते १२ चन्द्रव्यासां
ऽगुलाऽर्द्धे तु हित्वा श्वेतांऽगुलानि ह शेषं शृंगोन्नताऽवक्षं
विज्ञेयंगणकोत्तमैः १३ ग्लौव्यासाऽर्द्धाऽगुलानां तु वर्गं
बाणोद्धृतफलम् बाणाढ्यंतद्वलतत्र परिकारमिति र्भ-
वेत् १४ संधितः केन्द्रपर्यन्तरेखां कृत्वाऽत्र पंडितैः
तां केन्द्राद्वर्द्धयित्वाऽग्रे रेखांतत्सूत्रमुच्यते १५ दत्त्वाऽ
ग्रं परिकारस्य संधौ मूलं तु विन्यसेत् तत्सूत्रे परिकारे-
णातस्तद्वृत्तमालिखेत् १६ ततः शृंगद्वयोकारंतच्चे-
तांऽकस्थले भवेत् यस्यां दिश्यधिकं शृंगं पूर्वाद्वापश्चि-
मान्तथा १७ तस्यां दिश्युत्तरे किम्बां याम्ये शृंगोन्नतिं
वदेत् पूर्वाऽपराऽर्द्धयोर्मध्ये पक्षयोः शुक्लकृष्णयोः १८
श्वेतं शृंगद्वयोकारमिन्दोः शृंगोन्नतिर्भवेत् चन्द्रव्या-
सांऽगुलाऽर्द्धे श्वेतं यत्र हि जायते १९ कृष्णशृंग-
द्वयंतत्र विज्ञेयं कृष्णलक्षणात् चन्द्रव्यासांऽगुलां
र्द्धे श्वेतं व्यासांऽगुलेषु च २० हित्वा कृष्णांऽगुलां

ज्ञेयाः श्वेतवच्चाऽसितस्य च शृंगयोर्मूलयोर्व्यसि वि-
 ज्ञेयगणकोत्तमैः २१ स्यान्नार्किणाऽसितदृष्टवि-
 म्बाऽधोऽंशान्तुतद्विधोः ^{विस्तारं} हित्वा कृष्णाङ्गुलानि चोर्वि-
 स्ताराङ्गुलपुच २२ कृष्णशृंगद्वये बाणविज्ञेयगण-
 कोत्तमैः ^{विबव्यासाः} चन्द्रव्यासाङ्गुलाऽर्द्धशिवर्गबाणोद्धृतफलम्
 २३ तद्बाणाद्व्यतद्वलतुपरिकारमिति भवेत् कृष्णशृ-
 ङ्गोन्नतौ कृष्णलक्षणाच्छ्वेतवद्बुधैः २४ प्रागुक्तं संक-
 लं कृत्वा कृष्णशृंगद्वयं भवेत् शुक्लपक्षात्तरभागे कृष्ण
 पक्षादिभेदले २५ शुक्लशृङ्गाकृतिर्नैव कृष्णशृङ्गा
 कृतिर्भवेत् ^{विहात} दर्शान्ते च चन्द्रविम्बोर्द्धभागं पूर्णान्तुभा-
 स्करः २६ पश्यत्येवहितश्चन्द्रविम्बाऽधोऽंशानपश्य-
 ति भास्करः ^{१५} पौर्णमास्यऽन्ते च चन्द्राऽधोऽंशानपश्यति
 २७ तस्मात्तत्र विधुर्पूर्णपश्यन्ति धरणीस्थिताः कृ-
 ष्णाष्टम्यर्द्धकाले तु शुक्लाष्टम्यर्द्धकक्षणे २८ ग्लौबि-
 म्बाऽर्द्धाऽधोलवेतुयाति दृष्टिदलखेः ततः पश्यन्ति च-
 न्द्राऽर्द्धश्चेत्कुस्थाः सिताशकम् २९ ज्ञेयऽमर्कमयू-

शृंगोन्नत्यानयनाधिकारः

३२५

स्वेतुचन्द्राऽधोऽंगतस्वलु इत्थं गोलाऽनुपातेन^{श्वेत}

ज्ञानं समाचरेत् ३० श्वेतभागाऽश्वेतान्दोः कृष्णां^{आश्रयेण च}

शश्याऽपि दृश्यते तीव्रभानुसमूहेन भास्करस्योष्णा

दीधितेः ३१ सांनिध्यस्थानगस्वेन्दोरं^{चः तीक्ष्णकिरणयुक्तेन च} दशमात्रमदृ-

श्यते स्वल्पत्वाच्चीघ्रयोरेव शृंगाकारमदृश्यते ३२

अथ चन्द्रस्य श्वेतं कृष्णं भागयोरुपपत्तिः

सक्ताचपट्त्वरूपं तु पानीयप्रस्तरं भवेत् अत्यन्तशीत-

लस्यानेन ममदंजलं तु यत् ३३ वायुप्रचारसंस्पर्शा-

त्प्रस्तरं तज्जलं भवेत् ततोयप्रस्तरं ज्ञेयं शुद्धाऽशुद्धां-

बुवत्तथा ३४ व्यंगकृष्णगभीरांकुशुक्ते गोलस्य शीत-

गोः सलिलप्रस्तरं मध्यपुष्टमेव हि निश्चितम् ३५ भा-

स्करस्यां^{श्वेत} शुसंयुक्तं पानीयप्रस्तरं सितम् दृश्यते ह्यं^च

न्यथा कृष्णवर्णं तद्दृश्यते यत् ३६ ततोयचन्द्रविम्बां-

दशं भास्करस्यां^{कृष्ण} शुसंयुतम् दृश्यते तत्सितत्वदन्य-

भागं श्वेतेतरं भवेत् ३७ प्राङ्स्यां चन्द्रविम्बस्य त-

त्त्वल्योऽस्य कारणात् सूर्याऽशुरहितां दशस्य मानवै-

३२६

परमसिद्धान्ते.

नहि दृश्यते ३८ तस्मान्तच्छ्वेतभागस्य कुण्डलांका-
रतो लघुः ^{स्वल्प} कृष्णांशकुण्डलांकारं च ^व न्द्रबिम्बस्य दृ-
श्यते ३९ । १८८८.

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते पर-
मसिद्धान्ते शृंगोन्नत्यानयनाधिकरोद्वादशः १२

चन्द्रादीनां बिम्बदर्शनात्पत्तिः

षण्मासान्तरसांनिध्ये योगे राह्वर्कयोस्तथा षड्वानामः
न्तरे काले ह्यङ्गन्ते पूर्णतिथेर्यदि १ भूस्थ्याभाहिसं-
यातितद्वासयोजनोन्मितम् पश्यत्यङ्गोऽंशकं नैव च-
न्द्रबिम्बस्य भास्करः २ येषामङ्गोऽंशकं भानुः खे-
तानामेव पश्यति दृश्यन्ते ते खगास्तु क्ष्मापृष्ठस्थै-
र्मानवादिभिः ३ भानोस्तीक्ष्णकरो घृणभानोस्सांनि-
ध्यगः खगः काश्यपीपृष्ठसंस्थैस्तु प्राणिभिर्न हि दृ-
श्यते ४ सूर्यलोकोद्भूतसंस्थस्य खेटस्याधोऽंशकरवि-
पूर्णपश्यतितच्छृंगरूपं नैव भवत्यङ्गतः ५ सूर्यः

चंद्रादीनां बिम्बदर्शनोत्पत्तिः

३२७

धोलोकसंस्थस्य स्वल्पत्वेन रवगस्य च चन्द्रशृंगविनाशं

भूषणस्थैर्न दृश्यते ६ इयं भूभाऽग्रतोर्द्धेतुस्वेतलोके

सदा दिनम् स्वदृग्गतेऽन्धकारत्वाद्वात्रोतद्वेधवर्जिते

७ दृश्यन्ते रवे चराः सर्वे तारकाणि लघूनि च स्वस्था-

ने चेन्महद्भ्रान्तमाकाशे मलवर्जिते ८ दृश्यन्ते रवे चराः

पुष्टाः स्वल्पाः स्वल्पतमो यदि भूभामण्डलतो बाह्ये स-

र्वतः सूर्यमण्डलात् ९ ग्लौमार्गाऽधोर्द्धलोकेषु नित्य-

मेव दिनं भवेत् अतएवाऽर्कतः स्वस्वकालभागाधि-

कांशकैः १० दृश्यन्ते भेदजैः स्पष्टैश्च द्वाद्याः स्वा-

शगाः रवगाः अथ रात्रियोजनानयनम्.

भूपिण्डं विधु बिम्बं च बिम्बं तद्वा स्वरस्य च ११ कल्पये-

द्ब्रह्मणे चेन्द्रो भूभायां नान्तरं भवेत् येन तद्ब्रह्मणे भानी-

र्द्धष्टियोगाद्दृश्यते १२ जायते न हि बिम्बो पतन्ति त्वं तु

विचक्षणाः सप्ताश्वद्व्यब्धयोऽर्कस्य बिम्बविष्कम्भयो-

जनाः १३ स्युन्नागाब्ध्यभयश्चेन्दोः पिण्डविष्कम्भयो-

जनाः १४ पाशादानषट्शक्ररूपाः कुब्जासयो-

३२८

परमसिद्धान्ते

जनाः १४ ^{सू} शून्यव्योमांगरामाणिस्युः पृथ्वीपिण्डयो-
 जनाः दीपौर्ध्वसूर्यबिम्बाद् ^{२३६३/३०} विस्तारचोभयत्रगम् १५ ^{२३६३/३०}
 तच्छायाऽन्तर्गततद्वच्छकुभूविस्तृतेदलम् तत्सूत्रेहिम-
 गुस्थानेभाकोटिश्रकुभाभवेत् १६ ^{सू} चेदक्षांशाऽनु-
 पातोत्थाः काश्यपीवृत्तयोजनाः स्युश्चोनाः वाऽधिकाः ^{३६०० परिधेः}
 प्रोक्तकाश्यपीकुण्डलस्यच १७ ^{सू} योजनेभ्योदिताश्चो-
 जराशिकेणोद्भवास्तदा ^{सू} सूर्यन्दुव्यासयोर्ज्ञेयाऽनु-
 स्तत्रयोजनाः १८ ^{सत्य} स्वाब्जनेत्रोरगैर्निघ्नाः स्पष्टभूपि-
 ण्डयोजनाः सत्यवेगकलैर्भक्ताः स्याद्भूगर्भग्रहान्तरम् ^{भू}
 १९ ^{सू} भूगर्भग्रहयोर्मध्यलोकव्यासदलं भवेत् यद्भेदं ^{भू}
 द्वैक्याः पिण्डव्यासयोः ^{विश्वव्यासयोः} रवण्डयोर्भवेत् २० ^{भार} तः द्वारः

* जदाहरणम् यथासूः गतिकलाः ६१।१२ भूगर्भात्सूर्यलोकं
 यावदन्तरकक्षाव्यासाद् योनाः ४८२५४१।११ सूर्योडक-
 क्षावृत्तलोकयोजनाः ३०३४४४८।६ च.ग. कलाः ७५५।०
 भूगर्भाच्चन्द्रलोकं यावदन्तरकक्षां व्यासाद् ३६५५१।१४
 चन्द्रकक्षां वृत्तलोकं कुण्डलयोजनाः २३२४२५।४१
 यथासूचीसुरवस्त्राया १५४५५१।५८ यथाभूभारवि-
 स्तारयोजनाः ८७२ यथामहाभुजम् ६३७४५३।५

क्रान्तिस्थलेस्वाण्डपरिध्या० ३२८

प्रोच्यते^{१०८०/१३०}हारविज्ञेयं^{१०८०/१३०}कोटिदुक्कुटम्^{सू} सूर्यभूगर्भयोर्मध्यं^{भू}

विज्ञेयं^{उज}बाहुदुक्कुटम् २१ लोकव्यासदलं^{व्यासाद}भानोर्बाहुदुक्कुटम्^{२३८३/३०}

टमीरितम्^{सू} सूर्यविम्बाद्विस्तारकोटिऽरत्रसमीरि

ता २२ कोटिर्दोष्टुक्कुटाऽभ्यस्ता^{भू}हारासास्यान्महाभुज

म् तद्भूगर्भादिकयोर्मध्ययोजनैः^{सू} परिवर्जितम् २३ संवि-

धायमहां^{भू}बाहुपण्डितैश्शेषयोजनाः^{रात्रि} ज्ञेयाः^च सूच्यद्वय-

द्भूभायोजनास्तमियोजनाः २४ यामिनीयोजनैश्चन्द्र

भूगर्भान्तरवर्जितैः^{भू} अभ्यस्ताः^{११४५/५५} काश्यपीव्यासयोजना

स्तमियोजनैः २५ भक्तास्तच्चन्द्रकक्षायांस्युर्भूभाव्या-

सयोजनाः^{शेषि} अण्डोत्पत्तिः^{फलं च} भूगोलात्परितश्चन्द्र

लोकमण्डसमं भवेत् २६ बाह्याद्बाह्यगतं चाण्डन्ना

दधिकं त्वदधिकं भवेत् स्वस्वाण्डस्य च वृत्तांशज्ञा ज्ञेया

अक्रांशकैः^{३६००} समाः २७ अंशं सूचीसमसूच्या मूल-

मण्डगतंतया अग्रं भूगर्भकैश्च स्वस्वस्वाण्डे स मुदी-

रितम् २८ क्रान्तिस्थलेस्वाण्डपरिध्यानयनम्

चक्राद्व्यासभागासाः^{५०१७/१८२} कक्षापरिधियोजनाः^{लोकवृत्तयोजनाः} केदारां^{केदरे}

३३०

परमसिद्धान्ते

युष्टिताः

क्ल

वृत्त

शाहताश्चोक्तं क्रान्तिस्थाने एडम एडलम् २९ शून्य.

गोदामिते क्रान्तौ स्याच्छून्यं चाऽएडम एडलम् एवमेरु

द्वये शून्यं श्यामभूपरिधिर्भवेत् ३० भूछायोपपत्तिः

भुक्तिस्त्वं ऽशादिकाग्राह्या भानोर्वैगकुभाजवम् स्याद्य-

तः सूर्यतेजोत्थादूरे सूचीसमाकुभा ३१ आभादवद्वि-

पूर्वचेदिष्टगोलाऽधिकंतदा तद्गोलाऽभिमुखदत्वांगो-

लाभासूचिकासमा ३२ जायते भाप्रदंगोलाच्चेत्स्वऽव्यं

गोलसम्मुखम् दत्वायथायथा दूरं याति छाया तथा तथा

३३ विस्तारं याति गोलस्य सांनिध्ये कान्तिदंतथा त-

द्गोलादऽधिकं दत्वा गोलाभायातिका इत्यंताम् ३४ भा-

दे गोलाऽधिकं दूरे दत्वा भाविस्तृतिं तथा गोलाऽव्यं

कान्तिदंतत्वादूरे भायातिका इत्यंताम् ३५ । १८२३

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविर-

चिते परमसिद्धान्ते छाया रात्र्यधिकार-

स्त्रयोदशः १३

अथ राहर्कयुत्यानयनम्

युगभूवासराणां तु यत्त्वं तत्तमार्कयोः ^{रात्रि वर्षयोः} मास्योगो-
^{१५७७८१७८२८} ^{७८८८५५६५४} ^{३१०५११४}
^{४५५२३३८} ^{कर्त० १७३१८१४४१२०१२४१३४१२५१५७} ^{३१०५११४}
 ज्वलब्धयोगकृत्यादिनादिकम् १ योगक द्व स्त्रि-
^{दिनगण} ^{भजेत}
 वेणज्ञातं घस्रगणं भजेत् ^{निर्गुण} लेब्धमिष्टगुणां सनंगुणकंतद्-
 दीरितम् २ कस्मिन्नेनिरग्रेण स्वेष्टेन गुणकेन च योग-
^प
 कदिनपूर्वतु हलादिदिवसैर्युतम् ३ कलाकलस्थले
^{सा सु}
 मेघं युक्त्वारुद्रं पलस्थले युक्त्वांतद्युतिकुद्राहसूर्य-
^{दिनगण} ^{१०० दिन १०० दिन}
 योद्युगं भवेत् ४ तस्मात्तू भयतो मेघघस्रमध्ये विच-
^{अक्षय}
 स्रलैः दशान्तिपीणमास्युन्ते द्रष्टव्यग्रहसंभवम् ५
^{दिनगण} ^{आकाश} ^{ग्रहण}
 घनो घादानयेच्छाकपूर्वकग्रहसंभवे.

अथ चन्द्रार्कयोः स्थूलग्रहणसम्भवा-
 नयनम्.

द्युष्टो मध्यजवोऽंशदिस्तदधः परिभाजितः ६ एकाऽ

* युगो राहर्कभावाः १३२३३८ सू. भावा ४३२०००० भूवासराः
 १५७७८१७८२८ अर्ह ७८८८५५६५४ राहर्कसूर्ययोः रात्रि वर्ष
 योगो भमणयोगः ४५५२३३८ योगकृत्कालोदिनादिः १७३१८१
 ४५५२०१३४१३४१२५१५७ ३१०५११४
 ४५५२३३८

वसदिनैर्लब्धं हित्वा स्यात्पक्षचालनम् पक्षचालनं
 पक्षगणन स्यादित्युक्तचालनं प्र. क्षप
 पक्षैर्हत्वा भास्करपूर्वकः ७ स्यान्निजक्षेपकं युक्त्वा
 राहु स्व भुजांशाः १५
 पक्षादन्ते स्थूलमध्यमः व्यग्वर्कमध्यदो भगिः शुक्लो
 न्तोर्तर्ककेवलात् ८ स्युश्चाडत्याश्चेत्तदाचेन्द्रोस्स्या-
 ग्रहण ३०
 त्स्थूलग्रहसम्भवम् कृष्णांन्तेकुकरेभ्यस्तुव्यग्वर्कीऽ
 स्थूलमध्य भुजांशाः २१ वि. राहु ३०
 स्फुटदोल्लवाः ९ अत्याश्चेद्भास्करस्यैव स्यात्स्थूलग्र-
 ग्रहण प्र.
 हसंभवम् खेचरांश्चालनैश्चाल्यपक्षाद्यैः स्वधियाबु-
 ग्रहण प्र.
 धैः १० तत्कर्मचाचरेत्तत्रचेल्लब्धग्रहसम्भवम् खेटा-
 नांसकलंकर्मप्रस्फुटेनैव सिद्ध्यति ११

अथ दिनादिचालनम्

यातेष्यदिवसाद्येनवेगहत्वांशकादिकम् खे. टेहीन.
 मं. २ भो नव प्र.
 युतं कृत्वा हीष्टे तत्खेचरो भवेत् १२ वक्त्रीखेटे च पाते च प्र.
 स्याद्यातैष्यविपर्ययम् शक्राडत्याः पौर्णमास्यदन्ते-
 राहु स्व च
 स्युर्ग्वर्कभुजांशकाः १३ चेच्चन्द्रस्य हि विज्ञेयं धी-
 रैर्ग्रहणसम्भवम् दशान्तिं न तालिमादूर्ध्वनिघ्नाः पंचमि-
 पू. ५. हीनापः न तैर्युक्ता
 शाकराः १४ स्युर्लुवाः प्राक्परेहीनयुक्ताः काव्यास्तु

तद्रवौ ततस्तद्रास्करक्रान्तिभागाक्षादाकसस्कृतिम्
^{अवनोः संस्कृच्छ्र} ^{अगमि संस्कृताक्षावाः नतावाः स्युः}
^{नतावाः}

१५ कृत्वा स्युर्नतभागास्तेतेषामंगादसंस्कृताः व्य-
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

ग्वकदोर्लवाः शैलादस्याः स्युश्चेत्तदाबुधैः १६ विज्ञे-
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

यंतद्दिनेस्थूलं भानुग्रहणसम्भवम् दशान्तिः हि भूपेभ्यो-
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

स्याः स्युर्व्यग्वर्कस्यदोर्लवाः १७ चेत्तदाभास्करस्यैव
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

ज्ञेयग्रहणसम्भवम् ग्रहणस्यखरेव सम्भवेऽपि नि-
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

श्चयं १८ दृग्योगानयनादवर्गाऽस्तिनास्तीति तद्देत
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

अस्तिनाऽस्तीति तद्द्वयादृग्योगानयनोत्तरम् १९
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

सूर्यस्यग्रहणस्याऽथाऽहिर्नागौक्तो विधुर्भपः
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

चन्द्रशरानयनम् चन्द्रमन्दश्रवचन्द्रकर्णज्ञेयवि-
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

चक्षुरैः २० स्थूलतच्चन्द्रकर्णान्तुपूज्यज्ञेयबुधैः सदा
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

पवन्ति व्यगुचन्द्रस्यदोज्यं शिवाः शरसागरैः २१ निघ्ना-
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

श्चन्द्रश्चाऽशामाः स्युश्चन्द्रस्यशराङ्गुलाः व्यग्विन्दो-
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

र्गोलजास्तेतुबहिर्घाः स्युरिषोः कलाः २२ एवं प्रग्रह-
^{स्युः} ^{भुः} ^{भागाः} ^७

* युगेभाक्कलाः सूर्यस्य ५३३१२००००० युगे चं. भाव्यानां
 कलाः १२४७४७ २०५७ ६०० अथ १५७७५१७७७५ १२५५५६००
 अनयो घतिम् ४६ ६३६५ ३८ ३२४३६८०००

मोक्षादिकालोत्पेक्षोः शरम्भवेत् ^{च वाणं} ज्यांशगोत्रगवाणां
 शः स्युर्द्विघ्नास्तेज्यकांशकाः २३ स्युस्तेषां दोर्लवाः ^{शर}
 पत्रिभागाश्चक्रांशगोत्रगाः

अथ ग्रहाणां योगग्रहणाकाला नयनम्.
 शीघ्रान्मन्देऽधिके ^{भोग्या} गम्यामन्दाच्छीघ्रे ^{याता} अधिके गता २४
 द्वयोः शीघ्रेऽथवामन्दे ^{इत्ये} हीनेवक्रगतिग्रहे ^व यातायुतिस्त-
 योर्मार्गिन्धुने ^{माः इत्ये भोग्या} गम्यायुतिर्भवेत् २५ द्वयोर्मार्गिगयोश्चांश-
 पिद्वयोर्वक्रगयोस्तथा ^व गत्यन्तरांशकैर्भक्ताभ्रन्तरस्यां ^{दिनादि}
 शकास्तयोः २६ लब्धं घस्त्रादिकं स्वेष्टे ^{भोः} युक्त्वा भोग्ययु-
 तेर्भवेत् ^{गतः} हित्वायातयुतेः कालं जायते वासरादिकम्.
 २७ द्वयोरेकस्य वक्रं चेत्स्याद्वयोऽरन्तरांशकाः स्या-
 त्तयोर्जवयोगांशरैराप्ताः ^{गति} प्राग्वदिनादिकम् ^व वक्त्रीस्वेचर ^{ग्र}
 योश्चाथमार्गिस्वेचरयोस्तथा ^{माः} मार्गवक्रगयोश्चापि भेद ^{सा व}
 भागाऽभिमर्दिताः २८ स्वस्वगत्यंशकांश्चाथभक्ता ^{दिना}
 स्तत्फलदांशकैः ^{कोल} लब्धं घस्त्रादिवत्तत्तत्स्वेष्टे ^{ग्र} दत्त्वायुति-
 क्षणे ३० पूर्ववत्स्वेचरैतुत्यैतौ स्यातां तु तत्तत्तथा

सूर्येदु भूभाविम्बविस्तारा० ३३५
 सगी प्र पुनः तुल्यौ
 तौतुल्यौस्वेचरौस्यातांतस्तौतुमुहुः समौ ३१

अथसूर्येन्दुभूभाविम्बविस्तारानयनं सूक्ष्मम्.
 १ सू. जव १ मत्र सू. भू ३०
 सूर्यवेगंतु भूवेगसूर्यभूवेगमीरितम् दशान्तिमुरवतिथ्यन्ते
 सू. व्यासात् सू. भू. जव
 सूर्यलोकाद्द्विस्तारात् ३२ सूर्यभूवेगनिघ्नाद्ग्लैलो-
 कव्यासाद्भाजितात् स्यात्तच्चन्द्रजवतद्ग्लैवेगभित्तं
 यदाभवेत् ३३ ग्लैवेगं प्रोक्तवज्जातंतर्हि तौ चन्द्रसूर्य-
 योः लोकौ तिलोकनिर्माणेन ग्राह्यौ पण्डितोत्तमैः ३४
 सू. वि. व्या. भूपिण्डेनाहता भागसागरास्तुसमु-
 ३६०० सू.
 दृताः स्वाभ्रषड्वह्निभिर्भिनोस्स्युर्विम्बव्यासयोजनाः
 ३५ चं. वि. व्या. नागवेदाग्निभिर्हत्वा भूपिण्डं च समु-
 ३६०० चं.
 दरेतं स्वाभ्रतर्काग्निभिश्चेन्दोस्स्युर्विम्बव्यासयोजनाः
 ३६ एकांशयोजनाश्चाऽपिलोकव्यासाद्द्वियोजनाः
 उक्तिवा
 स्वकक्षायोजना ग्राह्यादृष्टोत्थजवजाः सदा ३७

- * सू. मध्यलोकव्यासाद्द्वियोजनाः ६५५७५५।४४ तथा चं. मं.
 लोकव्यासाद्द्विम् ३७३८५।५
 * अथ ३६००।८२१० अनयोर्वर्षं १५५५६०० षष्टिघ्नां १७७०-
 ३३६०००० अथ ८०६०२४२६ १३६०० अनयोर्षतिान-

३३६

परमसिद्धान्ते

लो. व्या. १३ द्विनि. दिग्भुग्माष्टाहताः पृथ्वीरुत्तस्य ^{३६००}
स्फुटयोजनाः सत्यवेगघटीभक्ताः कक्षाव्यासदलोच्य-
ते ३८ लो. व्या. लोकव्यासदलं द्विघ्नलोकाण्डव्या-
समीरितम् ^{११४५१/५४} स्थानान्तरानयनम् ^{अनराई}

तल्लोकव्यासकुव्यासभेदाई स्यात्स्थलाऽन्तरम् ३९
एकांगुलयोज. इन्दुमध्यमवेगोत्थाः स्युर्येत्वेकांश-
योजनाः भक्तास्तेविंशताज्ञेयाश्चन्द्रैकांगुलयोजनाः ४०
विस्तारांगुला. इन्दोर्मध्यजबोद्धूतलोकव्यासाई ^{५७२/५७}
योजनाः काश्यपीव्यासरवण्डस्य योजनैः परिवर्जिताः ^{हीनाः}
स्याद्धारः स्थलभेदघ्राश्चन्द्रैकांगुलयोजनाः ^{हाराः}
सास्तस्थलेज्ञेयास्तस्यैकांगुलयोजनाः ४२ तैरासा-
लोककक्षादियोजनाः स्युस्तदंगुलाः यत्रलोकाऽनु

लेनूग्मि ३१२५ भक्तात्फलं द्विघ्नजातं १८५७०८१५०।४७ सत्यवेग
घटीभक्तं रुजं स्यात् तथा पला १११४२४८५०४७ सत्यवेगपलाभिर्भक्ताह-
तं स्यात्

* सू. विम्बव्यास योजनाः ४७२७ चं. किं व्यास योजनाः
३४८ कर्क व्यासान्तरं ३५८१।६।० भूव्यास योजनाः ११४५१५४।०
भूव्यासाई योजनाः ५७२१५७।०

पातोत्थभागोत्थाङ्गुलायदि ४३ तत्रतल्लोकजेभ्यस्तु

भिन्नाः स्युर्नहिविघ्नदाः अल्पमध्याऽधि वे गोत्थलोकेषु

त्रिकलांगुलाः ४४ स्युश्चेन्दोरल्पमध्याऽधिमानवानामिवां

ऽगुलाः सर्वेषामऽगुलाश्चन्द्रमध्यलोकाऽनुपातजाः ४५

स्युश्चन्द्राऽत्यल्पलोकांदौ स्युर्नव्योसकलां ऽगुलाः

लोकांडवृत्तान् व्यासादष्टगजाभ्रकवेदघ्रात्तत्त्वषट्

दिनैः ४६ भक्तालोकाण्डकक्षाणां वृत्ततत्परिधिर्भवेत्

प्रकारान्तः कक्षालोकाण्डवृत्तः

षड्भोव्यभिरवपट्स्वाष्टैर्निघ्ना भूपिण्डयोजनाः ४७

तत्वेन्द्रमिहृताः सत्यवेगलिसोऽहृताः फलम् दिग्भ्रैकक्षा

एडं लोकानां वृत्तस्याद्योजनात्मकम् ४८

अथैकांशयोजनानयनम्

लोकव्यासदलपूज्यभक्तमेकांशयोजनाः स्युश्चक्रांशो

हृताः स्वस्त्रलोकाण्डवृत्तयोजनाः ४९ तत्फलत्वेकभागः

स्यस्युस्स्वाण्डस्यैवयोजनाः स्वस्वव्यासांगुलानयनं

एकांशयोजनैरासाः पिण्डविस्तारयोजनाः ५० लब्धश्च

न्यातकैर्हत्वा विम्बव्यासाङ्गुलाः स्मृताः एकलिसोत्थ-
 योजनं ^{३४३०।४२} चक्रव्यासकलाऽर्द्धाः कक्षाऽर्द्धव्यासं योजनाः
 ५१ विज्ञेया एकलिसोत्थयोजनास्तेस्तु भाजिताः स्वस्वे-
 ष्टयोजनाः स्वस्वमानं लिप्तादिकं भवेत् ५२ तत्र्योसंजा-
 यते स्वस्वमानमङ्गुलपूर्वकम् चन्द्रलोके भूभावा-
 साङ्गुलानयनम् ^{भूगर्भादिकं गभान्तबाहौ भूम्यके}
 योर्यदि ५३ लभ्यते व्यासविशेषं द्विघ्नकोटिसमंतदा
 ग्लौर्मार्गमध्यतः पृथ्वीगभान्तप्रमिते भुजे ५४ द्विघ्नको-
 टिसमंबल्कफलमेव हिलभ्यते ^{भूः सू विवव्यासात् १५८१५} क्वकव्यासान्तरचन्द्रलो-
 कं व्यासाऽर्द्धताडितम् ५५ ^{भूः सू लोकव्यासाद्विनभक्तम्} सूर्यलोकाद्विस्तारात्
 लब्धयोजनात्मकम् ^{भूः ११४५।५४} वल्कं भूव्यासतस्त्यक्त्वा भूभावा-
 व्यासयोजनाः ५६ ^{च साग्रे} स्युश्चाशकपंधेहीन्दोल्लोकस्यैका-
 शयोजनैः भक्तास्ते विंशतानि घ्रा ^च भूभावासाङ्गुलाः

॥ इत्यवर्ग ३२८२।४३।१ पलापिंडं ११८१७७८१ युगेकजभाब्द-
 कलाः ४८६११५७१२०० स्व घातः ५४१६६७।३०।५५।६०।१५
 स्व घातनस्व घ्राजातम् १०८३३३५०।१८।२५।५ च घात ३५८७७।
 २१।४७।५ च घातनस्व घ्रा ७५५५७।१५।४३

प्रकारान्तरेण भूभाष्यासांगुलां ३३५

सूताः ५७ प्रकारान्तरेण सूर्येन्दुव्यासांगुलानयनम्

११४/३५/२४

विन्दव्यास

चक्रविस्तारभागघ्नाः पिण्डविस्तारयोजनाः रवाशिघ्रा

श्रोद्धृताः स्वस्वलौकाण्डव्यासयोजनैः ५८ तल्लब्धतनुः

८२१०

३६००

विस्तारविज्ञेयं चांगुलादिकम् स्वेन्दुद्वयष्टाहृतं स्पष्टम्

१५७७७१ ०८२८

मध्ये वेगारवलोकन्या

वृत्तकुदिनाहतम् ५९ भाडवदलितोद्धृतं मध्यलोकव्या

साह

११४/३५/२४

सदलभवेत् चक्रव्यासाशकैर्मन्दकणांशपरिवर्जितैः

३२८२/४३/१

च. सू

सू

६० भक्त्वा पूज्यकृतिमन्दकणस्यात्स्फुटतयोः सूर्य

सू

५७१७७४२

न्दोर्मध्यवेगेत्यलोकव्यासदलाहतम् ६१ पूज्यासतच्छ

मन्दकणस्याष्टलब्धव्यासव्यासाहृतं स्पष्टम्

वलोकविस्ताराद्वस्फुटं भवेत् प्रकारान्तरेण भूभा

सू

विन्दव्यासांतरात्

व्यासांगुलानयनम् भानुभूपिण्डविस्तारभेदान्तच्छे

गुणितो

च

व्यास

षयोजनैः ६२ अभ्यस्ताश्रौषधीशस्य कक्षाविस्तारयो

सू

कक्षा व्यास

जनाः सूर्यलोकाण्डविस्तारयोजनैः परिभाजिताः ६३

सू

व्यास ११४५/५४

भूभा व्यासस्य

तत्फलभूमिविस्तारे हित्वा ते शेषयोजनाः भूप्रभाविस्तृ

च

भू

च

तेर्ज्ञेयाः कक्षायां शीतदीधितेः ६४ भूभायाश्चन्द्रलो

व्यास

२

११४/३५/२४

कोत्याः सूर्ये विस्तारयोजनाः रवाशिघ्राश्चक्रविस्तार

व्या

च

सू

भागघ्नाः परिभाजिताः ६५ विष्कम्भेनेन्दुलोकस्य भू

भाव्यासांऽगुलाः स्मृताः

अथ सुगमप्रकारेण सूर्येन्दुभूभाविम्ब-

व्यासां गुलानयनम्

सू. रविवेगांशभूचन्द्रघाततद्भास्करस्य च ६६ स्थूल-

व्यासांऽगुलाः प्रोक्ता च^व अचन्द्रवेगस्य लिप्तिकाः वे-

दाश्च विहृता स्थूलाश्च^{५४} व्यासांऽगुलाः स्मृताः ६७

भूभा तत्^{३५} घातार्कजवांशोना अष्टघ्नेन्दुजवांशकाः स्यु-

र्क्षितास्तास्त्रिभिर्मक्ताश्चन्द्रलोकं^वऽगुलादिकम् ६८

विस्तारभू^{व्यास}प्रभायाः स्यात्स्थूलतद्व्यावहारिकम् सू

भानुभुक्तिकलानां तु स्वा^व आध्यह्वांशकोनितम् ६९

तत्स्थूलसूर्यविस्तारं स्फुटस्थादं^{५५३००}ऽगुलादिकम् च^व

रवांगांगागाब्धिभिर्मक्ताश्चन्द्रभुक्तिकलाः फलम् ७०

हित्वा स्थूलेन्दुविस्तारे स्युर्ल^व व्यासांऽगुलाः स्फुटाः

भूभा सूर्यवेगकलाः स्वाब्धिगोक्षासां^{५५४०} अगुलादिकम्

७१ हित्वा स्थूलकुभाव्यासे भूभा^{व्या} व्यासां स्फुटं भवेत्

भौमादीनां विम्बव्यासानयनम्

भौमादीनां लोकव्यासार्द्धयोः ३४१
 मं भौमस्याष्टांगविश्वानि बु शंस्यखाब्जं करोमिताः
 ७२ ह्र जीवस्याध्वनंगाभार्का शु अक्षखाष्टमिता भृ
 गोः शं सौरस्याब्ध्यं कवेदेन्दुयुग्माः स्युर्व्यासयोजनाः
 ७३ स्वव्यासयोजनैर्निघ्नाः स्फुर भूर्वत्तयोजनाः स्वा-
 अपद्भिर्हितताः सूक्ष्माः स्युर्विम्बव्यासयोजना ७४
 भौमादीनां लोकव्यासार्द्धयोजनानयनम्
 स्फुटद्राक्कएभागेन पूएत्रिज्याशकोद्धृताः पूज्यवर्गा-
 राकाः सूक्ष्मद्राक्कएचाडत्रकीर्तितम् ७५ मध्यलोका-
 ऽर्द्धविस्तारं सूक्ष्मद्राक्कएताडितम् तत्पूज्यांशोद्धृतं
 ब्धं स्फुटं तद्योजनादिकम् ७६ लोकव्यासदलं भौमपू-
 र्वाणां समुदीरितम् विद्ध्योऽशीघ्रतुंगस्य वेगं मध्य-
 जवं भवेत् ७७ भाब्दा विच्छुन्नयोरडत्रग्राह्याः शी-
 ध्रोच्च भाब्दकाः स्वाब्जद्वयहताः स्पष्टकाशपीपिण्ड-
 योजनाः ७८ मध्यवेगकलाडब्दासाः स्याद्व्यासमध्य-

१. भौ- विम्बव्यासयोजनाः १३६८ कुर्वि- व्यासयोः २१० ह- वि- व्या-
 योः १२०५७ कुर्वि- व्या- योः ८०५ शं वि- व्यासयोजनाः २१४५४
 काश्यपीस्फुटविम्बग्रा.

३४२

परमसिद्धान्ते

लोकजम् ^{३६००} काश्यपीस्फुटबिम्बघारेवेन्दुपक्षाऽष्टयोऽत्र
^{मग्राघटी} नाः ७५ ^{भक्ताः} भाब्दलिप्तौद्धताः ^{कुर्वीत} पृथ्वीवासरैः ^{गुणितः} परिताडिताः त
^{व्यास} तफलमध्यलोकाऽर्द्धविस्तारयोजनादिकम् ८० स्यान्तर्द्धि
^{व्यास} ग्रंभवेन्मध्यलोकस्यस्फुटविस्तरम् मध्यभुक्तिकलाः
^{३६००} भ्यस्तमध्यलोकाऽर्द्धविस्तरम् ८१ भूपिण्डे नोद्धृतं
^{८२१०} ब्धगुणमद्वयसमीरितम् सत्यवेगकलैरासंगुणग्रन्तुकु-
^{३६००} कुण्डलम् ८२ लोकव्यासदलं लब्धं ज्ञेयं भूवृत्तजाति-
^{व्या} कम् एकलोकाऽर्द्धविस्तारमेकस्यजवमर्हितम् ८३
 अन्यवेगोद्धृतत्वं अन्यलोकव्यासदलम्भवेत्
 सूर्येन्दुभूभाभौमादीनां स्पष्टबिम्बव्यासां

गुलानयनम्

^{*} बिम्बव्यासाङ्गुलाः रवाग्निभक्ता ज्याऽर्द्धलवादिकम्
 ८४ ज्ञेयं तर्द्धिगुणं ज्यास्यान्तस्या बाह्वंशकाहतम्

* भौ. मध्यलोकव्यासार्द्धयोजनाः ५४०० ४१।३४ बु.
 शीघ्रोच्चभाब्दकला ३८७४ ४० ४५ ६००० बु. शी. लोकव्या-
 सार्द्धयोजनाः १२० ३७१।५२ बु. म. भाब्दकलाः १५१६ ८३ ३२-
 १६००

खान्तकं प्रस्फुटं ज्ञेयं व्यासमङ्गुलपूर्वकम् ८५

अथ सत्यवेगानयनम्

लोकव्यासदलेनाप्ताः स्पष्टे भूपिण्डयोजना ८२१०

भूयुष्मनागघ्नाः संत्य भुक्तिकलाः स्मृताः ८६ सत्या-

विद्वर्कयोर्वेगौ प्रस्फुटावपि वा स्मृतौ युद्धास्तज्ञानं

प्रत्यक्षादल्यरूपत्वाद्भौमादीनां तु भास्करात् ८७ म-

ध्ये भौमज्ञपूर्वाणां मूर्द्धादधः स्थस्यतस्य च भानुना

सह युद्धं तु मन्यते ग्रहणं हि विवाङ्की संज्ञाङ्क युक्तानां

खेटानामस्तमुच्यते युद्धे भौमज्ञपूर्वाणां प्रस्तं स्तं हि

जितो भवेत् ८८ तद्युद्धेऽधः स्थितः खेटः स्याज्जयी ग्रास-

संभवे भौमादिग्रहणं स्वल्परूपत्वात् न हि मन्यते ८९

शीतांशुछादकं स्मृत्वा छाद्यमेव दिवाकरम् भूमिजादि-

ग्रहं चापि मार्गणावानयेत्तयोः ९१ संस्कृतं छाद्यन-

त्या स्याद्ग्राहकाऽक्षस्फुटतुतत् क्रान्त्यंशोऽन्तरवत्स्व-

स्वच्छाद्याच्छादकयोस्तयोः ९२ कृत्वा वाणाऽन्तरतनु-

च्छादकस्य शरोच्यते भूभायांश्चरवेर्वाणश्चून्यनित्यमु-

दीरितम् ५३ इतीतांशुग्रहणोन्त्येविज्ञेनतिलम्बने स्या-
 तामर्ककुजादीनांस्वग्रहनतिलम्बने ५४

अथक्रांत्यन्तरकरणक्रमः

मध्यमाऽपक्रमौ स्यातां सौम्यौ च चन्द्र सूर्ययोः मध्यक्रा-
 न्त्यऽन्तरकृत्वा त्विन्दोर्मध्याऽपमांशकाः ५५ सूर्यक्रा-
 न्त्यऽशकेभ्योऽल्पा याम्यमध्याऽपमाऽन्तरमृतद्वयस्ते तु
 त्तराख्यस्यान्मध्यमाऽपक्रमाऽन्तरम् ५६ भवेतां दक्षि-
 णौ यत्र मध्यमाऽपक्रमौ यदा मध्यक्राऽन्त्यऽन्तरकृत्वा
 हीन्दोर्मध्याऽपमाधिके ५७ सूर्यमध्याऽपमे सौम्यस्या-
 न्मध्याऽपक्रमाऽन्तरम् तद्वयस्ते दक्षिणं भिन्नगोले कृ-
 त्वा तु संयुतिं ५८ मध्यक्रा न्त्यऽन्तरं तत्स्याद्द्वौ मध्याऽप-
 मदि गतम् सूर्यग्रहणोचन्द्रस्य स्पष्टशरांशान्
 यनम् मध्यग्रहणकालेतु यतोऽर्कग्रहणे विधोः ५९
 तात्कालिकस्फुटानि भट्टकपाताद्युद्भवक्षणे मन्यते

केस्फुटेनैवतुल्यमिन्दुस्फुटततः १०० प्रस्फुटाद्याभवे-
क्रां पू प योम्यात् अथवाश पू

त्क्रान्तिः पूर्वाऽपूर्वान्तरोचितात् भागांशस्संस्कृतात्प्रा-
सू कं क्राः क्रां

ग्वद्भास्करग्रहणेविधोः १०१ तन्मध्याऽपक्रमंचेन्दो-
जचेतक्रां सू घ क्र

र्जेषुतदुचितापमम् इष्टकालोद्भवात्सूर्यात्स्वर्णमांश-
अथवाश पू क्रा

शसंस्कृतात् १०२ पूर्ववद्भाभवेत्क्रान्तिस्तत्स्यान्म-
क्रां सू वं सू क्रां

ध्याऽपमरवेः चन्द्रभास्करयोर्मध्याऽपक्रमाऽशाऽन्त-
व वरं संस्कृ

रन्तुयत् १०३ संस्कृततद्विधोरिष्टकालोत्थस्येषुभागैः
वं सू मध्य कालपर च शरसंस्कृत

तत्ततः स्वेष्टकालोत्थसूक्ष्मनत्यऽशकैस्तथा १०४ संस्क-
शर

तप्रस्फुटं बाणं भागाद्यस्वेष्टकालजम् सौम्यदक्षिणकं
उ दं

ज्ञेयस्वेष्टक्षणाजशीतगोः १०५

सू ग्रहणे प्रकारान्तरेण तच्चन्द्रशरांशानुयनम्
उ मेरोठ क मेरोठ देवांशः देवांशः

स्युः स्वभूमरुदिकास्तकट्यशाः स्वग्रहोन्मिताः च सू
वं मूलांशः वं पित क्रां संस्कार

मूलांशः स्युर्विधोर्यन्पक्रान्तिकट्यशसंस्कृतिः १०६
सू क्रा देवांशः देवांशः

सूर्यसू सूर्यक्रांत्यशकट्यशसंस्कार भास्करस्यच सू
वं सू

लांशाः कथिताश्चन्द्रसूर्यमूलांतराऽऽकाः १०७ मध्य-
अथवाश सू उद

क्रांत्यऽन्तराऽऽकाः स्युश्चानिमूलमूलतः परभूमरु

३४६

परमसिद्धान्तो

स्वधूमकं दिक्का

दिक्कास्तुचाऽधिकं स्वकुदिगताः १०८ देवांशोचाऽ

धिकाऽल्पं स्युः सौम्ययाम्यास्तुशीतगोः मध्यक्रान्त्यः

न्तराक्षेषु नत्यंशानां तु संस्कृतिः १०९ कृत्वाऽर्कग्रह-

एजेयाश्चंद्रबाणाशकाः स्फुटाः स्वाश्विघ्नास्तेऽक्ष-

बाणाशानः स्युस्तत्राऽक्षरांशगुलाः ११०

सूर्यग्रहणोद्दिष्टकालक्रान्त्युपपत्तिः

चेन्नते प्राक्केपालेतु धनमार्गाशजातिकम् कपालेप-

श्चिमेच्च एतन्नते तत्प्रजायते १११ स्फुटदर्शान्तिकालाऽ

र्कचन्द्रयोः प्रस्फुटाऽन्तरमस्यात्स्वर्णभास्कराल्योद्दि-

चन्द्रे मार्गाशजातिकम् ११२ तन्मार्गाशकजात्याख्यं

भागपूर्वधनार्कम् ज्ञेयमूहान्तरं राशिचक्रेऽर्कस्थस्फु-

टस्थलात् ११३ चन्द्रस्य स्फुटदेशाऽन्तर्मागाशस्फु-

टवत्खलु अथवा स्वर्णमार्गाशजात्यंशैः परिसंस्क-

तात् ११४ चन्द्रादिषु क्षणोत्पन्नात्स्वर्णमार्गाशसंस्क-

तात् मध्यमाऽपक्रमं चेन्नोर्यद्भवेदिष्टकालिकात् ११५

तन्मध्याऽपक्रमं तुल्यपूर्वाऽपूर्वाऽन्तरोचितात् शीतगोः

सूर्यग्रहणोच्छाद्याच्छादकज्ञानम्

३४७

प्रस्फुटात्तत्तु मास्करग्रहणो भवेत् ११६

चन्द्रग्रहणेचन्द्रस्यस्पष्टशरांशानयनम्.

पूर्ववत्विष्टकालोत्थाद्मास्करात्पट्टसंयुतात् स्यात्कान्तिः

या भवेत्सूर्याऽपक्रमतद्विधुग्रहे ११७. सूर्यदोर्मध्यमक्रा

न्त्योर्भेदमार्गसंस्कृतम् इन्दोरिन्दुग्रहेवाणमंडशा

द्यस्यात्स्फुटविधोः ११८ प्रकारान्तरेणेन्दुग्रहणे

चन्द्रस्यस्पष्टशरांशानयनम्. कटिचन्द्रस्फुटक्रा

न्तिसंस्कारशीतगुग्रहे चन्द्रमूलोच्यते पट्टयुक्ताऽकोपम

भागकाः ११९ कट्यशस्संस्कृताः स्वाकैः सूर्यमूलांश

काः स्मृताः स्याच्छीतांश्वर्कशो मूलभेदमिन्दुशरस्फुटम्

१२० अर्कमूलाशधिकेऽत्येवचन्द्रमूलेयदातदा स्वाऽ

न्यभूमेरुविक्षास्तेस्यश्चद्रेष्वंशकाः स्फुटाः १२१.

अंगुलादि० बाणभागमुखंरवाधिनिघ्नस्यादऽंगु

लादिकम् सूर्यग्रहणोच्छाद्याच्छादकज्ञानम्.

* छाद्यग्रहकयोर्वश्रन्यासयोगदलाद्यदि १२३ अधिकं स्यात्स्फुटवाणस्यान्तरानवनग्रहम्.

३४८

च च स्र. छा. य. च. छादकः स्र. ग्रहणे
सूर्यसपाकरौ छाद्यच्छादकोस्तइनग्रहे १२२

चन्द्रग्रहणे छाद्या छादक ज्ञानम्

नित्यं सूर्योऽन्वितेषु भूभायाः प्रस्फुटं भवेत् स्यातामि-
च. ग्रहणे च. छाद्यः भूभाच्छादकः च. भूभा
चन्द्रग्रहे छाद्याच्छादकं विधुक् प्रभे १२३

अथ ग्रासां नयनम्

छाद्याच्छादकयोर्व्यासयोगाद् द्वित्वं गुलादिकम् मानै-
शर मानैः स्वरवहे
क्याद् द्वेऽन्विते स्पष्टवाणामं गुलपूर्वकम् १२४ तन्मानाद्
योगः
द्विभुतो हित्वा ग्रासं स्याद् गुलादिकम् खग्रासां नयनं
विच. व्यासतः
तच्छाद्यव्यासतः शेषग्रासं खग्रासकं भवेत् १२५ स्या-
ग्रासं ३६० भाप
च्छाद्ये राशिचक्रादशकार्मुकां गुलजातिकम्

अथ स्थित्यर्द्धकलानयनम्

प्रस्फुटं वृत्तजात्याख्यं बाणमं गुलपूर्वकम् १२६ भक्त्वा
३० फलं लुज न्यादी
भून्यात्तैरासबाहुभागादिकं भवेत् तद्भुजज्यादला-
शाद्यं स्वास्थिघ्नं चां गुलादिकम् १२७ विज्ञेयं प्रस्फुटं बा-
शर व्यास
णास्थित्यर्द्धं निधुनोचितम् वृत्तविस्तारजात्याख्यं त-
परिलक्षितं वाग्य
द्भवेच्छेद्यकोचितम् १२८ छाद्यस्याच्छादकस्याऽपि

प्रस्फुटवत्तजातिकं व्यासमङ्गुलपूर्वतु नून्ययुग्मोद्धृतं

भुज

भुज

फलम् १२९ बाहुभागादिकञ्जेयतद्वोन्याऽर्द्धांशकादि-

व्यास

व्यास

कम् हत्वा नून्यकरैः प्रोक्तविस्तारचाङ्गुलादिकम् १३०

व्यास

परितेरवयोम्

परितेरव

तद्भवेद्भुजविस्तारजातिकं छेद्यकोचितम् यत्तच्छेद्यकयो-

योग्यं

धाय छादक

ग्यस्यात्स्थित्यङ्गनियनोचितम् १३१ ग्राह्यग्राहकवि-

किन्व्यास

निरन्तरव्यङ्ग

भुज

कार

कया

स्तारखण्डिक्यकर्णमुच्यते बाणो भुजोच्यते बाणकर्ण-

वर्गान्तरमूल कोटिः

कर्णद्वारजातकोटिः

योर्वर्गभेदजम् १३२ मूलतत्प्रोच्यते कोटिः कर्णबाणकु-

वृ

प

लब्धमास

परितेरव

लाचसा पूर्वाऽपरान्तरकोटिश्चाद्यन्ते छेद्यके भवेत् १३३

भुजयतरांश

१ दिन

छाद्याच्छादकयोर्वर्गभेदांशैश्चैकवासरम् चेद्भवेत्तद्विको-

छाद्याच्छादकयोर्वर्गभेदो

दध्यंशैः स्थित्यङ्गस्यादिनादिकम् १३४ मानव्याहिक-

यन्त्राहिक

कार

मूल

१

अन्तर

तोहित्वा बाणवर्गितुतत्पदम् छाद्याच्छादकयोरेववेगभेदा-

न्नाभाजितम् १३५ त्रिघ्नफलं घटीपूर्वस्थित्यङ्गसमुदी-

यन्त्रव्यास

रितम् महर्षिर्हिकलानयनम् छाद्याच्छादकयोर्व्यास-

व्यास

कार

वर्ग

विलेपाऽर्द्धकोततथा १३६ हित्वा बाणकृतितत्स्थमूल

छाद्याच्छादक

माग्निगुणं भजेत् भुक्तिविलेपभागैस्तु छाद्याच्छादक-

रवग्रास

योः फलम् १३७ महर्षिर्हिलिसिकापूर्वविज्ञेयं रवग्रहे सति

सध्यग्रहणकालज्ञानम्. पूर्णिमापूर्णाकालेतुस्था-
 दिन्दोर्ग्रहणाऽर्द्धकम् १३८ पूर्णलम्बनलिप्ताभिस्संस्क-
 तेगुणितांगते दर्शान्ति ग्रहणाऽर्द्धतु भास्करस्यहिजायते
 १३९. स्वस्वग्रहणेस्थूलस्पर्शमोक्षकालानयनम्.
 तत्स्थित्यऽर्द्धप्रदैरेवस्वग्रहाऽर्द्धक्षणोद्भवैः स्थित्यर्द्धप्रा-
 ग्भवेद्यत्तास्थित्यर्द्धस्वग्रहे भवेत् १४० स्वमध्यग्रह-
 कालौत्थैस्तत्स्थित्यऽर्द्धप्रदैस्तथा यन्मर्दाऽर्द्ध भवेत्त-
 त्प्राङ् दर्दाऽर्द्धस्याद्विस्वग्रहे १४१ स्थित्यर्द्धेनाऽन्वित
 कृत्वा स्वग्रहाऽर्द्धक्षणाक्रमात् स्थूलौ प्रग्रहमोक्षारब्धौ
 कालौस्तः स्वग्रहस्यतु १४२

अथ स्वग्रासेस्थूलस्वग्रासस्पर्शमो-

क्षकालानयनम्.

मुद्गर्दिनोनसंयुक्तस्वग्रहाऽर्द्धक्षणांतथा मीलनोन्मी-
 लनेस्थूले स्यातांस्वग्राससम्भवे १४३ सूक्ष्मस्पर्श
 कालाद्यानयनम् छाद्याद्यदकविस्तारस्फुटमागण-
 संज्ञकाः तास्थित्यऽर्द्धप्रदाश्चोक्तास्तद्ग्रहेग्रहणाप्रदाः

१४४ ^{स्पर्श} प्रग्रहक्षणजेभ्यश्च तेभ्यः स्थित्यऽर्द्धमानयेत् त-
^{ग्रहण} न्मध्यग्रहकाले तु हित्वा स्यात्प्रग्रहक्षणः १४५ ^{स्पर्श} इत्यं-
^{अनेकवार} ग्रहकाले तु ह्यऽसकृच्च समानयेत् तद्वत्स्थित्यऽर्द्धदेभ्यः
^{ग्रहण} श्रमोक्षेष्टेभ्यश्च एव च १४६ ^{योः काल} स्थित्यऽर्द्धत्वा नयेत् च यु-
^{स्पर्श} क्त्वा मध्यग्रहक्षणो स्यात्तन्मोक्षक्षणश्चैव ^{पुनः पुनः} मसकृच्च
^{स्पर्श} समानयेत् १४७ तौ ग्राह्यौ प्रग्रहप्रान्तकालौ विकृतिव-
^{स्यात्} र्जितौ स्तत्स्वैवं स्वस्वमर्द्धभ्याम्मीलनोन्मीलनक्षणौ
^{प्राप्त} १४८ तत्सूक्ष्मपरिलेखोत्पन्नं छत्रलिष्टकालजम् त-
^{मोः स्पर्श} द्धं अं प्रस्फुटं तत्र शोयमेवं विचक्षणैः १४९ तच्छ्रुतिस्थ-
^{परिलेख} शयोर्मध्ये प्रतिघट्यऽर्द्धकं क्रमात् इष्टज्ज्ञेयकेन व-
^{स्पर्श} त्तद्वा संसमानयेत् १५० सूक्ष्मच्छेद्यकजग्राह्यं प्रग्रह-
^{मोक्ष कालम्} चान्तकक्षणम् ^{मध्यग्रहणस्थ} स्पर्शस्थितिज्ञानम्
^{मध्यग्रहणस्थ} मध्यग्रहणयोर्मध्ये यत्कालं लिप्तिकादिकम् १५१ स्थि-
^{मोः स्पर्श} त्यऽर्द्धप्रस्फुटं तत्र स्यादिकं तदुदीरितम् मोः स्थि-
^{मोः स्पर्श} तन्मध्यमोक्षयोर्मध्ये स्थित्यऽर्द्धमौक्षिकम्मतम् १५२
 अथ सूर्यग्रहणोद्घृष्टज्ञानम् स्तोदयात्स्वेष्टपर्वन्त

राशिचक्राऽटनोद्भवम् ^{भ्रमणा} यत्कालंतद्भवेत्तेष्टं चात्र्यमाक्षी
 यथोचितम् १५३ तच्छाद्यस्फुटरात्र्यऽर्द्धमत्ररात्र्यऽर्द्ध
 मीरितं छद्वाद्यस्पष्टदिनाऽर्द्धतुघत्तार्द्धं चात्रकीर्तितम् १५४
 गणितागतदर्शान्तिं प्रख्यातं सावनंतथा पंचांगजातिकं
 चेहवाष्यंगिसमुदीरितम् १५५ तद्दर्शान्तिदिनेस्वेष्टपर्य-
 न्तंगतलिसिकान् स्वेष्टछाद्योदयाज्ज्ञेयं यथायोग्येष्टसं-
 श्रुतम् १५६ अथेष्टाद्व्यक्तेष्टकालानयनम्.
 यथायोग्येष्टलिसंघंस्वस्फुटाऽहंकलादिकम् निजगु-
 णाऽहंलिसासतद्व्यक्तं प्रस्फुटं भवेत् १५७ चात्र्यमा-
 गऽपथजवभागाश्च द्वाभि ३१ ताडिताः शून्या ह्यजोद्ध-
 ताऽप्राप्तं स्वर्णदत्वाविषद्रसे १५८ स्वेष्टानां स्वस्वगुणाऽ
 होरात्रलिसादिकं भवेत् व्यक्तस्तद्ब्रह्मगुणाऽहोरात्रलि-
 सादिताडितः १५९ षष्ट्या भक्तकलाद्यंतु जायते तद्द-
 होदयात् इष्टं यथोचितं यातं व्यक्तान्मार्गजवेऽधिकम्
 १६० तद्व्यक्ताद्व्यक्तवेगेष्वसूक्ष्मं चात्र्यकुलं खलु प्रस्फु-
 टाऽहंनतं तच्छ्रलम्बनं व्यक्तलिसंकाः १६१ लिसास्ति-

स्पष्टदिनमानोत्पत्तिः

३५३

थिभयोगानांविज्ञेयास्तुल्यजातयः श्रेष्ठज्ञानम्
^{१६०}स्वांगरामोन्मितज्ञेयंश्रेष्ठमंशात्मकंबुधैः १६२ तच्छ्रे
^{३०}ष्ठस्वाग्निभिर्भक्त्ताराशिचक्रफलं भवेत् ^{१२}गुप्तरात्रिमा-
^{अंतर}नानयनम् ^{रात्रिः}गुप्ताहोरात्रगुप्ताहमेदगुप्तनिशाभवेत् १६३

भूविम्ब

भूचंद्रविम्बगर्भकेंद्रारम्

चंद्रविम्ब

भूविम्बात्सूर्यविम्बातिदूरस्थत्वान्तन्यासोन्नतिरन्यते
^{दिनान्त}अस्तकालज्ञानम् स्वेष्टजस्फुटधस्मान्ततुल्यैवे-
^{अनेतरम् माः पश्चिम प्रथमं वक्त्री}ष्टाद्यथोचितात् पश्चान्मागीपरेचाऽस्तप्राग्बक्तीयाति
^{गच्छति}खेचरः १६४ स्पष्टदिनमानोत्पत्तिः खेटानांवेग-
^{सम}वायुस्तु तुल्यमेवसमीरितम् अत्युच्चाकाशसंस्थस्य
^{प्र}वेगमल्पमुदीरितम् १६५ स्वल्पोच्चाकाशसंस्थस्य
^{प्र}हृद्गंप्रकीर्तितम् खेटस्यैच्चाऽनुपातेन सत्याख्यंलभ्यते
^{प्र}जवम् १६६ सत्यवेगाऽनुपातेनलभ्यते खेटमएडल्लम-
^{वेग}एडल्लमनुपातेन तद्व्यस्ताऽहर्हलं भवेत् १६७ चेत्त-
^{वेग}न्मएडलसंस्थानां वस्तूनां जवमम्बरम् येयेषां वर्त्तितव

३५४ परमसिद्धान्ते.

तेतेषाम्मण्डलोद्भवम् १६८ घस्त्राऽर्द्धं दिनमानंचवा-
ध्यंगिहचरोद्भवम् वाध्यंगिंसावनंतत्स्या ताराणां सू-
र्यस्यापि ^{नक्षः} ताराणां ^{क्रां} क्रान्तिज्ञंचरं १६९ ^{सर्वदात्य} लिप्तिकापूर्वकं
यत्तु तद्वाध्यंगिचरं भवेत् वावाध्यंगिचराद्धोत्थं यच्चरं लि-
प्तिकादिकम् १७० तद्वाध्यंगिचरं मानां मण्डकस्थोऽपि भ-
वेत्तथा ^{नक्षः} ^{१५} शून्यवेगपदार्थानां पंचचन्द्रकलोन्मितम् १७१
^{नक्षः} ^{दिनोर्द्ध} स्वव्यक्षाऽहदलं ज्ञेयंचात्र्याख्यंतु यथोचितम् तत्तत्वे-
^{नक्षः} ^{घः} गपदार्थानां सर्वाश्चात्र्यास्तु नाडयः १७२ ^{६०} स्वांगघ्ना-
^{स्व} ^{अक्षरात्र} ^{सर्वा} श्चाऽर्कगुप्ताह्वरात्रियोगकलोद्धृताः वांध्यंगिः सावना
^{चरादीः} ख्याश्च सर्वपंचांगजातयः १७३ नाडयश्चरसुखानां
^{नक्षः} तु ताराणां स्युः सदाखलु

खेटानां स्वस्फुटदिनार्द्धं दिनमानात्स्व-

गुप्ताह्वार्द्धस्य स्वगुप्तदिनमानस्य न्यूनाधि-

कत्वज्ञानम्-

मण्डलस्थपदार्थस्य ^व ^{मा} वक्रमार्गजवं यदा १७४ वर्तते तत्स-
^{दिलाह्वीत्} ^{दिमानात्} ^{दि} ^{दिन} ^{दिना} दार्थस्य घस्त्राऽर्द्धाद्बहुप्रमाणातः स्वस्फुटाहुं स घस्त्राऽर्द्धं

नहुसाऽह्नप्रमाणकम् १७५ न्यूनोर्द्धतस्यखेटस्यजाय-

तंतत्कलादिकम् रात्रिज्ञानम् स्वाऽस्तोर्द्धस्यात्तमी

रात्रौज्ञेयमऽह्नसमंतत्त्वं १७६ आदिलभानयनम्

खेचरस्योदयादिष्टकालेतद्व्यक्तलिसिकाः तर्कघ्राः स्यु-

र्त्तवास्तैस्तु युक्तंतात्कालिकं ग्रहम् १७७ कृत्वाह कुण्ड-

लेहीष्टेप्रोद्देशेत्वादि भवेत् यथायोग्यवेगज्ञानंचा

अन्यवेगज्ञानम् स्वर्गगुप्ताऽह्नरात्र्येक्यलिप्तासंयुनि

शैव्यजम् १७८ भानोः खेटजवषष्टिनिघ्नंचात्र्यजवभ-

वेत् गुप्तद्युदलगुप्ताऽह्नव्यक्ताह्नानयनायच १७९ स्व-

गुप्ताऽह्ननिशैव्यस्यानयनायचोचितम् चात्र्यारव्यं

स्वजवंग्राह्यंनग्राह्यंत्वन्यकर्मणि १८० यथोचितेष्टा-

नयनम् सावनारव्येष्टलिसघ्नंस्वर्गगुप्तद्युरात्रकम्

लिप्ताद्यंतुपलापूर्वतत्त्वेष्टस्याद्यथोचितम् १८१ यथा-

योग्येष्टजातिः स्यादुसाऽह्नस्वस्फुटाऽह्नजम् स्वस्फुट-

ऽह्नाऽर्द्धजंगुप्तघल्नाऽर्द्धस्याद्यथोचितम् १८२

चरजातिज्ञानम् सर्वत्राऽपक्रमोद्धृतं प्रख्यातम्-

स्पष्टदर्शान्तिकारणज्ञानम्. ३५७

लघ्वेराशित्रयं^३ हिलातत्स्थूलमध्यमं भवेत् मध्यम-
क्रा^{क्र}न्तिदेशस्थः^{प्र}खेटः स्यान्मध्यभोन्मितः १५१

अथ लम्बनाभावकारणज्ञानम्.

चेद्वा^{सू}द्यस्पष्टस्त्रा^{३०}ऽर्द्धतुल्यतद्गणितागतम् दर्शान्तिं^{३०}
स्यात्तदा तत्र लम्बना^{सू}भावकं भवेत् १५२ छाद्यभ्र-
मज^{३२} दर्शान्तिचेदिष्टं^{दिनाऽर्द्ध} स्याद्यथोचितम् छाद्यस्येष्टजगु-
सा^{३२}ऽह्रस्वएड^{३२} तुल्यं भवेत्तदा १५३ तत्र भूगर्भभू^{३२}पृष्ठदि-
क्^{३२}सूत्रैक्यप्रजायते तर्हि छाद्यस्य गुसा^{३२}ऽह्रस्वएडे स्यान्-
हिलम्बनम् १५४ छाद्यगुप्तनिशारवएडे स्याच्छून्यं

त्वितिलम्बनम् स्पष्टदर्शान्तिकारणज्ञानम्.

छाद्यभ्रमजदर्शान्तिकाले भूगर्भक^{३०}सदा १५५ तुल्यां^{३०}
शेसंस्थितौ स्यातामर्कशीतांशुखेचरौ तस्मिन्^{३०}र्द्धस्थि-
तो^{३०}ऽर्कः स्याच्छीतांशुस्तद^{३०}धः स्थितः १५६ भूगर्भ-
तृ^{३०}थिवीपृष्ठमुच्चम^{३०}ऽस्ति कुपृष्ठतः दृक्^{३०}सूत्रस्तद्विधुं^{३०}
पर्यन्तसूर्या^{३०}ऽएडेयत्रगच्छति १५७ तस्माद्याम्योत्तरः
सूत्रः^{३०}सूर्यस्थाने^{३०} वगच्छति यस्मिन्कालेहितकालं

स्फुटदर्शान्तिमीरितम् १५८

अथ सूक्ष्मलम्बनावनत्योज्ञानसूचकम्.

छाद्यभ्रमजदर्शान्तिस्तूक्ष्मलम्बनमानयेत् छाद्यभ्र-
मजदर्शान्तित्पूणलम्बनलिप्तकैः १५९ सस्फुटतादान
येत्सूक्ष्मामङ्गुलादिनतिबुधैः मध्यग्रहणकालेतुभा-
नोः स्यात्सारवेनीतिः २०० व्योमद्वयङ्गुलानांतुस-
र्वत्रांशामुरवं भवेत् अथ स्थूललम्बनानयनम्.

अधुना प्रथमं वक्ष्ये हं स्थूलं त्विह लम्बनम् २०१ स्या-
न्मध्यर्क्षजनिम्नांशज्याऽर्द्धेदृक्क्षेपकोऽस्फुटः मध्यभे-
न्नतभागानां ज्याऽर्द्धः स्याद्दृग्जवोऽस्फुटः २०२ यतस्त-
त्क्रान्तिसम्बन्धो वर्तते च तत्स्विह मागोऽस्संस्कृतं ल-
घ्नलघ्नमुक्तं विचक्षणीः २०३ लघ्नज्याऽर्द्धाहतं क्रान्तिक-
र्णदृक्क्षेपताडितम् पूज्यकुन्दवधेनासंतद्वक्क्षेपाख्य-
योस्तु यत् २०४ वर्गभेदपदज्ञेयं दृक्क्षेपं व्यावहारिक-
म् तत्पूज्यवर्गयोर्भेदमूलतद्गतिर्भवेत् २०५ चक्रांघ्रव्या-

चक्रांघ्रे ३ रंदाव्यास २८।३८।५१ वर्ग ८२०।४०।४५ पलाः-

दशान्तिचन्द्रोदयज्ञानम्

३५९

सर्वगंतुदृग्गत्याप्तं हरोच्यते गणितागतदशान्तिछाद्यस्प-
ष्टदिनाऽर्द्धयोः २०६ ^{अंतर} विशेषस्य कलास्तर्कनिघ्नाः स्थूला
^{अंतर} ^{भु} ^{क. ध.}
ऽन्तरांशकाः स्थूलभेदांशदोष्यर्द्धहारामंघटिकादिकं
^{ध.} ^{अ.} ^{च. ध.} ^{ह.} ^{अ.}
२०७ स्थूलंतल्लवनं स्वर्णस्यात्यश्वात्माक्कपालजम्

अथ मध्यमलम्बनानयनम्.

अतोऽग्रेऽहंप्रवक्ष्यामिलम्बनं मध्यमाऽभिधम् २०८

छादकग्रहवच्छाद्यस्वेतनालहराख्ययोः वर्गयोगे युतं
^{ह.} ^{अ.} ^{ग.} ^{म.} ^{स.}
कृत्वा छाद्यमुंजकृतिबुधैः २०९ तन्मूलं छाद्यद्वस्त्रं
विज्ञेयं योजनादिकम् एकांशयोजना नयनम्.

^{५७११७१४२} ^{भु ३६००} ^{८२१९}
पूज्यासपृथिवीवृत्तदिग्युग्मोरगताडितम् २१० सत्यवे-

गेघटीभक्तं स्युस्तच्चैकांशयोजनाः दशान्तिचन्द्रोद-

यज्ञानम्. गणितागतदशान्तिपूर्वरात्र्यऽन्तसन्निधौ

^{सिधौ} ^{सू} ^{प्रथमं दम्बनं} ^{चै} ^{कविद्विव} ^{वर्तमानेददि.}
२११ तत्कुजेऽर्कोदयात्पूर्वनित्यचन्द्रोदयभवेत् तद्दिनेऽ

^{अनंतरं} ^{चै} ^{सिधौ} ^{वृत्तवेदवृत्तैकविद्विव}
काऽस्ततः पश्चाच्चन्द्रास्ततत्कुजे भवेत् २१२.

२४।५४४४५ पूजावर्ग ३२८२।४३।१ पला १८१७०८१ पूज्यपलाः

२०६२६२ विज्या ११४।३५।२४ पलाः ४१२५२४ ६।४० पलाभावे शेष-

ज्यकुदवधं २०६५।५१।३१ पलाः १०३३१४५१, २८।३८।५१ वर्ग पला
२५५४४५५

ग्राह्यस्यनतादण्डवंशानयनम्.

छादकस्योदयस्पष्टमिष्टोत्थग्राहकाऽर्कजम् ^{चं छादकं सू.} स्याच्छाद-
 कोदयेष्टोत्थच्छादकाऽर्कजमस्फुटम् ^{चं सू. स्थूल उदय छाद्यम्.} २१३ स्याद्ग्राह्य-
 स्योदयादिष्टेयत्कालं छादकोदयात् ^{चं छादकं च नतभवेत्} तत्कालेच्छादकस्ये-
 वछादकव्यक्तजननतम् ^{चं} २१४ यद्भवेत्तन्नतादेवस्थान-
 नयेच्छादकस्यच दोःकोटिरूपकोदण्डवंशकौभागपूर्व-
 कौ ^{सू.} २१५ छाद्यदण्डवंशानयनम्. छाद्यरवेतोदया-
 दिष्टेयच्छाद्यव्यक्तजननतम् ^{सू. मुजुदं} जायतेतन्नताच्छाद्यदण्डवं-
 शोत्तर्याजयेत् ^{कोटिः व} २१६ अथस्वरात्रौस्वनतज्ञानम्.
 निजभुक्तक्षपाखण्डादूर्ध्वमिष्टयदातदा ^{स्वपूर्वरात्र्यादौ} स्वनिशाश-
 षजेव्यक्ते घन्नाऽर्द्धस्वेष्टजंस्फुटम् ^{अधिकं} २१७ सुक्त्वानिज-
 नतं प्रोक्तं ^अ स्वरात्रौतत्स्वगस्यच ^{अ भोग्य रा.} तन्निजैष्यनिशाखण्डा-
 त्प्रागिष्टं स्वक्षपाक्षणे ^{नन्तमानाप्ररात्र्यादौ} २१८ स्वक्षपायातजं व्यक्तं युक्त्वा ^{स्वराभिगत}
 लिसादिकंतदा ^अ स्वेष्टोत्थस्फुटघन्नाऽर्द्धमानेतत्स्वनतं
 बुधैः ^{भोग्य} २१९ प्रोक्तं चस्वैष्यरात्रौतुतल्लिसापूर्वकं खलु
 दशान्तेचन्द्रार्कनतोत्पत्तिः ^{३०} गणितोत्पन्नदशान्ते

दण्डद्वंशदज्ञानम् दण्डवं. ३६१

तुल्यचन्द्रा^{चं}ऽर्कयोर्नतम् २२० विज्ञेयं प्राक्पालेचेदं^{३०} शि-
 न्तंगणितोद्भवं^{३०} गणितोद्भवदर्शान्तात्पूर्वसूर्यनतान्तम्^{प्रथमं सु}
 २२१ अत्यंरात्रिपतेर्ज्ञेयं दर्शान्ताद्गणितोद्भवात् तत्प-
 थ्यादुद्भिकलिन्दोर्नतऽमर्कनतात्तया २२२ ज्ञेयं तर्हि^{अनंतरं}
 विपर्यस्ततत्कपालेतु पश्चिमे मध्यस्फुटाऽपमे स्यातां चे-
 तुल्ये गणितागते दर्शान्तेऽयं विधोः प्रोक्तवत्स्यात्तर्ह्य-
 न्ययान्यया भौमादिग्रहणे चेत्तु द्वादकारव्यं परिस्मरेत्^{क्रां. वेपथे}
 २२४ प्रस्फुटक्रान्ति भागानां बाहुकोटिज्यकादलं ज्ञे-
 ये तोटक केदार प्रस्फुटक्रान्तिदिग्गते २२५

दण्डद्वंशदज्ञानम् दण्डद्वंशानयनम्.

नतलि सांगं घातां दज्ञात राशिभुजतुयत् तद्वण्डदो-
 च्यते तस्य कोटिस्तद्वंशोच्यते २२६ दं. वं. दण्ड
 दान्द्रुजकोटिज्ये केरघ्रे त्रिज्यया द्यूते दण्डद्वंशोत्तया स्या-
 तां भागपूर्वोत्तु प्रस्फुटो २२७ याम्यं तदधोमुखं सर्वसोः

॥ प्रस्फुटक्रान्तिमांशो नरवाकं भागज्यकादलं केरस्यान्तर्धकेदारं केर-
 कं चांशो कादिकम्
 ॥ दण्डदान्द्रुजकोटिज्यार्धे प्रज्यामे केरघ्रे दण्डद्वंशो भवेताम्

स्यमूर्द्धमुखं भवेत् देवांशो भूदले ह्येत द्वयस्तु दैत्यांश्चैके
 भवेत् २२८ योजनकलानयनम्. सूर्यवृत्तमुखा-
 नांतु योजनाः स्वरसाहताः योजनैश्चाङ्कैर्वृत्तस्य भक्तौ
 लब्धकलादिकम् २२९ आनयेत्तर्कजात्यन्ततन्तद्योज-
 नकर्मणि योजनाद्यंकलाद्यंतु ध्यायेत्तल्लाघवाय च २३०
 तीरानयनम्. एकांशयोजनैर्निघ्ना दण्डदज्याङ्ग-
 भागकाः छादकस्य तु तीरं स्या परानयनम्. द्वंशदज्या-
 दलांश्चैः २३१ निघ्नच्छादकखेटस्य ह्येकांशयोज-
 नाः परम्वंशदिक्कतुर्विज्ञेयं सूत्रानयनम्. छाद्य-
 स्यैकांशयोजनैः २३२ छाद्यदण्डद जीवाङ्गहत्वा तत्सू-
 त्रमीरितम् वृक्षा. छाद्यवेणुदमौर्व्याङ्गहत्वा तत्सू-
 त्रैकांशयोजनैः २३३ हत्वा तद्वंशदिक्कतुर्विज्ञेयं स्याद्योज-
 नादिकम् कनिष्ठा. संस्कृतं पलमादिक्कपृथ्वीवेधं

* ६।४० पलभादेशो भूवेधयोजनाः द. ५००।५०।५५ तलं ज्यो.
 ५००।५०।५५ अक्षांशाः द. ३९।३१।१० अक्षांशान्याङ्ग-
 २०।४९।३० लम्बांशान्याङ्गकुन्दधारम् ५०।५।५।३१
 त्रिज्या ११४।३५।२४ पलाः ४१२५२४

परसंज्ञकेण
परेण तु २३४ कनिष्ठः प्रोच्यते वृक्षं काश्यपीवेधयोजनैः
ह. उ. शिखरानयनम्
अस्रभादिग्गतैश्चैव संस्कृतं शिखरो भवेत् २३५.

शालानयनम् तत्कनिष्ठाहृतं सूत्रं तीराभं शालमु-
च्यते तच्छालं तत्कनिष्ठस्य दिग्गतं योजनादिकम् २३६
चेत्तीराख्यभुजे कोटिश्च कनिष्ठस्तुल्यभ्यते तत्सूत्राख्य-
भुजे कोटिरऽत्र शालाभिधस्तदा २३७ कनिष्ठा.

शालं तीरं गुणं सूत्रं भक्तं ज्ञेयं कनिष्ठकम् शिखरानय-
नम् भूवेधसंस्कारं जायते शिखरं यथा २३८ कनि-
पारसंज्ञक भूवे-
स्थान्तथा परभूवेधसंस्कारं च कनिष्ठकम् अन्यशा-

लानयनम् तच्छालशिखरैक्याऽर्द्धमऽन्यशालमु-
दीरितम् २३९ नतानयनम् भूवेधाऽकमिते न स्वमे-

रुदिकेन संस्कृतम् अन्यशालाभिधं हत्वा पूज्यां शैरय-
तं भजेत् २४० छाद्यलोकाऽर्द्धविस्तारं योजनैर्ज्याऽर्द्ध-

मुच्यते तद्विघ्नं जायते तस्याः कोट्यं शालस्तुरसो द्युताः

२४१ तच्छाद्यस्य नतं ज्ञेयं वंशदिकं कलादिकम् निज-
भूमेरुदिक्वा तु विज्ञेयानि जकाश्यपी २४२ निजभूदिद्व-

३६४

वन्दिक्

परमसिद्धान्ते

एषादत्तरेवन्तरन्तदक्षि-

वन्तरे दन्तं दक्षिणेऽङ्गं

तयत्तत्स्थान्ततद्यथास्थितम् तच्चाऽन्यभूमिदिक्च-

त्स्थान्तस्वाग्नितश्च्युतम् २४३ कृत्वातच्चनतंज्ञेयंलिप्ति-

बेडदर्ववादतीरपरस्त्रयः सादिभिः निर्विकारंनतं

कापूर्वकंतथा एवपुनः पुनर्दण्डदाद्यैर्यस्यात्स्थिरंनत

म् २४४ इष्टानयनम् तन्नतादानयेद्व्यक्तंव्यक्ता

त्त्वेष्टसमानयेत् नतेपश्चात्कपालोत्थे छाद्यरेवेतस्यत-

स्यच २४५ स्वेष्टजस्फुटघस्त्राऽर्द्धयुक्त्वाव्यक्तंतुत-

द्भवेत् इष्टोत्यस्फुटघस्त्राऽर्द्धपूर्वाऽहोत्थनतस्यच २४६

संविधायाऽन्तरंव्यक्तं छाद्यस्यैवहिजायते तद्व्यक्ता-

दानयेदिष्टं छाद्यस्यैवयथोचितम् २४७ गुणा-छा-

द्यभ्रमजदशतिव्यक्तेष्टविवरंबुधैः कृत्वाशेषकलाद्यंतु

गुणाकारव्यमिहोदितम् २४८ मध्यलंबना-

छाद्यभ्रमजदशान्तिकाले तच्छिस्वरस्यतु वर्गस्त्रुक्तौ

चैवयुक्त्वातस्यपदतुयत् २४९ छेदः स्याच्छाद्यद-

क्सूत्रंगुणकेनैवताडितम् छेदासंघटिकापूर्वमध्यमं

* मध्यमस्य नतांशानां व्याहृतिः पंचग्राः चंद्रार्कवेगांशान्तरगु-
णितः ४२७६ भक्ताः नखग्राः व्यावहारिकामध्यमनतांशद्विका
अंगुलाद्यानतिः स्यात्

स्पष्टनत्यानयनम्.

क्रां ३६५

लंबनं भवेत् २५० नत्यानयनम् मध्यभक्तातिभा-
गैस्तु संस्कृताः ^{अक्षांशाः} पलभागकाः मध्यभस्यनतांशास्ते विज्ञे-
या गणकोत्तमैः २५१ स्युस्सर्वत्रनतांशोन रवांकांशा
उन्नतांशकाः दूरानयनम्. मध्यभस्यनतांशानां
ज्याऽर्द्धांशः ^{४९७६} रवरसाहताः २५२ तर्कनक्षत्रवेदासा
भागपूर्वतुल्यफलम् छाद्याद्यादकयोस्सत्यवेगभेदांश-
ताडितम् २५३ सूर्योत्पत्तितुल्यं भागपूर्वमुत्तरदक्षिणम्
मध्यभस्यनतांशानां दिक् दूराभिधं भवेत् २५४ दूरांशाः
स्वादिभिर्निघ्ना मध्या नत्यंगुलाः स्मृताः दूरांशा म-
ध्यनत्यंशा दूरदिक्काः समीरिताः २५५ दूरांशा द्विगु-
णां कृत्वा ज्या स्यात्तस्यास्तु दोर्लभाः ^{भुजः} दूरदिक्काश्च भागा
द्यानतिः स्याद्व्यावहारिका २५६ यतश्छाद्येष्टकालो
त्यमध्यभोत्थनतांशजा सानतिस्तु ततश्छाद्यस्वेव
रस्यैव कीर्तिता २५७ सातथा ^{३०} अथमस्तु गणानतिः
स्यादंशगुलादिका अथ स्पष्टनत्यानयनम्.
पूर्वाः ^{छादकं च} ग्राहकाण्डार्द्धविस्तारस्त्रिघ्नपूज्यभाजितम् ^{व्या. ३० ५७१७१४२}

३६६

परमसिद्धान्ते.

२५८ लब्धपूर्वाभिधज्ञेयमत्रैतद्योजनादिकम् भागक्षे.

भागक्षेपलान्यष्टषट्कर्तृभिः शिवाः स्मृताः २५९

पलाः ११३६६८ भागा ३१।३४।३८ उद्भुजांशान्

छाद्याछादकयोर्भुक्तिविश्लेषभागपूर्वकम् स्वाक्ष-

चन्द्राहतं तर्कशैलनेत्राब्धिभाजितम् २६० लब्धभाग

मुखं युक्त्वा भागक्षेपलवेषुच उद्भुजांशा भवेयु-

मूसलानयनम्. स्ता हित्वा र्वाकलवेषुच २६१

उत्कोटिर्जायते तस्या जीवाऽर्द्धमूसलं भवेत् वांछा.

छाद्याऽएड व्यासरवएड घ्रमुद्भुजांशज्यकादलम् २६२

पूज्यासतत्फलं वांछाविज्ञेयायोजनादिका उत्तुंगा.

मूसलेनाहतं ग्राह्यलोकव्यासदलं तु यत् २६३ पूज्यभ-

क्तं फलं ज्ञेयमुत्तुंगं योजनादिकम् प्राचीना. उत्तुंगं

कऽर्द्धविस्तारहीनं प्राचीनमुच्यते २६४ चूतना.

* पूज्यपलाः २०६२६२.

ॐ ६।४० पलभादेशोपलांशाः २९।३।१८ ज्यार्द्ध २७।४८।३० भूवे-

र्धदः ५००।५०।५५ तलजः ५००।५०।५५ लंबांशाः ६०।५६-

१४२ ज्या १००।१०।११।२ ऽर्द्ध ५०।५।५।३१

पुनरुद्भुजांशानयनम् ३६७

५७१७०१४२

वर्ग ३२८२१४३१

१००

चक्रव्यासदलांशानावगत्स्वाभ्रग्रहोनितात् मूलं
चं लोकव्यासार्द्धं गुणितं ५७१७०१४२

४८।४८।४६ तद्वाहकाण्डार्द्धं विष्कम्भनिहतं भजेत्

अ ५७२१५७

२६५ पूज्यांशैस्तत्फलेहित्वा भूव्यासाऽर्द्धफलं भवेत्

वांछाभ्यस्तंफलं पूर्वभक्तं नूतनमुच्यते २६६

पुनरुद्भुजांशानयनम् प्राचीननूतनैक्याऽर्द्धकद्व्या-

५७२१५७

५७१७०१४२

सप्तमन्वितम् कृत्वातेनाहतं त्रिज्याखण्डमऽत्रविभा-

सू

व्यासाद्भूत

जितम् २६७ छाद्यलोकाण्डविस्तारखण्डेनैवज्यका-

दलम् स्यात्तद्विगुणितं ज्यास्यात्तस्याः कोटिलवाः पुनः

२६८ उद्भुजांशा भवेयुस्ता हित्वा खण्डकलवेपुच उत्को-

टिर्जायते तस्या जीवाऽर्द्धमूलं भवेत् २६९ यावत्प्रा-

प्राचीनं नूतनम्

चीनतुल्यं स्यान्नूतनं तावदानयेत् प्राचीनं नूतनं चाऽ

पिंहेवमेव पुनः पुनः २७० गुणाः ततो निर्विकृते हित्वा

३१३४।३८

ह्युद्भुजांशमुखेषुधैः भागक्षेपाभिधंशेषं भागपूर्वगुणं

भवेत् २७१ नत्याः मध्यमस्य नतांशानां ज्याऽर्द्धा

शा गुणात्ताडिताः खत्र्यासास्तत्फलं भागपूर्वास्याज्या-

कुलानतिः २७२ साद्विघ्नीसिंजिनीज्ञेया तस्या बा-

३६८

परमसिद्धान्ते

ह्रंशका नतिः स्थान्मध्यस्नितांशानांदिक्कावत्तकुलां
 शजा ३७३ एवंस्वस्वेष्टकालोत्थमंमध्यभोत्थनतांशजा
 यानतिस्सानतिर्ज्ञेयास्वस्वेष्टक्षणाजातथा २७४

अथभूवेधयोजनानयनम्.

लम्बांशज्यादंलांशघ्राः काश्यपीपिण्डयोजनाः
 श्रेष्ठभक्ताः पलाशानांदिक्कंभूवेधमीरितम् २७५
 तलयोजनानयनम्. व्यक्षदेशोत्तरेचस्वभूमेरुश्वो-
 त्तरंभवेत् याम्यस्याभिजभूमेरुर्दक्षिणोव्यक्षतः स-
 दा २७६ निजभूमेरुदिक्कंस्याद्भूवेधप्रमितंतलम्
 त्रिज्यार्द्धेयदिभूव्यासयोजनाडर्द्धस्तुलभ्यते २७७
 लभ्यतेयोजनादिश्वकुन्दे तर्हितलः खलु धारघ्राः
 पृथिवीव्यासयोजनास्त्रिज्ययादृताः २७८ निजभू-
 मेरुदिक्काश्वयोजनाः स्युस्तलस्यवा अंशाद्युत्क्रां-
 त्यानयनम्. छादकस्येष्टजस्यैवप्रस्फुटाऽपक्रमां-
 शकाः २७९ नत्यंशैस्संस्कृता ज्ञेयाऽलक्रान्त्यंशाश्च
 पण्डितैः छाद्यवत्तज्ञानम् छाद्याण्डयोजनैस्तुल्यं

^{सू.} छाद्यवृत्तमुदीरितम् २८० ^{छाद्यक} छाद्यकवृत्तज्ञानम्.
 स्वकक्षायोजनैस्तुल्यं वृत्तं स्वाद्वाहकस्थच नालानय०
 तत्रा[†]छाद्यकवृत्तघ्ना दण्डांशा^चच्छाद्यकस्थच २८१ च-
 क्रभा^{१६०}गोद्धृताङ्गेष्वन्यानां योजनादिकम् दण्डांशा-
 च्छाद्यकस्यैव स्वैकांशयोजनाहताः २८२ नालं तन्ना-
 लतुल्यं तु वा भवेद्योजनादिकम् लोकव्यासदलं पूज्ये
 लभ्यते छाद्यकस्थच २८३ चेद्दण्डे तर्हितनालं ल-
 भ्यते योजनादिकम् नरानयनम् वंशांशवृत्तयो-
 र्घातं ग्राहकस्यैव तत्क्षणो २८४ श्रेष्ठाप्तदंशदिक्^{३६०}
 तु नरस्याद्योजनादिकम् छाद्यकस्यैकभागस्य योज-
 नाच्छाद्यकस्थवा २८५ निम्ना वंशालवैर्वंशदिकाः
 स्थुर्नरयोजनाः^{५७११७१४२} त्रिज्याद्वयदिलभ्यन्ते कक्षाव्यासाः
 द्वयोजनाः २८६ लभ्यन्ते तर्हि वंशेतु वंशदिङ्गनरयोज-
 नाः मुंजानयनम् नरभूवेधयोः कृत्वा संस्कारं

* पूज्यपलाः २० ६२६२ त्रिज्यापलाः ४१२५२४ ६१४० प्रक-
 मादेशे अक्षांशान्याभिः १३।५४।४५ अक्षयोजनाः दं. २७८।१५७

३७०

परमसिद्धान्ते.

सुंजमुच्यते २८७ ^{सू}क्रान्त्युत्क्रांति^चसूचकम्
छाद्यखेटोदयादिष्टकालोत्थाद्वाहकग्रहात् आनये-
त्प्रस्फुटक्रांतिमुत्क्रान्तिंचसमानयेत् २८८ उत्केरा-
नयनम्. उत्क्रान्त्यंशविहीनाभ्रगोशानाम्मौर्विका
दलम् ^{ज्या}उत्कोरंभागपूर्वतुविज्ञेयंचाऽत्रपण्डितैः २८९
मन्दानयनम्. छाद्यखेटनतोत्पन्नादंशदाज्याद
लांशकाः उत्केरस्यांशकैर्निघ्नाः पूज्यासा यत्फलं भवे-
त् २९० तन्मन्दंभागपूर्वतुसौम्यदक्षिणसंज्ञकम् छा-
द्यखेटनतोत्पन्नवंशदिक् सुदीरितम् २९१ स्युर्वोत्केरं

घातं ५१५८५६ १३११५४ चं वेगघटीभिर्भक्तं चं दंडांशान् स्त्र-
ग्रहणेनालं स्यात् फलं चं वंशान् वंशदिक् नरं स्यात् तथा घातम्
५१५८५६ १३११५४ स्त्रः ग्रहणे स्त्रः वेगघटी भक्तं फलं मन्दं भागा-
हतमन्दं दिक् तुंगं स्यात् इष्टे प्रोक्तं नतस्यैव लिप्ताः खेटस्य सर्वदा
तर्कघ्नाः स्युर्लवास्तेषां भूभुजोदंडदः स्मृतः दंडप्रदोद्भवज्यार्धभा-
गाः केरावाकाहनाः त्रिज्यासिद्धलंबे भूज्यादंडं भागमुखं भवेत् दंडचो-
नत्रिभांशानां जीवाहं भूतु केरक चक्रव्यासदलांशात् वंशमंशमुखं भवेत्
स्तेष्टे तत्त्वनतस्यैव पंचाक्षान्याधिकाः कलाः तद्वंशस्यावाकाः सौ-
म्ययाम्या व्यसोत्तरेक्षितौ विज्ञेयास्ते विज्ञेयास्तु व्यक्षाधाम्य-
क्षितौ बुधैः षष्ठ्यं ध्रुवेनते वंशं निजभूमेरुदिग्गतम् स्यात्तेपदे
रूपोद्दिष्टान्यभूमेरुदिग्गतम्

क्रान्तिदिक्फलानयनम् ३७१

शकाऽभ्यस्ताछाद्यवंशदमौर्विका भागाद्यात्रिज्यका

शाप्ता मन्दांशशा वंशदिग्गताः २५२ तुंगानयनम्

मन्दभागाहतं छाद्यत्तचक्रांशकोद्धृतम् तुंगतन्मन्द-

दिक्कं तु जायते योजनादिकम् २५३ चोननैस्त्वेकभा-

गस्य छाद्यखेटस्य ताडिताः मन्दांशशा मन्ददिक्कवा

स्यात्तुंगं योजनादिकम् २५४ तत्पूज्ये छाद्यखेटस्य लो-

कव्यासाऽर्द्धयोजनाः लभ्यन्ते च दितद्वंशस्वरूपे मन्दाभि-

धेतदा २५५ लभ्यन्ते प्रस्फुटा मन्ददिग्गतास्तुंगयो-

जनाः स्वादन्य भूदिग्गता ऊर्द्धाधोगताः कोटि रूपकाः

२५६ स्तम्भानयनम् तुंगभूवेधयोः कृत्वा संस्का-

रं स्तम्भमुच्यते अक्षयोजना नयनम् पूज्यभूव्या

सरवण्डचेत्पल ज्यार्द्धेऽक्षयोजनाः २५७ अक्षांश-

शज्याऽघ्रिणानि घ्नं भूव्यास पूज्य भाजितम् पलभादि-

ग्गतास्वऽक्षयोजनाः परिकीर्तिताः २५८ क्रान्ति-

दिक्फलानयनम् चेत्पूज्यखेटकक्षाया व्यासा-

ऽर्द्धयोजनादिकम् तोटकेतद्वहस्यैव क्रान्तिदिक्फ-

३७२

परमसिद्धान्ते,

लं भवेत् २८९ ^{५७१७७४२} पूज्याप्ततोत्कलोकव्यासाऽर्द्धं प्रतुत-

त्फलम् ^{क्रां} क्रान्तिदिक् ^{क्रां} फलं ^{क्रां} ज्ञेयं ^{क्रां} सौम्या ^{क्रां} पाग्यो ^{क्रां} जनादिक-

म् ३०० ^{क्रां} एकांशो ^{क्रां} योजनसु ^{क्रां} णस्तो ^{क्रां} टकां ^{क्रां} वास्तु ^{क्रां} जायते

तदपक्वमदिक् ^{क्रां} तु ^{क्रां} क्रान्तिदिक् ^{क्रां} फलसंज्ञकः ३०१

ह्यारानयनम् ^{क्रां} अक्षयोजनसंस्कारं ^{क्रां} दत्वा ^{क्रां} तच्छा ^{क्रां} दक-

स्यच ^{क्रां} क्रान्तिदिक् ^{क्रां} फलसंज्ञेतु ^{क्रां} स्याच्चार ^{क्रां} योजनादिकम्

३०२ गुणानयनम् ^{क्रां} तन्सु ^{क्रां} जनालयो ^{क्रां} र्वर्गयोगं ^{क्रां} मूलं

गुणं भवेत् उत्क्रान्तितो ^{क्रां} टकानयनम् ^{क्रां} उत्क्रां

शसु ^{क्रां} जज्याऽर्द्धमु ^{क्रां} त्क्रान्ते ^{क्रां} स्तो ^{क्रां} टकं ^{क्रां} भवेत् ३०३ उत्क्रां

तिदिक् ^{क्रां} फलानयनम् ^{क्रां} चेत्पू ^{क्रां} ज्ये ^{क्रां} ग्राह्यलो ^{क्रां} काऽर्द्धव्या-

संस्यात्तर्हि ^{क्रां} तो ^{क्रां} टके ^{क्रां} उत्क्रान्ते ^{क्रां} स्स्या ^{क्रां} दिहो ^{क्रां} त्क्रान्ति ^{क्रां} दिक्

सु ^{क्रां} त्क्रान्ति ^{क्रां} दिक् ^{क्रां} फलम् ३०४ छा ^{क्रां} द्य ^{क्रां} रवे ^{क्रां} तस्य ^{क्रां} कक्षा ^{क्रां} ऽर्द्धव्या

संपू ^{क्रां} ज्यां ^{क्रां} शको ^{क्रां} दृतम् ^{क्रां} उत्क्रान्ते ^{क्रां} स्तो ^{क्रां} टके ^{क्रां} न ^{क्रां} प्रं ^{क्रां} स्यात्तथो

त्क्रान्ति ^{क्रां} दिक् ^{क्रां} फलम् ३०५ अभ्यस्ता ^{क्रां} ऽच्छा ^{क्रां} द्य ^{क्रां} रूपा ^{क्रां} श

^{५७१७७४२}
क्रान्ति भागानां ज्यार्द्धं पूज्याप्तलोकव्याससर्वं योजनं प्रं क्रान्ति-
दिक् फलं स्यात् पूज्यपलाः २०६९६२

नालाद्युपपत्तिः

३७३

योजनास्तोटाकांशकैः ह्युत्क्रान्तेस्स्यात्तथोत्क्रान्तिदि-
क्कंचोत्क्रान्तिदिक्फलम् ३०६ गुणानयनम् छाद
कस्यस्फुटक्रान्तिदिक्फलेनैव संस्कृताः अक्षयोज-
नका हारं योजनाद्यं यथा भवेत् ३०७ उत्क्रान्तिदिक्
फलेनैव संस्कृताश्चाक्षयोजनाः स्यान्तथा भुजस्वरूपं
तु गुण्यंतद्योजनादिकम् ३०८ उत्क्रान्तिदिक्फलं चाक्ष-
ययोजनैस्संस्कृतं भवेत् यद्गुण्यंत उद्गुणानयनम्
हुणं हारभक्तं गुण्याहतं भवेत् ३०९ उद्गुणत्वद्वयं भी-
मानयनम् मुंजघ्नमुद्गुणं तु गुणोद्धृतम् भीमंत-
न्मुंजदिक्कृतुजायते योजनादिकम् ३१० रीत्यन्तरे-
ण भीमानयनम् मुंजं हारोद्धृतं गुण्यनिघ्नं वा भीम-
मीरितम् चेद्वारे जायते मुंजगुण्ये भीमंतदा भवेत् ३११
मुञ्जानयनम् वर्गभेदपदज्ञेयं मुंजंतद्गुणानालयोः
भीमसंज्ञकदिक्कृतु नालानयनम् तथा तु गुणमुंज-
योः ३१२ वर्गविशेषमूलतु जायन्ते नालयोजनाः
नालाद्युपपत्तिः यास्योदक्स्थिरभूगर्भसूत्रंगर्भ-

३७४

परमसिद्धान्ते.

सूत्रगर्भगमुच्यते ३१३ स्वेचरां^{यं}ऽपक्रमस्थाना^{क्रां}धःस्था-
नेगर्भगस्थलात् ऊर्ध्वदेशो^{यं}तु भूवेधतुल्येनाला^{क्रां}ऽन्तमु-
च्यते ३१४ स्वेटदण्डांशकाः^{यं} स्वैक^प भागयोजनताडि-
ताः तन्नालयोजनां ज्ञेयाः प्राक्^{यं} पश्चात्तदिग्गताः^प
३१५ नालान्तस्थानस्वस्थानमध्यहारमिहोच्यते छा-
दकग्रहनालान्तमुज्जमूला^{यं}ऽन्तरां^पत्विह ३१६ नालान्त-
न्तदिक्कृतुप्राक्^{यं} पश्चात्संज्ञकंमतम् ह्यत्रहारस्त-
भूबाहुर्नालः^{यं} कोटिस्तुजायते ३१७ नालस्तद्बाहु^{यं}रूपः
स्यान्मुज्जस्तकोटिरुच्यते इष्टेस्वस्थानतश्चोर्ध्व^{यं}
संस्थेतच्छादकेयदि ३१८ निजभूमेरुदिकं^{यं} स्यान्मु-
ज्जमूर्धसुखंतदा^{यं} छादकेस्वस्थला^{यं}धः^{यं} स्थेपरभूमेरु^{यं}
दिग्गतम् ३१९ तन्मुज्जकोटिरूपंस्याभिन्नरूपम्^{यं}
धोमुखम् ह्यत्रोदपक्रमोत्पन्नंयन्नालान्तस्थलंभ-
वेत् ३२० तन्निजस्थानयोर्मध्यंबाहु^{यं}ः स्यादुण्यसं-
ज्ञक चेद्वारेमुज्जवेधः स्याद्भीमवेधस्तु गुण्यके ३२१

हारेचेद्गुणकः कर्णो^{कर्ण} गुण्ये^{कोटि} ह्यु^{कोटि} गुणको भवेत् कोटिः स्या-
 च्चेद्गुणो मुंजश्चोद्गुणो भीमकस्तदा ३२२ ग्रहवेधान-
 यनम्. तद्वंशं निजवृत्तघ्नं^{३६०} श्रेष्ठो^{३६०} संवंशदिगंतम्^{३६०} भूवे-
 धसंस्कृतं ज्ञेयं^{३६०} खेटवेधंतु तत्र च ३२३ तद्यथानरभूवेधं
 संस्कारं मुंजमुच्यते संस्कारं चोच्यते स्तम्भमवनी^{३६०}
 वेधतुंगयोः ३२४ तथा श्रेष्ठो^{३६०} दृता^{३६०} दृतादंशघ्ना^{३६०} दंशदि-
 गंतम् फलंतद्वहवेधस्यात्तत्र भूवेधसंस्कृतम् ३२५
 मार्गिके^{३६०} एरिवेटदृक् सूत्रयोरानयनम्. खेचरं
 छादकं स्मृत्या मुञ्जनालहराऽभिधान् आनयेद्वर्ग-
 योगस्य मूलं नालहरारं व्ययोः ३२६ जायते मार्गिके^{३६०} तु
 तन्मुञ्जा^{मार्गिके} व्यनक^{३६०} एयि^{३६०} यो^{३६०} वगैर्व्यस्य पदं खेटदृक् सूत्रं स-
 मुदीरितम् ३२७ सूर्यग्रहणवत्कक्षांतरं ग्रहणेः
 दृक् सूत्रानयनम्. भीमा^{कक्षांतरं ग्रहणे} दृक् सूत्रनिघ्ना-
 न्मुञ्जविभाजितात् अण्डभेदग्रहे ज्ञेयं दृक् सूत्रं योज-
 नादिकम् ३२८ अथ दृक् सूत्राद्युपपत्तिः
 उल्क्रान्ति कुण्डले छाद्य खेटाऽण्डे रथं गच्छति दृक् सू-

३७६

परमसिद्धान्ते.

अश्छादकं पश्यंस्तत्र बिन्दुस्थलोच्यते ३२९ स्तम्भा-

ऽग्रोयत्रलगतिह्युत्क्रान्ति कुण्डले तथा तत्र मन्दस्थ-

लं शोयं बिन्दुमन्दस्थलान्तरे ३३० उत्क्रान्तेः कुण्डलां-

शान्तु चाप रूपमुदीरितम् यत्र स्पृशति भीमाऽग्रस्तत्र

बिन्दुस्थलं भवेत् ३३१ छाद्याद्याभ्योत्तरं चापं मन्द

स्थाने वगच्छति मन्दछाद्याऽन्तरे बाणसंस्कृता तन्न

तिर्भवेत् ३३२. अथ शीघ्रानयनम्.

तद्भीमतलयोः कृत्वासंस्कारं शीघ्रमीरितम् नालान्त-

स्थानतोऽस्माद्बुद्ध्याऽधोयाति भीमक ३३३ संस्कारं

तु ततः शीघ्रं प्रोच्यते तलभीमयोः कामानयनम्.

स्तम्भभीमकुलं तुल्यं शीघ्रतुंगकुलं समम् ३३४ शो-

यं छाद्य रवगस्यैकं भागयोजनभाजितम् शीघ्रलब्ध-

फलं भागपूर्वं मन्दकुलं भवेत् ३३५ उत्केरस्यांऽशकै-

रासं पूज्यं मन्दकुलाहतम् स्याज्ज्याऽर्द्धतद्यमं घञ्या

स्यात्तस्याः कोटिभागकाः ३३६ तर्कैः घटिका

पूर्वकामंतत्समुदीरितम् छत्रानयनम्. पञ्चाऽक्षाऽ

भीमस्तम्भा०

३७७

त्यनतोत्पन्नकामंछत्रमुदीरितम् ३३७ चेच्छाद्यस्याः
क्षचन्द्रोर्ध्वनतलिसोद्भवंचयत् कामंतस्वाग्रितोहिला
तच्छेषंछत्रमुच्यते ३३८

अथभीमस्तम्भाभ्यांहृद्युतेः भोग्या-

भोग्यकालज्ञानम्

आकाशाभिसुखंचाऽत्रनिजभूमेरुदिग्गतम् परभूमे
रुदिग्यातंविज्ञेयंतदऽधोसुखम् ३३९ स्तम्भदिकेस्त-
म्भसमेभीमेदृग्योगकं भवेत् निजभूमेरुदिकौतुभी
मस्तम्भौयदातदा ३४० भीमास्तम्भेऽधिकेभोग्यं
स्तम्भाद्भीमेऽधिकेगतम् जायतेदृष्टियोगंतुपलभादि
ग्तौयदा ३४१ स्तम्भभीमाविमौस्यातांस्तम्भेभीमाऽ
धिकेगतम् स्तम्भाद्भीमेऽधिकेभोग्यंदृष्टियोगंतुतद्भ-
वेत् ३४२ चेत्स्वभूमेरुदिग्यातंस्तम्भेन्यूनेऽधिकेऽपि
वा अक्षभादिगतेभीमेन्यूनेवाऽप्यधिकेऽपिवा ३४३
भोग्यस्याद्यदितौस्तम्भभीमौदिग्व्यत्ययोपगौ स्या-
तांतादातुंदृग्योगंयातमेवहिजायते ३४४ यथोक्तंगत

३७८

परमसिद्धान्ते.

भोग्यं तु कपाले पश्चिमे भवेत् इष्टे पूर्वकपालोत्थे स्याद्द्व-
स्तं गतं भोग्ययोः ३४५

अथ छत्राद्व्युत्तेः भोग्यगतकालज्ञानम्.
इष्टे छाद्यनतं छत्रतुल्यं यत्र हि जायते तत्र भीमसमं
स्तम्भं स्यात्तद्व्योगमीरितम् ३४६ छाद्येष्टनततो
ऽल्पं चेच्छत्रं तद्व्युतिक्षणां प्राक्कपालेतु भोग्यं स्या-
द्यात्परकपालके ३४७ चेद्यत्रैवाऽधिकं छत्रं छाद्ये-
ष्टनततो भवेत् कपाले पश्चिमे भोग्यं प्राक्कपाले ग-
तं भवेत् ३४८ योगान्तरकरणज्ञानम्.
एकदिक्षे युतो योगमन्तरे त्वन्तरं भवेत् भिन्नदिक्षे
न्तरयोगे विस्लेषेतु युतिर्भवेत् ३४९ छत्रयोर्ये गिरखण्डे
न्तु पूर्वान्येष्टोत्थयोस्तयोः छत्रमध्येष्टजं मध्यच्छ-
त्रं तत्समुदीरितम् ३५०.

अथ छत्राद्व्युत्तेः कालानयनम्.
हितापूर्वकपालेतु युक्त्वा पश्चात्कपालके छत्रमि-
ष्टोद्भवं छाद्येष्टोत्थस्य षट्दिनाऽर्द्धके ३५१ जायते त-

त्कलादिस्तु व्यक्तश्चाद्यनतोद्भवः

अथ व्यक्तेष्टादृग्भोगकालज्ञानम्.

तन्निर्विकारचक्रोत्पत्त्यात्तु^{स्व}च्छाद्यस्वगस्ययत् ३५२ नत
लिप्तोद्भवव्यक्त्यात्तु^{गो}च्छाद्यस्वगोदयात् तल्लिप्तापूर्वकं^{स्व}
स्वेष्टं जायते सावनंतुतत् ३५३ स्वेष्टं दृग्भुतिकालस्या-
द्युद्धाद्वैरेवेदयोः स्वलु दृग्भोगकालतश्चैवं दृग्भोगेष्टं
मुहुर्मुहुः ३५४ आनयेन्निर्विकारंतदृग्भोगेष्टं ध्रुवं मतं
ध्रुवदृग्भोगकालं तु स्फुटं दर्शयन्ती मीरितम् ३५५

अथ स्थूलदृग्भोगानयनम्.

गणितागतदर्शान्तिं प्रागिष्टं चाऽत्र कीर्तितम् तत्स्थूल-
लम्बनेनैव संस्कृतं गणितागतम् ३५६ दर्शान्तिं च कला^{तुल्यं ३०}
पूर्वसिद्धकक्षामीरितम् तत्स्तम्भभीमयोरेकदिक्के^{३०}
कृतान्तरंतयोः ३५७ भिन्नदिक्के तु संयोगं स्तम्भभी^{३०}
माऽन्तरं भवेत् स्तम्भभीमाऽन्तरं कृत्वा प्रागिष्टे सद्य-
कक्षणे ज्येष्ठाऽज्येष्ठाऽन्तरौ स्यातां ज्येष्ठाऽज्येष्ठाऽन्त-
राऽन्तरम् कृत्वा हारोच्यते स्थूललम्बनस्य कलादिभिः

३८०

परमसिद्धान्ते.

३५० हत्वा तत्स्वेष्टं जंभीमस्तम्भयोरन्तरं भजेत् ।
 तद्धरेण कलापूर्वस्थूलं भोग्यगतं फलम् ३६० दृग्यो-
 गेष्टेष्टयोर्मध्ये स्वर्णमिष्टे धनार्णकम् । दत्त्वा तद्दृष्टियोगे-
 ष्टे स्यात्स्थूलं लिप्तिकादिकम् ३६१ ।

अथ पूर्णलम्बनकलानयनम्.

छाद्यभ्रमजदशान्तिस्फुटदशान्तियोस्तयोः संविधाया
 अन्तरंधीरैर्लिप्ताद्यंपूर्णलम्बनम् ३६२ पूर्वाडपूर्वनतो
 हतंतद्वर्णाडक्रणकंमतम् छाद्यभ्रमजदशान्तिजाता-
 द्यत्तात्परेनते ३६३ स्वेष्टजस्फुटधस्त्राड्द्विमद्व्यंभव-
 तितत्रतु स्याद्द्व्यलम्बनंव्यस्तेतद्वर्णलम्बनंभवेत् ३६४

अथैष लंघन ज्ञानम्.

गणितान्त ३०
ग्राह्यभ्रमजदशान्तितात्स्फुटदशान्तिसम्मुखं गाह्य
गणितान्त ३० अथर्व
भ्रमजदशान्तिसावनीयेष्टभेदकम् ३६५ कुलालिप्ता-
दि कंतस्य लाम्बनं त्विष्टकालिकम् छाद्य भ्रमजदशा-
न्ताद्द्रष्टु पूर्वकपालक ३६६ पूर्वमन्यकपालतस्फु-
टदशान्तस्तथा प्राक्कपालेतुतत्पूर्वादन्यकपाल-

के ३६७ जायते लम्बनं साऽग्रं खेचराऽऽडाऽन्तरग्रहे
 इष्टे छाद्यां छादकयोर्मध्यमाद्यानयनसूचकम्
 छाद्यां छादकयोरिष्टे मध्यमौ प्रस्फुटौ जवौ ३६८ मध्यक्रा-
 न्ती स्फुटक्रांती साधयेच्च शरैतथा चाम्बोत्तरान्तरसू-
 क्ष्मं विम्बव्यासांगुलान् स्फुटान् ३६९ छाद्यां छादको-
 त्पत्तिः ऊर्ध्वस्य छाद्यसंज्ञस्याच्चाऽधःस्थं छादकं भवेत्
 शीतांशुं भूप्रभाभानुं शीतांशुं छादयत्यतः ३७० भास्के-
 रग्रहणोऽर्कस्तु छाद्यः स्याच्छादकः दक्षी स्याद्भूभाछा-
 दकः खेच्छेच्छाद्यश्चेत्तु विधुग्रहे ३७१ ग्रहणं च ग्रहं यु-
 त्तं योगं खेचरयोर्मतम्.

अथ लम्बनीयचालनम्.

छाद्यं भ्रमजदशान्तिपूर्णा लम्बनसंस्कृतम् ३७२ दक्षा-
 न्तं प्रस्फुटं भानुं भौमादिग्रहणं भवेत् स्वस्फुटांशु-
 वेगघ्राः पूर्णा लम्बनलिसिका ३७३ छाद्यं भ्रमजदक्षा-
 न्तजाततात्कालिकग्रहे लिसादौ तिथिवत्सर्वस्वर्णद-
 त्वाग्रहस्फुटः ३७४ मार्तण्डावनिजादीनां जायतेऽर्ध-

३८२

परमसिद्धान्ते.

मध्यग्रहाकाले.

ग्रहक्षणे राहुवेगोनशीतांशुवेगांश्राघ्नचलम्बनम् ३७५

नाडीफलं धनार्णचिमात्तुष्टग्रहणोभवेत् छाद्यभ्रमज-

दशान्तिजातेपातोनितेविधौ ३७६ नाडीफलं धनार्णतु

दत्तलम्बनवक्तथा व्यविन्दुजयितेस्पष्टदशप्रैर्णक्षणेऽस्फु-

लम्

तम् ३७७ अथलम्बनावनत्योः कारणज्ञानम्.

छाद्यदकोलम्बितोयस्मादृक् सूत्रेग्राह्यतस्ततः प्राक्प-

श्चादऽन्तरं ज्ञेयं लम्बनं लिप्तिकादिकम् ३७८ एवं या-

स्योत्तरं भेदं छाद्याद्यादकयोर्नतिः छाद्याएडेछादकंप-

श्यन् हृक् सूत्रोयत्रयातिहि ३७९ तत्स्थानं निजहृक्

पातदेशं ज्ञेयं विचक्षणीः छादकस्थानतोरेरवायाम्यो-

दकचापरूपका ३८० विषुवन्मण्डलेवृत्तेयाति यत्र

हितत्रच छादकाऽक्षांशकस्थानं ज्ञेयं स्यान्तद्गुणस्थ-

लम् ३८१ निजहृक्पातदेशाच्चयाम्योदकसूत्रसंज्ञ-

कः तुल्यमण्डलेवृत्तेयत्रयाति चतत्स्थलम् ३८२ हृक्

कुक्षिस्थानकं ज्ञेयं हृक्कुक्षिस्थानसंज्ञकात् तद्गु-

णस्थानपर्यन्तयेभागास्तुल्यमण्डले ३८३ तेतत्का-

विषुवत्कुण्डलमार्गनियनम्. ३८३

लभवा श्रेयाः प्राक्पश्चात्कुम्बनांशकाः पूर्वोऽपूर्वकपा-
लोत्याः षड्भूता लिसिकादिकम् ३८४ लम्बनंतत्क्षणा
द्रुतं स्यादृणाऽक्रणसंज्ञकम् निजदृक्पातदृक्कुक्षि-
देशयोऽन्तरांशकाः ३८५ सौम्यापदेशजाः सौम्य-
दक्षिणाः स्युरिषुप्रदाः छाद्यस्फुटाऽपक्रमांशमार्गणि
प्रदयोस्तयोः ३८६ एकभेलेऽन्तरं कृत्वा भिन्नगोलं
तु संयुति स्याच्छरतत्स्फुटं शेषद्विक्रदो भागजातिकम्
३८७ ग्राहकग्राह्ययोः स्पष्टक्रान्तिभेदस्फुटाऽक्षयोः
दिक्सांभ्यन्तरं दिग्भेदभागं
दिक्सांभ्यन्तरं दिग्भेदभागं
विक्सांभ्यन्तरं दिग्भेदभागं

विषुवत्कुण्डलमार्गनियनम्.

स्वेषेभ्यः पयोऽताना भाव्याभाप्रकीर्तिताः अक्षा-
भावर्गहीनाश्च व्याभावर्गश्च यत्पदम् ३८८ तत्कोटिः
प्रोच्यतेऽक्षाभास्यानित्यंतत्र दिग्भुजः यद्विद्वोदिति-
शोभ्यार्वेचरं चाऽवलोक्यते ३८९ तद्वत्तत्कोटिदिग्दो-
भ्यामाकाशं चाऽवलोक्येत तत्तत्स्वेषक्षणे दृष्ट्वा सौम्य-
यास्यान्तरं भवेत् ३९० तत्पूर्वपरिरेखाया मध्यमार्गेऽ

३८४

परमसिद्धान्ते

स्वरे भवेत् ^{आकाशे} औषधीशोदयाद्वा ह्यव्यक्तमिष्टे विधुग्र-
हे ३८२ जग्रहऽकादयाद्वा ह्यव्यक्तमिष्टे

अथ चन्द्रग्रहणे चन्द्रशरोपपत्तिः

यत्रयत्वेचराऽक्षस्यात्तत्रतत्वेचरो भवेत् ३८३ सूर्या-
त्पडोऽन्तरस्थानं यत्तद्भास्थलं भवेत् भास्करा इत्यक्त-
गोले यश्चकुतेचविधोस्सदा ३८४ मध्याऽपमस्थला-
द्याति सौम्ययाम्यस्थले विधुः दूरं यद्दोलुवैस्तत्स्याद्वा-
गपूर्वविधोः शरम् ३८५

अथ चन्द्रग्रहणे स्पशमोक्षदिग्देशोपपत्तिः

भूभावे गोऽर्कवेगः स्यात्स्वेतानां प्राग्गतिर्भवेत् याति प्रा-
क् सन्मुखश्चेन्दुर्याति प्राक् सन्मुखः कुभा ३८६ चन्द्र-
स्तयोस्तु शीघ्रत्वात्पृष्ठादागत्य गच्छति स्वाऽयने कुप्र-
भाच्चान्तमण्डले वर्तुले स्फुटे ३८७ तत्रतद्ग्रभा धा-
न्तमण्डलस्याऽपराऽशके यातीन्दुग्रहणे पूर्वदिग्भा-
गं प्रथमं विधोः ३८८ स्यात्तस्माद्गौग्रहे स्पशमोक्षे

॥ जीरावावपि निर्दिष्ट इत्येकाक्षरकोशः

शीघ्रमंदछादक०

३८५

पूर्वदिग्लव तत्रेन्दोश्चलनादिन्दोः प्रागंशोद्गीतिकप्रभाः
 पूर्वदिग्लव तत्रेन्दोश्चलनादिन्दोः प्रागंशोद्गीतिकप्रभाः

३८५ पश्चिमांशः कुभायुक्तो भवत्येवततः प्रमभू प्रभा
 पश्चिमांशः कुभायुक्तो भवत्येवततः प्रमभू प्रभा

पश्चिमांशस्तुतद्वदुज्ज्वलतिशीतगोः ४०० अतइन्दुग्रह
 पश्चिमांशस्तुतद्वदुज्ज्वलतिशीतगोः ४०० अतइन्दुग्रह

पश्चादिभागे प्रच्युतिर्भवेत् नास्ति भूद्युतिशीतां-
 पश्चादिभागे प्रच्युतिर्भवेत् नास्ति भूद्युतिशीतां-

शुलोकयोर्विवरयतः ४०१ शीतांशुग्रहणं तस्मात्सर्व
 शुलोकयोर्विवरयतः ४०१ शीतांशुग्रहणं तस्मात्सर्व

सममीक्ष्यते अस्मादिन्दुग्रहेनोक्तं लम्बनं नतिर्मता
 सममीक्ष्यते अस्मादिन्दुग्रहेनोक्तं लम्बनं नतिर्मता

४०२ सूर्यग्रहणे स्पृशमोक्षदिग्भागदेशोपपत्तिः
 ४०२ सूर्यग्रहणे स्पृशमोक्षदिग्भागदेशोपपत्तिः

पूर्वांशभिवदनं भानुः पूर्वांशभिवदनं शशी यातिस्वनिज-
 पूर्वांशभिवदनं भानुः पूर्वांशभिवदनं शशी यातिस्वनिज-

पूर्वांशः पूर्वस्यां पश्चिमांशः ४०३ पश्चिमायां च नि-
 पूर्वांशः पूर्वस्यां पश्चिमांशः ४०३ पश्चिमायां च नि-

त्यंहि भवत्येवाङ्कचन्द्रयोः शीघ्रत्वान्ततयोश्चेन्दुः सू-
 त्यंहि भवत्येवाङ्कचन्द्रयोः शीघ्रत्वान्ततयोश्चेन्दुः सू-

र्यस्यागत्य पश्चिमात् ४०४ पूर्वस्यामेव वत्सूर्याऽधो-
 र्यस्यागत्य पश्चिमात् ४०४ पूर्वस्यामेव वत्सूर्याऽधो-

लोके चैव गच्छति पूर्वपरांशकं भानोः शीतांशुच्छाद-
 लोके चैव गच्छति पूर्वपरांशकं भानोः शीतांशुच्छाद-

यत्यतः ४०५ भास्करग्रहणे सूर्यविम्बे स्यात्प्रग्रहः प-
 यत्यतः ४०५ भास्करग्रहणे सूर्यविम्बे स्यात्प्रग्रहः प-

रे तत्रेन्दोश्चलनाद्भानोः पृष्ठांशं प्रथमं विधुः ४०६ प-
 रे तत्रेन्दोश्चलनाद्भानोः पृष्ठांशं प्रथमं विधुः ४०६ प-

श्चाऽत्यजति पूर्वांशं तस्मात्पूर्वच्युतिर्मता शीघ्रम-
 श्चाऽत्यजति पूर्वांशं तस्मात्पूर्वच्युतिर्मता शीघ्रम-

न्दछादकग्रहणे स्पृशमोक्षदिग्ज्ञानोत्पत्तिः मन्द-
 न्दछादकग्रहणे स्पृशमोक्षदिग्ज्ञानोत्पत्तिः मन्द-

३८६

परमसिद्धान्ते.

श्वेच्छादकोयत्र प्राक् ^{पु.} स्पर्श ^{प.} पश्चिमे ^{मोक्ष} च्युतिः ४०७ शीघ्र.

श्वेच्छादकोयत्र प्रत्यक्षं ^{पु.} व्यस्तता भवेत् ^{स्पर्श} वक्रमार्गगयो-

युद्धे ^{व.} वक्री ^{शी} द्रागऽपितन्मृदुः ४०८ मन्दसंज्ञोच्यतेचाऽ-

त्रमार्गमन्दोऽपिसत्वरः ^{मा.} क्षिप्रसंज्ञोच्यतेचैवप्रग्रहप्र-

च्युतिक्षणो ४०९ युद्धे ^{मोक्ष} वक्रगयोश्चाद्ये ^{पु.} मन्दे ^{स्पर्श} प्राक्प्रग्र-

हो भवेत् ^{पु.} पश्चिमेप्रच्युतिश्चाद्ये ^{मोक्ष} सत्वरव्यस्तता भवेत् ^{पु.}

४१० मन्दशीघ्रविचारेत्रग्राह्यं स्पष्टजवंबुधैः ^{मनुष्यादि} इष्टदि-

क्तोऽन्यदिक्कं तु याति ^{व्यत्यदिक्कः} योनिरपूर्वकः ४११ ^{इष्टदिशावातिमार्गकस्यात्}

वक्रगस्तत्तुविज्ञेयस्तद्व्यस्ते ^{पु.} मार्गगो भवेत् ^{प.} इष्टदिक्कं ^{स्पर्श}

तुपूर्वस्यादऽन्यदिक्कं तु पश्चिमम् ४१२ सर्वत्रप्रग्रहे ^{पु.} मो-

क्षेवेधेतत्तत्पदार्थयोः ^{पु.} सर्वत्रत्रिविस्तृतां ^{इयोरतगतः} मध्यगश्चा-

दको भवेत् ४१३ छाद्यः सम्मुखदिक् संस्थः स्यादेवं ^{अर्द्धरेखाधामुसंचापी}

चोद्धतापिवा ^अ बिम्बेतत्कालदिग्ज्ञानम्.

यत्कालेयः ^अ रवगोयदिक् प्रातः स्यात्तद्ग्रहस्य च ४१४

बिम्बस्याऽधः स्थले ज्ञेया साकाष्ठापण्डितोत्तमैः ^{पु.} चेतू-

र्वस्याग्रहः ^अ प्रासोतस्याऽधः ^{पु.} पूर्वमुच्यते ४१५ तस्यो-

इष्टिपश्चिमस्थानमेवंसर्वत्रतन्मतम् नतिलम्बनसंस्का-
रोपपत्तिः छाद्योऽर्कश्चोर्द्ध्वलोकस्थोऽधोलोके छादकः
शशी ४१६ यस्मादऽस्ति ततोऽर्कस्य सर्वत्र ग्रहणं स-
मं वीक्ष्य तेन ह्यऽतोऽर्कस्य ग्रहणेन तिलम्बनी ४१७
संस्कारौ कथितावेवं भौमज्ञादिग्रहेषु च

अथ चन्द्रार्कग्रहणयोर्वर्णज्ञानम्.

इन्द्रोः स्वल्पग्रहे धूम्रकणमऽर्द्धग्रहस्य ४१८ अ-
र्द्धोर्द्ध्वकणरक्तः स्यात्पीतं पूर्णग्रहस्य ४१९ आसवर्णभवे-
नित्यं कणान्द्रास्करग्रहे ४१९ भौमादिग्रहणव-
र्णज्ञानम्. भौमज्ञादिग्रहणार्थं यच्छादकवर्णवत्
ग्रहणज्ञानम्. चन्द्रविस्तारभूषांशादल्पमिन्दुग्र-
हतथा ४२० सूर्यविस्तारस्वर्णशोभादल्पतन्द्रास्करग्र-
हम् नाऽवश्यं दृश्यते संधिसान्निध्ये संशयवद्देत् ४२१
यस्मान्मन्यूनस्वग्रहतु दृश्यते भानवैर्न हि तद्ग्रहसंधि-
देशः स्यात्संधिस्थानाद्यदाऽधिकम् ४२२ बान्मनमं
गुलाऽर्कशसंधेः सान्निध्यमीरितम् भौमादिग्रहणस्व-

३८८

विम्बव्या.

परमसिद्धान्ते.

स्वव्यासाऽध्यऽल्पं न दृश्यते ४२३ सूर्यग्रहणोप्रास
 दर्शनयुक्तिः सस्थिरेबंधपानीये शुद्धे विस्तारसंयुते
 स्वल्पे तद्वायुयत्नाद्वेपश्येत्तद्भास्करग्रहं ४२४ बिम्बाऽ
 धोर्द्वाशिकौ व्यस्तौ विज्ञेयौ तत्र पाण्डितैः सत्काश्वमय
 पट्टेन ^{रुषणादिपुष्केन} ^{आकाशे} ^{सू} ^{ग्रहणं} रुषणाद्योदधेन वा बरे ४२५ भास्करग्रहं एत-
 द्दर्शयेद्दृश्यते तद्यथोचितम्

अथ चन्द्रग्रहणे स्थूलपरिलेखविधिः

^{सू} ^च ^{शरं} ^च ^{गण} ^न
 सूर्येन्द्रोर्ग्रहणे प्रोक्तं वा एमिन्दुशरस्फुटम् ४२६ भौम
^ह ^च ^{शरं} ^{ग्रहणं}
 ज्ञादिग्रहे प्रोक्तं छादकस्य शरं शरम् चन्द्रस्य ग्रहणे
^{व्या}
 भूभा व्यासोत्थं कुण्डलं लिखेत् ४२७ कृत्वा चतुर्दि-
^{सू} ^फ ^प ^{सू} ^द ^ज
 शान्तस्य व्यस्तं पूर्वाऽपरलिखेत् याम्योत्तरं यथायोग्यं
 कृत्वा तद्विदिशान्तथा ४२८ मध्ये केन्द्रं लिखेत् केन्द्रादि-
^च ^{शरं} ^ज ^द ^ज
 न्दोर्बाणागुलोन्मिते दूरेऽन्तरे शरां शायामिन्दोश्चिह्नं
^च ^{वि} ^न ^{व्या}
 समालिखेत् ४२९ तच्चिह्नात्परितश्चेन्द्रो व्यासोत्थं
^{चि} ^{ह्नं}
 कुण्डलं लिखेत् तत्रेन्द्रोऽकुण्डलस्यैव मध्याऽङ्कं केन्द्र-
^{सू} ^फ ^प ^{सू}
 मुच्यते ४३० कृत्वा चतुर्दिशान्तस्य व्यस्तं पूर्वाऽपरलि-

खेत् ^{४०} याम्योत्तरं यथा ^{४०} धोम्यं कृत्वा त ^{४०} द्विदिशं तथा ४३१
 पत्रोत्थं ^{४०} शीतगो ^{४०} र्वत्ततुल्यं ^{४०} वृत्तं विचक्षणैः ^{४०} चन्द्र ^{४०} वृत्तोप-
 रिस्थाने ^{४०} पूर्वात्पश्चिमसम्मुखम् ४३२ निष्कास्यैव हि-
 तत्काले ^{४०} दृष्ट्वा ^{४०} भूद्युतिकुण्डलम् ^{४०} आदिमध्यान्तदेशा-
 दीन्वक्तव्यं ^{४०} ग्रहणोविधौः ४३३ सूर्यग्रहणस्थूल-
 परिलेखविधिः ^{४०} भास्करग्रहणोभानोव्यसितोत्थं ^{४०} कु-
 ण्डलं ^{४०} लिखेत् ^{४०} याम्योत्तरं यथा ^{४०} योत्थं ^{४०} पूर्वा ^{४०} पूर्वविपर्य-
 यात् ४३४ संविधाय ^{४०} रव ^{४०} र्वत्ते ^{४०} मध्ये ^{४०} सूर्याऽकमालि-
 खेत् ^{४०} सूर्याऽक्रान्तं ^{४०} च ^{४०} राश्या ^{४०} दूरे ^{४०} बाणाऽगुलोन्मिते
 ४३५ चिह्नं ^{४०} कृत्वाऽकतश्च ^{४०} द्रव्या ^{४०} सोत्थं ^{४०} कुण्डलं ^{४०} लिखेत्
 व्यस्तं ^{४०} पूर्वापरं ^{४०} तत्र ^{४०} सौम्य ^{४०} याम्यं ^{४०} यथोचितम् ४३६ कृ-
 त्वा ^{४०} पत्रोद्भव ^{४०} वृत्तं ^{४०} सूर्यकुण्डलसंमितम् ^{४०} सूर्यकुण्डल-
 वेदिभिश्चाऽऽकितपात्रं ^{४०} सुच्यते ४३७ सूर्यवृत्तोपरि-
 स्थाने ^{४०} पात्रं ^{४०} निःसारयेद्भवेः ^{४०} तथा ^{४०} कग्रहणो ^{४०} स्पष्टमध्य-
 मोक्ष ^{४०} मुखस्थलान् ४३८ पाण्डितैस्तत्सा ^{४०} णोदृष्ट्वा ^{४०} वक्तव्यं
 तद्ग्रहस्य ^{४०} च ^{४०} अनेनैव ^{४०} प्रकारेण ^{४०} स्फुटं ^{४०} मध्यग्रहस्थलं ४३९

३५०

परमसिद्धान्ते.

स्पर्श मो.

स्यादाद्यन्तस्थलौ स्यातां स्थूलौ तौ व्यावहारिकौ

भौमादिग्रहणोऽस्थूलपरिलेखविधिः

सूर्यवद्वौ मं पूर्वाणां स्वग्रहे पात्रमाचरेत् ४४० तच्छा-
द्यकुण्डलस्योर्ध्वपात्रं निष्कासयेद्बुधः पराद्वा पूर्वतो-
बुद्ध्या पात्रं निष्कास्य तत्क्षणे ४४१ भौमादिग्रहण-
स्थानान्वक्तव्यं व्यावहारिकान्

अथ ग्रहणेषु सूक्ष्मपरिलेखविधिः

पलः पलाविनाडी च विधटी विकला च ४४२ बिलि-
साऽत्र बिलिसिश्च प्राणैः षड्विंशः प्रजायते नाडी घटी-
चलिसा च लिसिकश्च कलः कला ४४३ लिसिको लि-
सिकालिसो जायते षष्टिभिः पलैः

अथ पूर्वापरान्तरोचितच्छाद्याच्छाद-

कग्रहस्पष्टरीतिः

इष्टयो.

मध्यग्रहणकालेष्विच्छेषलिसिकाहतम् ४४४ वेगं

चं ग्रहणं चं च्छ स ग्रहणं चं च्छो.

भागसुरवस्वस्वच्छाद्याच्छादकयास्तु यत् दत्तालिता-

चं ग्रहणं चं च्छ स ग्रहणं चं च्छो.

दिकं तच्च मध्यग्रहणकालजं ४४५ छाद्यखेटस्फुटे धी-

इष्टग्रासानयनम्

३५१

रैर्द्रव्यैर्मधिकोनके इष्टे सूर्य्यन्दुर्वाणाम्मध्यग्रहणका-

लतः ४४६ प्राक्पश्चाद्भेदयोर्भ्योस्तच्छेदके छाद्यछादकौ

हस्तैः स्वाभ्राग्निभिस्तुल्यंचक्रवृत्तमुदीरितम् ४४७ सूत्रं

पूर्वाऽपरंचक्रजीवाजातिसमं लिखेत् पूर्वपश्चिमान्तरां-

ज्ञानयनम् छाद्यछादकयोरिष्टे प्राक्पश्चाद्भेदयो-

र्भ्योः ४४८ सव्यभेदाऽशक्राः पूर्वाऽपूर्वभेदाऽशक्रास्त-

योः स्युस्तेऽवाः शून्यनेत्रघ्नाः पूर्वाऽपूर्वाऽन्तरांशुलाः

४४९ स्युर्भानुग्रहणोऽस्यूलस्ते सामान्याविधुग्रहे

सूर्यग्रहणोऽस्यष्टपूर्वपश्चिमान्तरांशुलानयनम्

स्वेष्टे कामोद्भवान्छत्राज्जातमिष्टं तु यद्भवेत् ४५० तद्दी-

र्घमुच्यते स्वेष्टदीर्घयोर्भेदलिप्तिका रवौ च घ्राह्यं गुला

दिस्तु पूर्वाऽपूर्वाऽन्तरं भवेत् ४५१ सामान्यं भास्करस्या-

ऽथ पूर्वाऽपूर्वाऽन्तरांशुलाः सामान्यास्ते तयोः स्वौ श्विभ-

क्ता आगादिकं भवेत् ४५२ तस्य स्वडाशबाहुज्या रवा-

श्चि घ्राह्यांशुलादिकम् तत्पूर्वाऽपूर्वविशेषं विज्ञेयं छे-

दकोचितम् ४५३ अथेष्टग्रासानयनम् पूर्वाऽ

३५२

परमसिद्धान्ते

पूर्वाऽन्तरेस्वघ्ने स्वघ्नमिष्टोत्थमार्गणाम् ^{शरम्} युक्त्वा तस्यप-
^{विम्बव्यासः} दहित्वा विस्तारव्यदलेतयोः ४५४ छाद्याछादकयोः

शेषतद्भासं स्वेष्टजं भवेत् इष्टग्रासात्पूर्वापूर्वान्तरा-

नयनम् तत्स्वेष्टक्षणाजं ग्रासं हित्वा छादकछाद्ययोः

४५५ विस्ताराऽर्द्धयुतौ शेषवर्गेष्टोत्थेषु वर्गयोः विस्लेष-

स्यपदज्ञेयं प्राक्पश्चादऽन्तरग्रहे ४५६ पूर्वाऽपूर्वाऽ

न्तरं यस्मिन्काले छादकछाद्ययोः विम्बव्यासागुलेक्या-

ऽर्द्धादिऽधिकं यदि जायते ४५७ तत्स्वेष्टग्रहणे तस्मिन्का-

लेनैव ग्रहो भवेत् चन्द्रग्रहणे परिलेखविधिः वृत्त-

मिष्टकुभाव्यासजातमिन्दुग्रहे लिखेत् ४५८ तस्य प्रा-

गपरव्यस्तं याम्यं याम्यं समालिखेत् सौम्यं सौम्यं लि-

खेत् प्राग् वृत्तन्मध्ये केन्द्रमालिखेत् ४५९ सूत्रे पूर्वाऽपरे

केन्द्रात्प्राक्पश्चादऽन्तरोन्मिते पूर्वस्यामोक्षसोऽनिध्य-

स्पृशसि ते तु पश्चिमे ४६० लक्षणां विलिखेत् तत्तु मेदके-

न्द्रां सुच्यते मेदकेन्द्राऽकतो याम्यसौम्ये स्पष्टशरोऽनि-

ते ४६१ स्थाने केन्द्रं लिखेत् तस्मात्केन्द्राभ्यां द्विमदीधितेः

भौमादिग्रहणपरिलेखविधिः ३५३

^{चं वि. व्या.} तत्कालव्यासजवृत्तकृत्वातच्चंद्रकुण्डले ४६२ भूभायाः

कुण्डलप्राप्तयन्मिततन्मितग्रहम् ^{चं ग्रास} तत्कालेचौषधीशस्य

विज्ञेयप्रस्फुटबुधैः ४६३ ^{चं} सूर्यग्रहणपरिलेखविधिः

^{चं} वृत्तमिष्टजचन्द्रस्यव्यासीत्यं भास्करग्रहे ^{चं वि. व्या.} विलिखेत्स-

श्रिमेतस्यपूर्वपूर्वतुपश्चिमम् ४६४ ^{चं} याम्योत्तरंयथायो-

ग्यमध्येकेन्द्रसमालिखेत् ^{चं} केन्द्रात्पूर्वादिपरिसूत्रे प्राक्-

पश्चाद्भेदसम्मिते ४६५ ^{चं} पश्चिमेमोक्षसार्निध्येपूर्वस्य-

शसमीपके कृत्वाङ्कमङ्कतोव्यस्तदिक्स्पष्टशरसम्मिते

४६६ देशेकेन्द्रविधायाऽत्रेष्टाङ्कवृत्तसमालिखेत् ^{चं} स्व-

र्चवृत्तेगतलिष्टचन्द्रवृत्तचयन्मितम् ४६७ ^{चं} तन्मितग्र-

हणज्ञेयपण्डितैरुष्णदीधितेः भौमादिग्रहणपरि-

लेखविधिः ^{चं} याम्योत्तरंयथायोग्यव्यस्तपूर्वादिपरंतथा

४६८ एवंभौमज्ञपूर्वाणांविज्ञेयग्रहणबुधैः गणक-

स्योपविष्टस्यपूर्वमासनदिग्गतम् ४६९ ^{चं} पश्चिमसन्मु-

खंज्ञेयवामदक्षिणहस्तयोः पक्षयोश्चदलस्थानौसी

म्यदक्षिणसंज्ञकौ ४७० ^{चं} विज्ञेयौछेद्यकेवृत्तेखेचरग्र-

हृणादिषु स्थित्यङ्घ्रिगतयोः स्पर्शमोक्षयोः सूक्ष्मसंज्ञ-
 योः ४७१ स्वेच्छयाऽत्रह्यङ्घ्रिर्द्वेऽपि ग्रहणांशांशकस्य
 च दर्शनाय लिखेत्तत्र सूक्ष्मंतत्परिलेखकम् ४७२ ह-
 ष्णातंच भवत्येव ग्रासांशंशकनिश्चयम् एवं मुहुर्मुहु-
 स्तस्माद्यावन्निर्विकृतिं व्रजेत् ४७३ ग्रहणांशंशक-
 स्तावत्तल्लिखेच्छेद्यकस्वलु मयाऽत्र परिलेखेतु नाशाज्ञानं
 निजालयात् ४७४ उक्ततच्छाद्यखेटस्य दिग्ज्ञानकेंद्र-
 तोदितम् ग्रहणेशरव्यासयोज्जितिज्ञानम्.
 छेद्यकस्य विधौ स्पष्टवाणं बिम्बस्य विस्तृतिम् ४७५
 व्यासरूपंतु संग्राह्यं न ग्राह्यं कुण्डलाकृतिम्.
 अथ विश्वदिग्ज्ञानम् सूर्यादिग्रहाणाम्.
 इष्टकाले तु तत्प्रात्रेष्टाद्यश्वदिग्शकैः ४७६ स्याद्याः
 माशांतु संघातः साकांतांतु समाचरेत् अंकस्तत्रा-

* सूर्यग्रहणोः स्पर्शकाले चंद्रवृत्तस्य पूर्वस्यां रविवृत्तस्य पश्चिमं भ-
 वति सूर्यग्रहणो मोक्षकाले चंद्रवृत्तस्य पश्चिमे सूर्यस्य पूर्वोऽंशं भव-
 ति चन्द्रग्रहणोः स्पर्शो भूभागाः पश्चिमांशे चंद्रवृत्तस्य पूर्वोऽंशं गच्छति
 चंद्रग्रहणो मोक्षो भूभागाः पूर्वोऽंशे चंद्रवृत्तस्य पश्चिमांशं भवति

दिचिह्नः स्यात्स्वेष्टव्यासोत्थकुण्डले ^{उत्थ} ४७७ ^{विह} आद्यकस्य ^{प्रथमविह}
 समाशयांलाघनत्वऽन्यमुच्यते ^{प्रथम} अन्याङ्कोपरितंदत्वा ^{कईकुतस्य}
 चाद्यकमूर्द्धितस्यच ^{दिगवाक} पात्रस्यैवोर्द्धिते ^{प्रह} पात्रे तद्विंबस्यदि- ^{दिशा}
 शाभवेत् छाद्यस्याशाशके ^{यः मध्यग्रहरास्य} र्वत्तेरुत्ताकाष्टायथाचिता ^{यः}
 ४७८ तत्रमध्यग्रहस्यैवकालेस्याच्छीतदीधितेः केन्द्र- ^{युमी}
 यो भूमिभाचन्द्रविम्बयोरन्तरंशरम् ४८० भास्करग्रह ^{यः}
 णाऽईस्यकाले भास्करचंद्रयोः विम्बयोः केन्द्रयोर्भेदं ^{अंतरं शरं दं उ}
 स्याद्वाणदक्षिणोत्तरं ४८१ छाद्याद्यादकयोर्विम्बकेन्द्र ^{बाण}
 योरऽन्तरंशरम् प्रोक्तंयतस्ततस्तत्रव्यासैक्याईविर- ^{यः}
 च्यते ४८२ छादकादुत्तरेछाद्येत्तेत्तदाद्यादकस्यच ^{यः}
 वृत्तकेन्द्रादक्षिणोत्तुछाद्यव्यासदलस्यच ४८३ अंगु- ^{यः}
 लैस्समितस्यानेलक्षणविलिखेहुधः चेच्छाद्येछादकाद्या- ^{यः}
 म्येस्यात्तदाद्यादकस्यच ४८४ एतकेन्द्रादुत्तरेत्तुछा- ^{यः}
 द्यव्यासदलस्यच अंगुलैस्समितस्यानेलक्षणविलिखे- ^{यः}
 त्तया ४८५ तच्चिह्नमादिदेशः स्याच्छेषमऽश्चहणंभ- ^{यः}
 वेत् अप्रग्रहाहकव्यासेहित्वातत्स्याद्वाहोचितम् ४८६ ^{अग्रहप्रा} ^{विमन्यास} ^{यहणायाम्}

३९६. ^{अहणयोगे} ^{अहणमानांशुस्य} परमसिद्धान्ते
^{वा} बाणग्रहोचितेहितातच्छेषं ग्रासमुच्यते.

अथ ग्रासयोजनानयनम्.
^{ग्रासाः} स्वस्वच्छन्दाऽगुलाऽभ्यस्ताः ^{विष्वव्यासः} स्वस्वविस्तारयोजनाः ४८७.
^{विष्वव्यासः} स्वस्वव्यासाऽगुलैरासाः स्युः स्वस्वग्रासयोजनाः वृत्त-
 कर्णज्ञानम्. वृत्ताऽभ्यन्तरसंस्थस्य तद्वृत्तस्पर्शक-
 स्य च ४८८ चतुरस्त्रस्यैकैर्वाहोर्वर्गस्य द्विगुणस्य च
 मूलं तद्वृत्तविस्तारतुल्यं कर्णचित्तद्वेत् ४८९ एवं गोल-
 स्य विम्बस्य वाऽपिव्यासं भवेच्छ्रुतिः ^{कर्णः} कर्णव्यासदलं चाऽ-
 पि स्वादद्वयस्यांशये खलु ४९० । २४१३.

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचिते
 परमसिद्धान्ते ग्रहणाधिकारश्चतुर्दशः १४.

अथ महापातानयनम्.
^{प्रयोगक्षेत्रे} गणितगतयोगस्य तुल्ययोगाऽर्धवासरे इष्टकालेषु
^{नक्षत्रः} यद्भस्यात्तद्भस्वेष्टममुच्यते १ सांनिध्ये हर्षणस्यैव
^{नक्षत्रः} पातः स्याद्व्यतिपातकः तद्वद्व्यति सांनिध्ये पातो वै.

धृतिसंज्ञकः २ दिग्घान्यष्टधुद्वतान्मार्गभागान्स्वर्णानि

विपर्ययात् भास्वदत्वाव्यतीपातो भेदत्वावैधृतिर्भवेत् ३

मुक्तलिसास्तयोः स्वष्टभस्यभोगकलाहताः षट् त्रके-

रुद्धताः स्पष्टाः स्युर्याताकलिकास्तयोः ४ ताः प्राग्योगकलै-

स्तुक्तागणितेनागतस्यच योगस्याऽर्धदिनेमध्यकालश्चै-

वाऽत्र तद्भवेत् ५ तन्मध्यसमयेयुक्त्वाकल्पितेष्टकलादि-

कम् अग्रेष्टजायतेमध्यकालेसूर्यशशांकयोः ६ आ-

नधिलास्फुटक्रान्तिमऽग्रेष्टेचस्फुटाऽपमम् आनयेत्स्व-

स्वसध्याऽग्रकालोत्थाऽपक्रमाऽन्तरम् ७ लिसाद्यंकल्पिते

ष्टस्यलिसातस्याल्लावादिकम् स्वस्वक्रान्तिजवंचाऽधु-

मध्यकालोत्थयोस्तयोः ८ चन्द्रभास्करयोः क्रान्त्योर्भे-

दन्धूनयदाभवेत् अग्रेष्टोद्भवयोः क्रान्त्योर्विशेषात्

द्वतस्मृतम् ९ पाततद्वयस्ततोभोग्यसध्याकालात्समी-

रितम् चन्द्रायनज्ञानम् मार्गशिरसंस्कृतश्चन्द्रो-

मृगशिरादिषट्कगः १० सौम्यापागऽयनस्थस्तुविज्ञे-

यस्तद्विचक्षणैः पातनामज्ञानम् स्थातामेकायन-

३२८

परमसिद्धान्ते

गतीयदिशीतांशुभास्करो ११ चक्रमैक्यंतयोस्तुल्या-
 क्रान्तीवैधतिसंज्ञकः पातः स्याद्यदितीत्यातामस्तुल्या-
 ऽचनगौ भवेत् १२ षड्रैक्यंतयोस्तुल्याऽपक्रमैक्य-
 तिपातकः तत्पातस्तु भवेदिन्दोर्बाणाऽपक्रमसंस्कृतौ
 १३ यद्विचन्द्राऽपमेष्वरागोलयोरऽन्तरं भवेत् चन्द्रस्या-
 ऽपक्रमादूच्चचन्द्रबाणायदा भवेत् १४ मार्गशीर्षसंस्कृत
 स्येन्द्रोः पदेयुग्मेऽपरंपदम् स्यादोजेतसमज्ञेयं नाऽस्त्यऽ
 ब्राह्मपदाशयम् १५ संस्कृतस्यविधोर्मार्गभागेस्तत्त-
 त्पदलिखेत् इन्दोर्युग्मपदस्थस्यप्रस्फुटाऽपक्रमं यदि
 १६ स्वयस्याऽपक्रमादऽल्पतत्पातं गतमुच्यते चेदू-
 मैष्यपातस्यात्तत्तद्व्यस्तपदेऽपरं १७
 प्राप्ताभावज्ञानम् एद्विपक्षाऽपक्रमस्याद्वाऽप-
 क्षाऽधिकं स्फुटम् यत्र चेत्तत्र तत्पाताऽभावंगोले समे
 स्मृतम् १८ एद्विपक्षाऽपममन्वेगेत्थं भिन्नगोलके
 न्यूनवाऽप्यऽधिकं शीघ्रवेगेत्थं च स्फुटीकृतम् १९
 यत्र चैव तथा एद्विपक्षाऽपक्रमकं तथा तत्र तत्पादितैः

पातमध्यकालानयनम्. ३८५

पातयोगाऽ^{पाताभावः}भावमुदीरितम् २० चेत्^{सु}नमन्दे वेगोत्थं
रुद्धिपक्षाऽपमभवेत् तच्छीघ्रजवसंभूतं रुद्धिपक्षाऽप
मस्फुटम् २१ द्युधिकं यत्र तत्राऽपि पाताऽभावमुदीरितं
ह्रासपक्षाऽपममन्दवेगोत्थमधिकं यदि २२ स्यात्स्व-
ल्पमाश्रुवेगोत्थं ह्रासपक्षाऽपमस्फुटम् तत्पाताऽभाव
मुक्तं च तद्व्यस्ते पातसंभवम् २३ पातमध्यकालान-
यनम् चन्द्रभास्करयोर्मध्यपूर्वोद्भवयोर्बुधैः प्रस्फु-
टक्रान्तिभेदांशास्तत्रगोलद्वयेतयोः २४ तत्सप्तोद्भवयोः
स्पष्टक्रान्तिवेगातरांशकैः भक्त्वा दिनादिकलब्धंगतपा-
ते सदाश्रुणं २५ मध्यप्रागिष्टवारादौ भोग्यपाते धनस्व-
लु दत्वा पाताऽर्द्धसमयं पातमध्यं च तद्भवेत् २६ मध्यप्रा-
गिष्टकालात् पातमध्यं यथा भवेत् तथा तत्पातमध्यात्
पातमध्यं मुहुर्मुहुः २७ आनयेत् प्रस्फुटं पातमध्यमेव
विचक्षणीः पाताऽर्द्धे प्रस्फुटक्रान्तिसाम्यं चन्द्रादिकयोर्भवे-
त् २८ यत्र गोलद्वये क्रान्त्योर्भगिधं चन्द्रसूर्ययोः भेदव्या-
सादारवण्डव्यादूहं स्याच्च तयोस्तदा २९ तत्र नैव हि

^{पाताई कालात्पूर्व पश्चात् च सं} पातः स्यात्पातमध्याभयत्रेच बिम्बव्यासांशकैक्या-
^{च सं} द्विदित्यं चंद्रार्कयोस्तयोः ३० ^{च सं उ दः का अतरं} भेदं गोलद्वयेक्रान्त्योमा-
^{मध्यात्पूर्व पश्चात्} तमध्याभयत्रेच स्याद्वावत्कालपर्यन्तं तावत्पातस्थि-
 तिर्भवेत् ३१ पातस्पर्शपातमौक्षानयनम्.
^{१०} रवाक्षलिताढ्यहीनंतुपातमध्यक्षणांबुधैः ^{पाताई कालं} कृत्वा तत्त-
^{च सं} क्षणे चंद्रसूर्ययोरऽपमांस्तरम् ३२ ^{का} नित्यं गोलद्वये भा-
^{हो} गपूर्वतद्भाजकम्भवेत् ^{इतिष्टात्रेष्ट} तत्रेष्टद्वयसंभूतचन्द्रभास्के-
^{च सं बिन्वा} रयोस्सदा ३३ बिम्बव्यासांशकैक्याऽर्द्धदिग्भं भाज-
 कभाजितम् स्यात्फलं लिप्तिं पूर्वज्ञेयंतदुणकंबुधैः
 ३४ तंतथापातमध्ये तु कृत्वा युक्तो नितं पुनः तत्क्षणी-
^{च सं} द्रवयोश्चंद्रसूर्ययोरऽपमांस्तरम् ३५ ^{का} भाजकं जाय-
^{च सं विद्व्यासा} ते व्यासरवण्डयोगाद्गतं तथा भाजकेनोद्धृतं लब्धलि-
^घ प्ताद्यं गुणकम्भवेत् ३६ एवं तन्निर्विकारं तु लिप्ताद्यं
 गुणकंबुधैः पूर्वकालोद्धृतं पातमध्यतः पातमध्यकै ३७
^{स्य} हित्वा पातस्पर्शः स्याददग्रकालोद्धवस्सदा युक्त्वा तत्पा-
 तमध्ये तु पातमौक्षक्षणां भवेत् ३८

संक्रमपुण्यकालानयनम्.

स्वयं सु सु सु सु

वेगांशो भोजितास्वाङ्ग्युक्तव्यासाङ्गुलाः स्मृताः पु-

ण्यस्थित्यङ्गलिताः प्राक्पश्चात्सूर्यादिसंक्रमात् ३९।

२४५२ श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभ-

विरचिते परमसिद्धान्ते पातयोगाधिकारः

पञ्चदशः १५

अथ यंत्राधिकारः

गो.यं. स्वस्थानाऽक्षांशकैस्तुल्यस्थानेऽकं व्यक्षतोत्त-

रे कृत्वा तन्निजभूस्थानं पिण्डयन्त्रे तु कथ्यते १ निजभू-

सन्मुखं व्यक्षंतु स्वव्यक्षंतु दुच्यते स्वव्यक्षाद्यादधोव्य-

क्षंतस्मान्निजपलांशकैः २ तुल्यांशेष्वन्यभागाख्ये

गोलाऽर्धे चिह्नमालिखेत् तच्चिह्नं भूतलं ज्ञेयं कृतगो-

लेयथोचिते ३ स्वस्थानात्कुण्डलं गोले सर्वतः खननं वा-

शकैः दूरे तत्क्षितिजं दृष्टं तद्गोलपरिधेः समग्रं ४ तस्मि-

न्चतुर्दिशं च स्वस्थानकं चात्समालिखेत् पूर्वदिशि ए-

योर्मध्ये^{३६०} चाम्यपश्चिमयोस्तथा ५ पश्चिमोत्तरयोर्मध्ये^{३६०}
 तद्वदुत्तरपूर्वयोः स्वाकांशाः स्युरऽतो दृष्टिचत्तचक्रल^{कुमेरौ}
 वांङ्कितम् ६ मूलदैत्यालयगोले त्वदग्रदैवालये भवे-
 त् मध्यव्यक्षगतं तं दशांस्तिर्यक्चक्रलवाः स्मृताः ७
 गोले मेरुकुमेरुभ्यां वृत्तान् भ्रनवोन्मितान् चक्रांशैरं-
 कितान्कृत्वा पण्डितैरुर्द्धकुण्डलान् ८ स्वस्थानात्स-
 र्वतः रवांकान् यत्रांशकुण्डलान् लिखेत् नित्यं मेरु-
 द्वये लभं पूर्वाङ्गपूर्वयुतं तथा ९ व्यक्षीणां क्षितिजं वृत्तं
 कृत्वा चक्रलवां कितम् तद्गोलपरिधेस्तुल्यं च दृष्ट्वाऽभ्य-
 न्तरं भवेत् १० मेरुभ्यासंयुतं नित्यं चक्रकृतं विधाय च
 चक्रांशैरंकितं तस्यैकत्राऽर्धव्यक्षमालिखेत् ११ व्य-
 क्षात्तूभयतो भागान्क्रात्यं दान्तान्परिस्मरेत् सर्वव्य-
 क्षगतं वृत्तं विषुवत्कुण्डलं भवेत् १२ तच्चक्रांशां कितं
 कृत्वा चिह्नं व्यक्षस्थले लिखेत् तर्कघ्नं तल्लिप्तांशैस्तु-
 ल्यस्थानेऽङ्कतोभयात् १३ वृत्तचक्रकरन्दत्वात् तत्संक्रा-
 न्तिस्थले ग्रहं ज्ञात्वा तस्मिन्निजा दृष्ट्वा त्वेव यावद्यदऽ

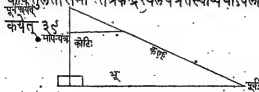
न्तरम् १४ स्वस्थानपृथिवीगर्भादित्रांशदास्ते भवन्ति हि
 स्वस्थानाद्ब्रह्मदिक्सूत्रं दृष्ट्वा च यत्र गच्छति १५ तस्माद्या-
 म्योत्तरासन्नभागाः स्युः स्वदिगंशदाकाः तद्गोलस्याऽच-
 लंतुल्यभूमौ तद्भूतलस्थलम् १६ दत्त्वा गोलऽर्द्धदेशं तु
 विज्ञेयं स्वस्थलं बुधैः तस्मान्निर्जातं यं विद्वाननयेत्स्व-
 धिया सदा १७ सप्तवृत्तयंत्रम्. चक्रं धातुमयं कृत्वा
 तद्भूतान्द्रि समितान् कृत्वा सर्वाऽधिकं वृत्तं क्रान्तिवृ-
 त्तमुदीरितम् १८ क्रान्तिवृत्तौ न वृत्तं तु प्राक् पश्चा-
 द्भूतमुच्यते ततोऽल्पं क्षितिजं वृत्तं ततोऽल्पं व्यसंगं म-
 तम् १९ ततोऽल्पं व्यसङ्गं दृष्ट्वा ततोऽल्पं चाम्यसौ स्युः
 सर्वाऽल्पं यंत्रभागानां वृत्तमऽत्र सुदीरितम् २० चक्रा-
 दौर्गन्धिताने तान्संयुक्तांस्तु यथोचितान् कृत्वा गोल-
 शयं विद्वाननयेत्प्रज्ञया सदा २१

अथ रात्रिगतकालज्ञानम्.

रात्रौ चक्राद्विषयं त्रेण रेचं च ऽवलोकयेत् ये प्रासा-
 स्तत्र यंत्रांशदास्तैस्तत्वेदो दद्याद्भूताः २२ जायन्ते याः

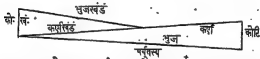
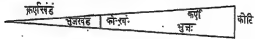
कलास्तासुरवेचुराकोट्रियाऽस्तथाः कालयोऽरं तरं
^{अ. सु.} ^{महीदयकालस्वर्गस्तकालयोरंतरं-}
 व्यामगोदयाद्वास्करस्यच २३ अस्तन्यूनाऽधिकं
^{ध. अ.} ^{तुराव} ^{ध.} ^{घा.}
 स्वर्णद्वारात्रिगतं भवेत् अज्ञातकोटिमानानयनम्
 चक्रपादाऽदयंत्रस्य भामार्गैरानलेनवां २४ अज्ञात
 कोटिशीर्षितु दृष्टान्तत्रैवतं दृढम् कक्षातद्यंत्रयोर्मध्येक-
^{शंकु}
 एस्त्रस्फुटान्नरम् २५ कल्पितं स्थापयित्वा तु शंकुऽग्रा
^{धा. नर्मण} ^{हारः शंकु मध्य}
 द्वापथेन च दृष्ट्वा भूमिलिखेच्चिह्नं मध्यनातलचिह्नयोः
^{स्थातु} ^{विह्न}
 २६ हारः स्याल्लक्षणऽज्ञातकोटिमूलाऽन्तराहतम् अं-
 कुहारोद्धृतं लब्धं तल्लकोटेमनिमीरितम् २७ शंकुऽदौ-
^{शंकु} ^{वि.}
 मपियेन्मापकालेनातलचिह्नयोः मध्यंतल्लक्षणऽज्ञात
 कोटिमूलाऽन्तरंतथा २८ तच्चिह्नं प्रतिबिम्बः स्यात्तच्छं-
 कुलम्बमुच्यते तल्लम्बंतद्गौर्ध्यं स्यात्वेतां भावयन्नेव-
^{घा.}
 लु २९ शंकुमूलांकयोर्मध्यं वस्तु भासमुदीरिता वस्तु
^{घा.} ^{शंकु}
 लम्बोच्यते वस्तोराभास्वेष्टनराहता ३० वस्तुदौर्घ्येद्धृता
^{घा.}
 लब्धंतत्प्रभासमुदीरिता गम्यागम्यं फले यत्स्था
^{पूर्व} ^{कर्म} ^{द.}
 नस्थांशयंतत्तु पूर्वकिंवाचनमतम् ३१ याम्यंदक्षकरेज्ञे

यंसौम्यं वामकरे भवेत् पृष्ठपञ्चान्तकेन्द्रात्स्वस्थानं
 केन्द्रमुच्यते ३२ मापकयंत्रम् वंशयष्टीसमंशङ्कुं
 वीतिहोत्रकैरोन्मितम् युक्तिधातुमुखोद्भूतं कृत्वा तस्य
 दलस्थलात् ३३ अग्राऽन्तनलिका व्यासतुल्यं रिक्तं समा-
 चरेत् रिक्ताऽग्रे त्वग्रतोऽधस्तादङ्गुलद्वयसम्मिते ३४
 छिद्रं सूचीपयंकृत्वा तूभयत्र विनिर्गतम् धातून्त्यां नलि-
 कांसाऽर्द्धहस्तां रिक्तसमांशुभाम् ३५ कृत्वा तस्यास्तु
 चैकोऽग्रादङ्गुलद्वयसम्मिते देशे रघ्नं शुभकृत्वा निर्गतं
 चोभयत्र च ३६ नलिकारिक्तयोऽष्टिद्रयोगं सूच्या यथा
 तथा कृत्वा दृढं चरं रिक्ते नलिकाभ्रामकं शुभम् ३७ रव-
 द्वाकेन्द्रादङ्गुलदेशे चोर्ध्वत्कर्णयोर्धुतिम् कृत्वा केन्द्रद्वयं
 जातमेवं धातुसमुद्भवम् ३८ कृत्वा केन्द्रद्वये छिद्रे शं
 कोर्वर्तुलता समी तत्र केन्द्रस्थले यंत्रं तं स्थाप्यैवाऽवलो-
 कयेत् ३९

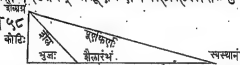
पूर्वपरिव्यंनलिकायास्तु छिद्रे ऐव विचक्षणैः, दृष्टातत्रैव तं.
 बर्द्धासु दृढं नलिकासुरवंम् ४० समन्ताद्भ्रामयन्पश्येत्तद्
 तंतत्र जायते नल्यङ्ग्रनरयोर्मध्येतिर्यग्बाहुभवेत्फलम् ४१
 तस्माद्बर्द्धन्तु यत्कोटिरूपं तद्धारमीरितम् नलिकारिक्तयो.
 म्छिद्रयोगस्थानं शिरं भवेत् ४२ तद्भूमि शिरयोर्मध्ये को-
 टिरिच्छासमीरिता इच्छाहतात्फलाद्धारं भक्ताल्लब्धं भुजं
 भवेत् ४३ तद्भुजं तस्य वृत्तस्य व्यासाद्बर्द्धं समुदीरितम्
 तद्भुजं दक्षिणाभूः स्यादेतत्स्थानं समेक्षितौ ४४ चेदेतच्छं
 कुमूलस्य स्थानं कर्णसमन्तदा दक्षिणाधरणी कर्णतुल्याज्ञे
 या विचक्षणैः ४५ चेदेतच्छं कुमूलस्य स्थानं कोटि समन्त-
 दा दक्षिणाकाशपीकोटि सदृशी समुदीरिता ४६ यत्त्वे-
 तन्नलिकायुक्तं यंत्रं तन्मापकं भवेत् आदिः स्यात्कर्णस्वि-
 ण्डोऽत्र बाहोः स्वण्डं फलं भवेत् ४७ इच्छापूर्णाश्रवकिं
 वा फलं तत्कोटि स्वण्डकम् इच्छाहतात्फलादादि भक्ता
 त्पूर्णफलं भवेत् ४८ फलं स्यात्कर्णस्विण्डोऽत्र बाहोः स्वण्डत्वा
 दिरुच्यते इच्छापूर्णाभुजं किं वा कोटि स्वण्डं फलं भवेत् ४९

स्यादादिः कोटिस्वएडस्तुदोः^{डुकुट}स्वएड^{डुकुट}फलमुच्यते पूर्णकोटि
स्तुवांछावाकएस्वएड^{डुकुट}फलं भवेत् ५० वेधलम्बोच्यते लम्बं
कोटिरत्र समीरिताः कोटिस्वर्द्धभुजस्त्वत्र बाहु^{भु}स्ति स्थि
रभुजो भवेत् ५१ बाह्वद्वयकएयोः किं वा कोट्यद्वयकए
योस्तथा योगस्थानतु विज्ञेयं कएरिं भस्थलं बुधैः ५२

प्रकारान्तरेण कएरूपस्य शैलस्य चारम्भस्थानसदृशं
स्थाप्य तन्मापकयंत्रं शैलारम्भक्षितौ शुभम् ५३ पश्येत्
नलिकाद्वये^{पर्वता} शैलाद्वयं चाद्वयो यवा शैलारम्भं ततो लब्धं
यत्कएति च भूमिं भवेत् ५४ तत्रोक्तेन प्रकारेण बाहुं कोटिं
समानयेत् प्रकारान्तरेण चेन्निजस्थानतो दूरे पर्वतः^{स्व}
श्रवणाकृतिः ५५ स्वस्थानाच्छ्रवणाकारशैलाद्वयमद्व
लोकयेत् तद्वत्सूत्रसमां भूमिं कृत्वा स्वस्थानभूतले ५६

यन्नंतन्मापकं स्थाप्य तन्नत्यद्वयेण लोकयेत् प्राप्नोयंद्भु-
जस्तत्र तत्कर्णं द्विर्णमुच्यते ५७ स्वस्थानात्तन्नगारम्भ-
स्थानं यावद्यदंतरम् तत्पूर्णाकर्णजे बाह्यै हित्वा शैलभु-
जोच्यते ५८

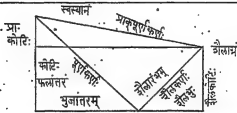
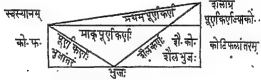
पूर्णाकर्णोद्भवा कोटिः कोटिः स्यात्तन्नगस्थच्च तत्कर्णाकार-
शैलस्य दोः कोटिर्वर्गयोर्युतेः ५९ मूलं तच्छ्रवणांकारशैल-
कर्णमिति भवेत् शैलारम्भस्थलाच्चेत्स्यात्स्वस्थानंतुन-
तोन्नतम् ६० शैलारम्भस्थलं दृष्ट्वा यत्पूर्णात्रिवर्णं भवेत्
तत्पूर्णाकर्णजं बाहुं ज्ञेयमत्र भुजांतरम् ६१ तत्पूर्णाकर्ण-
जां कोटिं ज्ञेयं कोटिफलांतरम् बाह्वन्तरंतु तत्पूर्वपूर्णा-
कर्णोद्भवे भुजे ६२ हित्वा शैलभुजं प्राग्वदिज्ञेयं गणको-
त्तमैः चेच्छैलादग्राभिजस्थानमुच्चं कोटिफलादन्तरे ६३
प्राक्पूर्णाकर्णजां कोटिं हित्वा द्रेः कोटिरुच्यते स्वस्थाना-
त्तन्नगादग्रं चेदुच्चं कोटिफलादन्तरे ६४ कोटिं प्राक्पूर्णा-
कर्णोत्प्रांशुक्त्वा द्रेः कोटिरुच्यते स्वस्थानात्पर्वतारम्भ-

प्रकारान्तरेण

४०५

देशचेदुन्वतंतदा ६५ पूर्वपूर्णाश्रवोद्धूतेलम्बेकोटिफलाऽन्त-

स्मृ हित्वातत्यर्वतस्थैवतत्रकोटिः समीरिता ६६

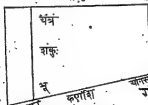
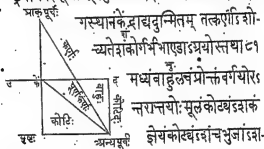

पूर्वरिव्यपृथिवीस्थानाद्यत्स्थानस्य प्रयोजनम् दृष्ट्वा तत्स्था-
नं केन्द्रात्प्राग्बत्तन्मापकस्य च ६७ नत्यङ्ग्रेणोड्यते
यांश्च स्थापूर्णाश्रवमुच्यते प्राक्पूर्णाश्रवत्तांस्थितारेखाज्ञेया
तुल्यधरोऽनुधैः ६८ पूर्णाश्रवोद्भवांकोटिज्ञेयं याम्योत्तरं

भुजम् पूएकणोर्द्भवोबाहु^{भु}पूर्वा^{भु}र्द्ध्वकोटिदः स्मृतः ६९
 पूर्वख्यपृथिवीकेन्द्रमध्येतद्वसुधाभुजः स्यात्तत्कोटिद
 योर्भेदं कृत्वातज्जायतेभुजम् ७० दोर्वगत्पूएकणोत्थ-
 कोटिवर्गाद्विन्वितात्पदम्^{भु} कर्णतत्पृथिवीज्ञेयातत्रपूर्वद्वया-
 ऽन्तरे ७१ याम्योत्तरगतात्सूत्रात्पृष्टेपरवनंयदा प्राक्पूर्-
 वकेन्द्रयोर्भेदेतत्पूए^कश्रवजंभुजम् ७२ युक्त्वातज्जायते
 बाहु^{भु}स्तद्बाहोर्वगसंयुतात् अन्यपूएश्रवोद्भूतकोटिव-
 र्गाश्रयत्पदम् ७३ तत्कर्णतुधरोज्ञेयातत्प्रागदन्यवना
 ऽन्तरे प्रकारान्तरेण प्रयोजनिकदेशस्थं पर्वतं यदजा-
 यते ७४ तच्चैलस्य शिरं^{पर्वत} दृष्ट्वा तद्वृक्सूत्रसमस्थलम् कृ-
 त्वा तत्र स्थिते नैव यंत्रेणा^{पर्वत} द्रेः शिरंतथा ७५ दृष्ट्वा यालभ्य-
 ते भूमिस्तत्कर्णपूए^कमुच्यते एवं स्वातजलादीनां वेधात्पू-
 ए^कश्रुतिर्भवेत् ७६ पूए^कश्रवणसम्भूताकोटिः कोटिः समी-
 रिता प्राक्पूर्वा^{पर्वत}च्चैलमूलाऽन्तर्भेदं कर्णं भुजोच्यते ७७
 दोः^{भु} कोटिवर्गयोर्योगान्मूलं यत्तच्च^कश्रुतिर्भवेत् तत्कर्णप्राग्-
 ना^{शैल}द्वयग्रमध्ये भूमिरुदाहृता ७८ तच्चैव वेधपूर्वख्यम-

ध्येभूमिरुदीरिता वेधस्त्वऽत्रगभीरत्वंवेधःकोटिप्रजाय
ते ७५. कएकिार भूमौकोटिभुजानयनम्.

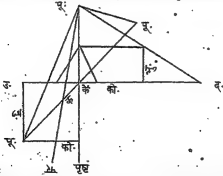
स्याप्यमापकरयंत्रकेंद्रे तुल्ययथोचितं तद्भाएडाऽग्रा-
च्छ्रवाकारभूमौसूत्रंतुलम्बितम् ८० दंत्वातत्सूत्रभूयो.

पूर्णकोटिमुजौस्या-
तांतत्पूर्णश्रवणोद्भवौ ८३
विनायत्रेणगम्या-
गम्यमानानयनम्.

एकजातिसमैभूमौकेंद्रचस्वस्थले लिखेत् केंद्रात्पूर्वाऽ
भिगारेखादत्वा भूमौयदिच्छया ८४ केंद्राद्वामकरचिह्नं

त्वाभूमौयदि^{स्वेच्छया}द्या तत्तुल्यकेन्द्रतो^{सुखा}दक्षेदूरेचिह्नं समाचरे-
 त् ८५ प्रोग्रेखावेदनात्तुल्येरेस्वेचोभयतो गने कर्णाकारे
 तथोरऽग्रेस्वस्वदि^{चिह्ना}ग्लान्छनाऽन्विते ८६ स्यातांयथा तथाका-
 र्यस्यात्तुल्यं त्रिभुजद्वयं याम्याद्वोत्तरतो^{द्वि}दृष्ट्वा पूर्वख्यं त-
 त्रलांछनम् ८७ कृत्वा तलांछने लग्नतुल्यकर्णचतुर्भुजम्
 तत्क्षेत्रस्य यया केन्द्राद्भूमिः पूर्वगता भवेत् ८८ केन्द्राच्चो-
 भयतः सौम्ययाम्यं कोटिद्वयं भवेत् तच्चतुर्भुजकोष्ठस्य
 चोद्वाहो^{भु} प्रमितोत्तरे ८९ तत्केन्द्रादक्षिणे किं वाचिह्नं तद्व-
 शमुच्यते कोष्ठस्यैव चतुर्बाहो भूमिः स्याद्गुण्यसंज्ञकः ९०

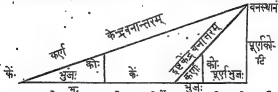

सौम्यकेन्द्राऽन्तरेण मंगुण्यमऽत्र विभाजितम् सौम्य

ग्रंथाऽन्तरेणैव पूर्वकेन्द्राऽन्तरं भवेत् ५१ याम्यकेन्द्राऽन्तरेण घ्रगुण्यं चाऽप्यत्र भाजितम् याम्यग्रंथाऽन्तरेणैव
 केन्द्रपूर्वाऽन्तरं भवेत् ५२ पर्वतमानानयनम् शैलाऽ
 ग्रंकेन्द्रतो दृष्ट्वा पूर्वसंज्ञं तदुच्यते प्राक् सूत्राऽधःस्थले किं-
 चिद्दूरे चिह्नं समालिखेत् ५३ चिह्ने कोट्याकृतिं शंकुं प्राक्
 सूत्रस्पृशकं न्यसेत् चिह्नकेन्द्राऽन्तरे बाहुः स्याच्छंकुः को-
 टिसंज्ञकः ५४ दोः कोटिर्वर्गयो र्येगमूलं कर्णमुदीरितम्
 तत्कर्णकण्ठपरिणतः स्याद्दोः स्वडं तन्मुजं भवेत् ५५ तच्छं-
 कुः कोटिस्वडः स्यान्तत्सौम्याद्वापि दक्षिणात् दृष्ट्वा प्राक्
 संज्ञकं प्राग्वत्तद्दृक् सूत्रतले युतम् ५६ कोणं चतुर्भुजं प्रा-
 ग्वत्कार्यं स्यान्नातलाद्यथा कृत्वा तथा मुजं चोर्ध्वं संज्ञं प्र-
 थं प्रकीर्तितम् ५७ कण्ठपरिणतं हतं सौम्यकेन्द्रयोरऽन्तरं
 था ग्रंथसौम्यान्तरेणाप्तभूमिः कर्णाकृतिर्भवेत् ५८ त-
 चैव पूर्णकर्णः स्यात्पूर्णकर्णहितं नरम् भवत्वाश्रयणसं-
 देन स्याच्छैलाऽग्रतलाऽन्तरम् ५९ दोः स्वडं पूर्णकर्ण-
 ग्रं कण्ठपरिणतं भाजितम् लब्धं शैलतलात्केन्द्रं चावत्पूर्णमु-

जंभवेत् १०० एकपूर्वस्थलादऽन्यपूर्वस्थैर्वाशयं यदि बु-
 द्ध्यात्तत्रतदापूर्वरीत्यापूर्वाऽन्तरं वदेत् १०१ एकपूर्वादिऽन्य-
 पूर्वनीचोच्चंतु यदातदा ज्ञात्वा लम्बपदस्थानं बुद्ध्या चाऽ-
 ग्राऽन्तरं वदेत् १०२ .

अथ प्रकारान्तरेण गम्यागम्यमानानयनम्.
 केंद्रंतु स्वस्थलं ज्ञेयं यस्याऽर्धस्ति द्वनोच्यते केंद्राभिजे-
 छयादत्वा हक् सूत्रं वनसन्मुखम् १०३ कर्णः स्यात्केन्द्र-

तः किञ्चिद्दूरे बाहुं प्रकल्पयेत् तद्दोः कर्णाऽग्रयोर्मध्ये सत्को-
 टिं चाऽपि कल्पयेत् १०४ साकोटिस्त्वादि कोटिः स्यात्तद्बा-
 हुं वर्द्धयेत्तथा तद्भुजेष्टलिरवेत्केन्द्रंतत्केन्द्रावनसन्मुखम्
 १०५ हक् सूत्रं स्वेच्छयादत्वा तद्वितीयः श्रवोच्यते इष्टं
 केन्द्रारव्यतो बाहुं रूपं सूत्रं प्रकल्पयेत् १०६ तत्सूत्रकर्ण-
 योर्मध्ये कोटिं प्राक्कोटिसम्मिताम् दत्तैर्वयं च देवाहुस्त-

द्वितीयैर्भुजोच्यते १०७ केन्द्रयौऽन्तरेणघ्नोबाहुर्वाहू-
ऽन्तरोद्धृतः स्वस्वपूर्णभुजंज्ञेयंकोटिस्तेनैवमर्हिता १०८
स्वत्वाऽल्पेन भुजेनासापूर्णकोटिः समोदिता पूर्णदोःको-
टिवर्गैर्व्यान्मूलकेंद्रवनाऽन्तरम् १०९ विज्ञेयंवाऽप्यऽने-
नैवसर्वाङ्गम्यफलंभवेत् उदाहरणम्

आकाशः
ब्रह्म
५०
आकाशः
बलराजः
५०
कालिक
५०
कि
५०
य
३०

प्रथमकेन्द्रवनांतरम्पूर्णकर्णः ८० प्रथम-
पूर्णभुजं ६४ पूर्णकोटिः ४८ द्वितीयकेन्द्रवनान्त-
रं द्वितीयपूर्णकर्णः द्वितीयपूर्णभुजः ४० पूर्ण
कोटिः ४८ केंद्रयोरन्तरं २४ केन्द्रान्तरबाहू
त्याकोटिः १८ केंद्रान्तरभुजोत्पकर्णः ३० प्र-
थमबाहुः १६ प्रथमाकोटिः १२ प्रथमकर्णः २०
प्रथमद्वितीयभुजान्तरम् ६ द्वितीयबाहुः १०

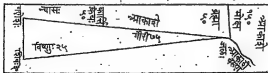
द्वितीयाकोटिः १२ द्वितीयकर्णवर्गः २४४ द्वितीयभुजादू-
र्ध्वप्रथमपूर्णकर्णान्ति कोटिः २५ १ प्रथमकेंद्राद्वितीय
भुजान्तबाहुजं कर्णः ४२ १ उदाहरणम्

यथागणेशाहुन्तरेखापि ३० मितेशिवः गणेशात्पश्चिमे ५० स्वेष्टमितेका-

चिक्रियः कार्त्तिकेयान्तरे तत् २५ मिते विष्णुः कार्त्तिकेयोपरि द्वाकाशो
 पंचाद्वि ७५ मिते गौरी शिवादिष्णुदिकसूत्रे तद्गणेशालात्तिकेयदिक
 सूत्रे जलः गणेशालात्तिकेयसूत्रे जलोपव्याकाशोरुणः जलाद्विष्णो-
 स्लाक्ष ५० मिते ब्रह्मा ब्रह्मस्थानी परिविवृतिस्ववाणोन्दु १५० मिते मोक्षः
 सर्वेषां द्वयोर्द्वयोरन्तरं वद यथाशिव विरंच्योरन्तरम् १ शिवमोक्षान्तरम्
 २ शिवविष्ण्वन्तरम् ३ शिवजलान्तरम् ४ शिववरुणान्तरम् ५ तथावि-
 ष्णुगणेशान्तरम् १ विष्णुगौर्यन्तरम् २ विष्णुब्रह्मान्तरम् ३ विष्णुमो-
 क्षान्तरम् ४ विष्णुजलान्तरम् ५ विष्णुवरुणान्तरम् ६ गणेशगौर्यन्तरम् १
 गणेशजलान्तरम् २ गणेशवरुणान्तरम् ३ गणेशब्रह्मान्तरम् ४ गणेशमो-
 क्षान्तरम् ५ गौरीशिवान्तरम् १ गौरीजलान्तरम् २ गौरीवरुणान्तरम् ३
 गौरीब्रह्मान्तरम् ४ गौरीमोक्षस्थानान्तरं योजनान्वद ५.

अथ स्वाशयस्थाने प्रत्यक्षाङ्गुला नयनम्.

स्वाशयस्थानस्वस्थानभेदं यद्योजनादिकम् ११० तत्स्था-
 नविवरं ज्ञेयं तत्प्रत्यक्षविधौ रबलु ^{अतः} शीताङ्गौर्मध्यलोकस्य
 व्यासाद् ^{११४५/५४} व्यासवर्जितात् ^{अतः} १११ यत्त्वण्डं तद्द्वरं ज्ञेयं चन्द्रैका
 ऽङ्गुल्योजनैः संहत्वा स्थानविच्छेदं हारभक्तं च तत्फलम् ११२
 विज्ञेयाः स्वाशयस्थाने तद्द्रुपाङ्गुल्योजनाः तैरासाः स्वा-
 शयस्थानजातमानस्य योजनाः ११३ तैः ऽङ्गुलाः स्वाशय

समभूकरणीति:

४१७

स्थानेज्ञेयाः प्रत्यक्षतोबुधैः प्रत्यक्षोत्थाङ्गुलैर्निघ्रास्ते
रूपाङ्गुलयोजनाः ११४ स्वांशयस्थानमानोत्था योजनाः
परिकीर्त्तिताः निजाऽभिप्रायदेशोत्था योजनास्तुविभा
जिताः ११५ तत्प्रत्यक्षसमुत्पन्नैरङ्गुलैः स्वांशयस्थ-
ले तत्फलंविबुधैर्ज्ञेयास्तद्रूपाङ्गुलयोजनाः ११६ तेहा-
रयोजनैर्निघ्राश्चन्द्रैकाङ्गुलयोजनैः संभक्ताः स्वांशय-
स्थानस्वस्थानविवरफलम् ११७ स्याद्गम्याङ्गम्यमा-
नस्यमागेत्थं योजनादिकम्

अथ सूस्मांशकज्ञानम्.

केशविस्तारवेदांश्यावत्सूस्मांशकाः शुभाः ११८
स्युः सूस्मकरणेत्वेवंस्यात्सर्वत्रफलं शुभम् येनयन्त्रे-
एकेशस्यविस्तारं त्रिंशदङ्गुलम् ११९ दृश्यतेतेनयं-
त्रेणजायतेसूस्मभागकाः अथसमभूकरणीतिः
शंकोरद्व्यादधोदेशोकिंचिद्वरेमितेऽशुभम् १२० बाहु-
वद्योजयेत्कीलमूर्द्धकीलं तु तद्भवेत् तदच्छकुतलास
भेशंकीकीलं प्रयोजयेत् १२१ कीलंतलाऽभिधंतल्या

त्सूत्रंभाराऽन्वितंशुभम् सरलचोर्द्ध्वकीलाऽग्रात्तला
 ॐ प्रस्पृशोद्यदि १२२ तच्छकुस्तुयथायो-
 ग्यमूर्ध्वभूतमुदीरितम् शंकुकोटिसमंज्ञेयं
 ज्ञेयोकीलौचदोःसमौ १२३.

ऊर्द्धकीलं
 शं कु
 तलकीलम्

प्रकारान्तरेणसमभूकरणरीतिः

किं वाशंकुशिरे भाण्डंतिथ्यैवंशाऽर्द्धसदृश
 म् अष्टाशाञ्चक्रकृद्दीर्घसूताढ्यवाजलाऽन्वितम्
 पारदं जलं वा १२४ काचेनाऽन्तरितं कृत्वा तद्भवं
 भाण्डं भाण्डं भाण्डगंसमम् स्याच्चेत्तन्नायथायो-
 ग्यमूर्ध्वभूतमुदीरितम् १२५.

पारदं
 भाण्डं

जलं वा
 भाण्डं भाण्डं भाण्डगंसमम् स्याच्चेत्तन्नायथायो-
 ग्यमूर्ध्वभूतमुदीरितम् १२५.

अन्यप्रकारेणसमभूकरणरीतिः

खट्वाकेन्द्रगतस्थानेशंकौछिद्रं समाचरे-
 त् तद्रं प्रान्तगतं सूत्रं तूलोत्थवाऽन्यवस्तुजम् १२६
 तत्सूत्राऽग्रद्वयं बहुपूर्वाऽपूर्वे दृढं बुधैः एषा खट्वा प्रसि-
 द्धा स्यादऽत्र नामूलं संयुतम् १२७ गोलरूपं महाभारं
 कृत्वा स्यात्तन्भरः समः एष तु देशकः प्रोक्तस्तुल्यभू-

शं कु
 छिद्राः
 शंकुः
 तुल्यः
 समम्

करणे सदा १२८ तुरीयं यंत्रेण समभूकरणीतिः
^{पुरीय} चक्रपादांशयंत्रस्य चांशं दशस्यादिमस्थले दत्वा तत्केन्द्र
^{छा} जंस्तुत्रं पश्येत्तद्भापथेन च १३९ इष्टांशं दृश्यते यत्र तत्
^{मार्गशि} ^{पश्येत्} ^{तुल्य} श्वीयंत्रकेन्द्रयोः विश्लेषप्रमितं चोच्चदेशं ज्ञेयं विचक्षणैः
^{लल} १३० तोयप्रवाहमार्गदौ तुल्यभूकरणे किल अग्रतंज्जल-
^{सम} मार्गस्य किंचिन्नीचं समाचरेत् १३१ समभागविषम-
^{विषमांश} ^{जल} ^{दृष्ट्यादि} भागज्ञानम्. ओजभागविहीनस्तु तोयश्चादशपूर्व-
^म कः यं पश्यति तंतं तु दृश्यते च निश्चयात् १३२ कस्य-
^म चिच्चैकरवेतस्य बिम्बनेत्रांशकवत्समम् नास्तीति निश्च-
^{स्त} याज्ज्ञेयं यतोऽदृश्यो न दृश्यते १३३ रात्रौ सूर्य्यदिको
^{स्त} ऽदृश्योऽप्यऽत्रादृश्य उदीरितः सर्वतोऽन्तरितो यत्तु-
 द्वात्तनाड्यकीर्त्तिता १३४ अथ मत्स्ययंत्रेण दिक्सा-
 धनम् ग्वाल्युरेलभ्यतेऽन्यत्र चुम्बकः कुत्र चित्तथा दि-
 क्साधनं भवेद्यंत्रं श्रेष्ठं तच्चुम्बकोद्भवम् १३५ दृष्ट्वा य-
 त्प्रस्तरो लोहं तत्कालेऽवकर्षति वालोहः
^{यः प्रस्तारं} प्रस्तारं दृष्ट्वा यत्तत्राऽवकर्षति १३६

तंज्ञेयंचुम्बकं तस्य मत्स्यवद्यन्त्रमाचरेत् ^{समाधु} तुल्यभूमिस्थ-
 ले सूचीमूर्द्धीकृत्वा ततो बुधैः १३७ सूच्यऽग्रे स्थापयेन्म-
 त्स्य मध्यं तिष्ठन्ति या तथा ^{दिशान्} अष्टाशान्त्रक्रूरं चैव कृत्वा
 मत्स्यमुखः सदा १३८ उत्तरे दक्षिणे तस्य पुच्छो गच्छति
 नित्यशः भवेन्नाकर्षणं दूराद्धो ह चुम्बकयोर्मिथः १३९
 पुष्टमाकर्षणं ज्ञेयमेवं चुम्बकयोर्मिथः ^{मत्स्य} चुम्बकादिपदा-
 र्थस्तु ह्युत्तरादन्यदि द्मुखः १४० कदाचि लभ्यते यद्वि-
 त्पाग्वन्मत्स्यमाचरेत् तद्विन्मत्स्ययन्त्रे एतद्विन्मत्स्यः साध-
 येद्दिशाम् १४१ चुम्बकोद्भवयोर्मित्ययन्त्रयोस्तु परस्परं
 जायते संयुतिः पुच्छमुखयोर्नैकयोस्तयोः १४२ तन्मत्स्य-
 यन्त्रसांनिध्ये यद्विग्वा चुम्बकः स्थितः तद्विक्कं मत्स्ययन्त्र-
 स्य लांगूलायातिवाममुखः १४३ तत्र याम्योत्तरे मत्स्ययन्त्र-
 पुच्छस्तु वाममुखः न हियात् ^{तुल्या} यत्तद्दृश्याद्दृश्य चुम्बक-
 योर्भवेत् १४४ शक्तिः समा ^{मुख} बृहत्त्वल्पमाकर्षत्येव नि-
 श्चयात् पुच्छपुच्छो मुखवन्त्रः संत्यजत्येव निश्चयात्
 १४५ शंकुयन्त्रज्ञानम् ^{शुं} शंकुयदिच्छया कार्थ्यदी-
 श्वेकाद्यधिशक्त्या वामत्स्ययन्त्रमुखयदि दक्षिणे शक्तितु च्युत्तरे सक्तु गच्छति १४६

घवाद्वादेशाङ्गुलम् ^{१३} वाकुः स्याद्दृत्तयंत्रस्य व्यासाद्दे-
 नोन्मितः ^{तुल्यः} समः १४६ वर्तुलोऽग्रे लघुस्तोत्येधातुजो मूल-
 जोथवा तच्छंकोर्भाद्रमध्यांश्वाकारकस्य लघुस्य च ^{शंकोरं वास्य}
 १४७ मूलांश्चांस्थापयेत्केन्द्रेऽग्रस्येष्टे चोद्धितस्य च ^{मूर्ध्नि}
 स्वदेहशंकुज्ञानम्. स्यान्निजेन्द्रांङ्गुलैरंघ्रिरंगं ^{१४} चप्रा-
 र्वाकाङ्गुलैर्भवेत् १४८.

अथ पथदण्डयंत्रात्समाहृतसमस्थानात्वे-

ष्टे द्वादशभागशंकोः सूक्ष्मं ह्यायानयनम्.

दण्डकाष्ठमयं कृत्वा दीर्घवेदकरा ^{वशाकारजम्} न्मितम् ^४ अव्यगं स्तह-
 ढं तुल्यं कोमलं च सुवर्तुलम् १४९ पथदण्डोच्यते तत्तुप-
 थदण्डस्य मस्तकात् ^{१४९} द्वयंगुलाऽधः स्थले मार्गदण्डवर्तु-
 लरूपकम् १५० रंघ्रतिर्य्यङ्गतं कृत्वा तदंघ्रे सूत्रमेख-
 लां योजयेन्मेखलासूत्रं वितस्तिप्रमितं भवेत् ^{१५१} सूत्रस्य-
 सूत्रमूलाऽग्रयोर्योगं कृत्वा स्यात्सूत्रमेखला पूर्णतस्य-
 थदण्डं तु ^{१५} सूत्र्यांशैः परिलक्षितम् ^{१५२} स्वस्वांश्चांश्च ^{मायुः}
 यवैः सूक्ष्मैश्चांशकितं संविधाय च तद्वर्त्मदण्डभाया

स्तुष्ट्यादायेष्टक्षणेबुधैः १५३ यथानपथदण्डस्यमूलं
 तत्सितिपूर्वकम् तत्रभाग्रहणस्थानं प्रस्पृशत्येवतत्त-
 था १५४ गृहीत्वामेरवलाङ्ग्रांशमुत्कर्णकारपाणिना
 लम्बवन्मार्गदण्डन्तुदत्ताभाकरसन्मुखे १५५ मार्गद-
 ण्डाङ्गवृत्तस्यप्राङ्गत्य भागोद्भवाप्रभा तुल्यं भूमिस्थ-
 लेकिं वापट्टपूर्वसमस्थले १५६ वाङ्गर्तुल्याङ्गवनिस्था-
 नेपट्टादौवाङ्गर्तुल्यके यत्रस्पृशतितन्मध्यं छायाङ्ग-
 स्थानमीरितम् १५७ तन्मार्गदण्डमूलस्यपरिधिप्राङ्-
 त्यजाप्रभा यत्स्थानं प्रस्पृशत्येवतन्मध्यं केन्द्रमुच्यते
 १५८ तद्भाङ्गस्थानतः केन्द्रदिक्शीर्षिश्रवस्वरूपकम्
 चेत्स्थानमुन्नतं तत्रयावदेककुलं भवेत् १५९ तावत्त-
 त्स्थानकं तुङ्गकर्णज्ञेयं विचक्षाणैः छायाङ्गस्थानकं
 चाङ्गप्राङ्ग्याङ्कं परिगीयते १६० यत्रभाङ्गस्थला-
 त्केन्द्रदिक्पादश्रुतिरूपकम् स्थानकं जायते नीचं या-
 वत्केवलजातिकम् १६१ तावत्तद्देशकं ज्ञेयं नीचं श्रव-
 णकंबुधैः तत्रभाङ्गस्थलं चाद्यलक्षणसमुदीरितं १६२

यत्केन्द्राऽभिमुखं कर्णनीचकं तदुच्यते केन्द्रदिग्भि-
 मुखं कर्णमुच्यते तुङ्गक^{उच्च} एकम् १६३ एकजातिस्थलं चा-
 ऽत्र पू^कणश्च वणमीरितम् अत्र कर्णशिस्थानमाद्यं ऽकं
 समुदीरितम् १६४ प्रां^धत्यां ऽकं प्रोच्यते कर्णप्रारम्भ-
 स्थानकं तथा दोर्मूलं कोटिमूले स्यात्कोट्य^{धिर}ऽग्रे कर्णमस्ति-
 कम् १६५ स्याद्वाह्व^धऽग्रस्थलं कर्णप्रारम्भस्थानमुच्य-
 ते आद्यं ऽकाऽदन्त्यचिह्नाऽन्तं पथदण्डाऽत्यकं यदा
 १६६ तर्हि तत्पथदण्डं तु प्रां^{मार्ग}त्याद्यं ऽकोपरि स्थले द-
 त्वा च^{मार्ग}ाद्यं ऽकतः प्रां^{मार्ग}त्यचिह्नं तत्पथदण्डके १६७ यद्वा
 गं प्रस्पृशत्येव तद्दण्डां कमुदीरितम् सूत्रं गुरुपदार्था-
 द्यं कृत्वा तल्लम्बदोच्यते १६८ आदिलक्षणादिभिन्न-
 दिक्कंगम्यं स्थलं भवेत् आकाशाऽभिमुखं प्रां^{त्व}त्यचि-
 ह्नादुत्थापयेच्छनैः १६९ पथदण्डाऽभिधं दण्डलक्ष-
 णाल्लम्बदंशनैः दद्याद्गम्यस्थले यावल्लम्बदोऽग्रे वगच्छ-
 ति १७० तावदुत्थापयेन्मार्गदण्डमेव ततो यदा यस्मा-
 दुत्थापनान्मार्गदण्डाद^{स्ति}ऽन्त्यां ऽकतस्तदा १७१ आद्यं ऽ-

काभिमुखं यातिलम्बदस्तु ततः स्थिरम् तच्चाऽ^{मार्गः} ध्वद-
 एडकं कृत्वा प्रांऽत्यांऽकोपरि संस्थितम् १७२ यद्वागं पथ-^{मार्गः}
 दएडे स्यात्तद्वागालुम्बदं तथा तत्प्रांऽत्यांऽकस्थले द-
 त्वायलुम्बतत्रलभ्यते १७३ तल्लम्बस्संघलम्बः स्यादएडां
 ऽकस्थानतस्तथा आद्यं ऽकस्थानपर्यन्तं मार्गदएडं भु-
 जं भवेत् १७४ कोटिस्तत्संघलम्बः स्यात्कोटिदोर्वर्गयोग-
 जम् मूलं नीचोच्चकणीः स्यात्तत्क्षयस्वश्रुतिर्भवेत् १७५
 दएडांऽकाऽद्यांऽकयोर्मध्ये पथदएडः श्रवं भवेत् स्वर्णतत्स-
 ंघलम्बन्तु तु गनीचश्रवं भवेत् १७६ यत्र गम्यस्थले वेधं
 स्यात्तद्देधौ च्यसंमितम् आद्यं ऽकेस्तम्भमंरोप्यचाद्यं-
 ऽकंस्तम्भमस्तके १७७ कृत्वास्तम्भतलात्सूत्रं वेधा-
 न्तं योजयेद्दृढम् तत्सूत्रं तच्छ्रुवाकारविज्ञेयं पण्डितो-
 त्तमैः १७८ पूर्यश्रवणकं यत्र पथदएडाऽधिकं भवेत्
 पूर्यकणीशिरस्थानात्पथदएडोन्मितस्थले १७९ तत्र द्वे-
 कैश्च श्रवणस्थानकं जायते तथा तच्छेषस्थानकं चाऽ
 पि पूर्यश्रवणकं मतम् १८० तत्पूर्यश्रवणं यत्राऽयनदएडा-^{मार्गः}

द्वादशांगुलशंकोश्चायानयनम् ४२५

धिकं तथा जायते तत्र तत्पूर्णाकारमिस्तकतस्तथा १८१

पथदण्डोन्मितस्थाने द्वितीयैरव्यवस्थाय च आरम्भस्था-

नमेव स्यादेवं बुद्ध्या बुधोत्तमैः १८२ केन्द्रं भाग्राऽन्तर-
स्थानात्स्वसुगम्यस्थलान्तथा कोटीन्समानयेत्सर्वान्स-

र्वकणान्समानयेत् १८३ स्वश्रवणयकणचक्षेत्रयमऽश्रव-
नंसदा कणानांसंयुतिं कृत्वा स्थानसूत्रं तदुच्यते १८४

संयोगं लब्ध्वा हूनां कालबाहुस्तदुच्यते कोटीनां स्वर्ण-
संज्ञानां संस्कारस्याऽवशेषकम् १८५ युक्त्वा धनमृणा

हिल्लासूर्यतज्जायते हरः कालबाह्वा हतं सूर्यं हारां संस्वे-
ष्टभाभवेत् १८६ मापयोग्यधराऽन्त्याऽऽमेवं भाऽग्रस्थ-

लं भवेत् स्थान्मापोचितभूमूलदेशं तत्केन्द्रं तथा १८७

तत्र मापकदण्डेन मापयित्वा पण्डितैः भूमिमापोचितां

तत्र कर्णैर्व्यदैर्घ्यमुच्यते १८८ संस्मृतिस्त्वं कोटी-

नां स्वर्णानैश्चोच्चकमतम् तत्केन्द्राद्बाहुयोगं तु तत्र के-

न्द्राद्बाहुजं स्मृतम् १८९ अथ द्वादशांगुलशंकोश्चाया-

नयनम् अंगुलैर्कर्मिस्तत्त्यदीर्घं सङ्गुरुकाष्ठजम्

नैवेदीयता औच्येयता

वाहस्तिदन्तसम्भूतवाधातूत्थं^{तुल्य}चुकोमलम् १५० कृत्वा
 सुवर्तुलं^३कीलं^४तन्मूलपरिधेः^५समम् कीलाऽग्रपरिधिं^६कृत्वा
 कीलाऽग्रादं^७ङ्गुलोन्मितम् १५१ स्यान्नराधः^८स्थलयन्त-
 इत्तचरणसंमितम्^९ तच्छकु^{१०}परिधेः^{११}कृत्वातावत्सूच्या
 कृतिनरम् १५२ कृत्वातच्छकु^{१३}मूलाच्च^{१४}ङ्गुलौ^{१५}स्थ-
 लान्तथा स्वेष्टभापातपर्यन्तसमभूमध्यमस्थले १५३
 स्वेष्टे^{१६}तंकीलकं^{१७}स्थाप्यतद्भा^{१८}ऽग्रयत्रगच्छति तत्स्थानाके-
 न्द्रपर्यन्तं^{१९}द्वादशां^{२०}ङ्गां^{२१}ङ्कितेनच १५४ शंकुदैर्घ्योन्मि-
 तेनैवकीलेना^{२२}न्येनमापयेत् तल्लब्धं^{२३}स्वेष्टभा^{२४}ज्ञेयाङ्गु-
 लाद्याविचक्षणैः १५५ तत्रनामूलसत्तातदेशभास्पर्शि-
 तंभवेत् केन्द्रं^{२५}स्वस्मतरं^{२६}स्थूलकेन्द्रं^{२७}नातलमध्यमम् १५६
 घटीर्यत्रज्ञानम् घटिकाप्रुणितोयस्य^{२८}तौत्येषष्टयं^{२९}
 शकंपलम् स्यात्ताम्रमयकुम्भस्याऽघोभागसदृशंशुभं
 १५७ तौत्येऽल्यकं^{३०}द्ररं^{३१}घ्राढयंदत्वाबन्धेऽमलेजले तत्पू-
 णंपितनरंवारं^{३२}वारंषष्टिं^{३३}घटीषुच १५८ चेत्स्यात्तदा
 घटीयंत्रं^{३४}प्रस्फुटं^{३५}तत्प्रकीर्तितम्

अथदण्डयंत्रेणनाभाभागानयनम् वांकु-
ज्यार्धिलवानयनम् यंत्रांशकोट्यंशानाम-
धनितयंत्रांशानांज्यार्धनियनम् यंत्रांशा-
नामर्थादुन्नतयंत्रांशानांज्यार्धनियनम्.

स्वेष्टेतद्गृहच्छायानयनम्.
५७।१०।४२ पूज्यांशैरकितचैवसुदृढं दण्डमाचरेत् १९५ अत्रव्यंगं चरलं
तस्यदण्डस्यमूलं दत्वा समसितौ दण्डं भाकएवदत्त्वा
तस्याऽग्रं खेटसन्मुखे २०० दण्डाऽग्रा लम्बकं दत्वा त-
ल्लम्बपतनस्थलम् स्यात्केन्द्रं केन्द्र पर्यन्तं दण्डमूलस्थ-
लाद्भुजम् २०१ मापयित्वैव दण्डेन लभ्यन्ते तत्र ये लवाः भागाः
स्युस्ते कीलप्रभाभागास्तेषामऽर्धेऽङ्कमाचरेत् २०२
तन्मध्यांशकोच्यते केन्द्र पर्यन्तं मध्यलक्षणं आतुं अन्त-
रं जायते चाऽर्धबाहुर्मध्यांशको भयात् २०३ तुल्यको-
ट्यां लुतौ दण्डमध्यतुल्यौ तु कएकी दत्वा तत्कएयोर्म-
र्गे दण्डमूलस्थलान्तथा २०४ तद्दण्डकोन्मितौ स्थानी
केन्द्रात् तुल्यस्थलंगतौ स्यातां तौ तु स्मृतौ कोटिरूपौ नृ-
कील

४२८

परमसिद्धान्ते

शंकु छा. भागा

†

ज्याऽर्द्धकोन्मितौ २०५ अत्रनाभालवाउक्ताएकावा.

एकत्राबाधाऽशाः

वडाधाभागः

धाऽशकाः स्वलु दण्डमूलान्तदंश्रांस्तं ग्राह्यं भूसन्मुखं

ग्रहः सन्मुखदेयम्

छा श्रवो

३२८३।४३।१

मू

शकम् २०६ शंकुभालववर्गानात्पूज्यवगाच्चयत्पदम्

शंकुज्यार्द्ध.

तद्भवेन पूज्यकास्वण्डभागाद्यंकोटिस्वरूपकम् २०७ ना.

शंकु छा.

भाऽशा यंत्रकोट्यंशज्याऽर्द्धाशाः समुदीरिताः शंकु

ज्याऽर्द्धाशकाश्चोक्ता यंत्रांशज्यादलांशकाः २०८

५८

नागाक्षांश्रांशकितंरुत्वादण्डदैर्घ्यन्तुतस्यवै पूज्या-

५७।१७।४२

धिकांश्रांशकं छित्वास्याहण्डं पूज्यलक्षितम् २०९

०।४२।१८

५७।१७।४२

शंकुभानयनम्. नाभाभागाहतकीलनृज्याखण्डा-

शंकु छायालवा

शंकुमा.

शंकु अर्द्ध

शकोद्धृतम् जायतेतद्ब्रह्मछायातच्छंकोस्स्वेष्टजा

भक्त

स्फुटा २१०

अथ तुरीययंत्रेण यंत्रांशज्ञानं शंकुज्यार्द्धि-

शकज्ञानम्. शंकुछाया भागज्ञानम्.

तुरीय

चक्रपादांशजंयंत्रलोकेयंत्रमुदीरितम् अंशास्म-

आसरो

५९

स्थलाद्यंत्रेकेन्द्राऽन्तंगगन भवेत् २११ स्वांकांशस्था-

किमिदं

किं

सम्भूमी

नतः केन्द्रं यावद्यंत्रेकुज भवेत् अकंतुल्यावनीरुत्वा

तद्गर्भमुदीरितम् २१२ यंत्रप्रसार्यतद्भूमौ भूगर्भयं
त्रकेन्द्रकम् दत्वा भूगर्भतः खेटदिकू सूत्रे व्योमसंज्ञकम् ^{आकाश}

२१३ दत्वा तत्र हितद्यंत्रमांकाशाऽभिमुखं दृढम् ऊर्ध्वी
कृत्वा तत्काले प्रतियंत्रांशकादिषु २१४ कृत्वान्वा ^{रम्भ}

कं सूक्ष्मसूच्येऽग्रेण यदंशकात् सूच्येऽग्रजाग्रभायं
त्रकेन्द्रे तत्वे चरस्य च २१५ याति तद्भागं कं ज्ञेयं तत्का ^{रम्भ}

ले तद्ग्रहस्थलम् ^{+ रूप} बालम्बाकारसूत्रस्य युत्तयात् द्वयाम
सन्मुखम् २१६ ऊर्ध्वी कृत्वा कशदौ तु यंत्रं न्यस्य ग्रहस्थतु

दिकू सूत्रे च हितकाले प्रतियंत्रलवादिषु २१७ तथान्वा ^{रम्भ}

कं सूक्ष्मसूच्येऽग्रेण विधाय च छायासूच्येऽग्रजाया-
तियंत्रकेन्द्रे यदंशकात् २१८ तल्लंबं तद्ग्रहस्थानं तत्स-
ए ज्ञेयमेव च तद्भागस्थानं पर्यन्तं ये स्युरुन्नतभाग-

काः २१९ तत्र ते यंत्रभागाः स्युरिष्टे यंत्रांशकस्थलात्
यत्सूत्रं यंत्रकेन्द्राऽन्तं तत्कण्ठपूज्यसंमितम् २२० स्वा-
त्तद्भागसंज्ञं च तद्दृष्टिं श्रवणं भवेत् तत्र यंत्रांशकस्था-

नाद्यंत्रांशज्यादलोन्मितम् २२१ यद्दधोऽभिमुखं

^{आकाशां संज्ञातं} ^{शंकु} ^{शंकु}
 सूत्रव्योमान्तलम्बरूपकम् ^{आकाश} नृज्याऽर्द्धजायते ^{शंकु} नृज्याऽर्द्धी
 १२२ ^{लघ} केन्द्राऽन्तर्चाऽन्तरं कीलभाभा-
 गस्थानकं भवेत् ^{यत्र स्य सितिनाग्र} कोट्याकारकजाऽग्रतु स्यात्तत्राकाश-
 सन्मुखम् २२३ ^{ज्यादि} यत्राऽत्राज्यादलेनाप्तं पूज्यकीलाहत्तभ-
 वेत् ^{धा} भाकएस्यानृभाकएवर्गभेदपदकुभा २२४ ^{शंकु} तत्कु-
 जाऽग्रोऽर्द्धतस्तिर्यक्शय्यादोर्द्धरूपकम् ^{अंतर} दत्वासूच्यादि-
 कं सूत्रमुखयुग्मभारकस्यच २२५ ^{न्यासात्} अधिकांङ्गाऽर्द्धवि-
 स्तारादधिकतं ^{क्षणे} तस्याऽग्रसूचिकाऽग्रस्या-
 त्तद्वएडाकारकस्यच २२६ ^{पुद्गल} कृत्वाऽधोदेशके केन्द्रादूरे
 तद्वएडकोन्मिते ^{वि} चिह्नमग्रसमस्थानेऽन्यत्राऽप्येवंधि-
 याचरेत् २२७ ^{क्षितिज} इष्टेतद्वद्विक्स्त्रे तुल्यभूमण्डलस्थ-
 ले ^{आकाश} कुजासन्धोर्द्धरवस्थानाद्भारयुक् सूत्रसंज्ञकम् २२८
 सूचिकाऽग्रसूत्रान्दत्वातत्केन्द्रासन्धलक्षणे जायतेत-
 द्वायोभ्यं यत्रमाकाशसन्मुखम् २२९ ^{कुर्वन्} कोणप्रदयंत्र-
 विधानम् ^{भूस्थ} तिर्यग्भू ^{भुजयोः} भुजौ यस्य भवेतां वसुसम्मितौ
 एकस्यैवतयोर्मध्ये ^द षण्मितस्थानके बुधैः २३० कृत्वाऽं

दण्डसूत्रेणताराखेटप्रभान० ४३१

लक्षणाद^{स्}न्यबाह्व^{यज}ऽप्रातंदशो^कन्मितम् स्याद्यदाश्रवणा^क
कारंस्तस्तौतर्हि^{भुजो}स्फुटौ २३१ तत्कोणप्रदयंत्रः स्या
त्काष्ठजोधातुजो^{भृत्य}ऽथवा भृत्ययंत्रविधिः
पंचहस्तोन्मितौ^{भुजो}दण्डौवावंशौतुक्षितौ^{भुजो}वुधैः २३२ संप्र-
सार्यतयोस्स्वस्वमस्तकोन्मुष्टिकोन्मिते कृत्वा^{भुजो}ऽधः
स्थानके योगंस्फट्टं^{भुजो}सभ्रमंस्थिरम् २३३ तद्भृत्यः प्रो-
न्यतेतद्वत्त्व^{भुजो}ऽन्यभृत्यंसमाचरेत् भृत्यपादौस्मृतीवंशभा-
गौयोगाद^{भुजो}धोगतौ २३४ तद्योगस्थानतः कर्णरूपाव^{भुजो}ऽग्रौ-
परस्परम् वंशयो^{भुजो}रुपरिष्ठात्स्तः स्वेष्टेतत्त्वांशयोचितौ २३५
योगा^{भुजो}ऽधः पृथिवीदेशाद्वरेस्थाप्योभयत्रच तद्भृत्यचर-
णौतेनतद्भृत्यश्चोर्द्ध्वितोभवेत् २३६

दण्डसूत्रेणताराखेटप्रभानयनम्.

ग्राकाशा^{भुजो}भिमुखौभृत्यावूर्द्ध्वकृत्वासमो^{भुजो}ऽवनी तत्त्वे-
ष्टेस्वे^{भुजो}टधि^{भुजो}स्थाना^{भुजो}छाया^{भुजो}ज्ञाना^{भुजो}शाय^{भुजो}यच २३७ दण्डमूला^{भुजो}
भिवक्त्रेतुदण्डा^{भुजो}ऽग्रान्मुष्टिकोन्मिते दूरेदण्डा^{भुजो}ह्वयेस्थू-
लंगंभीरां^{भुजो}कंसमाचरेत् २३८ योनयेदेकभृत्यस्ययोगा-

ऽधोपक्षके हृदम् ^{गंभीरां} कस्थले दण्डं चैवं दण्डाऽग्रसन्नु-
 रवे २३८ दण्डे ^{अगुल} मुष्ट्युन्मिते दूरे दण्डमूलस्थलात्तथा क-
 त्वास्थूलं ^{गंभीरं} गंभीरां कं दण्डं ^{स्वि} गम्भीरलक्षणो २४० अन्यभृ-
 त्ययुतिस्थानां ^{नक्षत्रमुनिः} धः पक्षे योजये हृदम् स्युस्ताराण्यके पूर्वा-
 श्रवे ^{यः} टास्तत्स्वेतसन्मुखे २४१ दत्त्वादण्डाऽग्रभागं तु
 स्वस्थानां ^{धा} अभिसुरवं बुधैः दण्डमूललवं दत्त्वा यंत्रभामार्ग-
 वत्स्फुटम् २४२ तद्दण्डं स्थापये हृष्ट्या दण्डां प्रालम्बस्त्र-
 त्रकम् दत्त्वा तत्कोटिरूपं तु भाराढ्यं तत्तथा हृदम् २४३
 कृत्वा तद्दण्डमूलान्तु सूत्रं तल्लम्बपार्श्वके दत्त्वा तज्जा-
 यते बाहुर्बाहुलम्बयुतिस्थले २४४ दत्त्वा कोणाग्रदं यंत्रं
 तद्वं त्रस्यैकं ^{भु} बाहुगम् दोः सूत्रं जायते चाऽन्यबाहुगं कोटि-
 सूत्रकम् २४५ स्याद्वा ह्यं दण्डं दैर्घ्यस्याऽधोऽंशकं तत्र
 तत्क्षणे ^{प्रकाशे} चेद्भवेत्तिमिरं द्योतकत्वात् ह्यं ^{भु} अभिपूर्वकैः २४६
 दण्डाऽग्रालम्बस्त्रं तु दत्त्वा तत्कोटिरूपकम् इत्थं समा-
 नयेद्बाहुं ^{भु} सूत्रं तत्कोटिरूपकम् २४७ स्याद्दण्डं तत्र ह-
 क्कणं ^{प्र} तत्स्वेतालोकनक्षणे ^{दक्षिणकाले} हक्कणं किञ्च कीलाऽग्रमध्य-
^{हक्का}

सूत्रगतं भवेत् २४८ वाभाऽग्रस्थाऽबुके^अद्रस्थकीलाग्राऽन्तः^अ

रसूत्रगम्^{मध्य} स्यात्तद्दृक्^{कण}श्रवणं^धसूत्ररूपं^धभामार्गरूपकम्^ध २४९

लम्बसंपातदे^{स्यानात्}शान्तुदण्डाऽधः^{संमुख} स्थानभूमिगम्^ध सूत्रतद्वदं^ध

मूलाऽभिवक्त्रभासूत्रमुच्यते २५० शङ्कुमानांशकैर्हत्वा^ध

दोः^धसूत्रंतुततो भवेत् कोटिसूत्रप्रमाणेन^धस्वेष्टेतत्स्वेष्टभा

भवेत् २५१ अथौच्यवेधात्स्वेष्टाया नयनम्^{शङ्कु}

कीलवृक्षादिकं^{शङ्कु}कीलरूपमौच्यमिहोच्यते^{औच्य} औच्यंसल-

ग्रस्वेष्टंतुतो^ययेवोत्तानदर्पणे^{जल} २५२ संस्थिते^{आदर्श}त्वद्वेनोद-

ष्टातद्भूमावंसकमाचरेत्^{वि} औच्यमूलांसकयोर्मध्यं^{शङ्कु}

मानांशकाहतम् २५३ औच्याप्तंतत्फलं^यस्वेष्टेतत्स्वेष्टस्य

प्रभाभवेत्^ध तुरीययंत्रेयंत्रांशज्ञानम्^{तुरीय}

यंत्रव्यासाधिकस्याऽतिसूक्ष्मकस्य^{नित्याय}हृदस्यच २५४ सूत्र

स्यैवमुखयुक्त्वायंत्रकेन्द्रे^{सूत्रस्य}स्थिरसदा पुच्छभाराऽन्वि-

* दृक्कणीपूत्यनुव्यं चेत्स्यादोः सूत्रविधिर्भवेत् यंत्रांशज्यादलं
तत्र कोटिसूत्रं भवेत्तदा २५३ नाग्रगेजोक्त भूत्येनं निर्वाह्य-
वजायते भूत्यद्ग्रगताद्भूत्यमधिकं तत्र कल्पयेत् २५४

तत्कृत्वा यंत्रांशं द्वात्रिंशदक्षराणि २५५ यथा तद्यन्त्रकेन्द्रस्य
 छाया स्वाकांशकस्थले याति सूत्रस्थलांगूलभागे भा-
 रवलेन च २५६ यंत्रांशः स्थानतश्चोद्दिश्यो मे ह्यः
 कुसृष्टान् जायते तद्यथा सूत्रस्तत्केन्द्राल्लवकः २५७
 स्यात्तथा स्वकरादिस्थे यंत्रे तत्र विधाय च सूत्रभागयुति
 स्थानभागारभाऽन्तरेऽंशकाः २५८ स्युर्येतैर्यत्र भागाः

स्युरुन्नतास्तद्ब्रह्मस्य च

अथ तुरीययंत्रेण स्वदिगंशैर्दिविस्साधनम्.

चक्रपादांशयंत्रन्तुसंप्रसार्य समस्थले २५९ तत्केन्द्र
 स्थानस्थानांस्वेष्टजातत्त्वगस्य तु दत्वा तत्त्वेददिग्भा-
 वतुल्ययन्त्रलवणुच २६० स्वप्रागन्यकपाले तु यंत्राका-
 शकुजात्क्रममात् सौम्यदिग्भागे यस्मिं यंत्राकाशकु-
 जस्थलम् २६१ स्याद्याम्यैर्दिग्भवेस्सर्वस्यात्तदुक्तविप्र-
 लब्धम् २६२ आकाशादक्षिणयंत्रस्यात्तत्रैवाऽपरे कुजं २६३
 सौम्ये यंत्रकुजं तत्र पश्चिमे गगनं भवेत् व्योमयंत्रोत्तरे त-
 त्र पूर्वस्यां सितिजं भवेत् २६४ याम्ये यंत्रकुजं प्राच्यात्-

^{आकाशः}
 आऽअकेन्द्रतो भवेत् भारयुक्सूत्रनिर्माणम्.
^{संज्ञादीनां}
 दीर्घाणां सणपूर्वाणां सरलानां त्वगुद्भवः २६४ स्यात्तन्तुः
^{सयः}
 केवलस्तुल्यः सूत्रस्तन्मात्रगुणितः स्पष्टसूत्राऽर्द्धतुल्यं
 वा सूत्रं द्विग्विधाय च २६५ तस्मिंश्च स्वबहुग्रंथीच्छ्रुत्वा
 स्यादिष्टसूत्रकम् पंचहस्तोन्मितं दीर्घं सूक्ष्मं संकेत-
^{दीर्घं हस्तं स्थूलं लघुं वा त्वांशं रहितं}
 सदृशम् २६६ वर्तुलं प्रस्फुटं पृष्ठयत्सूत्रसंवेदासमम्
^{तुल्यं}
 सूचीरूपं समं भारमतिमूक्ष्माननबुधैः २६७ तत्सूत्रस्य
 मुखेयुक्त्वा भारयुक्सूत्रमुच्यते स्वेष्टाशासंस्थप-
 दार्थस्य मध्यभागदर्शनयुक्तिः भृत्याद्योधारसं-
^{आकाशः}
 स्थेतुके दोर्द्ध्वोऽसंस्थिते २६८ तिर्यग्दण्डादिके के-
 न्द्रदेशोर्द्ध्वं चिह्नमाचरेत् तच्चिह्नाद्भारयुक्सूत्रं दत्त्वाऽ
^{मुखं मध्यं}
 धासन्मुखंतथा २६९ अथार्द्धसन्मुखंतत्र केन्द्रभा-
 शाननाऽन्तरम् राजिकाबीजविस्तारसंमितं संविधा-
 यच २७० वेदहस्तोन्मितं कोटिरूपं कीलस्वरूपकम्
 दण्डकेन्द्राऽन्तरगतं सूत्रं भारयुतं भवेत् २७१ स्वेष्ट-
^{स्वातन्त्र्यं}
 दिग्भागतः पृष्ठदिक्सूत्रे स्वस्थलं भवेत् तत्र तत्स्वस्थ-

लालेन्द्रस्वेष्टदिक् सन्मुखं भवेत् २०२ कृत्वा तत्स्वेष्टदि-
 क्केन्द्रमध्येऽतीसूक्ष्मलक्षणम् तत्रकेन्द्रस्थलालिचिह्न-
 रेत्तुत्यस्थले स्फुटम् २०३ तद्वद्वेन्द्रेयोर्मध्यसूत्रको-
 णिस्वरूपकम् दृष्ट्वा स्वस्थानतः स्वेष्टदिक् संस्थस्य च
 यल्लवम् २०४ साङ्कनालोक्य तत्तद्विक् संस्थमध्याऽ-
 शकं भवेत् दिक् संधीन् पूर्वपूर्वाणामेवं चैवाऽवलोक्येत्
 २०५ दण्डयंत्राऽत्रायचाऽपि भूत्ययंत्रप्रयोजनम् सूत्रेणै-
 वाऽनयेत्कोणप्रदयंत्राशयतया २०६ चक्रपादात्रायत्रेण
 चक्रयंत्रार्थमानयेत् कोटिस्वरूपमात्रेणैकीलयंत्रार्थ-
 मानयेत् २०७ स्वाभाहानिप्राक्कपालं स्वच्छाया-
 दृष्ट्वा परकपालकालज्ञानम् निजगुप्तदिनाऽर्द्धान्तं
 स्वाभाहानिजोदयात् स्यात्तत्र निजयंत्राऽत्रादृष्टिरेव
 हि जायते २०८ तत्कालं प्राक्कपालं तु पूर्वाऽह्नं चैव तद्भवे-
 त् स्थुः स्वगुप्तदिनाऽर्द्धतुयंत्राऽशाः स्वोन्नताऽशकाः २०९
 निजगुप्ताऽह्नखण्डात्तु स्वच्छायावर्द्धनं भवेत् निजगुप्ताऽ-
 ह्नमानान्तं तद्यंत्राऽशक्षयं भवेत् २१० तत्र तज्जायंते का-

लंकपालं^फ पश्चिमाह्वयम् स्वपञ्चाद^पद्वसंज्ञं च स्वीत्तराऽ
 ह्ला^{अर्द्ध}द्विसंज्ञकम् २८१ अत्रंगुप्ताऽह्रस्वएडन्तु ज्ञेयं घस्रदलं
 बुधैः दण्डछाययाऽ विनामएडलं ऽ विनातुरीय
 यंत्रेण ऽ विनाचक्रयंत्रेण ऽ दिक् साधनम्.

उत्तराद्वंक्षिणालिं वाधेस्युः स्वस्वदिगंशकाः २८२ स्या-
 त्तेषाम^{न्या मान}द्विभागानां ज्यादिक् पूणदिग्रमीर्विका पथदण्डे
 ऽ न्यदण्डे वा कीले वा च न्तमध्यमे २८३ पूज्यांशप्रमिता-
 नंशान्कत्वा तदण्डकोच्यते दण्डमूलांशभापातजातकं
 द्राह्वयसंस्थलात् २८४ ऊर्ध्वदण्डोत्थभास्त्रेदण्डदैर्घ्योन्मि-
 तस्थले अंकं तुल्या^ध ऽ वनौकत्वा त्यक्तं यत्प्रभया स्थलम्
 २८५ तत्र भाभुक्तदेशस्याद्वायास्संगमनोचितम् यद्दे-
 शंतद्भवेत्स्वेष्टकाले भाभोग्यदेशकम् २८६ यत्रयाम्याः
 स्वदिग्भागा^{दिगंशाः} ऽ द्वायाभोग्यस्थले ऽ वनौ प्राक्पालक्षणे सौ-
 म्यसन्तुरवेलाद्यनस्थलात् २८७ दिक् पूणदिग्रज्यकाकुल्या-
 स्त्रेदंत्वा यथा तथा दण्डाऽग्रम^{भूमौ} ऽ वनौ दण्डमूलं केन्द्रस्थले
 तथा २८८ दत्तादण्डाऽग्रसंस्पर्शस्थानमुत्तरमुच्यते प-

श्रिमाख्यकपालेतुद्याम्ना यत्र दिगंशकाः २८९ उत्तराः
 ऽभिमुखेच्छायायातदेशे हिलक्षणात् तद्वदएडाऽग्रकंद-
 त्वादिकपूर्णाऽग्रज्यकोन्मिते २९० सूत्रे तद्वदएडमूलंतुदत्ता
 केन्द्रस्थले तथा दएडाऽग्रे प्रोच्यते सौम्यं सौम्या यत्र दि-
 गंशकाः २९१ तत्र तत्प्राक्केपालेतुदक्षिणाभिमुखे तथा
 छायायातस्थले भूमौ दत्वा दएडाऽग्रकंतथा २९२ तद्विक्-
 पूर्णाऽग्रमौर्वीषा तुल्यसूत्रेऽंकतस्तथा दत्वा तद्वदएडमूलं
 तुकेन्द्राख्ये तत्ततोच्यते २९३ तद्वदएडाऽग्रस्थले याम्यं यत्र
 सौम्याश्च दिग्गवाः भा भोग्यस्थानके भूमौ कपाले पश्चि-
 माह्वये २९४ दक्षिणाऽभिमुखे काष्ठा पूर्णाऽग्रज्योन्मिते
 तथा सूत्रके लक्षणादत्वा दएडाऽग्रकेंद्रसंज्ञके २९५
 दएडमूलांशकंदत्वा दएडाऽग्रे दक्षिणं मतम् वादिकपूर्-
 णाऽग्रमौर्वीषां कीलपूज्योद्धतं फलम् २९६ दिक्पूर्णाऽ-
 ग्रज्यका भवतत्र दएडनरस्मरेत् अंशाऽर्द्धस्य तु पूर्णाज्या
 स्याद्यंत्रांशस्थलांशं नरम् २९७ यंत्रांशस्थानविशेषस्त-
 त्रे सौम्याश्च दक्षिणात् दएडाऽग्रपूर्ववद्भूमौ दत्वा केन्द्रस्थ-

लेतथा २९८ दण्डमूलांशकंदत्वासाभूरेकांशं रागाभवेत्
 एवंतस्ततोभूः स्यात्तत्रतत्रकु भागगा २९९ बाहुज्याः
 ईकतौ युक्त्वा बाणवर्गनुतत्पदम् पूर्णांशज्या भवेन्मध्य-
 तद्वाह्यः प्रकुजाग्रयोः ३०० कश्चित्पदादर्थमत्स्याऽग्राचा-
 तियत्वेतस्मिन्स्वम् चेत्तदातेनमत्स्येनलभ्यतेयद्विगंश-
 कः ३०१ तद्विगंशस्त्रलादुत्तयत्रेचकलवांशकिते सौम्या-
 नंदक्षिणान्तवास्तुर्येतत्वेतद्विगंशः ३०२ तेभ्यः पूर्वो-
 त्तवन्नाडीपूर्वकंचन्नतं भवेत् तन्नताद्यद्देविष्टतत्वेतस्यो-
 दयक्षणात् ३०३ तत्वेतेष्टोच्यतेतत्रतत्वेतस्योदयक्षणांम्
 युक्त्वास्वेतं षलि सादौ जायते भास्करोदयात् ३०४ स्वेष्टं क-
 लादिकं तन्नतन्मत्स्याऽसम्भवे भवेत्.

अथचापज्याशक्तिचित्रम्.

चापसंकोचयेद्यावत्तत्कर्मिक्रियते सदा ३०५ केलनाकार-

क्रस्याऽर्द्धतुल्यंमूगरमुच्यते ताम्रादिधातुजं किं वावंश
 जंकासुकं^{नाप}शुभम् ३०६ कृत्वाचापज्यकास्थानेन्यावत्प-
 हुत्रयोद्भवंम् यंत्रं दीर्घचतुष्कोणं चापेलेकाऽग्रतो दृढम्
 ३०७ युक्त्वाऽन्याऽग्नौद्भवंमौर्वीशक्तिदं सद्गुणं तथा यं-
 त्रे दीर्घचतुष्कोणे मूगरे प्रथमे बुधैः ३०८ युक्त्वा सूक्ष्म-
 लवेतस्य स्थूलं भागोद्भवं गुणं द्वितीये मूगरे युक्तं कृत्वा
 सूक्ष्मांशके तथा ३०९ तस्याऽपि स्थूलं भागोत्थं तृतीये
 मूगरे तथा एवं दीर्घचतुष्कोणं यंत्रे वेदादिमूगरेः ३१०
 कृत्वा युक्तं ततोऽग्रे च दीर्घतन्मूगरोन्मितम् लेखनीवर्त्ति-
 काकारं शंकुं युक्त्वान्त्यमूगरात् ३११ स्थूलांशं वा दुद्भवं
 सूत्रं शंकोरे कंदले युतम् कृत्वा त्वंऽन्यदंशं कोर्यविग्रंथि
 गुणस्य च ३१२ युक्त्वा चैकोऽग्रकं तस्थान्नाऽग्रं च ततोत्तरे
 युक्त्वाऽन्येवर्त्तुलाकारे शंकोतं वेष्टयेन्मुहुः ३१३ रवद्वा
 पादाऽनुमानेन चतुर्विन्दून्समालिखेत् कृत्वैकं^{सर्वश}पुच्छं
 केन्द्रे बिन्दुं पुच्छं मुखान्वितम् ३१४ कृत्वाऽहिना यथा-
 पूर्वपादयोः परपादयोः कोष्ठद्वयं भवेत् केन्द्रकोष्ठमऽत्यं

आभवेत् ३१५ ज्ञेयं तद्वंधकन्यासमेककीलाऽन्यकील-
योः मध्ये तद्वंधनेनैव सूत्रेणैव तु बंधयेत् ३१६ ततः संकुचि-
तं चापं मोचयेत् ^{च- गता} श्रलनक्रमं स्यात्पूर्णाचिक्कलायाताचापं
संकोचयेन्मुहुः ३१७ द्वितीयं वेष्टयेच्छंकुं यावदग्रं थिगुणै-
रनहि ^{रन्वु} ततः संकुचितं चापं मोचयेदित्यमेव च ३१८ यावदग्रं-
थिगुणैः किं वा ^{शकी} मूगरे चाऽथवानरे ^{घ-} घट्यादीनां परिज्ञानं क-
र्त्तव्यं स्वधिया बुधैः ३१९

अथ चापज्याशक्ति द्वांशक यंत्रम्

वेत्रजवंशजं किं वाधातूत्थं योगजं तथा वाऽन्यवस्तुम-
यं कीलमऽग्रान्मूलं तु तद्वटम् ३२० कृत्वा तं सुदृढं पट्टे
कोटिरूपं तु निश्चलम् युक्त्वा तस्याऽग्रतः सूत्रं न्या रूपं
सुदृढं शुभम् ३२१ बुद्ध्या हि मूगरे प्राप्त्व तूवरि न्वेयो-
जयेत्ततः सर्वतत्पूर्ववत्कृत्वा चापज्याशक्ति द्वांशकम् ३२२
यंत्रं स्यात्तु यदा यत्र न्यासेतद्वंधनाभिधे अतिशैथिल्यतां
याति शक्तिस्तत्र विचक्षणैः ३२३ बुद्ध्या प्राङ्मूगरे सन्ने
बंधकन्यासमाचरेत् रक्षार्थं गोपयेद्यंत्रं चापज्याशक्तिदं

त्विदम् ३२४ चापज्याशक्तिदयंत्रनास्मत्तोऽन्यैः कृतं भुवि
 क्रमप्रवाहयंत्रम् क्रमकृद्यंत्रबोधार्थमुदाहरणस्य
 दृशाम् ३२५ वक्ष्येऽहंशकटस्यैवचक्रस्याऽतिनवस्यच
 सदृशंसुहृदं कृत्वा तच्चक्रचलनक्षणे ३२६ यद्भागः परि
 धेर्भूमिं प्रथमन्तुपरिस्पृशेत् तज्ज्ञेयं परिधेर्मध्यभागंतस्य
 समेषु च ३२७ भागेषु कोमलाब्धकून्सरोप्यवेत्रवद्दृढा
 न द्विघ्नभागान्तरमिता न्दीर्घाश्चैवाऽग्रतः कृशान्
 ३२८ वृत्ते पूर्वाभिगान् किंचित्कर्णरूपेण धीमता चक्र-
 पश्चिमदिक्पार्श्वे वेत्रवद्गोप्यनिर्बलम् ३२९ अग्रेति स्थि-
 क्चापवच्चततः संकोचयेद्दृढम् अग्रस्तत्रंतु तन्मध्यदेशा-
 सन्नेहियोजयेत् ३३० तद्वोरज्या भवेत्तस्या मध्येचक्रं
 भ्रमक्षणे दत्तरोपितशंकूनामध्यं लगति तत्र च ३३१ क्र-
 मप्रवाहकर्मार्थं योजयेद्दक्षतिचंचले चंत्रे शक्तिस्थलास-
 न्नेऽथाऽनेन मूर्गैर्विना ३३२ चापज्याशक्तिदांशारब्धं
 स्याद्यंत्रं सुगमं धिया पश्चिमाभिमुखं चक्रभ्रमणं चाऽत्र
 कीर्तितम् ३३३ वार्यत्र पश्चिमस्थानवामपार्श्वस्थले बुधैः

पट्टांशाकारयंत्रविधिः

४४३

स्तंभस्थाप्यततः सव्यपार्श्वदेशे च तत्समम् ३३४ स्तम्भस्था-
प्यततः स्तम्भमूलयोरऽन्तरोन्मितम् शंकुं स्वां^{ध्रुव}नितंतत्तुही-
नवक्रंचवर्तुलम् ३३५ कृत्वा तस्यैव मूलस्य ह्येकं स्तम्भस्य म-
स्तके युक्त्वा तत्सहशंकुंचाऽन्यस्तम्भस्य मस्तके ३३६
युक्त्वा शंकुद्वयोऽग्रंतुस्वस्वरात्त्याहिसंस्थितम् कल्पयि-
त्वा च तत्रैव शंकुयोगोपरिस्थले ३३७ क्रमकारकयंत्रस्य क-
एरूपलवाः क्रमात् प्रस्पृशन्ति यथा बुद्ध्या कर्तव्यं च तथा बु-
धैः ३३८ क्रमप्रवाहकमार्थं तच्चक्रभ्रमणाक्षणे

अथ पट्टांशाकारयंत्रविधिः

पट्टांशाकारदण्डस्य पृष्ठे भापयमाचरेत् ३३९ मूलाक्षणे
तु तत्पार्श्वे केन्द्ररन्ध्रसमाचरेत् केन्द्ररन्ध्राऽग्रयोर्मध्यं^{ध्रुव}
पूज्यभागस्तुल्यमितम् ३४० कृत्वा तत्केन्द्ररन्ध्रे तु सूत्रमूलं^{ध्रुव}
दृढं स्फुटम् युक्त्वा तत्केन्द्ररन्ध्राऽग्रभेदभागमितस्थले^{अक्षरे}
३४१ सूत्राग्रे लक्षणं कृत्वा प्रव्यक्तं ग्रंथपूर्वकम् तन्मानः प्रो-
च्यते हीष्टे मानदण्डाऽग्रभेदजाः ३४२ भागाः पूर्णाऽग्र-
मौर्वी स्यात्तस्याश्चापलवानितम् कृत्वा सूत्रग्रहं यंत्रभा-

गान्धर्वदिगंशकाः ३४३ पट्टांशयंत्रजास्सूक्ष्मा जायं-
 ते बुद्धिकर्मणा अथयंत्रनले सूत्रादिवेषनयुक्तिः
 सूत्राद्यंतु नले वेष्टयन्तुस्तद्वमणाशयम् ३४४ वर्तते त-
 स्य विस्तारमध्ये केन्द्राङ्कमालिखेत् ^{अस्ती} केंद्राङ्के लेखनी-
 रूपं नलवर्तुलतासमम् ३४५ कृत्वा सत्सुषिरं रोप्य सुषि-
 रे सुचलं नलम् तच्च लेतुन लेतस्मान्निश्चलं चक्ररूपकम्
 ३४६ स्थूलं हृदं ^{अथोजनम्} स्थिरं युक्त्वा तत्स्थूलं चक्रमुच्यते यस्या-
 ऽस्ति भ्रमणादर्थन्तु ह्यत्र तद्बृहदुच्यते ३४७ तत्स्थूल-
 चक्रवृत्तांशान्कृत्वाऽत्यानङ्घिकांस्तथा स्वेच्छया ^{अस्ती} द्वाद-
 शेभ्यस्तु स्वधिया केन्द्रवृत्तयीः ३४८ मध्यांशौ ^{अस्ती} सर्वभागा-
 नां कृत्वा ^{अस्ती} ङ्ककोणमुच्यते पृष्ठांशोऽग्रस्थलादऽग्रभाग-
 कोणाद्वयस्थलम् ३४९ यावत्समाचरेद्विक्तं तद्भवेत्स्थ-
 ऽस्त्ररूपकः ^{अस्ती} तदऽग्रांशोऽग्रतश्चाऽग्रभागस्यैवाङ्कदेश-
 कम् ३५० यावद्भुजोच्यते पृष्ठांशोऽग्रमध्येश्रुतिर्भवेत्
 तत्कणां ^{अस्ती} चाऽपरकोणं पृष्ठांशोऽग्रान्तरे भवेत् ३५१ एव-
 मऽग्रक्रमेणैव तच्चक्रांशमिदानीं हि व्यस्त्ररूपाणिरि-

यंत्रनले सूत्रादिवेषनयुक्तिः . ४४५

क्तानिकृत्वा तद्बृहदाह्वये ३५२ कस्मिंश्चित्त्वेकदेशेतुप-
रिध्यऽभ्यन्तरे चलं रेखा रूपं दृढं युक्त्वा व्यस्तरूपाऽग्रभा-
गकम् ३५३ विस्तारे व्यऽस्तरि क्ताऽल्पदैर्घ्ये व्यऽस्त्राऽधिकं
लघुम् रेखा रूपं मुखे युक्त्वा तन्वऽग्रं निर्वियोगकम्
३५४ स्थिरं तत्तन्तु मूलं तु तत्स्थानाद्बृहदाह्वये अग्नि
दूरस्थले पृष्ठे युक्त्वा पृष्ठं स्थिरं धिया ३५५ अर्द्धकुण्ड
ल रूपं तु तत्तन्तु स्तत्र जायते तन्तु मूलस्थला किंचिद्दूरे
तद्बृहदाह्वये ३५६ तंतुं पुनर्दृढं युक्त्वा तत्तन्तु र्बलदो
भवेत् तद्देवरूपकोरिक्ते व्यऽस्त्ररूपे यथा तथा ३५७
लगत्वे वधिया धीरैराचरे किंल सर्वदा स्थूलचक्रो परि-
स्थानेतिर्य्यकं छिद्रे नलस्य च ३५८ युक्त्वा ह्येकाग्रं
कं सूत्रं पूर्वाणां सुदृढं स्थिरम् आकर्षयेत्तयो भागो यस्य
तस्य च युल्लवे ३५९ अन्याऽग्रं सूत्रं पूर्वाणां युक्त्वा स्थान्तघ-
नोचितम् तद्बृहत्संज्ञकस्यैव भ्रमणाऽर्थदा एतथा ३६०
मुक्ते सूत्रादिके सव्यरीत्या तद्भ्रामये नलम् सूत्रादीनां
तु शैथिल्य भागान्तं सूत्रपूर्वकाः ३६१ वेष्टयन्तो हितस्त-

४४६ .

परमसिद्धान्ते.

असंख्यमग्रमुदीरितम् इतियंत्रनलेस्त्रादिवेषनयु०

अथस्वतो वहनबंधनशांतिः

दत्तचक्रः

बहुप्रकारयंत्रस्यचक्रस्तद्दशनाभिधः ३६२ जायतेबन्ध-

कलग्नचक्रएवयथातथा यत्स्वयंवहयंत्राणांबंधकल-

नसंज्ञकम् ३६३ चक्रंभवतितन्मार्गचिक्रमेवसमीरित

प्रथम

म् यच्छत्तयायद्विधानेनप्राक्चक्रशक्तिमान्भवेत् ३६४

तच्छत्तयातद्विधानेनमार्गचिक्रंतुतद्दुधैः कृत्वाशक्तियुतं

१ प्रथम
चाद्यचक्रवत्तु
ततोभवेत् ३६४
नस्वयंवहयं
अस्यस्वतोव
हनबन्धनम्

अथ स्वशक्त्यासर्वकालभ्रमकबहुवि-

धयन्त्रविधानम्.

स्वशक्त्याभ्रमकोऽनेकयंत्रोत्थोऽतिकलाऽन्वितः ३६६

घ

मत

घ

बहुप्रकारकोयंत्रोजायतेप्रतिलिप्तिकम् यातलिसोन्मि-

तंतच्चमहच्छब्दप्रदंभवेत् ३६७ केचिदुद्धयार्णवायं

अतंकुर्बन्त्यऽखिला नहि अतितसायसंशीततोयेदला
 मुहुमुहुः ३६८ पकंतदायसंज्ञेयं श्रेष्ठलोहं चतन्मतम्
 दैर्घ्यस्याऽश्रस्ताऽक्षांशां कर्त्तव्यं खलु विस्तृतिम् ३६९
 विस्ताराष्टादशांशं च वेधं पत्रे समाचरेत् पत्रमूलस्य वेधं
 तु वेधषष्ठ्यंशं संयुतम् ३७० पत्राग्रस्य च वेधोऽपि वेध-
 षष्ठ्यंशं वावर्जितम् कृत्वैवं श्रेष्ठलोहस्य पत्रं शक्त्या ह्वयं बु-
 धैः ३७१ तस्यैकाग्रं युतं कृत्वा चक्रं नाले तु संचलम् अ-
 न्याऽग्रं निश्चलं युक्त्वा निश्चले कीलपूर्वके ३७२ बुद्ध्या वे-
 ष्ठयत तत्तत्त्वं स्वतो भ्रमति तत्सदा तन्मुक्तं तु पुनश्चैवं वे-
 ष्ठयेत्पुनस्तथा ३७३ ततः शक्त्या ह्वयं चक्रं प्रथमं चा-
 द्यमुच्यते दीर्घं नालेषु चक्राणां लघ्वांशः पेचकाः स्मृताः
 ३७४ चक्रांशान् पेचसंलग्नान् कृत्वा चक्रा भ्रमन्ति हि
 प्रथमो भ्रामयत्यन्यं भ्रामयत्यन्यमन्यकः ३७५ एवं
 त्रिचतुराद्यैस्तु प्रथमस्य जवो मुहुः प्रथमा द्वितीयं चक्रं द्वि-
 तीया तृतीयं तथा ३७६ तृतीया चतुर्थं चक्रं मऽधिकाः
 धिगुणां भ्रमेत् बदरीकं टकैस्तुल्या व्यंगास्ति र्थ्यं क्तथा मुसे

३७७ दन्तारव्यस्यचक्रस्यदन्ताः कार्या विचक्षणैः
 तौल्येत्वंदशनिस्थूलं धातूत्थं स्फाटितोदरम् ३७८ वंशप-
 र्वसमं कृत्वा नालं ग्रंथिद्वयोऽन्वितम् एकत्र स्फाटिते को-
 ढे ह्युत्तुंगं तं प्रकल्पयेत् ३७९ स्फाटिते तूदरेऽन्यत्र चिपिटं
 तं प्रकल्पयेत् ग्रंथिभ्यां बाह्यतः कीलं स्वस्वग्रंथियुतं ह-
 दम् ३८० दन्तारव्याऽन्त्यस्य चक्रस्य दन्तलभं प्रकल्प-
 येत् दन्तचक्ररदासंख्यातुल्यं तन्मुक्तिबंधनम् ३८१
 दन्तचक्राटने कालेयतः स्यात्तत्प्रकल्पयेत् प्रथमो भ्राम
 येच्चक्रं पंचार्द्धघटिकाभिधम् ३८२ तच्चाऽन्यं भ्रामयेच्च
 क्रं यस्मान्मन्दजवं भवेत् तच्चाऽन्यं भ्रामयेच्चक्रं षष्ठ्यर्द्ध-
 घटिकाह्वयम् ३८३ कलैवं वांगनाडीषु पंचार्द्धघटिका
 ह्वयः चतुर्विंशतिवारात्तु भ्रमत्यूनाधिको यदा ३८४ च-
 क्रं भागाऽधिको नान्तानं शैश्चक्रान् प्रकल्पयेत् अनुपाते-
 न तत्तस्माद्यंत्रोऽनेकविधो भवेत् ३८५ वास्तस्माधार
 गंचक्रं हृदसूत्रसमन्वितम् तत्सूत्राऽग्रं युतं कृत्वा गुरुणा
 वस्तुना बुधैः ३८६ तच्चक्रो वेष्टितः प्राग्बत्त्वतो भ्रमति स-

वृत्तश्रावकयंत्रम्

४४९

वृत्ताग्रंथस्यविस्तृतिभयात्संकेतोऽत्रोदितोमया ३८७

अथ दूरदर्शकयंत्रम्

^{दर्शक}

अतिकान्तियुतांश्चक्रानां दर्शप्रस्तरोद्भवान् किंवाका-

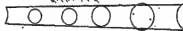
चमयांश्चक्रानालयंत्रेविचक्षणीः ३८८ उपर्युपरि

तोयुक्त्वादूरदर्शकमुच्यते तेनाऽऽत्यप्रकटं दृष्ट्वा प्रकटं

चाऽधिकंतया ३८९ दृश्यते चाऽऽत्यमानस्तु रहन्मानऽ-

^{दूरदर्शकयंत्रम्}

वेक्ष्यते

अथ वृत्तश्रावकयंत्रम्

एकस्यवंशपर्वस्यग्रंथिभ्यारहितस्यच ३९० एकत्रपत्र-

^{अत्रा}

तुल्यंतुमेषचर्मप्रयोजयेत् चर्मकेन्द्रे तु संयोज्य सूत्रमूलं

^{प्रथम}

दृढबुधैः ३९१ पूर्ववंशोच्यते ह्येवमऽन्यवंशंचतत्समम्

कृत्वा सूत्रप्रयोर्योर्ग्रंथिंदत्वा ततो बुधैः ३९२ चर्मयो-

^{सुत्र}

गाऽपत्रंतुवंशकक्रमुदीरितम् सूत्रं नाऽन्ययुतं मध्ये दृढ-

^{प्रथम}

माकर्षितं शुभम् ३९३ स्थाप्य तत्पूर्ववंशंतुस्वगृहे याऽन्य-

वंशकम् अन्यग्रामेऽन्यगेहे तु संस्थाप्यैव विचक्षणीः

^{प्रथम}

^{सुत्र}

३९४ पूर्ववंशं सुरवेव अदत्वा त्वुच्चैस्तु संवेदेत् वृत्तांतं

३९

तत्सोऽन्यगेहसंस्थस्तुमानवः ३५५ अन्यवंशमु-
 र्वेकएदत्वाऽन्यस्तच्छृणोतिहि वृत्तश्रावकयंत्रंतु ह्ये-
 तदाश्चर्यदंमया ३५६ निर्मितंबालकानान्तुवात्ताको-
 तूहलायच ^{तम्} अथसर्वशित्यार्थदंचक्रयंत्रम् ^{वात्ताकोतुक्रमिपि}
 तोयार्थस्थानतस्तूच्चस्थानेयंत्रेस्थितेसति ३५७ मनु-
 ष्यो धवलाद्यैश्चयंत्रं प्राग्भ्रामयेत्तुतम् तोयाऽर्थस्थानतो-
 ज्ञेवास्थानेतोयोपरिस्थले ३५८ चक्रं वेलागवत्कृत्वा ये-
 नांऽबुभारतो भ्रमेत् तच्छत्त्याऽखिलशित्यानामाशयंचा-
 नयेत्संधीः ३५९ स्वरैरौप्यक्रियाचैवताम्रलोहादिका
 क्रिया काष्ठसूत्रादिकर्मचतच्छत्त्याजायते तथा ४००
 तच्छत्त्याऽधः स्थितंतोयं युत्तयाचोर्द्ध्वतुगच्छति मूग-
 राकारकैर्यंत्रैरेकस्थूलाऽन्यसूक्ष्मयोः ४०१ भागयोर्वेष्ट-
 नाद्रज्जोस्तत्स्थूलाऽपरसूक्ष्मयोः भागयोर्वेष्टनाद्रज्जोरि-
 त्यंबुद्धयायुगादिभिः ४०२ यंत्रैस्तचक्रसंबंधाद्बुद्धिग-
 च्छतिवाजलः शृंगलाह्यं लम्परीणां गुणाऽधिगुणादां
 भवेत् ४०३ अग्न्यंबुशक्ति यंत्रम् कुम्भस्य वदनं

रुत्वातूरिकानालवन्महान् तन्नालंबंधपत्रं चतत्कुंभेतुज
लंधियां ४०४ अग्निनापाचयेत्तस्मात्तत्कुम्भः शक्तिमा-
भवेत् तच्छक्त्याऽखिलशिल्पानामभिप्रायसमान-
येत् ४०५ तच्छक्त्याचभवे द्वयोर्मयानंशक्तिरथंधि-
या संस्थंचक्रद्वयोधारेस्याद्दण्डं मध्यदण्डकम् ४०६
वेदानामेवचक्राणामध्यदण्डावुभौमौ समध्यदण्ड
वेदानांचक्राणांभ्रमणाद्यथा ४०७ स्यात्तथास्वधि-
यावायोः प्राप्तिः शक्तिरथेभवेत्

अथ ज्योतिःशक्तिप्रदयंत्रम्

गंधवारुणिकाज्ञेयागंधप्रस्वेदकंचतत् ४०८ विज्ञेयं
गंधतैलंतुतच्छंखप्रावकः खलु युत्तयंऽगलंजनाभं
चंसाषायांजस्तमुच्यते ४०९ शीशकात्कठिनो जस्त-
धांतुर्जगतिवर्तते काचपात्रत्रयेतोयं^{जलं} गंधतैलसमन्वि-
तम् ४१० संस्थाप्यदक्षिणादामंतिर्यक्त्वेनाऽवनि-
स्थले सर्वपात्रोदरे ष्वेवजस्तखण्डस्तु दक्षिणे ४११ वा-
मेताम्रतरंगंतुदत्वात्तत्रयथांतथा गंधतैलजलाभ्यांतुम-

गमेवहितद्रवेत् ४१२ तन्तुस्त्रायसंस्तन्तुरुच्यतेकेव
लः खलु मध्यपात्रस्थितेजस्तस्वएडेत्वेकं मुखं दृढम्

४१३ युक्त्वात्वं अन्यमुखं तन्तोस्ताम्रखण्डे तथा दृढम्
दक्षपात्रस्थिते युक्त्वा मध्यपात्रस्थिते तथा ४१४ अन्य-

तत्त्वेकवक्रंतु युक्त्वा ताम्रतरंगे तत्तन्तोरे अन्यवक्रंतु
वामपात्रस्थिते तथा ४१५ युक्त्वा जस्ततरंगे तु तृतीयस्या-

धिकस्य च तन्तोरेकं मुखं युक्त्वा वामपात्रस्थिते तथा

४१६ ताम्रधातुतरंगे तु दक्षपात्रस्थिते तथा युक्त्वा

जस्ततरंगे तु तन्तोरे परं मुखम् ४१७ तत्तृतीयाभि-

धंतन्तुं भ्रमरुत्परियोजयेत् तत्सूचीशंकुमूलांशो तत्सू-

चीशंकुमस्तके ४१८ तच्चुम्बको द्रवमत्स्यं समन्ता-

भ्रमरुत्तथा योजयेद्योजयेन्मत्स्यवक्त्रे तत्त्वदग्रकं दृढं

म् ४१९ इष्टक्षणे तृतीयोऽन्यतंतुमुद्रिकया दृढम् यु-

क्त्वामत्स्यमुखेकस्मिंश्चिच्चिह्नकल्पिते बुधैः ४२०

दत्त्वा ह्यन्यादग्रकं तन्तोरे अन्यस्थाने तथा भवेत् एवंक-

ल्पितचिह्नैस्तु वा त्तां स्वस्थानकस्य च ४२१ ज्ञायते अन्य-

पिष्टकारकयंत्रविधिः

४५३

स्थले यत्र विघ्नं चेन्न हि जायते तत्र तं द्विघ्ननाशाय सदु-
पायं समाचरेत् ४२२ ^{ययवित्तास्व} स्यासंकेतमात्रं तु लिखितं विस्तृ-
तेर्भयात् ग्रन्थस्याऽथ त्वयं ग्रन्थोतिः शक्तिप्रदं भवेत्
४२३ ध्वान्तघ्नजगतीदानीमस्तस्य स्यादिति प्रचारकः

अथ पिष्टकारकयंत्रविधिः

स्तम्भाधारास्थितं चक्रमूर्ध्वचक्रमुदीरितम् भूम्याधा-
रास्थितं चक्रं तिर्य्यग्वचक्रमुदीरितम् एकत्रोद्धरिव्यचक्र-
स्य दण्डे रज्जुं दृढं न्यसेत् ४२५ तद्यावग्रंथिभिर्धुक्तं रु-
त्वा तद्रज्जुवेष्टितम् तद्रज्जुनालसंयोगदेशमेवाऽश्मपू-
र्वकैः ४२६ गुरुभिर्वस्तुभिर्धुक्त्वारज्जुपुच्छं विचक्षणैः
बन्धनन्यासमध्यस्थमिष्टेतं परिमोचयेत् ४२७ बुद्ध्या-
तंत्रपुनर्वेष्टयहीष्टेतं परिमोचयेत् ऊर्ध्वचक्रांशसंलग्ना-
स्तिर्य्यग्वचक्राज्ज्यभागजान् ४२८ भागांश्चक्राऽग्रगा-
स्तिर्य्यग्वचक्रस्याऽधोऽधिभागजान् अंशान् उपरचक्र-
स्य तिर्य्यग्वचक्रस्य चांशकैः ४२९ चक्राऽधोऽज्यांश-
जैर्लग्नान्कृत्वा स्येतद्यथेष्टया अंतश्चक्राऽग्रभागे तु पिष्टक-

त्रस्तारद्वयम् ४३० दत्तायथोचितं तेन हीष्टेपिष्टं स्फुटं
 भवेत् यन्मया कथितं सर्वतः किञ्चित् पदेशकम् ४३१
 सद्बुद्ध्या सुबुद्धैः कर्मकर्तव्यं स्याद्यथाहितम् स्वल्पयं-
 द्यादिकैर्विद्भिः कृत्वा चानुभवं तथा ४३२ सूत्रमयं त्र-
 पूर्वन्तु कर्तव्यं स्वांशाय प्रदम् येन यत्रैव विद्मः स्यात्तत्र
 तच्छान्तिमाचरेत् ४३३ यं कर्मन्तु धिया कार्यं प्रोक्तं
 स्यात्तदनेकधा. केवलदारुकुण्डस्य तथा केव-
 लास्थिकुण्डस्य स्वसंधिस्थानेषु विभागकरणयु-
 क्तिः ^{कोष्ठ} दारुमाण्डोऽस्थिभाण्डश्च केवलः पूणिमाषकैः
 ४३४ पुष्टं संपूर्णं कृत्वा बन्धयित्वैव तन्मुखम् वस्त्रे-
 णैव हि कुण्डादिस्थांबुमध्ये च तन्वसेत् ४३५ ततः स-
 पूर्णमाषाणां त्वं बुसंपीतकक्षणे स्वस्वसंधिस्थलेष्वेव
 भिन्नस्तद्भाण्डको भवेत् ४३६

प्रस्तारदीनां विभागकरणयुक्तिः

^{अस्मादीनां} मध्ये प्रस्तारपूर्वाणां वृत्तत्वात् स्वरूपकम् कृत्वा कोट-
^{विद्} वच्चाऽतिदीर्घतत्सुषिरं भवेत् ४३७ तद्दत्तास्तुषिरेचाऽ

कणचूर्णकरणायुक्तिः

४५५
उनः पुनः

तिपुष्टं धान्यतुषंबुधैः तस्योपरिजलंदत्वायथायोम्यं मुहुः^{जल}

मुहुः ४३८ यावत्सिबतितत्तोयं तावत्तत्समयाऽन्तरे^{कालांतर}

तेततः प्रस्तराद्यास्तु स्वएडुतां यान्ति निश्चयात् ४३९

अंगारज्ञानम्. वह्निदग्धंतुयत्काष्ठं निः सारमृतव-^{अग्नि}

ह्निकम् तदऽन्नप्रोच्यतेऽंगारश्चाऽथ शूराज्ञानम्.

यन्मूत्रजो भवेत् ४४० यद्वासक्षारभूस्थानजातस्तदु-^{अग्नि}

पधातुकः वह्निः संकंराशूराप्रोच्यते त्राशयाय च ४४१^{+ प्रयोजनाय}

द्रवत्वं लवणोयाति शूराचाऽपि जलाऽन्वितः कणचू-^{यषकापादीनां}

र्णकरणायुक्तिः लघूनां वासकादीनां ग्राह्याश्चाऽंगार-^{गंधकतुल्य}

कास्त्विह ४४२ अत्र गंधसमागाराञ्छूरांगंधाच्चतुर्गु-

णं हि संमानीय तद्योगचूर्णं कृत्वा शिलोपरि ४४३^{पुनः}

पेषयेत् श्लोष्टके नैव मद्याढ्यं पेषयेन्मुहुः मद्यालाभेऽंबु-^{जल}

संयोगात्पेषयेच्च मुहुर्मुहुः ४४४ यावत्तत्तोयवत्सूक्ष्मं^{जल}

स्यात्तावत्तंच पेषयेत् ततस्तं शोषयित्वा ङ्कं भानुभिः स-^{सूः किरणैः}

स्य चूर्णं किम् ४४५ कृत्वा तं गालयित्वैव कणचूर्णं तुत-^{स्थापयेत्}

द्भवेत् तन्न्यसदऽग्नितोदूरे धीमद्भिः स्वल्बु सर्वदा ४४६

खण्डोचितप्रस्तरस्य खण्डकुरणायुक्तिः
 खण्डयोग्याऽश्ममध्ये तु कृत्वा तत्सुषिरं शुभम् दत्त्वा
 तत्सुषिरस्यांघ्रिभागं वाऽश्मबलोचितम् ४४७ सुषि-
 रेकणचूर्णं तु पुष्टं तस्यैककोणके शालाकामं ^{लोहादि-}यपूर्वा-
 णामूर्द्ध्वकृत्वा हि केवला ४४८ कणचूर्णोपरि षात्तु
 सुदृढं तद्यथोचितम् उपधातुकखण्डं तु ततस्तामूर्द्ध्व-
 तां बुधैः ४४९ ^{लोहादि-}अयःपूर्वशालाकान्तु चोत्पाद्यैव हितत्स्य-
 लात् ^{हस्तादि-}दूरान्तं कणचूर्णेन सूक्ष्मरेखांसमाचरेत् ४५० वि-
 तस्तिप्रमितादीर्घमौचरच्चैलवर्त्तिकाम् ^{वेत्तु} कणचूर्णो-
 त्थरेखान्ते वर्त्तिकाऽग्रं तु विन्यसेत् ४५१ वर्त्तिकामूल-
 देशे तु ^{आग्नि}वह्निं संयोजयेत्ततः स्वयंतत्स्थानतश्चाऽतिदूर-
 मेव ब्रजेत्खलु ४५२ ततस्तां वर्त्तिकामंशं भुक्त्वा तां क-
 णचूर्णजाम् ^{अग्निः} रेखांसं ग्रहणं कृत्वा तन्मात्रं सुषिरेऽनलः
 ४५३ गत्वा तदुद्भवो वायुर्भिज्जाऽश्मं प्रस्तरस्ततः ख-
 ण्डं लयाति चोडयंते तत्खण्डास्तत्क्षणोऽथवा ४५४
 तत्र शैथिल्यसंयोगाच्चोडयंते प्रस्तरांश्चाकाः

अथकंपोत्पत्तिपूर्वकम्.

सूक्ष्मरन्ध्राऽन्वितं पुष्टभाण्डं धातुमयं बुधैः ४५५ कृत्वा
 तस्योदरे ^{गंधकम्} गंधमेकभागं तु चूर्णितम् लघ्वङ्गारकचूर्णचक्र-
 पभागोन्मितं तथा ४५२ शूराचूर्णं चितुर्भागं दत्त्वा तोषां
 युतितं तथा कृत्वा तत्र युतिर्ज्ञेया कणाचूर्णसमाबुधैः ४५३
 दूराद्रङ्गसूत्रेण दत्त्वाऽग्निं तत्र नत्सणे तद्भाण्डं श्लेषु-
 स्तोत्येचाऽत्नं चूर्णयति तर्हितु ४५४ चेदुरुस्तत्र भाण्डं
 स्तुकिंचिद्दूरं च गच्छति बलयुग्मुरुभाण्डस्तुकं पत्येव च नि-
 श्रयात् ४५५ अत्युष्णभागसंयोगाद्भुतमुक् प्रकटोभ-
 वेत् बहुगंधोष्णभावेन स्वतोऽग्निर्भवति स्फुटः ४६० भू-
 मीयत्र भवेदऽल्यं गंधकं जलसंयुतम् तोयप्रवाहभूस्थानं
 भवत्येव मुकप्रभम् ४६१ तद्भूसौगंधगंधतुलभ्यते चैव त-
 ज्जलम् गंधगंधान्वितं चोष्णं भवत्येव तु निश्चयात् ४६२
 सुगर्भे गंधराशिस्तु भूप्रांस्त्यांऽशेषु गंधकः कुत्रचित्कुत्र-
 चित्त्वल्पमं ^{गंधकम्} इत्येवाऽस्ति सर्वदा ४६३ गंधरात्रयुद्भवो व-
 ह्निर्यातिसिधुतले सदा ततस्तद्गीतिहोत्रस्तु चोत्तिपत्यः

४५८

परमसिद्धान्ते.

एविदकम् ^{समुद्रजलम्} ४६४ अतस्तत्पाककालाऽबुतुल्यसिंधुज-
लं भवेत् ^{समुद्र} सिंधुबाह्याऽशकं वायुस्सर्वदा प्रस्पृशत्यतः

४६५ तद्बाह्याऽशकं वायुमध्याऽशकं तद्रसद्विकम् ^{जलं समुद्रं}

मध्याबुभगशक्त्या तु बाह्याऽबुयति भगताम् ४६६ त-
स्मात्सिंधुजले क्षिप्तं विना धातुं च सागरः न हि गृह्णाति-

द्वस्तुं प्रक्षिपत्येव तद्वहिः ४६७ गंधराशिजवह्यशकैः ^{समुद्रं वातुदीनां समुद्रं}

श्विद्वरन्ध्रमार्गकैः कदाचित्पृथिवीबाह्यं यस्मिन्कालेऽ-
वगच्छति ४६८ तस्मिंस्तत्पृथ्वीबाह्यं यस्मिन्कालेऽ-
तत्क्षणे तद्वायोः प्रतिबंधत्वाद्भ्रासन्नावसुंधरा ४६९

उत्कंपत्येव यद्देशाद्भूरन्ध्रोद्वरसांस्थिताः तद्देशे न हि भूकं-
पभयमेव तु जायते ४७० भूरन्ध्रं सरलं चेत्स्याद्भूकंपसर-

लं भवेत् चेद्व्यंगकादयपीरन्ध्रव्यंगं भूकंपकं भवेत् ४७१

तत्र भूरन्ध्रमार्गेण चोद्व्यंत्यं दमसुरवाकुजाः साऽप्यंश-
दाश्चाऽपिते गंधराशिजाऽग्निबलेन च ४७२ तद्भ्रं व-

ह्निनात्यक्तं कदाचित्समयादन्तरे तद्भ्रं मुखपाश्वर्थाभ्यां

प्रच्युतेरदमपूर्वकैः ४७३ तद्भ्रन्धोदरदेशे च निःसन्धि-

कंपोत्पत्तिपूर्वकम्

४५५

यदि जायते तत्प्रबंधस्थलाद् ^{कंदर्भाय} हृतत्वात्ताकारकं भवेत्

४७४ तद्भूकंपक्षणेयत्रभूभागस्फाटनं भवेत् तत्र का ^{गलितं} ^{मृत्तिकापुनै}

लाऽन्तरेतस्मात्स्फाटितस्थानतश्च्युतैः ४७५ मृद्वुदैः

प्रस्तरा ^{पुच्छे} ढयैवातल्कोडस्थानकं यदि निःसंधिः स्यात्तथा

तच्चरवाताकारंतुदा भवेत् ४७६ लोहटंक एास्वर्णादिव

स्तुरवातानि ये क्षितौ ^{समुद्रजल} स्युस्ते पांत ^{समुद्रस्य} ह त्वातं रवातरूपंतु

तद्भवेत् ४७७ वासि ^{नीचा} ध्वगुगमादेव सागरस्य तलक्षितिः त

त्ससिंधुक्षणे निम्ना यत्र तद्भू ^{भू} ऽर्णवक्षणे ४७८ तत्र तत्त्वा ^{सम} ^{महादीना}

तरूपंतु जायते ^{जमरादिषु} ऽथाऽथवा क्षितौ ^{रचनार्थ} चतुल्यस्थानतो गेहपूर्वा

णांपत्तनादिषु ४७९ निर्माणाथैव गृह्णंति मृत्तिकां प्र

स्तरांस्तथा मानवास्तत्स्थलः पश्चाज्जायते रवातरूपकः ^{नक्ष} ^{तुता}

४८० तोयाढधारवातरूपास्ते तडागाः स्युरऽरुत्रिमाः ^{पुष्करजलम्}

नित्यवर्णाऽन्यवर्णैश्चेत्तत्तडागेदकं भवेत् ४८१ तत्तडा ^{पुष्कर} ^{तद्वाम} ^{जल}

गजलकीटा अव्यक्ताश्चाऽति सूक्ष्मकाः तत्कासाराऽवुक्

र्णेनसांप्रते नैव वर्णिताः ४८२ स्युः कीटास्तज्जले च यत्ताव ^{तडागजल} ^{तद्वाम} ^{जल}

त्यद्याकरोदकम् तद्वर्ज्यं च ततः शुद्धं पेयं कासारशंबरं ४८३

दिग्दाहारुणव्योमोत्पत्तिः

यद्देशादृश्यते गंधराशिजाडभिस्तुमानवैः यद्दिगं दशस्थ-
 लेरात्रौ तद्दिग्दाहं तदुच्यते ४८४ दृश्यते न हि यद्देशाद्गंध-
 राद्युद्भवोऽनलः ^{अग्निः} चेद्यद्देशोपरिस्थाने धूमस्तद्घातिचाऽम्ब-
 रे ४८५ तत्तद्देशाद्वर्कसां निध्वे जायते धूममण्डलम् त-
 क्किंचिदरुणं नृभिर्दृश्यते चाऽरुणो दयात् ४८६ प्राक्-
 पश्चात्समये भानोरस्तकालो भयत्रच पश्चिमाऽरुणार्सा-
 निध्वे चोभयत्राऽपराऽरुणात् ४८७ विशेषात्स्वक्षपासर्ग-
 कालेरवंचाऽरुणं भवेत् ^{व्योमं} मलजाताभ्युत्पत्तिः तथा
 संयोगकाले तु नृप्रेताऽस्थ्युद्भवोऽनलः ^{अग्निः} ४८८ ज्योतिरूप-
 स्तु तद्वात्रौ वायुवेगवशेन च तत्स्थलाघातिदूरान्तं कदाचि-
 त्समये खिलम् ४८९ कदाचित्समये भिन्नभिन्नमेव पु-
 नः पुनः ^{नरैः} दृश्यते मानवैश्चादयं मलजाताऽनलोच्यते ४९०
 विद्युदभ्युत्पत्तिः ^{मेघादिवत्} तथा संयोगकाले तु जीमूतेभ्यो-
 ऽद्वाऽनलाः ^{अभयः} वायुवेगवशेनैव स्वस्थानात्सरलं तथा ४९१
 व्यंगं वा याज्जिसंसारं प्रोक्तास्ते विद्युदभयः

स्वर्गगोत्पत्तिः अत्युच्चाकाशगैश्चाऽणुविम्बकैश्च
 घनस्थितैः ४९२ ताराणां पुंजकैर्भिन्नभिन्नदेशस्थितैश्च
 तैः दृश्यते भूसरि^{नदी}द्रूपमाकाशे चैव सर्वदा ४९३ यन्तन्मन्दा-
 किनीप्रोक्ताः स्वर्गगापण्डितोत्तमैः शुक्लकाले तु चाऽन्नत्ता^{विषम}
 व्यक्ताः कृष्णक्षणे च साः ४९४ बहुविस्तरकाऽतुल्यचापस्तः
 पाहि दृश्यन्ते केतुतारोत्पत्तिः अतिदीर्घा त्रिकोणा^{तुल्य}
 रम्यक्षेत्राः सूच्याकृतिर्भवेत् ४९५ तत्सूचीवदने त्वेकांता-
 रकायं दिसंस्थिता अत्युच्चाकाशसंस्थाऽणुताराणां चन्द्र
 केण च ४९६ तत्सूचीरूपकंचत्रभावर्णदृश्यते तदा तत्र
 तत्प्रोच्यते केतुस्तां सूचीं पुच्छमुच्यते ४९७ पुच्छकारक
 ताराणां वर्णयद्गर्णवद्भवेत् तद्गर्णसदृशं तत्र पुच्छमेव हि
 जायते ४९८ एकपुच्छाऽन्वितः किं वायुर्गमैः पुच्छाऽन्वित^{३/४१५}
 स्तथा बहुपुच्छाऽन्वितश्चाऽपि जायते केतुसंज्ञकः ४९९ एक
 द्वित्र्यादयश्चाऽपि जायन्ते केतवः खलु अत्युच्चाकाशसंस्थः
 स्तुकेतुरेवं न दृश्यते ५०० स्वकक्षाऽधस्थितः केतुर्न विन्ता-
 बच्च दृश्यते उल्कापातोत्पत्तिः प्रज्वलद्द्विषण्डस्तु

भीमोयद्वाणरूपकः ५०१ धामश्चेदेकदेशान्तु व्योमे-
 ऽन्यस्थानकं द्रुतम् यातितद्वादिनेरात्रावुल्कापातस्तद्दु-
 च्यते ५०२ उल्काभास्करयोस्तेजस्तुल्यमेव हि जायते अ-
 तुच्चाकाशगातूल्काभूसंस्थैर्न हि दृश्यते ५०३ तारा-
 पातोत्पत्तिः शीघ्रमेकस्थलादऽन्यस्थानकं यान्ति
 चाऽम्बरं कस्मिंश्चित्समये श्वेततारकाणि बहूनि च ५०४
 रात्रौ तमऽद्भुतं लोकाः परिपश्यन्ति चेत्तदा तारकापतनं
 जातं तद्वात्रौ तत्र तं विदुः ५०५ इन्द्रचापोत्पत्तिः
 मेघानामेकं रवण्डुस्य चापरूपाऽन्ति मांशकः उषागोः
 सम्मुखे पृथ्वीतोयभागयुतिक्षणे ५०६ संलगत्येव यद्दे-
 शे तद्देशे चापरूपकः स्वल्पमेघांशकादऽत्यमध्यमं ध्यं घ-
 नांशकात् ५०७ दीर्घदीर्घघनांशाच्च जायते हीन्द्रकार्मुकः
 तस्य मध्यांशकं व्योमे तस्याऽग्रद्वयं कक्षितौ ५०८ प्रासं
 तद्धनदेशस्य बाधुवेगवशेन च यातितद्देशतस्तस्माद्वावच्चा-
 पाकतिर्घनः ५०९ स्यात्ततस्तल्लयं याति रात्रौ पूर्णैन्दुसम्पु-
 र्वे चापरूपाऽम्बुदांशकादऽत्ययद्देशात्संलगत्यपि ५१०

परिवेषोत्पत्तिः

४६३

तद्देशो जायते ^{भू. जलावा.} क्कडु ^{इन्द्रधनु} भागसंयोगकक्षणे तथा तच्छुक्रचा-
पोऽयचाऽणुरवेष्टस्य सम्पुरवे ५११ चापाकार घनाऽशां
त्यंक्कडु ^{भू. जलावा.} भागयुतिक्षणे संलगत्यऽपि मेघस्य वैषम्यान् न हि
जायते ५१२ तच्छुक्रायुधस्त्वांशमात्रमेव कदाऽपि च
अत्युच्चनिर्झराच्चातिस्त्रुस्मास्तोचकणांशकाः ५१३
बहवोऽतिघना यत्र प्रपतंत्यऽवनिस्थले तत्र तन्मेघस्त्वांस्या-
न्मेघवत्तत्फलं भवेत् ५१४ परिवेषोत्पत्तिः चक्रितो-
वायुना मेघस्सूर्येण्च परितो भवेत् ^{ख. र्च} स्वयद्देशो परिघात्तु परि-
वेषस्तदुच्यते ५१५ तद्वायोर्भिन्नवेगत्वान्तत्ततो लयमेति
च ^{मंडु. कु. यु. वा.} नकुजाद्यणुबिम्बेषु परिवेषन्तु जायते ५१६ स्युश्चै-
ते गणिताऽवश्यास्सोलकास्स घनास्तथा ^{श्रीमत्सहिताः मेघयुताः सप्तर्षिः} सव्यालाश्चा-
ऽप्रसाणांश्च विषमाश्च भयंकराः ५१७ । २५६९

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविर-

चिते परमसिद्धान्ते यंत्राधिकारः

षोडशः १६

अथग्रहनिश्चयक्रमः

यैरुच्चमध्यपाताद्यैर्विधिर्मिलितिसर्वदा तेतुंगमध्यपाता.

स्तुविज्ञेया गणकोत्तमैः १ शीतांशुग्रहणा^{यं} दुष्टयाक-

र्त्तव्यं चेत्तु^{नं} निश्चयम् मन्दानामध्यमानां च शीघ्रयोः शी-

घ्रतुंगयोः २ येनयुक्त्वावियुक्त्वावाविधिर्मिलितिसर्वदा

तत्त्वस्वक्षेपकं स्वर्णविज्ञेयं निश्चये विधौ ३ द्युस्माद्द्विस्था-

नरेरवायांसंप्राप्तस्य रवगस्य च काले तात्कालिकाऽर्कोत्थ-

भास्करस्योदयाद्गते ४ इष्टे सूर्य्यनतनाडीपूर्वकं तुषडौ

हतं स्याद्भागवदने स्वर्णपश्चिमप्राङ्गते क्रमात् ५ दत्त्वा

हीष्टक्षणीद्भूते भास्करस्य स्फुटे बुधैः तत्सूर्यस्योदयादि

ष्टेतत्त्वेटस्य स्फुटं भवेत् ६ सूर्यस्यैवोदयात्सर्वज्ञायते.

प्रस्फुटाऽयनम् अथ भूमेः स्थिरत्वनिश्चयम्.

निजशीर्षोपरिस्थानकेन्द्रात्वे परितः किल ७ स्वाकांक्षा-

प्रमितं भूखयोग्यावद्यदम्बरम् दृश्यते तदनुत्तानरि-

क्ताऽएडदलसदृशम् तद्दृक्कटाहकं ज्ञेयं तस्यां त्यांश्च

कुजं भवेत् भास्करस्योत्तरक्रान्तिकाले रात्राविनश्यतु

भूमेः स्थिरत्व निश्चयम्

४६५

ताराणामृतस्वेतानायन्मितेष्टकलासुच दानदृष्टिरेते
स्यान्तन्मितेष्टघटीषुच १० स्यादस्तदृष्टिवृत्ततुयाम्यक्रा
तिक्षणेरेवेः एवंयाम्याऽपमेर्दकस्थरात्रौयल्लिप्तिकोन्मिते
११ इष्टेसमुदयतेषांतांराणामेवजायते तन्मितेष्टघटीष्वस्त
स्यादकस्थोत्तराऽपमे १२ भानोस्सौम्याऽपमांशस्तुया
म्यक्रान्त्यंशकैःसमाः ज्ञेयात्रत्रचताराणांतेषांस्वस्वास्त
कालिकाः १३ दिग्भागास्स्वादयेष्टेत्यदिग्भागेस्तुसमाः
रवतुः सूर्यतस्तुततस्सौम्ययाम्यदिग्गमनंनहि १४ वर्त्त
तेभूमिगोलस्यतेनभूमिःस्थिरास्मृता मेघभानवर्मेरादौ
सौम्यव्यक्तध्रुवस्यच १५ लांगूलोदक्षिणासुत्रे ह्युत्तिथ्य
गन्तसन्निधौ यातितत्रध्रुवस्थानाऽधोदेक्षेत्रीषदेवच १६
तद्व्यक्ताहध्रुवोयातिलांगूलोदक्षिणेकरं यातिव्यक्तध्रुवो
वांमपाणौयाति यदातदा १७ एवंत्वधोगतेषुच्छेयाति
ह्यूर्ध्वस्थलंलिषत् वामपाणिगतेषुच्छेदक्षपाणौतुग
च्छति १८ संप्रतिखड्गलांगूलान्नद्व्यक्ताहध्रुवस्यच किं
चिद्दूरस्थिताः कश्यपाद्याः सप्तर्षयः सदा १९ यान्त्येवय

नन्वात्रदेवोः नपुंसकवि ३ भूमिदक्षिणं नमस्कृति भूमिः उत्तरं नमस्कृति
 नत्ततोर्नहि च्यातिसौम्याद्यनयाम्यसौम्यचौम्याद्यने रके
 नहि इ भूमिः स्थिरा जदिता
 २५ भूस्त्वियं भूः स्थिराधीरे श्वातः प्रत्यक्षतोदिता पाराव-
 विनाशय
 तादयस्त्विष्टदेवोर्नहि नानाश्च स्थिताः ३० चास्मिंस्तस्मि
 चरनवादीनां भू विदः भवति पु
 क्षाणेतेपांचाधःककः स्थिरोयतः पूर्वस्यानचतच्चिह्नो-
 इ प
 द्यत्येवतदाऽपिच ३१ प्राक्पश्चाद्भूमणां नास्ति भूगोलः
 कोपात्तार्ये
 स्पैदनिश्चयात् तूलाद्यन्चाऽगुरुं चोद्दिक्षिप्तंकालाऽन्तरेक्षि-
 उर
 तौ ३२ आगच्छत्यऽत इत्यंचस्यैर्य्य भूमेर्दृढमतम्
 अथप्रत्यक्षांगुलेभ्यो विम्बव्यास हस्तानयनम्
 वस्त्राद्यंस्वस्थले श्वेतंवारक्तं पीतवर्णकम् ३३ ईशतुल्य
 हस्त
 करेर्दध्यव्यासाभ्यांकोटिरूपकम् संस्थाप्याश्चस्थलेत-
 तुल्य भूमौ
 स्यसम्पुरवेतुसमाऽवनौ ३४ गत्वादूरप्रदेशेतुपृष्ठदिक्
 वस्त्राद्यं श्वेतं रक्तं वा पीतं दृष्ट्वा
 सम्पुरवंबुधैः भूत्वातं वस्त्रपूर्वन्तुहृष्टायस्माच्छिवां गुलैः
 वस्त्रादिकं श्वेतं वा रक्तं पीतं
 ३५ तुल्यंतत्सु स्मदृष्ट्वा तु वस्त्रपूर्वदि दिश्यते तत्स्थानं
 वस्त्रादि
 तत्रयद्वस्त्रपूर्वमूलस्थलात्करैः ३६ तुल्यंतज्जायते हारंस्व-
 हस्त
 स्थानाऽन्यस्थलां तंरम् इस्ताद्यं परविस्तारप्रत्यक्षांशु-
 लताडितम् ३७ द्वारात्तं परविस्तारहस्ताद्यंतकलं भवेत्

अथ चन्द्रसूर्ययोर्विम्बव्यासयोजनानयनम्.

लोकव्यासार्द्धयोजनानयनम्

निर्वेधाऽस्तोदयस्थाने^कशीत^{स्व}गोवरि^{स्व}वेस्तथा ३८ अर्द्धाऽस्तो-
दयकालेतु विम्बप्रां^{स्व}त्पां^{स्व}द्राकुस्थलम् वामेवादक्षिणे दृष्ट्वा त-
त्पूर्वतु^{स्व}परिस्मरेत् ३९ वनंवाप्रस्मरेत्तावत्पर्यन्तं^{स्व} निजस्थला-
त् तद्गम्याऽगम्यमानस्यज्ञानरीत्याऽखिलग्रवम् ४० आनये-
च्चततः पूर्णक^कर्णजं^{धु} भवेत् स्वस्थानाद्विम्बक^कन्तानं^क
भेदस्यान्तर्लु^{स्व}गो भवेत् ४१ तत्पूर्णक^कर्णजाकोटिर्दि^कघ्नास्या-
द्विम्बविस्तरं^क पूर्णक^कर्णदि^ककं सर्वमानयेद्योजनादिकम् ४२
व्यक्षघस्त्रा^कर्द्धपंचेन्दु^क १५ भेदलिता^कभिर्मर्दिताः^क चक्रांशा^क
श्चाऽअषड्भक्तां^क बाह्व^कंशाः^क समुदीरिताः ४३ तेषां ज्याऽ
र्द्धाऽशकैर्निघ्नं भूगण्ज्याशभाजितम् लब्धं भूम्य^कर्द्धविस्तारे^क
हित्वा स्यात्कोटिदु^ककुरः ४४ कोटिदु^ककुरवर्ग^कतुहित्वा भूग-
ण्ज्याविह^क तन्मूलं योजनाद्यं स्याद्विष्टे^कलोका^कद्वि^कविस्तृतः ४५
एवं धियाकुजादीनां विस्तारद्वयमानयेत् अथ भूमेर्गोलत्व-
निश्चयम्. गोलत्वमुदितं भूमे^कश्चन्द्रग्रहणादर्शनात् ४६

सिधोवा^{ननु}नोपता^{समभूमी}क्राडग्रंसांनिध्या⁺सन्नदर्शनात् तत्कमादृश्यतेमूल
एवसुक्ष्ममेक्षितौ ४७ दृश्यतेनिश्चयं भूमेर्गोलत्ववहुधाकृतम् भा.
स्कराद्युदयास्ताभ्यांगोलत्वंचक्षितेर्मतम् ४८ मङ्गलाचरणम्.
शाकेवसि^उपुजीमूतेकूर्माः^{सू}द्रौमाक्षिडाभिधे ग्रामेब्रह्मस्थलेवत्स
भार्गवस्संकुलेशुभे ४९ भवन्मेजननंशाकेवेदस्वाष्टाडक्षसंमि-
ते ग्रामेचस्वाडर्जितेपुण्येशोभनेजयस्तुरे ५० स्वल्पगर्गाञ्जला-
रम्भदेशेमध्ये^{१०}चपर्वते वर्षेस्सत्तेन्दुभिः पूर्णग्रंथमेतन्मयाकृतं ५१
लक्ष्मीवल्लभविप्रस्यजातास्त्रिप्रमिताः सुताः ज्येष्ठोलिलाधरा-
ण्यस्तुशिल्यायुर्वेदशास्त्रवित् ५२ प्रख्यातोऽथद्वितीयोऽहं मन्द
धीः प्रेमवल्लभः पीताम्बराभिधः ख्यातोधीसिंधुस्तुतृतीयकः ५३ अ-
ष्टा^{१८}डवत्सराभुक्त्वास्वर्गधामगतः परं पंचवेदमितान्दर्पान्भुक्त्वा
लीलाधराभिधः ५४ स्वर्गलोकंगतस्तस्मात्ताताहोच्चारणायच
धीवराणांप्रमोदायमयैतद्रचितंनवम् ५५ । ३०२४ .
नधुर्वंशोदितम्

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेमवल्लभविरचितेफसमसिद्धान्तेनि-

अयाधिकारः सप्तदशोऽष्टानितस्संपूर्णतामगाच्छुभमस्तु.

ॐ श्रीगणेशायनमः विघ्नेशसिद्धिदेववन्दितं सञ्ज-
नाः चितम् प्रणिपत्य स्फुटं देशज्ञानं वच्मि यथोचितम्

१ याम्यांदाः सौम्यभागाश्च लङ्कायास्त्युस्सदाम्बराः
देशान्तर घ-प- पूर्व पूर्व प-
शून्यदेशान्तरज्ञेयं प्राकृपश्चात्तुपलात्मकम् २ १ मला
मलोकाश्चक्षादः २।१४ १३४ २६५

कापत्तने याम्यलिता अभ्यग्नि केवला गोरसाश्वि-
समाः पूर्वदेशभेदपलास्मृताः ३ १ गेलीपुरस्थले या-
घरी ३२३ ४४।४०

स्य लिता रामरदोमिताः श्रंशोनाक्षयुगाः पूर्वा विकलाः
कथिता बुधैः ४ ५ कोलम्बो नगरस्थाने याम्याः कभ्र-
५०१

युगाः कला नागरामपलाः पूर्वा कीर्तिताश्च तथा सदा ५
५३८
दश ५ अथ कन्दीपुरस्थाने लिता नागाश्वि सागराः

याम्याः पू-दे पूर्वाश्च विकलाः सांगांशांगयुगाः स्मृताः
४८५ ४६।१०

६ देवकन्यास्थले लिता श्रंक नागाश्विसम्मिताः
दक्षिणाः कथिताः शून्यविकलाः पूर्वपश्चिमाः ७ ७ त-
४८५

न्निविन्दस्थले नन्दाष्टाब्धयो दक्षिणा कला सत्र्यंशाश्र-
४०२०
युगाः पूर्वा विकलाः खलु कीर्तिताः ८ ८ अधुना त्रिको-
४५८ ४५।१०

माल्या लिता नागाकसागराः याम्याश्च सांगांशयुक्तानवि-

कलाः पूर्वकाः स्मृताः ८ ९ नेगापाटामकस्थाने गोत्र्यगायाम्य-
 लिप्तिकाः पूर्वारव्याविकलाश्चन्द्रसागराः किलकीर्तिताः^{४१}
 १० १० दक्षिणास्त्रिचनपल्यालिताः षट्सागरर्त्तवः सा-^{६४६}
 र्दिएडमिताः प्रोक्ता विकलाः पूर्वसंज्ञकाः ११ ११ तंजावूरु^{२८१३०}
 पुरेशाभिपणमिता दक्षिणाः कलाः द्वात्रिंशद्विकलाः पूर्वाः^{६४८}
 कीर्त्तितागणकोत्तमैः १२ १२ कम्वाटोरपुरस्थाने द्वद्वगते-^{३२}
 मिताः कलाः दक्षिणाः कथिताः पूर्वाश्चन्द्रचन्द्रमिताः पलाः^{६८१}
 १३ १३ चाम्याश्रोतकमैद्वारस्येतर्कनागरसोन्मिताः लिप्तिका^{११}
 उदितास्तार्द्धगोतुल्या विकलाः खलु १४ इत्यमेव कला^{१३}
 ज्ञेया दक्षिणाश्चतयोत्तराः पूर्वापराश्च विकलाः षडितै^४
 स्त्वधुना खलु १५ १५ तेनासरि मेपंचनवांगा चाम्यासार्द्ध^{१५}
 नगानलयुग्माः पूर्वाग्रयपांडेचरिसंज्ञे चाम्याः भूविधु^{२३७३०}
 भूधरतुल्याः १६ पूर्वाः सार्द्धकराणवितुल्यामैस्त्रेन्ताक^{४२१३०}
 सागरशैलाः चाम्याश्चर्ययुता नवतुल्या पूर्वा बुद्धिमते^{५४३}
 श्वरगीताः १७ १७ श्रीरंगपट्टने चाम्या गाश्च चाम्याश्च^{५१३०}
 दिद्विप्ताः पूर्वाश्चैवारकाटे तुषट्पट्ट शैलाश्च दक्षिणाः १८^{१०}

पूर्वार्चकगुणाश्चाथयाम्यावावलमन्दवे स्वाश्वाश्वाःप-
 श्रिमाःसप्तषड्युग्माःकीर्तिताबुधै १५^{१५} मन्दरासपुरेष्टा^{७७०}
 गाश्वा याम्यास्त्रयंशवर्जिताः षड्वेदापूर्वकाश्चाथवंग
 लोरपुरस्थले २० पंचनागनगा याम्याःपूर्वासाद्धिष्टभू-
 मिताः बंकाकेदक्षिणाःस्वाश्चि नागाश्चांगदरान्तकाः२१
 पूर्वस्थ्याअथवैलारिपत्तनेखेन्दुस्वेचरा याम्याःसाद्धि
 दक्षीस्तुल्याःपूर्वकाःपरिकीर्तिताः २२ वाद्रथाषट्पचन-
 न्दानियाम्या भूपाःपरास्मृताः रेखुरेगांगखेटानिदक्षिणा
 श्वघनाःपराः २३ एलेराख्येधनागांका याम्याःपूर्वाःअ-
 भेषवः क्रोरिगेग्निनवाकानियाम्याःपूर्वस्तुषड्दसाः २४
 मीरजेगाश्चान्याक्षा याम्याःइन्द्राःपराःस्मृताः कोला-
 पुरस्थलेचन्द्रभरवाक्षा दक्षिणास्तथा २५ पश्चिमाअर्द्ध
 युक्तेद्रा विज्ञेयाःपण्डितोत्तमैः याम्या वीजापुरमेधखा-
 क्षाःपूर्वगुणार्द्धकम् २६ रत्नागिरिस्थलेस्वाश्चि श्वन्या-
 क्षाःखलुदक्षिणाः गोन्तकाः पश्चिमाश्चाथयाम्याःसि-
 द्धाभूमिनाः २७ अन्तीभूयापुरेअंदायुवेदाभीन्दवःपराः

देशज्ञानम्

४७३

भा^{३३}आ^{१०२७}क्षा^{१०२७} हैदराबादेयाम्याः पूर्वास्तुस्वाग्रयः २८ स-
 सा^{३५}अ^{१०३६}धरास्तुल्याः याम्या विजयपत्तने पूर्वा^{७३}अ^{७३}श्वमिता
 श्वायागा^{२५}अ^{१०३६}श्व^{१०३६}आऽक्षास्तुदक्षिणाः २९ गोलकुण्डापुरस्था-
 नेपूर्वा^{२५}अ^{२५}ग्रंक्रान्तकाः स्मृताः याम्यास्तत्पंढरपुरेगाक्षा^{१०५६}आ-
 क्षाः परारसाः ३० याम्यास्तुविजयग्रामेषदृषदस्वाक्षास्त-
 थापराः शैला^{७७}अ^{३०}श्वसतारायांनागांगा^{१०६६}आ^{१०६६}क्षसमिताः ३१
 दक्षिणा^{११}श्व^{३६}पराविश्वाः पर्वतीपत्तनस्थले माथाः शक्रशि-
 वैस्तुल्याः पूर्वषट्शैलसमिताः ३२ याम्या^{४०} अ^{११५}ंकेशभूतु-
 ल्याः पश्चिमा^{११४०}अ^{१०}ष्टभूमिताः पूर्वायां त्वं यमुस्वय्यां याम्याः
 खेन्द्रविधूमिताः ३३ नागाक्षास्तुपरा याम्या^{४३} अ^{११४५}क्षेन्द्राक्षा
 स्तुपश्चिमाः रामचन्द्रमिताः प्रोक्ता एवहमदपत्तने ३४
 जगन्नाथपुरीस्थाने^{४३}अ^{११७३}श्वेशा दक्षिणाः पराः^{१०३}अ^{१०३}श्वआक्षा अ-
 धुनायाम्याः स्वल्पढाकापुरस्थले ३५ स्वाष्टे^{११८०}शास्त्वपरा^६अ^६-
 का^{१३०}औरंगाबादसंज्ञके याम्या^{४६}अ^{११५७}ब्धकभूचन्द्रपश्चिमंसा-
 र्द्धभूमितम् ३६ नासिके^{२४}अ^{४७}ब्धकचन्द्राक्षाः याम्याः सिद्धो-
 मिताः परा कटकषड्वि^{१२०६}यत्स्वयं दक्षिणा^{१२०६}श्वतथापराः ३७

४७४

देशज्ञानम्

वेदखेन्दुमिताः प्रोक्ताः अव्यावेकज्ञाभास्करा दक्षिणाः प-
 श्चिमाः अग्निजीमूताः परिकीर्तिताः ३८ परतापगढेयाम्या
 दत्तसूर्यास्तु पश्चिमा सप्तवेदमिताः याम्याः सप्तसिद्धेन्दु-
 सम्मिता ३९ पश्चिमाषड्गुणाः पूर्वैरुक्तानागपुरेखलु दक्षि-
 णा अमरावत्या इथक्षार्कापश्चिमास्तथा ४० वेदाज्ञाः सूर-
 तेभ्यस्तस्य याम्यास्तु पश्चिमाः पिण्डाः अथैखसप्तको
 याम्याः पूर्वकिरेषवः ४१ खलुरायपुरेचाथबुरहानपुरस्थ-
 ले याम्याः षड्देन्दुभिस्तुत्याः पूर्वकाः अंकसम्मिताः ४२
 कामत्यां दक्षिणाः षड्चन्द्राः पूर्वा गजाग्रयः दक्षिणा
 अष्टपिण्डाः पश्चिमास्तस्य सप्तपावकाः ४३ मक्कापुरस्थ-
 ले यात्रगोस्तूर्याः दक्षिणाः परा कक्षाजूनागढेयाक्षगो-
 द्यज्ञाः खलु दक्षिणा ४४ असीरगढदेशेतु पूर्वा अग्नी
 न्दवः स्मृताः बडोदानगरे इथ अविश्या याम्यास्तु पश्चिमा
 ४५ सिद्धास्तु गदिता याम्याः पञ्चम्याग्नि भूमिता पूर्वा-
 अग्निवियन्नेत्रा एवरत्नपुरस्थले ४६ याम्या अंक
 कुविश्यानि पूर्वास्ता र्द्धाश्चिपाथिवाः संगीतास्तु चतुर्मेयाञ्ज-

^{१३२९} द्युग्नीन्दुसम्मिताः ^{१३२९} ४७ याम्यापूर्वाश्च भूविश्वा भटेलानगस्स्थ-
^{६३} ले मण्डलापत्तने ^{१३२६} गाधिविश्वायाम्याश्च ^{५९} भूदाराः ४८ पूर्वा
^{६४} अयशरच्यग्निभूमितादक्षिणास्तथा ^{१३३५} पूर्वस्थिविश्वाभूमिताहू-
^{७१} शंगावादेपरिकीर्तिताः ४९ पंचदेवकुभिस्तुल्या याम्या
^{६६} एकाश्चसम्मिताः पश्चिमाद्वारिकादेशे ^{१३३६} स्वेष्टमापन्नहस्थले
^{१३४०} ५० रवं वातेगत्रिविश्वाभियाम्याः ^३ पिण्डमिताः परा ^{६७} इन्दो-
^{१३४०} रैदक्षिणाः स्वाधिविश्वापूर्वास्तु ^{६८} पावकाः ५१ यत्रव्याधि-
^{६९} त्रिभूतुल्या याम्याः पूर्वाः ^{१३५१} करोरगाः तत्रोदयपुरस्यैवहीष्ट-
^{७०} साप्यस्थलोच्यते ५२ राजकोटस्थले ^{१३५१} कक्षविश्वायाम्या-
^{७०} परास्तथा नागवेदमिताश्चाययाम्याः ^{१३५१} कक्षाग्निभूमिताः
^{१३६०} ५३ कालिकास्थपुरे ^{७१} द्युर्थात्कलकत्ताह्वयपत्तने पूर्वा
^{१३५३} अकार्कभिस्तुल्याहरदापत्तनस्थले ५४ द्वीषुविश्वाभूमिता
^{१३५५} याम्याः पूर्वाः पंचेन्दुसम्मिताः ^{७२} धारानगरसंज्ञेतुपंचाक्ष-
^{१३६१} त्रिनिशाकराः ५५ दक्षिणापश्चिमौ ^{७३} युग्मकौजब्बलपुरस्थ-
^{७५} ले ^{१३६१} भूषड्विश्वाभूमिता याम्याः पूर्वाः ^{७५} सायकसागराः ५६
^{७४} भूपाले ^{१३६०} आश्वरामेन्दुतुल्याः याम्यास्तु ^{७५} भूकगाः पूर्वस्त्वथ

४७६

देशज्ञानम्

हिमाएड व्यांस्वाश्चविश्वाश्चदक्षिणाः ५७ षट्तीर्काः पश्चि-
 माश्चायाष्टाश्चविश्वास्तुदक्षिणाः षड्दुष्टाः पश्चिमाएवाह-
 मदावादपत्तने ५८ उज्जयिन्यां तु नागाष्टविश्वतुल्याश्च
 दक्षिणाश्चून्यं पूर्वापरं चायाम्याक्ककाग्निभूमिताः ५९
 पूर्वसिागरनेत्रेन्दुसम्मिताः पण्डितोत्तमैः प्रोक्तावरदवा-
 नेथसीहोरारण्येतुदक्षिणाः ६० इयंकविश्वमिताः पूर्वा
 वेदाष्टैसम्मितास्त्वथ दक्षिणा भुजदेशेतुनागगोविश्व-
 सम्मिताः ६१ पश्चिमाश्वरसाः प्रोक्ताश्चथरान्चीपुर-
 स्थले याम्याअंकाकविश्वानिपूर्वास्सिाकं सम्मिताः ६२
 स्वल्पनागपुरस्थानेयाम्यास्त्र्यभ्राब्धिभूमिता पूर्वाक्षिणो-
 न्मिताः प्रोक्ता लोहरङ्गापुरस्थले ६३ शैलान्द्रमिता
 याम्याः शैलनागमिताः पराः ईशेन्द्रा दक्षिणास्वाञ्जाः
 पश्चिमापण्डितोत्तमैः ६४ वासवाडापत्तनेथमुशदिवाद्
 पत्तने याम्याश्चन्द्रवेदाब्जाः पूर्वाः सप्तविभूमिताः ६५ सह
 स्यारामदेशेतुनागद्वीन्द्राश्चदक्षिणाः पूर्वसिासग्रहाश्चा-
 थाष्टाश्विद्राक्काश्चसागरे ६६ दक्षिणाः षड्दुष्टाः पूर्वाया-

म्या ढाकापुरस्थले ^{१४३०} स्वत्रिशक्रमिताः पूर्वा ^{१४८} अष्टशक्राश्च
 कीर्तिताः ^{६७} धीमहिर्दुर्गरपुरे वेदत्रीन्द्राश्च दक्षिणाः
 पश्चिमाश्च ^{७२} धनाः ^{६०} प्रोक्तापरतापगढस्थले ^{१४४२} ६८ याम्याश्च द्विषु-
 गेन्द्राश्च पश्चिमाशैलसमिताः ^{५१} चन्देरीनगरस्थाने याम्याश्च-
^{१४४३} व्धीन्द्रसमिताः ^{६९} पूर्वाश्च ^{१०} न्दुभिस्तुल्यास्तीरौजे दक्षि-
^{१४४८} णास्तथा नागव्धीन्द्रमिताः पूर्वाः ^{१३} विश्वाएवरिरापुरे ^{५३} ७० ता-
 नेन्द्राः दक्षिणाः पूर्वाः ^{५६} षड्वाणाः ^{५५} समुदीरिताः ^{१३३} भौलीरामपुर
 स्थाने याम्या ^{५५} द्व्यक्षेत्रसमिताः ^{१४५३} ७१ पूर्वा द्वित्रीन्दुभिस्तु
 ल्याः स्वल्पपूणापुरस्थले याम्याश्च ^{१४५५} क्षदारेन्द्राश्च ^{७८} पूर्वाः पर्व-
^{४७} तसागरः ^{५६} ७२ उदुयायुगषट्शक्रा याम्याश्च ^{१४६४} नगाः पराः
 गयायां द्विनगेन्द्रास्तु याम्याः पूर्वाः ^{५५} शरग्रहाः ^{५८} ७३ मीरजा
 पुरदेशेतु याम्याः स्वाकेंद्रसमिताः ^{१४६०} पूर्वाः स्वायमिताश्च ^{५९}
 विहारे दक्षिणास्तथा ^{१००} ७४ स्वाकशक्रमिताः पूर्वा ^{१४६०} अंकांकाः
 परिकीर्तिताः ^{१८७} मन्नीपुरस्थले याम्याः ^{१०१} स्वाकवेद निशाकराः
 ७५ पूर्वाः सप्ताष्टभूतल्याः कीर्तितास्तु बुधोत्तमैः अधुनाः
 मरकोटे तु याम्याः ^{१४६१} केंद्रसमिताः ७६ पश्चिमाश्च द्विषु

तुल्याः शिरोहीपत्तनस्थले ^{६२ १०२ १४८२ २३} द्वयंकदाक्रमिता याम्यास्त्र्य-
 न्तकाः पश्चिमास्मृताः ^{१०३ १४८७} ७७ कीराच्यांससगोदाक्राः दक्षि-
 णा. गोगजापराः ^{८५ १०४ १४८८} टेकाय्यादक्षिणात्राष्टाकेन्द्राः पूर्वात्रगो-
 रगाः ^{८७ १०५ १५०० १५} ७८ यत्स्थानेस्वरपंचाब्जा याम्याः पंचनगाः पराः त-
 स्तिंधुहैदराबादस्थानप्रोक्तंतुधीवरैः ^{१०६ १५०८} ७९ काश्यांनागात्र-
 पंचाब्जा याम्याः पूर्वाः कृताद्रयः ^{७४ १०७ १५१०} प्रयागेदिदिना याम्याः
 पूर्वाः स्वांगमिताः स्मृताः ^{९० १०८} ८० कोटारव्येदक्षिणाः स्वर्ध-
 लाः ^{१५१२ १०९ १५१५ ११२} पूर्वोत्तुष्टुम्भकौ घस्ताहा दक्षिणा भागलापुरेरविभू-
 मिताः ^{११० १५१६} ८१ पूर्वास्तुदक्षिणा भूपघस्ता दानापुरस्थले पूर्वा-
 अक्षनवाध्याथदक्षिणा ^{९५ १११ १५१८ ११३} अकभूदिताः ^{१५२२} ८२ पूर्वात्रका-
 मिभूतुल्याएवरंगपुरस्थले ^{१०६ ११३ १५२८} श्रुत्यहा दक्षिणाः पूर्वास्तन्सु-
 गेरेंगदिदिताः ^{११४ १५३२ २०} ८३ बून्धांपिण्डाक्षभूतुल्या याम्याएकंतु-
 पश्चिमम् झांसीपुरेश्विरामाहा याम्यापूर्वास्तुस्वान्तकाः ^{११५ १५३५ ७३ ११६}
 ८४ याम्यागाजीपुरेक्षाग्निघस्ताः ^{१५३५ ८०} पूर्वास्त्रिपर्वताः दक्षि-
 णापंचरामाहाः ^{११७ १५४० ४ ११८} पूर्वास्वाष्टमितास्तथा ८५ प्रोक्ता भोज-
 पुरेयाम्या षोके शून्याब्धिवासराः पूर्वाअब्धिमिताध्याथ

देशज्ञानम्

४७५

प्रोक्ताजैनपुरस्थले ८६ इयव्यद्वा दक्षिणाः पूर्वाग्र्ये-
 गाच्छपरापुरे याम्याः पंचाब्धिबाणाब्जाः पूर्वाप नानस-
 म्मिताः ८७ दक्षिणा आजमगढे सप्ताब्ध्यक्षनिशाकराः
 पूर्वास्त्राष्टमिताः प्रोक्तादक्षिणास्तुवटेश्वरे ८८ नागवेददि-
 नाः पूर्वस्त्र्यन्तका अथदक्षिणाः बाल्युरे आक्षबाणाब्जाः
 पूर्वाः षड्करसम्मिताः ८९ याम्याः कर्णपुरे कक्षघन्त्राः पू-
 र्वस्तुस्वास्तुगाः चोधीपुरे श्विपंचाब्धि याम्यासिद्धास्तुप-
 श्विमाः ९० याम्याश्चदरभंगायां षड् षडह मितास्तथापु-
 र्वस्वांकमिता इष्टपाका रव्येगाश्चवासराः ९१ याम्यापूर्वा-
 श्वषट्शुक्राः पटनापत्तनस्थले याम्याअंगश्वघन्त्राणिपू-
 र्वअष्टांकसम्मिताः ९२ गोश्वघन्त्राअयोध्यायां याम्याः
 पूर्वाशरत्तवः लखनौपत्तनेरवाष्टघन्त्राः प्रोक्तास्तुदक्षि-
 णाः ९३ वेदबाणमिताः पूर्वाअथपूर निजापुरे दक्षिणा-
 अश्वनागाहापूर्वाअिकेशसम्मिताः ९४ दक्षिणाअजमे-
 रेअनागघन्त्रास्तुपश्चिमाः बाणनागमिताः प्रोक्ताजैनपुरे
 कंकवासराः ९५ याम्यापूर्वासिंधुमिता याम्याएकाक-

वासराः संस्थाने गोरखपुरसंज्ञास्याक्षगजोन्मिताः ९६
 पूर्वाश्राव्याग्निगोघस्ताः कारौल्यादक्षिणास्तथा पूर्वाश्र-
 मीन्दुभिस्तुल्या अथ कृष्णगढस्थले ९७ अथ कपंचेन्द
 वोयाम्यापश्चिमाश्रकसम्मिताः कामाक्षाकामरूपा-
 रण्येयाम्याषणनववासराः ९८ पूर्वाश्रग्निघनाश्राव्य
 याम्याअभ्यभ्रपार्थिवा विद्वद्भिर्घवलपुरे पूर्वाएकान्त-
 कास्मृता ९९ इथ भ्रभूपमितायाम्या अष्टरासमिताः
 पराः जैसल्मेरपुरेऽथैववेतियापत्तनस्थले १०० याम्या
 इथ भ्रनृपाः प्रोक्ता अभिनागमिताः पराः १०१ अर्गलाप-
 त्तने ह्यर्थादागरापत्तनस्थले याम्या अंकविचङ्कपाः पूर्वाः
 षट्करसमिताः १०२ अधुनांका अषट्चंद्रा दक्षिणा
 स्त्रियुगास्तथा पूर्वास्तु विबुधै रुक्ताफरुक्कावादपत्तने
 १०३ याम्याः षट्त्रिनृपाः पूर्वास्तर्का अलवरेस्मृता द-
 क्षिणा भारतपुरे सप्तार्ग्यगा असमिता १०४ पूर्वाश्रष्टा-
 अभिस्तुल्या याम्या अभ्यब्धिपार्थिवा पूर्वाः षडंतकाको-
 चलारण्ये ह्यथदिलीगढे १०५ दक्षिणाः सप्तवेदांगचन्द्राः

साहजहापुरे पूर्वा^{४५}अक्षा^{१४६}एवा^{१४७}श्वा^{१४८}लयमथुरापत्तनस्थले १०६ दक्षिणा
 १६५२ १५ १४७ १६५७
 द्वीपुभूपाणिपूर्वा^{४९}अक्षे^{१४८}न्दुसमिता वरेलीपत्तनेयाम्नाससबाणां
 गभूमिताः १०७ पूर्वा^{१६६३}एका^{५२}एवा^{१४९}काठमाण्डनैपालपत्तने दक्षिणा
 १६६३ ५२ १४९ १६६८
 अचिषड्भूपाः पूर्वा^{३०}अक्षं^{१६७४}कसमिताः १०८ अथनागांगभूपानि
 १६७४ ३० २८
 याम्यापूर्वा^{१६७४}स्तुस्वाग्रयः अनूपनगरे ह्यर्था चारूपसहरस्थले-
 १०९ याम्याअध्य^{१६७४}ध्य^{३८}भूपाणिर्वीकानेरेष्टपाणयः पश्चिमास्तु
 १६७४ १०९ ३८
 गुरुगङ्गा १०९ १६७४ ३८
 गुरुग्रामयाम्याससाक्षपार्थिवाः ११० पूर्वा^{१६}अंग^{१६८६}क्षमिस्तुल्याश्वाः
 १६७४ १६ १६८६
 येन्द्रप्रसन्नपत्तने अथादेवहिदेहल्यांयाम्याः षण्णनागपार्थिवाः १११
 १८ १६७४ १६८६
 पूर्वा^{४४}अष्ट^{१६४}धरा^{१६५१}तुल्याः पीलीभीतपुस्तस्थले गोष्ठभूपमिता याम्याः
 ४४ १६४ १६५१
 पूर्वा^{३३}अध्य^{१६५५}एवो^{१६५५}न्मिताः ११२ इच्छापूर्णेपुरेयाम्याः सप्तगौरस
 ३३ १६५५ १६५५
 भूमिताः पूर्वा^{१६५५}अग्र^{५८५}यिभिस्तुल्यास्तेनरीफेतुदक्षिणा ११३ सप्त-
 १६५५ ५८५ १६५५
 गोपार्थिवैस्तुल्यापश्चिमागोष्ठमार्गिणाः अथरोहतकेस्वाभमेघ-
 १६५५ ५८५ १६५५
 तुल्यास्तुदक्षिणाः ११४ पूर्वा^{१२}सूर्य^{१५७}मिता याम्याअकस्वाबुदसमि-
 १२ १५७ १६५५
 ताः पूर्वा^{२३}ल्य^{१६}श्चिमिताएवमेस्तेपरिकीर्तिताः ११५ याम्यास्व^{१५८}श्चिध
 २३ १६ १५८ १६५५
 नाः पाणिपत्तेपूर्वस्तुपार्थिवाः उच्चवेदाश्चिजीमुता दक्षिणाः षट्
 ४६ १६० १७२६ २८ १६३
 युगापराः ११६ याम्याः षड्द्वयबुदा चीबनोरेपूर्वा इभातकाः पञ्च-

नीयेरामपुरे गोश्विमेघास्तु दक्षिणाः ११७ पूर्वश्रुतमिताः प्रोक्ताः १६२
 १७३६ ३८ १६३
 षड्भानो यदा दक्षिणा भावलपुरे पश्चिमाश्रयपावकाः ११८ याम्याए-
 १७४१ २३ सुजफरमर १६४
 काब्धिजीमूता पूर्वाश्रयश्चिसमिताः जज्ञफारपुरचाथनागचंद्रपल
 १७४३ १८ कुमाक मध्य १६३
 चिता ११९ लिसारुअब्धिघनाः कूर्मशैलमध्ये च दक्षिणा पूर्वाश्र-
 १७४४ १७ इरकवित २४
 ग्रियुगैस्तुल्या विकलाः परिकीर्तिताः १२० अथमेघपलैर्युक्तालि-
 १७४५ १७ अल्मोडासहर १६६
 सात्रब्ध्यब्धितोयदा याम्याः पूर्वोदिताः पूर्वासिद्धाश्चाप्यनन्तरा-
 १७४६ १७ ४१ १६७
 त् १२१ आदितः पण्डितैर्मन्यासन्त्यल्मोडापुरस्थले महाबलपुर-
 १७४७ १७ ४१ १६७
 स्थाने गोक्षमेघास्तु दक्षिणा १२२ पश्चिमाकुयुगाश्चादथनयनीता-
 १७४८ १७ ४१ १६८
 लपुष्करे दक्षिणाः स्वांगजीमूताः पूर्वाश्रयमितास्मृताः १२३ कु-
 १७४९ १७ ४१ १६९
 र्माधारम्भकोटारव्ये द्वयंगमेघास्तु दक्षिणाः पूर्वाश्रयिगुणाएवमू-
 १७५० १७ ४१ १७०
 जफरगढस्थले १२४ याम्याश्रयश्चमेघान्निपश्चिमाश्रयसाम-
 १७५१ १७ ४१ १७१
 राः मुत्तानेकषड्जीमूतायाम्याएकाएवाः पराः १२५ अम्बालापत्त-
 १७५२ १७ ४१ १७२
 नेगाषड्जीमूताश्चैव दक्षिणाः पूर्वाश्रयि कुभिस्तुल्यास्त्वैजैर्भाक्तो-
 १७५३ १७ ४१ १७३
 यदा १२६ दक्षिणा पश्चिमा एकाश्चाभयः कथितास्त्वय स्वस्वनागे-
 १७५४ १७ ४१ १७४
 न्दुभिस्तुल्यायाम्या पूर्वचपश्चिमम् १२७ शून्यमुक्तकुरुक्षेत्रे अद्भु-
 १७५५ १७ ४१ १७५
 नाखलु दक्षिणा स्वस्वनागेन्दुभिः पूर्वास्तर्कशीतानुसमिताः १२८

हार्द्वारपुरतीर्थेकीर्तिनास्तुबुधोत्तमैः ^{१०५} देवप्रयागतीर्थेतुसंसाभ्रा- ^{१८०७}
 ष्टनिशाकरः ^{१२५} चाम्यापूर्वाग्रगुणाचाम्याश्रीनगरस्थले स्तूय्यः ^{१०५}
 ऐन्दुमिताः ^{१८१३} पूर्वाग्रविबैश्वानरोमिताः ^{३०} १३० पीरीजपुरदेशेतुया- ^{१०५}
 न्याशक्राष्टभूमिताः पश्चिमास्तुग्रहैस्तुत्याअथधस्त्रेभूकूमिताः ^{१०५}
 १३१ रुद्रप्रयागतीर्थेतुयाम्याः पूर्वाकृताग्रयः पट्यालापत्तनेभू- ^{१०५}
 माष्टेन्दुवोदक्षिणास्तथा १३२ पूर्वाग्रह्युमिताश्चाऽधनागभूनागभू- ^{१०५}
 मिता तीर्थेनन्दप्रयागाख्येयाम्यापूर्वाग्रगुणयः १३३ दिहिरिनग- ^{१८२३}
 रेयाम्याख्यविनागविधूमिता पूर्वाग्रकरैस्तुत्याः दक्षिणाः क्षिप- ^{१०५}
 लापुरे १३४ भाष्टेन्दुप्रमितापूर्वाः पर्वतात्मितास्मृता सीरमोडपुरेया- ^{१८२३}
 म्यावांमिनागेन्दुसमिताः १३५ पूर्वाग्रधिकराश्चाथषड्माष्टेन्दुभि- ^{१८३०}
 मिताः चाम्याविष्णुप्रयागारख्येपूर्वाग्रन्ययुगाः स्मृता १३६ सिद्धान्त ^{१८३०}
 कास्कैश्चाऽथगोमिनागविधूमिताः १३७ चाम्याः पूर्वास्त्रिभिस्तु- ^{१८३०}
 त्याजालंधरपुरस्थले चाम्याकव्यष्टभूतुत्याः पूर्वाग्रकंशरैः समाः ^{१८४१}
 १३८ मानसंसरसंस्थानेत्त्वन्मानसरीकरे बन्नीनाथस्थलेचाम्याख्यवि- ^{१८४३}
 नागोषधीश्वराः १३९ पूर्वाएकाग्रयश्चाऽथलाहौरेस्वलुदक्षिणाः वेद- ^{४१}
 डाष्टभूतुत्याः पश्चिमाग्रकसमिताः १४० अध्यामृतसरेयास ^{१८५४}

धृतयोदक्षिणाः पराः बाणाग्रथकरागाष्टभूतुल्याः खलुदक्षिणाः १३१
 नालागढस्थलेपूर्वाः खेन्दवोदक्षिणास्तथा वेदागाष्टेचवः पूर्वाः स-
 पादूपत्तनेखगाः १४२ याम्याश्चम्बापुरेखाश्चाष्टाक्षाः पूर्वस्तथोर-
 गाः इसकन्दरियास्थानेकद्रवष्टेन्दुसमास्तथा १४३ दक्षिणाप-
 श्चिमाः प्रोक्ता वेदसायकसागराः श्रीविलासपुरेकाश्चनागाक्षा
 दक्षिणास्त्रिनाम ४४ पूर्वाएवाऽथकपूर्वस्थलदेशेतुदक्षिणां वेद-
 नागाष्टभूतुल्याः पश्चिमीतुकरोन्मिता १४५ पश्चाद्रामपुरेया-
 म्याः सप्ताष्टेन्दुसम्मिताः १४५ पूर्वाः शून्यान्तकायाम्याश्चष्टा
 काष्टविधून्मिता गढतोकस्थलेतानाः पूर्वाश्चाऽथाश्रदिङ्मिताः १४६
 गोक्षन्धा दक्षिणास्वाक्षाः पूर्वात्तन्मण्डिपत्तने याम्याइसफहा-
 नारव्येपंचवेदांककवलाः १४७ पश्चिमास्तस्यून्याश्चितुल्याश्चाऽ-
 थहिङ्गेलमे षट्पंचाकेन्दवोयाम्यापश्चिमाश्चकभूमिताः १४८ ज-
 म्बूपुरस्थलेगाक्षिनन्दाक्षाः खलुदक्षिणाः पश्चिमाश्चाश्चिभूतुल्या-
 अथगोकांककून्मिताः १४९ बगदादपुरेयाम्यापश्चिमाश्चक
 वह्नयः अथरावलपिण्डघातु नागाङ्गभ्रकरास्तथा १५० द-
 क्षिणाः पश्चिमाश्चिपाणथः परिकीर्तिताः पेसावरपुरेयाम्याः

देशज्ञानम्

४८५

रवागरवान्तकसम्मिताः ५१ पश्चिमाश्रमं शुक्रास्तुदक्षिणाः स्वाध-
 र्वान्तकाः काश्मीरे श्रीपुरस्थाने पश्चिमास्तुगजाः स्मृतः १५२ हले
 भूक्षुभ्रपक्षायाम्याअध्यष्टपावकाः पश्चिमाक्रविलेयाम्याः ससे-
 दान्तकसम्मिताः १५३ पश्चिमाअक्षपटुत्याअधषड्
 भूपपक्षकैः सम्मितैर्दक्षिणैरश्विन्याद्यैस्सम्मितैः परैः १५४ की-
 र्त्तिनंधीवरैस्तुल्यस्थानं जादलतारिकम् कादिशे द्वयंकभूयुग्माया-
 म्यास्त्र्यजन्तैः पराः १५५ अलजायरसस्थानेयाम्याः कभ्रकरा-
 न्तकाः पश्चिमाअविरामाद्याअथीनीनगरस्थले १५६ पंचना-
 गान्विषक्षाणिदक्षिणाअश्वषट्गुणाः पश्चिमापिकिनेयाम्याः सू-
 न्युन्याएवान्तकाः १५७ पूर्वाः शक्राएवाश्रायखासाब्धिन-
 यनान्मिताः दक्षिणाः पश्चिमास्त्र्यक्षांगस्तुनापलसस्थले १५८
 कुस्तूनतुनिजारन्येअषड्वेदकरसम्मिताः दक्षिणाः पश्चिमा
 अश्वषड्वेदाः परिकीर्त्तिताः १५९ दक्षिणास्तुबृहद्रोमेधृत्य
 क्षांतकसम्मिताः पश्चिमाः कभिषट् तुल्याअययाम्यास्तुबोधने
 १६० युग्मवेदाक्षदस्त्राणि पश्चिमास्तर्कसागराः सूनिकेकाष्टपि-
 एडानियाम्याः कब्धिस्ताः पराः १६१ पारिसेभ्राग्निगोपक्षा द-

क्षिणाः पश्चिमास्तथा द्वित्रिदौलमिताश्चाऽथयाम्याः शैलाब्धि
 स्वाभ्रयः १६२ पश्चिमाः पंचवेदाश्वाः पोरिटस्मौथपत्तने नन्द
 नेदक्षिणाः स्वाकंस्वन्नितुल्यास्तुपश्चिमाः १६३ भूमिषट्पर्वताश्चाऽ
 थयाम्याऽग्रामकसफोरिडे भूदिग्रामाः पराअश्विवेदाश्चाअभ्रय
 दक्षिणा १६४ दन्तभूवह्नयः कामब्रेजेक्षाक्षनगाः पराः वारसा
 पत्तनेऽभ्यग्निकभ्रयोदक्षिणाः पराः १६५ षड्देधुमिताश्चाभ्य
 याम्याएकंद्रवह्नयः आमस्तरदामाख्येतुपश्चिमादौलस्वाद्र
 यः १६६ हानोवरस्थलेऽधीन्द्रशुक्राः याम्यास्तुपश्चिमा नागवा-
 एः त्वोयाम्या बलिनेकक्षभूगुणाः १६७ पश्चिमाअश्विशै
 लाक्षाअयडानज्जिकस्थले कंगयुग्मगुणायाम्याः पश्चिमाअ-
 कषट्शाराः १६८ गीलासंकोस्थलेकक्षदेवायाम्यास्तुपश्चिमाः
 विश्वदौलमिताः प्रोक्ता हामवर्गेतुदक्षिणाः १६९ धृत्यक्षाभि-
 मितास्तोयदिक्काः षण्मार्गएतवः योरकेदक्षिणाअंकवह्निपंचा
 भ्रयः पराः १७० पंचवेदाद्रयः पीतरसवर्गेतुदक्षिणा षड्दोक्षाभि-
 मितास्तोयदिक्काअग्नीषुसागराः १७१ याम्याआह्वस्थलेसप्तत्र
 षड्बह्वयोपराः देवाक्षप्रमिताश्चाऽथरात्राक्रमरिस्थले १७२

देशज्ञानम्

४८७

^{२६५६} पट्टपचांग्रयोयास्याः ^{२५} पूर्वास्तत्वमिताः स्मृताः ^{२३४} दक्षिणाश्रयिकाः
^{३८७८} नीलेष्टाष्टाभिमिताः पराः ^{३६६} १७३ पट्टपट्टाभिमिताश्चाऽथकुड्टोप- ^{२३५}
^{४-अ-घ.} त्तनस्यले ^{१८} उत्तरास्तत्वभूतुल्यापूर्वाश्रयन्तकाः स्मृताः ^{२३} १७४ वक्कु- ^{२३६}
^{४-४८४} लेनस्यलेसौम्याश्रयव्यष्टाएवसम्मिताः पूर्वाः ^{२६६} पट्टतर्कपक्षाणि
^{२३७} साष्टवीचस्यलेतथा ^{१०५५} १७५ उत्तराएकपट्टस्वाक्षाः पूर्वाः स्वाभि- ^{१०६१}
^{५३१} नवाः स्मृताः ^{२३८} सौम्याश्रयिजनैरोदेशेवेदाश्चविश्वकाः ^{१३७४} १७६ पश्चि-
^{३२८} माश्रयनेत्राभितुल्याः प्रोक्ताश्चोत्तराः ^{२३५४} स्वाब्धिसून्यान्तकाः पू- ^{२०४०}
^{७५८} र्वाश्रयवांशाश्चसम्मिता ^{१७७} १७७ वोटाणीस्वाडिसंस्थाने प्रोक्ता-
^{२४०} श्चाऽथोत्तरास्तथा ^{२०६५} उत्तमाशापुरेकांगसून्यपक्षमिताः परा ^{१७८} १७८
^{५७१} भूम्यनाक्षमिताः ^{२४१} सौम्याषचाश्चाभ्रातकास्तथा ^{२०७५} ब्रूवेनोस्तथरे
^{१७१} सेतुपश्चिमाः ^{३०२५} कुघनाः स्मृताः ^{७५५} १७९ ब्रीटहेलस्तनैसौम्याश्रयंक
^{३३५८} नेत्राभ्रपावकाः ^{२१६०००} पश्चिमापर्वपंचाश्वतुल्याप्रोक्तास्तुपडितैः ^{७३} १८०
^{२१६०००} रासहोर्णपुरेसौम्याश्रयबाणाभिपावकाः ^{२१६०००} पश्चिमाश्विनगौः प्रोक्ताः
^{२१६०००} स्वेष्टमापस्थलेबुधैः ^{२१६०००} १८१ स्वस्वभूपाश्चिभिर्मैक्ताः सर्वभूततयो-
^{अक्षोशांना घ.} जनाः तत्फलं योजनाद्यस्यादसां शैककलोद्भवम् ^{१८२} १८२ स्वाभ्रभू-
^१ पकराः सर्वभूमिकुण्डलयोजनैः भक्ताः पलकलाद्यस्यात्तद्भूतैकै

४८८

देशज्ञानम्

योजने १८३ वत्सभार्गविवंशोत्पलक्ष्मीवल्लभसूनुना लिखि-
तं प्राञ्जयाप्रेसवल्लभेनात्मकल्पिते १८४ परमाह्वयसिद्धान्ते
ह्यधिकारेभिः सम्मिते प्राकृपश्चाद्देशविशेषानयनदशमेतथा
१८५ अधिकारेक्षभागानां सूक्ष्मानयनतया अधिकारेण-
भूतुल्येदं एङङ्कणमिरितम् १८६ तद्दृक्कणपूज्यसमज्ञेयं य-
ल्लम्बस्तपकं कोटिस्त्रुतुयंत्रांशज्याङ्घ्रितत्रहितत्स्मरेत् १८७
दोः सूत्रं तु विधिस्तत्रवस्तूनां वेधकर्म्मणि ध्रुवयंत्रांशकाः स्वस्व
देशे ह्यंशकांशकाः स्मृताः १८८ देशज्ञानमयं स्पष्टसाधितं
लिखितं मया शाकेदोः दृष्टभूतुल्ये कर्कशमिति शके १८९

श्रीलक्ष्मीवल्लभात्मजप्रेसवल्लभविरचिते

देशज्ञानसमाप्तं शुभसम्पूर्णम्

इति परमसिद्धान्तः समाप्तः

उत्तक मिलनेका ठिकाणा-खेमराज श्रीकृष्णदास
श्रीवेंकटेश्वर यंत्रालय- खेतवाडी - मुंबई.

बॉ. सि. प्रे.

